TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 63

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

EMİNE SEMİYE

Sefalet

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

EMİNE SEMİYE
SEFALET

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
HİLAL MATBAASI, İSTANBUL
1324 [1909]

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
IŞIK M. ERDAL

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: OCAK 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-881-3

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A
ESENYURT İSTANBUL
Tel. (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: DEFNE ASAL

1958 Ankara doğumlu. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. *Güneş* gazetesinde başladığı gazeteciliği *Outdoor* ve *Aktüel* dergilerinde ve imc tv'de sürdürdü. İş Kültür Yayınları, Merkez Kitap, Güzel Kitaplar gibi yayınevlerinde editörlük ve yönetmenlik yaptı. Halen serbest editörlük ve düzeltmenliğe devam ediyor.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 63

Roman

sefalet

EMİNE SEMİYE

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Defne Asal

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Sefalet, Osmanlı kadın hareketinin öncülerinden Emine Semiye Hanım'ın sağlığında yayımlanmış tek romanıdır. Hikâye, roman, makale türünde pek çok eseri olan yazar, bunların kitaplaşmasına dair arzusunu, "Vatan evlatlarının yararlanması için bir an bile çabalamaktan geri kalmadım. İnşallah yakında bütün eserlerimi yayımlamayı başaracağımı ümit ederim"[1] diye dile getirmiş olmasına rağmen ne yazık ki elinizdeki eser dışında yayımlanabilmiş tek çalışması *Hülâsa-i İlm-i Hesap* adlı bir matematik ders kitabıdır.

Sefalet ilk olarak Selanik'te çıkan *Mütalaa* gazetesinde, 1897'de tefrika edilmiş, 1909 yılında da Hilal Matbaası'nda kitap haline getirilerek yayımlanmış. Biz eseri yayıma hazırlarken 1909 baskısını esas alarak *Mütalaa* gazetesinin tefrikasıyla da karşılaştırdık. Kitaptaki eksiklikleri tefrikadan tamamladık. Sadeleştirirken yazarın ifadesine, özgün tarzına mümkün olduğunca müdahale etmemeye çalıştık. Romanda geçen alaturka tarih ve saatleri, anlama kolaylığı bakımından günümüz ölçütlerine çevirdik.

Emine Semiye ve ablası Fatma Aliye kadın hareketi tarihi açısından çok önemli ve öncü isimler. Her ikisi de kadını sosyal hayatta görünür kılmak, kadının siyasal hayata katı-

1 "Evlad-ı vatanın istifadesi için bir an ibraz-ı gayretten geri kalmadım. İnşallah yakında külliyat-ı âsârımı neşre muvaffak olacağımı ümit ederim" Emine Semiye, "İtiraf-ı Hakikat", *Teârüf-i Müslimin* dergisi, 26 Ocak 1911, c. 2, S. 31, s. 99.

lımını ve erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak için mücadele veren ilk aktivist kadınlardandır.

Emine Semiye ünlü Osmanlı tarihçisi, hukukçu ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa ile Adviye Hanım'ın üçüncü çocuğudur. İlk eğitimini ablası Fatma Aliye ile birlikte, evlerine gelen seçkin hocalardan alır. Daha sonra Fransa ve İsviçre'de sosyoloji ve psikoloji dersleri alarak eğitimini sürdürür; yurtdışında eğitim gören ilk Osmanlı kadınlarından biri olur. Yazı hayatı 1894'te başlar. 1896'da *Mütalaa* gazetesinin başyazarı olur. 1908-1910 yılları arasında da *Kadın* gazetesinin başyazarıdır. *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Bahçe*, *Asır*, *Yeni Asır*, *Şûrâ-yı Ümmet*, *Resimli Kitap*, *İnkılâp*, *Yeni Gazete*, *Saadet*, *İnci*, *İzler* gibi pek çok gazete ve dergiye yazılar yazar.

Osmanlı siyasetinde aktif mücadeleyle de var olur Emine Semiye. Sultan Abdülhamit'e karşı yasaklanmış gazete ve dergilerin dağıtılmasına, İttihatçılar arasındaki haberleşmenin sağlanmasına katkıda bulunur. Selanik'te, 1908'de, arkadaşı Seniye Hanım'la birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadınlar kolunu kurar. Amaçları İslam kadınlarını uyandırmaktır.

Hayata geçmesi için mücadele ettiği ve büyük bir coşkuyla karşıladığı Meşrutiyet'in ilanını izleyen süreç birçok aydın gibi onu da hayal kırıklığına uğratır. Gördüğü eksikleri, yapılan yanlışları sert şekilde eleştirir ve 1909'da İttihatçılara tepki olarak İbrahim Temo'nun kurduğu Osmanlı Demokrat Fırkası'na katılır. Yazılarında İslamiyetle sosyalizmi hak ve adalet kavramları üzerinden bağdaştırmaya çalışır.

Kurduğu Şefkat-i Nisvan ve Hizmet-i Nisvan dernekleri aracılığıyla kadınlara yardım çalışmaları yapar. Balkan Savaşı sırasında da Şişli Etfal'de gönüllü hemşiredir Emine Semiye.

Cumhuriyet döneminde, Anadolu'nun birçok yerinde ve sonunda İstanbul'da edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yapar. Emekliliğinden on yıl sonra 1944'te vefat eder...

Hayatı kadınların örgütlenmesi, bilinçlenmesi, iş ve meslek sahibi olması ve kadın-erkek eşitliği için mücadeleyle

geçen Emine Semiye *Sefalet* romanını Şair Nigâr Hanım'a ithaf eder. Kitabın girişinde bulunan ithaf mektubunda *Sefalet*'i nasıl bir duygu ve ilhamla yazdığını şu cümlelerle anlatıyor: "...sokağa baktım. Gelip geçenler arasında fakir genç kadınların, ayakları çıplak zenciyelerin, değneğine yaslanarak düşe kalka yürümeye uğraşan ihtiyarların şu sefil halleri nazar-ı dikkatime dehşetle çarptı. 'Ah şu dakikada, şairlerin kalemini, ressamların fırçasını meşgul eden kış mevsiminin böyle yanıltıcı zamanında, bir boyda beyaz çarşaflarla örtülen damlar altında, kim bilir kaç bedbaht hasta sefalet yatağına uzanmış, kim bilir kaç biçare kömürsüz ve aç kaldığı için inlemektedir!' diye söylenerek kederlendim; gözlerimden yaşlar akıyor, bu defa da ruhum titriyordu! Bu acı veren düşünce, duygularımı coşturdu, işte o duyguyla da *Sefalet* romanı ortaya çıktı."

Yayımlandığı dönemde büyük yankı uyandıran, Sırpçaya çevrilen ve Sırp hükümeti tarafından Saint Sava ödülüyle ödüllendirilen *Sefalet*'i, bu tükenmeyen umudun romanını biz de sizlerin "nazar-ı dikkatine" sunuyoruz. Keyifli okumalar...

Defne ASAL

Kaynaklar

Merve Küçükalp, "Osmanlı'da Radikal Bir Feminist: Emine Semiye Hanım", Bianet.org

Şefika Kurnaz, "Osmanlı Kadın Hareketinin Öncü İsimlerinden Emine Semiye'nin Siyasal Portresi", www.ayk.gov.tr

Şahika Karaca, "Biyografik Bir Okuma Denemesi: Emine Semiye'nin Romanları", Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi 697-704, Kasım 2017, dergipark.org.tr

Şahika Karaca, "Modernleşme Döneminde Bir Kadın Yazarın Portresi: Emine Semiye Hanım", Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar 2011, 115-134, türkoloji.cu.edu.tr

Belagatli şair Saygıdeğer Nigâr Hanımefendi[2] Hazretleri'ne gönderilen mektubun suretidir:

Muhterem Kardeşçiğim,

Dünkü fırtına geçmişse de kar yağmaya devam ediyordu. Yirmi derece sıcaklıktaki bir odanın pencerelerinden doğanın güzelliğini seyretmek pek hoş oluyor! Hayli zamandır beni odama hapsederek bilgece fikirlerinizden mahrum eden kış mevsiminin haşin şartları kalbimi incitmişse de dün kâinatı beyazlara bürünmüş görünce gönlümde bir ferahlama oldu. Sanki güzel bir bakir, temiz eteğini her tarafa yayarak, masumiyet elbisesinin saflığını gözler önüne seriyordu! Bu manzaradan yüce bir zevk duydum, hemen üst kata çıkıp Akdeniz'e doğru baktım. Çocukluğumda bu denizden dört defa geçtiğimi hatırlayarak: Fırtına ve dalgalar o kocaman Trieste vapurunu elma gibi yuvarladığı zaman, büyüklerimizin dehşetli bir korkuyla yataklarına çekildiklerini ve beşik gibi sallanan vapurun içinde sendeleyerek, safça bir neşeyle yukarı aşağı gezindiğimi sanki tekrar görüyordum! Oh!.. Çocukluk çağı ne tatlıydı! Nazarımda her şey saadetin ta kendisi olduğundan, fırtınanın vapurumuzu batıracağını düşünen büyüklerimizin telaşını pek yersiz görerek o halin devamını safiyane bir sevinçle temenni ediyor, tehlike içinde de eğlence ve saadet arıyordum!

2 Nigâr Hanım (1862-1918) Şair, yazar. Küçük yaşta yazmaya başlayan Nigâr Hanım, *Efsûs* adlı şiir ve düzyazılarının olduğu kitabıyla şöhret kazandı. Duygusal, samimi ve lirik tarzda yazdığı şiirleriyle döneminin önde gelen şairleri arasında yer aldı.

Bir müddet bu masum hatırayla meşgul olduktan sonra sıcak odadan birdenbire soğuğa çıktığımdan vücudum titremeye başlamıştı. "Of! Hakikatin de saadetin de altında ne şüpheler, ne felaketler saklıymış! İşte şu güzel ve cazip manzarada belki de insanı tehlikeli bir hastalığa düşürecek, ölümüne sebep olabilecek soğuk da bulunuyor!" diyerek bir kere de sokağa baktım. Gelip geçenler arasında fakir genç kadınların, ayakları çıplak zenciyelerin,[3] değneğine yaslanarak düşe kalka yürümeye uğraşan ihtiyarların şu sefil halleri nazar-ı dikkatime dehşetle çarptı. "Ah, şu dakikada şairlerin kalemini, ressamların fırçasını meşgul eden kış mevsiminin böyle aldatıcı zamanında, bir boyda beyaz çarşaflarla örtülen damlar altında, kim bilir kaç bedbaht hasta sefalet yatağına uzanmış, kim bilir kaç biçare kömürsüz ve aç kaldığı için inlemektedir!" diye söylenerek kederlendim. Gözlerimden yaşlar akıyor, bu defa da ruhum titriyordu! Bu acı düşünce, hissiyatımı galeyana getirdi. İşte o hisle de *Sefalet* romanı ortaya çıktı.

Yetersiz olduğumu biliyorum fakat bu naçizane eserime şeref bahşedeceği için bunu faziletle bezenmiş isminize ithaf ediyorum. Hatalarımı düzeltmeme yardım edeceğinizi fıtratınızdaki iyilik ve cömertlikten umarım efendim.

Kız Kardeşiniz
Emine Semiye bint-i Cevdet[4]

3 Siyahi kadın.
4 Eskiden soyadı olmadığından kişiler kendilerini tanıtmak, mensup oldukları aileyi belirtmek için imzalarını çoğunlukla baba adlarıyla atarlardı. Bint-i Cevdet, "Cevdet'in Kızı" anlamındadır.

Faziletli, Saygıdeğer Semiye Hanımefendi Hazretleri'ne...

Efendim, Kardeşim,

Yazar kimliğinize karşı iki nedenle şükran borçluyum ki bunun ilki karanlık, rutubetli, kasvetli bir mart gününü pek hoş bir şekilde geçirmeye vesile olan *Sefalet* gibi güzel bir eserin okunması, ikincisi de her şekilde ve en çok da yaradılışından yüceltilmeye değer gördüğüm soylu bir edebiyatçının bu kıymetli hediyesine mazhar oluşumdur.

Lütfedilerek âciz ismime ithaf buyurulan *Sefalet* adlı bu büyük eserinizi hürmetle elime aldığım zaman kıymetli bir yazarımızın, kendisine armağan edilmiş bir eser hakkındaki sözlerini hatırladım: "Bu eser bana ithaf edildiği için alçakgönüllü davranıp susmalıydım belki..." anlamına gelen bir değerlendirmeydi.

Azizem, belki bendeniz de şimdi susmayı tercih etmeliydim, fakat *Sefalet*'te gördüğüm metanet ve adaletli fikirler kalbimi o kadar heyecanlandırdı ki bazıları tarafından belki bir bencillik olarak anlaşılması ihtimalini de düşünmeyerek, bu edebi eserin bendenizde yarattığı tesiri söylemeye mecbur oldum. Zaten kitap meydanda, hiçbir insaf sahibi âcizane düşüncelerimi kendini beğenmişliğe yoramaz; belki hakkıyla eserin mahiyetini tasvir etmeye gücümün yetmeyeceğini teslim edeceklerdir.

Sefalet'te yoksulluk ve çaresizliğin anlatımında gösterilen sanat pek güzel! Sefilede[5] görülen ahlak sağlamlığı bütün genç kızlara örnek olacak kadar ibret vericidir.

*

Bir gün kocasının sefahati son dereceye çıkmış olan bir genç kadına, "Efendim bu sendeki ne sabır, kalbine hiç intikam hissi de mi girmiyor?" demişler. Kadın da, "Ben iffetimi kocam gibi bir kadirbilmez için değil, en evvel kendim ve atalarım ve ailemle çocuklarımın adı için muhafaza ederim. O bedbaht ise uğruna namus gibi mukaddes bir hazinenin değil, en küçük bir şeyin bile feda edilmesine layık değildir" cevabını vermişti.

*

5 Sefil, çok yoksul kadın.

Bu bir hakikattir ki hiçbir hadise ve hiçbir olayla ayaklar altına alınamaz. Erdemli ve güzel kaleminiz bunu Sabite'nin başından geçenlerle pek güzel tasvir ediyor. Evet, iffet o şekilde savunulmalıdır. Her şey geçer, her devir değişir fakat mahvolan namus geri alınamaz. Çaresizlikten ortaya çıkan sefaletin, zaman ve hakikatle, yerini saadete bırakabileceğini hikâyede cereyan eden olaylar pek güzel ispat ediyor. Aslında ayıplanması gereken biçareler hafiflikle sefil olanlardır.

Kesbiye'nin uzun felaketi, Hayati'nin ömrü, sevdadan yoksun vicdansızlara, ahlaksız yaşayanlara güzel bir hayat dersi teşkil ediyor. Müştak'ın önceki onur kırıcı davranışları üzerine çektiği meşakkatler hak ettiği cezasıdır. Cehdi ve Mahir gibiler ise Allah'a şükretmeliyiz ki pek az bulunur. Hele son sayfalarda madalyon meselesi o kadar duygulu, manidar, nazikâne bir dille anlatılmış ki en az hassas olanları bile duygulandırmaya yeter.

Muazzez kız kardeşim, bu edebi hikâyeniz, okuyup ibret almasını bilenler için, tekrar ederim, çok ders çıkarılacak bir eserdir. Yazma yeteneğinizi bütün samimiyetimle tebrik eder, başarılarınızın devamını Cenabıhak'tan temenniyle, layık görüldüğüm bu kıymetli, cömert armağanınıza teşekkürlerimi sunarım efendim.

Nişantaşı, 28 Mart 1899
Nigâr bint-i Osman

BİRİNCİ BÖLÜM

AÇLIK

1

1880 Kasım'ının beşinci günü sicim gibi yağmur yağarken Aksaray'dan yukarı doğru iki sefile düşe kalka yürümekteydiler. Bunlardan arkada yürüyen genç bir zenciyeydi, önde koşanın ise her ne kadar yüzü eski bir peçeyle örtülüyse de soğuktan morarmış olan ellerinden beyaz bir kadın olduğu anlaşılıyordu.

Üstünde eskiliğinden ne renkte olduğu belli olmayan bir çarşaf vardı ki etekleri yıpranmaktan saçaklanmış, rengi ihtimal siyahken geçen zamanla beyazlaşmış, yarı beline kadar da çamura batmıştı!

Ayağındaki yamalı iskarpinler artık dikiş tutmaz bir hale geldiğinden yırtık çoraplarının örtemediği ayakları çamura bulanmıştı. Elindeki köhne şemsiyenin tepesindeki yırtıktan geçen yağmur damlaları başını ıslatıyordu!

Bedbaht kadın kendi vücudunu taşımaktan âciz olduğundan, bir işe yaramayan bu şemsiyeyi elinde lüzumsuz görmüş olmalı ki kaldırıp atıyordu!

Zenciyenin sırtında rengi de cinsi de anlaşılamayan yamalı bir yeldirme,[1] çıplak ayaklarında da büyücek takunyalar vardı. Başına örttüğü lekeli salaşpur parçasının lekesiz tarafları temiz ve beyazdı, üstü başı da önden gideninki kadar çamurlu değildi. Bu hali, temiz ve tirendaz bir kadın olduğuna delalet ediyordu.

---

1 Eskiden kadınların rahat gezmek için giydikleri, başörtüsüyle birlikte kullanılan, kolları ve bedeni bol sokak kıyafeti.

Beyaz kadın koşmak niyetiyle adımlarını sıkça atıyorsa da birdenbire duruyor, arkasına bakarak tavırlarıyla zenciyeden yardım istiyordu! Salaşpur parçası zenciyenin başına gelişigüzel atılıverip çenesinden iğnelenmediği için bütün çehresi meydandaydı. Üstündeki kıvraklıktan bunun ihmal sonucu olmadığı aşikârdı; kim bilir ne gibi bir telaştan ileri gelmişti! Biraz da örtünün kapatamadığı bu çehreyi tarif edelim!

Zenciyenin yüz hatları buldog köpeğinin yüz açılarına benziyordu; fizyonomi, yani yüz okuma bilimine aşina olanlar bu simaya sahip olanların sadakat ve doğruluğu huy edinmiş olduğunu bilirler. Gözleri iri, kaşları sık ve biçimli, burnu yassı, dudakları kalın olup koyu kahveye benzer rengi parıl parıl parlamaktaydı. Zenciyelerde nadir bulunan geniş ve kare alnı ketum ve her zaman sözünde duran biri olduğuna delalet ediyor, bakışlarında zekâ okunuyordu. Yürürken uzun bacaklarını aheste aheste ve dikkatle attığı halde yine öndekine yetişiyor, öndeki durup kendisine baktığı zaman kendisi de durup ona bakıyor, söz söylemediği halde müşfik bakışları pek çok şey anlatıyordu.

Evet, zenciyenin tatlı bakışı bazen sertleşip ileriye dikiliyor, bazen de ayaklarının çamuruna tasalanarak bakan öndeki kadını, gönlünü hoş edecek şekilde süzüyordu. Bütün bu bakışlar sevginin yanı sıra yüreklendirip kendine getirmeyi de içeriyor ve sanki şu sözleri söylemek istiyordu:

"Yürü! Ey kaderin bedbaht ettiği mahluk! Yürü! Seni ezen şu felaketin geçici olduğuna yürekten inan ki kaybettiğin nimetlere tekrar kavuşasın! Şüphe etme, düşün ki Cenabıhak kullarına iradeyi bahşetmiştir! Yürü ey sahipsiz biçare, yürü! Sebat ve gayret en iyi dostlarındır. İnsanlar yardım ellerini senden esirgediler. Lakin azmedenler er geç amaçlarına ulaşırlar. Niye durdun? Niye ayaklarına bakıyorsun? Dizlerine kadar çıkan çamurdan mı cesaretin azalıyor? Cesaret! İleri! O çamurlar ancak senin ayaklarını örtemeyen o yırtık çoraplarını kirletebilir! Gayretli melek! Sen manen daima temiz ve paksın! Artık yolu yarıladık, niye

titriyorsun? Tesadüfün önümüze attığı o musallat herife yine rast geliriz diye mi ürküyorsun? Yok, yok; öylelerinden ürkmek sana yaraşmaz! Sen şeref bağının latif bir meyvesi, masumiyet bahçesinin parlak bir çiçeğisin! Musibet seni zedeler, soldurur fakat sahip olduğun faziletin kokusu ortalığı doldurur, o rezil de seni takipten vazgeçmeye mecbur olur! Niye duvara dayandın? Yürüsek ya! Kuvvetin, metanetin bitti mi? Morarmış mini mini ellerinin çatlaklarından akan kanlar üşüdüğünü gösteriyor! Siyah peçenin deliklerinden görünen solgun dudaklarının titreyişi dehşetli bir şeyden korktuğunu ima ediyor! Bu yalnız o musallatın şerrinden ileri gelmiyor zannederim. Zira ona direnmek için senin terbiyen ve güzel tabiatın kâfidir! Seni yıldıran sefalet mi?.. Ah açlık! Sefalet!"

Zenciyenin değişen bakışından çıkardığımız şey yukarıdaki sözlerin, "Niye duvara dayandın"dan "Ah açlık! Sefalet!"e kadar olan kısmını zenciye aynen ama Afrikalılara mahsus şiveyle söylüyordu. Bu sözlerden sonra sefilenin yırtık peçesini kaldırıp yağmur damlalarına karışan gözyaşlarını örtüsünün ucuyla sildi. Sefilenin yüzü açılınca güzelliği meydana çıktı. Aman ya Rab, o ne güzellik, o ne ahenkti! Solgun simasına letafet veren iri kara gözlerinin bakışı ne kadar etkileyici, ne kadar latifti; kavisli kaşları, gözlerini kaldırdıkça kirpiklerinin hücumundan kurtulmak için daha yukarı doğru çekiliyordu. Düz ve yuvarlak delikli burnu, kadim bir Yunan heykelinde bile bu derece muntazam olamazdı; ufak fakat kalınca dudaklı ağzının rengi şimdi morarmışsa da evvelce pek kırmızı olması muhtemeldi. Sefaletin tahribatına uğrayarak solan bu çiçekte hâlâ bahar tazeliğinin izleri gözleniyordu. Özellikle yoksulluğun en dibinde bulunduğu her halinden aşikârken yüzünde ve bakışlarında vakar ve sebat gözleniyordu.

Bunlar yürüye yürüye Çemberlitaş'a ulaştılar, sonra sebile kadar gelip durdular. Sefil kız kuvvetten kesilip sebilin bitimindeki çeşmenin kenarına oturuverdi. Başını da duvara dayadı.

Zenciye, sefilenin ıslak yüzünü kuruttuktan sonra yine kitabi bir Türkçeyle:

— Küçük hanımcığım! Artık açlığa tahammül edemeyecek misin? Bak yaklaştık! dedi.

Sefile zenciyenin elini sevgiyle sıkarak:

— Çare yok, tahammül etmeliyim! Evdeki kocaman çocuklarımız bile bugün aç duruyorlar... Avukatın talep ettiği beş yüz kuruşu nereden bulacağız?

Zenciye:

— Allah kerimdir! Buluruz!

Sefilenin yüzü acı bir hal aldı:

— Biraz güç, bugün bir ekmek almak için para bulamadık!

Zenciye:

— Akşam bulacağız!

Sefile şaşırarak:

— Sahi mi?.. Satacak bir şeyimiz de yok!

Zenciye:

— Nasıl yok, işte bu bir kuruş olsun etmez mi?

Sefile:

— Aa, ben onu işe yaramaz diye atıvermiştim! Sen arkamdan aldın ha!

Zenciyenin gösterdiği şey sefilenin attığı köhne şemsiyeydi! Sefilenin yüzü biraz güldü.

2

İki sefile söyleşirlerken çeşmenin diğer tarafında biri gizlenerek onları gözetliyordu. Çeşmenin sol tarafında bulunanlar, Cağaloğlu caddesine giden sağ tarafında gizleneni görmezler, zira çeşmenin uzun mermer binası engel olur. Onları dinleyen otuz yaşlarında, güzel çehreli, gayet temiz giyinmiş, kravatı son modaya uygun bağlanmış, elinde zarif baston, mükemmel bir şık beyiydi. Şık beyi yavaşça sefileye yaklaşarak:

— Ah küçük hanım! Sana yazık değil mi? Gel bu sefalete bir son verelim! dedi.

Sefile, zenciyenin ellerine sarılarak:

— Görüyor musun? Yine o! dedi.

Şık Beyi:

— Evet, kulunuzum! Size beş yüz kuruş lazım, benden beş bin! Nasıl, işinize geliyor mu?

Zenciye:

— Alçak rezil! Beş yüz lira versen yine nafile!

Şık Beyi:

— Hanımın çok güzel! Cariye[1] olsa beş yüz lira da değer! Siz şimdilik beş bin kuruşa razı olun da ilerde daha çok veririm!

Zenciye:

— Köpek herif! Sen kimin karşısında olduğunu biliyor musun?

Şık Beyi:

— Elbet biliyorum, sefaletten kurtarmak istediğim güzel bir kızcağızın karşısındayım!

Zenciye:

— Utanmaz herif! Biz sefalet içindeyiz ama daima şerefimizi muhafaza ederiz. Fakiriz ama kibar insanlarız.

Şık Beyi:

— Aferin abla! Güzel laf paralıyorsun! Bizim konakta senin gibilerden düzineyle var ama içlerinde kâtip gibi konuşanı yok!

Zenciye:

— Eğleniyor musun? Defol oradan!

Şık Beyi:

— Kuzum, benim kâtip ablacığım! Beni dinle, sizi her perşembe ve pazartesi günleri takip ediyorum, hep avukattan bahsediyorsunuz. Allah insanı avukat eline düşürmesin, bunun için çok para lazımdır. Size on bin kuruş vereyim!

---

1 Eskiden savaş ve baskınlarda ele geçirilip özgürlüklerinden yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan kadın köle, halayık.

Zenciye, sefilenin elinden tutarak Sultanahmet Meydanı'na doğru yürümeye başladı. Şık Beyi takibe devam edince zenciye durdu, koynundan bir anahtar çıkarıp sefileye vererek:

— Hanımcığım! Sen git avukatı gör, sonra eve dön. Ben bu köpeğe haddini bildireyim de bir daha peşimize düşmesin! dedi.

Şık Beyi hemen oradan uzaklaşan güzel sefilenin arkasından koşmaya başlayınca zenciye yetişip onu kolundan sımsıkı tuttu. Şık Beyi:

— Ah, hınzır fellah! Senden fırsat yok, zebaniler gibi daima önüme çıkıyor, maksadıma engel oluyorsun! İyi bil ki bu nazlanmaların sonra sana pahalıya mal olacak, ben nasıl olsa bu güzel kızın evini öğrenip anasını babasını görürüm! dedi.

Zenciye:

— Güzel kızın anasını babasını görmen için evvela gebermen gerekir. Ahrete git de onlarla konuş! diyerek elindeki şemsiyeyi süslü beyin başına indirmeye başladı.

Sefile olanca kuvvetiyle yürüyerek oradan uzaklaşmaya çalışıyordu. Biraz dinlenmek üzere durdu, dayak atanla yiyeni görmek için başını çevirip baktı. Zenciyenin de şık beyin de etrafını zaptiyeler[1] almıştı!

3

Sefile gasp edilen hakkını talep etmek için adalet kapısına başvurmuştu. Bu yüzden adliyenin önüne gelince durdu, bir göz gezdirdi. Yaşlıca bir efendi, sefileye yaklaşarak:

— Ha, geldin mi kızım? dedi.

Sefile utanarak:

— Evet efendim, ne haber?

O adam:

— Hayırlar! İlam almak için gereken beş yüz kuruşu getirdiniz mi?

---

1 Osmanlı Devleti'nde toplumun güvenliğini ve asayişi sağlamakla görevli askerî teşkilata mensup kimse, polis, jandarma.

Sefile sıkılarak:

— Hayır, henüz bulamadık! Acaba sonra versek olmaz mı?

O adam öfkelenerek:

— Ben veresiye iş görüyorum ama ilam parası veresiye olur mu?

Sefile:

— Zannedersem size epeyce para vermiştik!

O adam:

— Elbet vereceksiniz! Ben avukatım! Şuraya buraya gidiyorum, yol masrafını da kesemden verecek değilim ya! Sözün uzunu kısası gereksiz, para gelmeyince iş bitmez vesselam!

Sefile:

— Vah vah, bugün boşuna gelmişim!

Avukat:

— Parayı tedarik edeydiniz de öyle geleydiniz! Çok laf etmeye vaktim yok, Bâb-ı Zaptiye'de[1] birini göreceğim.

Avukat yürüyerek gözden kayboldu. Sefile geri dönmek üzere yola düştüyse de midesinde açlıktan ortaya çıkan şiddetli bir baygınlık yürümesine mani oluyordu! Güç bela Sultanahmet yokuşunu çıkabildi. Nihayet Çemberlitaş'a ulaştı. Artık bayılma raddesine gelmişti. Hemen büyücek bir evin duvarına dayanarak durdu. O evin önünde ak sakallı, ihtiyar bir adam köpeklere ekmek doğruyordu.

Sefile açlık güdüsüyle bir parça ekmek istemeye niyetlendiyse de çok utandığından (belki de vakarından) yapamadı. Peçenin altında bunalmıştı, yüzünü açtı, gözlerini ekmek kapışmakta olan köpeklere dikti; açlıktan zavallı kızcağızın güzel gözlerinin etrafı kararmış, rengi de bembeyaz kesilmişti. İçinden, "Ah şu efendibaba çekilse de köpeklerin ağzından bir parça ekmek kapsam, ben onlara eskiden ekmeği kendi elimle bolca dağıtırdım. Şimdi ağızlarından bir lokma ekmek alacak olursam gücenmeye hakları olmaz" diyordu.

---

1 Dönemin kamu güvenliğinden sorumlu polis ve jandarma gibi güçlerinin bağlı olduğu teşkilatın ve bu teşkilatın bulunduğu binanın adı.

İhtiyar adam sert bakışıyla kızı ezmeye başlayınca sefile gözlerini yere dikti; duvarın dibinde buruşturularak atılmış bir gazete gözüne ilişti. Ekmek beklediğini ihtiyara sezdirmemek için eğilip o gazeteyi aldı, devşirmekle meşgul göründü. İhtiyar, elinde kalan bir parça ekmeği sefileye uzattı, zavallı kızcağızın sevinçten gözleri yaşarıp boğuk bir sesle, "Teşekkür ederim" dedi. İhtiyar kızgınlıkla, "Eşek kim oluyor" diye sordu. Sefile gözlerini minnetle ihtiyara kaldırıp açlıktan kısılmakta olan sesini mümkün mertebe şirinleştirmeye çalışarak:

— Yanlış anladınız efendim, "Teşekkür ederim" dedim, cevabını verdi.

İhtiyar hiddetlenmişti. Sakalını tutup:

— Utanmaz kadın, şu ak sakalı görüyor musun! Bana karşı "zariflik" edeceksin ha! diye bağırdı.

Sonra içeriye girip kapıyı hızla kapadı.

Sefile, "Ne acayip adam!" diye mırıldanarak üç lokmadan ibaret ekmeği yedi.

Bundan sonra baygınlığı biraz geçtiği için oldukça kuvvetle yol yürüyebildi.

Aksaray'a indi, Yusufpaşa Çeşmesi yolunu tuttu. Harapça bir evin önünde durup zenciyenin verdiği anahtarla kapısını açtı. İçeriye girdikten sonra tekrar kapıyı kapattı, sağ taraftaki odaya girdi. Eski bir hasır sandalyenin üzerine oturup önündeki tahta masaya dirseklerini dayadı. Bir müddet böylece dinlendi; sonra dürüp büktüğü gazeteyi çıkararak okumaya daldı.

Sefilenin gözleri birdenbire durup yaşla doldu. Boğazını tıkayan şiddetli bir hıçkırık felaketzede kızcağızı boğulma derecesine getirmişti. Kalbini cızlatan yeni bir acının tesiriyle sabahtan beri boş midesini tırmalayan sancıları unuttu.

Karşı odadan söylenen birçok küfür ve lanet sözleri sefilenin odasından işitiliyorsa da zihnini meşgul eden şeyler, kavgaya benzeyen bu sesleri işitmekten onu men etmişti.

Sefile dalgın bir haldeydi. Akşam güneşinin son ışıkları, mazideki demler gibi bu sefalethaneye veda ederek çekilmişti ki öteki odadan canhıraş feryatlar koptu. Sefile bu vahşi seslerden uyanıp oraya koştu.

4

Sefilenin girdiği odanın döşemesi, oturduğu oda gibi eski bir sandalyeden ibaret değildi. Otları fırlayarak çirkin bir şekil almış iki minder karşı karşıya konmuş, üzerlerinde de birer kötürüm ihtiyar kadın oturmuştu.

Bunlardan biri yetmiş beşlik, beyaz tenli, semizce bir kocakarıydı ki yaşına göre şaşılacak şekilde hâlâ güzelliğinden kalanları muhafaza ediyordu. Diğeri elli beşlik, esmer, kuru bir kadındı. Büyük kocakarının bakışından bunaklığı derhal anlaşılıyor, küçüğün çehresinden ilk bakışta çaçaron, çenebaz olduğuna hükmedilebiliyordu; her ikisinin de arkalarına birer ot yastık konmuştu, yanlarında birer kırık testi, birer bardak, şurada burada kar keçesi parçaları, altlarında da eski püskü ufak minderler bulunuyordu.

Öteki odanın çıplaklığına karşılık bu odanın içindeki yoksulca döşeme, o iki ihtiyar kadına hanece değer verildiğini gösteriyordu.

Sefile telaşla odaya girdiği zaman iki kocakarı çekişmelerine şöyle devam ediyorlardı:

Sıskası:

— Gidi bunak cadı!

Büyük Kocakarı:

— Seni kakavan seni!

— Vay taze fidanım!

— Kazık karı!

Sefile:

— Canım yine ne oldunuz, niçin haykırıyorsunuz? diyerek ikisinin arasına girdi.

Yaşlıcası çocuklar gibi sesli sesli ağlayarak:

— İşte hınzır kâfir sopayı attı, dizimi acıttı!

Sefile, ihtiyar kadının sefaletten yarı çıplak olan dizini muayene edince fena halde kızardığını gördü. Sıskasına döndü:

— A dadı! Niçin yaptın, günah değil mi?

Sıskası kalkmaya çabalayıp:

— Niçin mi? Sana piç dedi! Hem ilk önce o bardağı kafama attı!

Büyüğü:

— Sana piç demedim, yalan söylüyor, inanma! (Sıskaya) Hem söylesem ne olurmuş? Kaç saattir eve geldi de bir kere yanımıza niye girmiyor? (Tekrar ağlayarak sefileye) Biz açız!

Sefile sopayı alıp bir tarafa koydu, şişeleri, bardakları topladı, sonra büyük bunağa hitaben:

— Ben şimdi sana ilaç yaparım, dizin iyi olur, sonra da ekmek yeriz, dedi.

Bedbaht kız çoktan yemek yeriz cümlesini unutmuş, ekmek yeriz cümlesine alışmıştı! Sıska kadın sefileye:

— Yavrum sen o sopayı bana ver, şu bunağın kafasını kırayım gebersin, biz de kurtulalım, dedi.

Büyüğü:

— Ben geberirsem sokakta kalırsınız.

— Ah canım! Hiç de kalmayız. (Sefileyi işaret ederek) Bunun babasının kulusun![1]

Büyük kocakarı yine ağlamaya başladı, diğeri haykırıp bağırıyor, sefile de hiçbirine dert anlatamıyordu. O sırada hızlı hızlı kapı çalındı.

Sefile, "Uslu durun! Yine dövüşe kalkışırsanız size bu gece ekmek yok!" uyarısıyla kapıyı açmaya gitti. Bir iki saniye sonra zenciye eşikte göründü. Koltuğunda bir ekmek, elinde de kâğıda sarılı bir şey vardı. İhtiyarların ikisi birden, "Ekmek!" diye haykırıştılar. Zenciye ekmeği eliyle koparıp kâğıttan da bir söğüş tavuk çıkardı, dört eşit parçaya ayırdı. Bir parçasını ekmeğin üstüne koyup sefileye takdim etti. Diğer iki parçayı bunaklara verdi. Kendi payını alıp bir tarafa çekildi. Tavuktan bir parça ağzına koydu, "Yok yemem, yarın küçük hanım yesin" diyerek kâğıda sarıp sakladı. Karnını yalnız ekmekle doyurdu. Allah'a hamt etti.

---

1 Kul, hizmet için parayla satın alınmış özgürlükten yoksun kimse; ayrıca Osmanlı'da cariyelikten yetişen kadına "kul cinsi" denirdi.

İhtiyarlar titrek elleriyle lokmaları üst üste ağızlarına sokuyorlardı. Sefile yavaş yavaş yiyordu. Zenciye tekrar gelip, "Durun bakayım, ellerinizi sileyim de geçen defaki gibi başıma bit belası çıkarmayın" diyerek, elindeki bezle ihtiyarların ellerini sildi.

Her ikisi de hayli zamandır yemedikleri tavuk etinden hoşlanıp ağızlarını şapırdatarak, "Daha var mı, sabaha sakladın mı?" diye bağırıyorlardı.

Zenciye, "Bu gece doyduğunuza şükretmiyorsunuz, dahasını soruyorsunuz; yarına Allah kerim" diye azarlayarak bunakları susturdu. Zenciyedeki kanaatle bunaklardaki açgözlülüğü mukayese etmeli! Sonra sefilenin mahzun duruşunun aksine zenciye delice bir bakışla:

— Hanımcığım! Bugün ne yaptığımı niçin sormuyorsun? dedi.

Sefile:

— Bunların dövüşü beni şaşırttı!

Zenciye:

— Bugün olanları anlatayım da memnun olunuz! Polisler gelip ikimizi de Bâb-ı Zaptiye'ye kaldırdılar. Orada bizim avukata rast gelmeyeyim mi? Sordu, ben de gizlice meseleyi anlattım. "İşi uzatmaya gelmez, sorguda dövdüğünü inkâr et" dedi. Sonra bizi sorguya götürmek için bir mübaşir geldi. Meğer o bizim eski vekilharç Hurşit Ağa değil miymiş! "Kapı yoldaş! Burada ne arıyorsun?" dedi. Halimizi ve beş yüz kuruşa olan ihtiyacımızı naklettim. "Vah! Küçük hanım bu kadar eziyette ha! Efendimin evladı için beş yüz kuruşu yarın sabah ben getiririm" diye vaat etti. Faizi de istemiyor, davayı kazandıktan sonra gönlünüzden ne koparsa vereceksiniz!

Sefile, zenciyenin sözünü keserek:

— İnşallah üç dört mislini veririm!

Büyük Bunak:

— Benim iğnelerimle evimin eşyasını da ödeyecek misin?

Sefile:

— Elbet!

Sıska:

— Sakın kızım ödeme! Bütün onları babanın evinden getirdi; sen benim elmaslarımı ödemeye bak!

— Sen elmaslarını babanın evinden mi getirdin?

Zenciye:

— Ay, susun bakalım! (Yine sözüne devam ederek) Çıkarken Hurşit Ağa birlikteydi, tavuk söğüşü ile bir ekmek alıp size hediye gönderdi. Avukata, "Ben şimdi pek yorgunum, hanım da bir başına sokağa çıkamaz; evde de iki kocamış bunak çocuğumuz var, biraz da onları görüp gözetmeli, zahmet olmazsa yarın geliniz" dedim, kabul etti.

Büyük Bunak:

— İki bunak sözünü kime söylüyorsun bakayım! diye haykırdı.

Sıskası:

— İki demedi, bir bunak dedi. İşte sen!

Zenciye:

— Yine başladık, susalım! Ee hanımcığım! Bu havadise memnun oldun mu?

Sefile üstünkörü:

— Memnun oldum, teşekkür ederim!

Sefile odasına çekilerek eski yerine oturdu. Gözlerini yine söz konusu gazetenin o fena satırlarına çevirdi. Zenciye, sefilenin yanına gelerek eliyle omzuna dokundu. Sefile başını kaldırıp, "Ne var?" dedi.

5

Biçarenin önündeki gazete sırsıklam olmuştu. Sanki gözyaşlarıyla kederinin sebebi olan o satırları silmek istiyordu.

Zenciye:

— Gözüm hanımcığım! Getirdiğim habere sevinmeliydin, halbuki ağlıyorsun. Benden gizli bir şey mi var? Niçin söylemiyorsun?

Sefile:

— Seni memnun gördüğüm için uğradığım yeni bir felaketten haberdar olmanı ertelemek istedim.

Zenciye:

— Allah aşkına nedir? Çabuk söyleyin!

Sefile tıkana tıkana:

— O evleniyormuş.

Zenciye:

— Kiminle?

Sefile:

— Kiminle olacak, işte ötekiyle! (Gazeteyi uzatarak) Al oku!

Bu müphem sözlerin manasını zenciye pekâlâ anlamıştı, gözlerinin içinin kıpkırmızı olmasından kanın başına çıktığı anlaşılıyordu. Hiddetle dişlerini sıkarak:

— Yarın ben onu bulur, konuşurum, dedi.

Sefile:

— Neye yarar! Fakir olduğumuz için beni terk etti. Sefaletimize ortak olmuyor diye onu kınamaya ne hakkımız var.

Zenciye:

— Allah onu bizden beter etsin!

Sefile:

— Sus! Ona beddua etmekten seni men ederim! İşte görüyorsun ya! Akşam getirdiğin hayırlı habere sevinmediğim kadar yok mu? Şimdiden sonra kimin için çalışacağım?

Zenciye:

— Kendin için!

Sefile:

— Heyhat! Artık ben mevcudiyetimi bile unutmak isterim; bana hayat ve saadet yalnız oydu! Artık hepsi bitti, yaşamak neye yarar!

Zenciye vakur bir tavırla:

— Hayır hanımcığım, hayır! Hiçbir şey bitmedi, hepsi duruyor. Daha çok gençsin, sebat ve gayretimizi birleştirerek maksadımıza ulaşalım da bak! Dünyada senin için daha ne saadetler, ne bahtiyarlıklar bulunacaktır.

Sefile:

— Benim için bahtiyarlık mı icat edeceksin?

Zenciye metin bir sesle:

— Onu sana kadir-i mutlak olan Rabbülalemin ihsan edecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SEFALET İÇİNDE MASUMİYET
NEFRET İÇİNDE SEVGİ

1

Birinci bölümün sonundaki konuşmadan sonra zenciye bunakların odasına gidip yükü[1] açtı. Birbirinden eski iki yorgan çıkarıp önce büyük bunağın minderini bir yatak haline getirdi. Sonra sıskasına gelince, hem onu yatırmaya çalışıyor hem de birtakım bıktırıcı sorularına cevap vermeye uğraşıyordu. İşini bitirdikten sonra sefilenin yanına döndü. Kolundan tutup kaldırarak, "Hanımcığım, ışığımız bitiyor, haydi yatalım!" dedi. Sefile etrafa dehşetle bakarak, "Işığımız olduğundan haberim bile yok, deminden beri her tarafı karanlık içinde görüyorum" dedi. Zenciye, "Allah kerimdir. Bir gün olur ki yine saadet alevimiz bizi aydınlatır" diyerek sefileyi bunakların odasına yöneltti. Bunakların ikisi de başlarını kaldırarak, "Gel yavrum benimle yat! O murdar karıyla yatma" diye haykırıyorlardı.

Zenciye, sefileyi büyük kocakarının yatağına oturttu, ayağından çamurlu çoraplarını çıkarıp, hazırladığı ıslak bir paçavrayla o dermansız ayakları sildi. Büyük ihtiyar akşamleyin sövüp saydığı sefilenin saçlarını okşayarak, "Ah güzel evladım, sen bizim evimizin şenliğisin" diye memnuniyetini dile getiriyordu. Zenciye kapıyı kapayıp sıska bunağın yatağına girdi. O sırada, büyücek bir konağın süprüntüsünü alan çöp arabasından zenciyenin bulup aldığı mum parçası,

1 Eski evlerde odaların bir tarafında yatak, yorgan vb. koymaya mahsus büyük yerli dolap, yüklük.

sefilenin son ümit ışığı gibi sönmüş ve daha önce onun gözünde olduğu gibi, şimdi de her taraf karanlıkta kalmıştı. Sıska bunak arkasına sokulup yatan zenciyeye dirseğiyle vurup itmeye çalışarak, "Fellah çekil yanımdan! O kokmuş karının yanına melek gibi kızı verdin de sen benim yatağıma geldin ha!" diye yakınan sözlerle dırlanmaya başladı. Büyük bunak yüksek sesle sefile hakkındaki iltifatlarını artırarak nispet verdikçe sıskanın tahammülü kalmayıp, "Yavrum yanıma gel, yoksa hakkımı helal etmem. O karının sende ne emeği var? Ben senin uğruna dişimi tırnağımı döktüm" diye ağlamaya koyuldu. Sefile, "Şu sefalethanenin bir köşesinde olsun rahat edemeyecek miyim?" diye söylenerek kendisini salıvermemeye çalışan büyük bunağın elinden kurtulmaya çabalıyordu.

Zenciye:

— Hanımcığım! Hiç kımıldama, yatıp rahat etmeye bak! (Sıskaya) Kalfacığım[1] küçük hanım bir gece onunla, bir gece de seninle yatacak!

Sıska:

— Bu gece benimle yatsın!

Zenciye:

— A Kalfacığım, şimdi gecenin yarısı oldu. Sen zararlı çıkarsın! Benim büyük kalfam hem bu gecenin yarısını, hem yarın gecenin hepsini kazanacak!

— A kız doğru söylüyorsun! Bu gece yatsın, o yine benim yavrumdur.

Zenciye usulca:

— Ya Kalfacığım! Sen onun dadısısın. Elbette senin emeğin daha çoktur, diyerek bunakların kıskançlık davasını sonuçlandırdı.

***

Ertesi gün altın saçan güneş, dağınık sırma saçlarını toplamaya uğraşan genç bir kızın güzelliğine benzer bir şekilde titreşen ışınlarını bu sefalethanenin pencerelerine uzatmıştı.

---

1 Eskiden evlerde kıdemli ve yaşlı hizmetkârlar için kullanılan unvan.

Sefile gözlerini açtı, hizmetiyle meşgul olan zenciye sefileye eğilerek, "Hanımcığım hava açtı, inşallah bundan sonra yaşadığımız zorlukların düğümü de açılacaktır" dedi. Sefilenin gözlerinde apaçık görünen ümitsizlik işaretleri artık bundan sonra kendisi için zorluklarla kolaylıkların farkı olmadığına delalet ediyordu. Biçare kız zihnen o kadar meşguldü ki ne ihtiyarların iltifatlarına ne de zenciyenin sözlerine cevap verebiliyordu.

Zenciye, "Hanımcığım! Daha yatacak mısın?" diye sorduğunda, vücudunu istila eden fena bir rehavetten kurtulmak için zorla yataktan kalktı, kendi odasına geçti. Yine o malum sandalyeye oturup güzel başını elleri arasına alarak düşünmeye koyuldu. Zenciye akşamdan kendi payına düşen, sakladığı tavuk söğüşü parçasını biraz ekmekle beraber getirip sefilenin önüne koydu. Sefile gayriihtiyari tavuktan bir iki lokma yedi, aklı başına gelince birdenbire reddederek, "Hayır, hayır! Yemem! Bu senin payındır" dedi.

Zenciye:

— Küçük hanım, eğer yemezsen beni kırmış olursun! Bana gelince, vallahi yemem.

— İşte iki lokma yedim ya! Gücenmeye hakkın yok! Bu kadar malını yediğimiz zavallı bacım[1] ile dadım bugün kuru ekmek yesinler de ben tavuk eti yiyeyim, bu insaniyete sığar mı? Hem bunu yemek senin hakkındır!

Zenciye:

— İşte benim hakkım olduğu için sana takdim ettim ya! Eğer kalfalarım yememiş olsalardı tabii onlara da verirdim! Gözüm hanımcığım, rica ederim ye, zira seni pek kuvvetsiz görüyorum.

Sefile ümitsiz bir tebessümle:

— Ölümünü dileyen bir bedbahta kuvvetin ne lüzumu var! Arzumu yerine getirmek istersen müsaade et bu söğüşten bacımla dadıma da vereyim.

---

1 Bacı: Eskiden bir evde uzun süre çalışmış olan yaşlı kadınlara, özellikle de siyahi olanlara verilen unvan.

Sefile bu sözlerden sonra söğüşü ikiye böldü, öteki odaya gidip ihtiyarlara paylaştırdı. Zavallı bunaklar birer define bulmuşçasına sevindiler. O sırada kapı çalındı. Zenciye gidip açtı. Gelen Hurşit Ağa'ydı.

Hurşit Ağa vaat ettiği beş yüz kuruşu getirmişti. Zenciye sevinçle Hurşit Ağa'yı bunakların odasına aldı. Sefile başını örterek Hurşit Ağa'nın karşısına çıktı.

Hurşit Ağa bunakların ellerini, sefilenin de eteğini öperek gitmeye izin alırken zenciyeye kendisini takip etmesi için işaret etti. Zenciye, Hurşit Ağa'yı sokak kapısının önüne kadar uğurladı.

Zavallı adamcağız bir taraftan gözlerinden akan yaşları siliyor, diğer taraftan cebinden bir şey çıkarmaya çalışıyordu. Elinin titremesi çıkarmak istediği şeyi cebinden almasına mani oluyordu. Neyse güç bela istediğini alıp elini zenciyeye uzattı. "Kalfa! Bunu küçük hanıma vermeye utanırım, sana veriyorum. Kusura bakma ne yapayım, zengin değilim! Cehdi köpeği gibi çalışsaydım efendimin evladını bu halde yaşatmazdım. Allah onun belasını verdi. Darısı oğlunun başına!" dedi.

Zenciye, Hurşit Ağa'nın elini öperek usulünce teşekkür etti. Heyecandan söz söylemeye takati kalmamıştı. Kapıyı kapayıp sefilenin odasına geldiğinde elindeki üç mecidiyeyi[1] küçük hanıma göstererek, "Hanımcığım, sabahleyin demedim mi? Hava açıldı, artık makûs talihimiz de açılacaktır" dedi.

2

Bu olaydan yirmi gün sonra zenciye pek endişeli bir halde evin içinde dolaşıyor, sefilenin odasına girdikçe, "Acaba ne yapsak? Satacak ne çerçeve kaldı ne kapı! Sokak kapısını satsak olmaz. Yattığımız odanın kapısı var ama..." diye mırıldanıyordu. Hakikaten o sefalethanenin üst katında satıl-

1 Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke.

madık bir şey kalmamıştı. Aşağı katta yalnız sokak kapısı ile bunakların odasının kapısı vardı. Biri köpeklerin hücumundan, diğeri kocakarıların şerrinden satılamıyordu. Biçare zenciye, Hurşit Ağa'nın verdiği üç mecidiyeyle en aşağı iki ay geçineceklerini ümit etmişti. Ne yazık ki küçük hanımın hastalanması onu birtakım ilaçlar ve biraz da yiyecek almaya mecbur ettiğinden yirmi günü geçer geçmez yine açlığa mahkûm olmuşlardı. Sefile sandalyesinde oturuyor, sararmış simasından acı düşünceler okunuyordu.

Zenciye:

— Canım hanımcığım! Yine gidip Hurşit Ağa'yı bulsam nasıl olur?

Sefile:

— Adeta yüzsüzlük olur!

Zenciye:

— Öyle ama... Bugün yiyeceğimiz yok.

Sefile:

— Zararı yok, ilk defa aç kalacak değiliz ya! İşitiyor musun? Kapı çalınıyor!

Zenciye kapıyı açmaya gitti... Sefile taşlıktan gelen kadın seslerinden hayrete düşerek, "Akraba çoktan benden yüz çevirdi! Ahbabım ise sanki hiç yokmuş! Acaba şimdi bizi arayan kimlerdir?" diye söylendi. Sefilenin kapısız odasının eşiğinde genç bir kız göründü. Bu kız uzun boylu, narin yapılıydı, asma filizi rengindeki ağır bir cins kumaştan carı[1] özenilerek dikilmişti ve çenesindeki iğneyi çıkarıp peçesini açtığı için al atlas korsajının[2] süsleri göze çarpıyordu.

Tahminen on yedi, on sekiz yaşındaydı; ufak kara gözlerinin bir anda birçok hareket yapması, kırmızı kalınca dudaklarındaki tebessümün alaya yakın olması hafifmeşrepliğini ilan ediyordu. Bununla beraber sefile gibi güzel olmadığı halde pek cazibeli ve pek sevimliydi. Kırmızı renk Batı'da aşkın işareti olarak kabul edilmiştir. İşte bu kızcağızın da kır-

1 Car: Çarşaf, örtü.
2 Kadın giysilerinde vücudun üst tarafını, göğsü kuşatan kısım.

mızı gelincik çiçeği gibi taptaze, pembe dudakları aşk ve sevgiye pek istekli ve hazır olacağına delalet ederken kıpır kıpır gözlerinde o aşk ve sevdanın kıvılcımları saçılmaktaydı.

Rengi esmerse de yüzünde suni bir beyazlık vardı. Bu hal de kendisine pek yaraşmıştı. Olağanüstü süslerinin yanı sıra değerli mücevherlerle de kendini donatmıştı.

Misafir, sefilenin odasının eşiğinde durmuş, ilerlemeye cesaret edemiyordu. Sefile onu görür görmez sandalyesinden fırlayıp, kendini korumak isteyen bir tavır aldı. Solgun simasına hücum eden kan evvelce asabi biri olduğunu gösteriyordu. Misafir kız biraz kararsız davransa da birdenbire cesaretlenip sefileye doğru koştu. Bu iki kızın arasında ne garip bir zıtlık vardı: Sefilenin yüz şeklindeki düzgünlük, bakışlarındaki temkin ve vakara karşılık, diğerinin simasında bir tatlılık, hareketlerinde bir çeviklik bulunuyordu. Denilebilir ki biri melekler kadar güzel, diğeri insanlar kadar civelekti.

Sefile, kendisini kucaklamak için açılan kolları reddedip geri çekildi.

Gelen kız:

— Ah Sabite! Artık benden nefret mi ediyorsun? diye haykırdı.

Sefile:

— Kesbiye Hanım, sizsiniz ha! Burada ne işiniz var?

Sefilenin adının Sabite, gelenin de Kesbiye olduğunu anladık ya, şimdi de konuşmalarına dikkat edelim.

Kesbiye:

— Sadık bir dost böyle mi kabul edilir?

Sabite:

— Bizim gibi düşenlerin dostu olmaz! Siz nasıl kadim hukukumuzu ayaklar altına aldınızsa ben de Kesbiye Hanım isminde bir dostum olduğunu unuttum.

— Kardeşim, beni mazur gör! Sen sevmiyordun! Babanın vasiyetini yerine getirmeye çalışıyordun, ben ise ayıp değil ya seviyordum.

Sabite'nin gözlerinde dehşetli yaş dalgaları belirdi. Bununla beraber vakarı elden bırakmayıp burnundan soluyarak:

— Kimi seviyordunuz? Çocukluk ve gençlik arkadaşınızın nişanlısını, değil mi? Ne güzel sadakat, ne sağlam dostluk!

— Ama Sabite! Sen onu seviyorum demiyordun. Ben de bu yüzden onunla evleniyorum. Eğer gönlün varsa... Fakat önceden doğrusunu söylemeliydin!

Zenciye atılarak:

— Baksanıza Kesbiye Hanım! Eğer düğününüzü haber vermeye geldiyseniz biz onu yirmi gün evvel duyduk! Başka söyleyeceğiniz varsa buyurun söyleyin!

Kesbiye:

— Ne demek? Böyle misafirperverlik olur mu? Çocukluk arkadaşımı ve mektep kalfamı[1] görmek istemem kabahat mi?

Sabite soğukkanlılığı ele alıp sandalyesini Kesbiye'ye takdim ederek, "Oturun, sefa geldiniz diyemem; zira bu sözün telaffuzunu bile unuttum. Buyurun! Konuşalım" dedi.

Kesbiye evvela sandalyeye sonra da Sabite'ye baktı. Gerek sandalyenin gerek Sefile'nin üstünün eskiliği ve kirliliğinden tiksinip oturamadı.

Zenciye:

— Kesbiye Hanım! Niçin oturmuyorsunuz? Şimdi de yoksul ikramımızdan yüz mü çeviriyorsunuz?

Bu sözler üzerine Kesbiye düşünmeksizin, "Of, burası ne kadar kirli!" cümlesini ağzından kaçırıverdi.

Zenciyenin Kesbiye Hanım'a yaklaşarak, "Yanlışınız var! Asıl kir pas sizin alnınızda! Bak bak! Zavallı Sabite Hanım'ın kalbine doldurduğunuz felaket ateşi, bu defa tutuşturduğunuz o masum kalpten çıkan ahlar ve iniltiler, alnınızda kara kara isler peyda ediyor. Bizim kirimiz bir miktar su ve sabunla temizlenebilir. Fakat Kesbiye Hanım, senin yüzünü kirleten lekeler neyle çıkar, söyle bakalım?" demesi üzerine Kesbiye farkında olmadan eliyle alnını sildi, sonra da sandalyeye oturarak elleriyle yüzünü kapatıp dirseklerini o kirli masaya dayadı!

1 Mektepteki derslerinde talebeye yardım eden kişi, muallim yardımcısı.

Zenciye biraz daha Kesbiye'ye yaklaşıp:

— Ettiğin zulüm yetmezmiş gibi bugün de buraya gelip kurbanının kanını bardak bardak içmek istiyorsun ha! Yok yok, yüce Allah bu kadarına müsaade etmez, dedi.

Kesbiye, her ne kadar gözlerini kapamışsa da Sabite'nin ağzından vapur bacasının dumanı gibi ahlar çıkan hayali beynine kadar nüfuz edip yüzüne ofladıkça, yalnız alnını değil, bütün cismini ve kalbini karalıyor ve o inleyen hayalin vücudundan fışkıran kanlar, kendi elinde olduğunu sandığı bardağa dolarak, ağzını sımsıkı kapadığı halde kalbine dökülüyordu. Of, bu ne müthiş bir hayaldi! Kesbiye gözlerini açarak etrafına bakındı. Yine o kara dumanlar, köpüklü al kanla dolu bardaklar gözünün önüne geldi. Olanca kuvvetiyle:

— Allah aşkına yapma! diye bağırdı.

Sabite, "Ne oluyorsun?" dedi.

Kesbiye:

— Canım öyle yüzüme oflayıp beni kirletme! Şu kanlı bardakları da çek!

Zenciye:

— Kesbiye Hanım! Sabite Hanım'ın sana bir şey yaptığı yok. Hayallerle uğraşıyorsun!

Sabite:

— Hayır, vicdanı ona azap veriyor.

Kesbiye elleriyle gözlerini ovuşturarak:

— Evet, hayal gördüm... Ah Sabite kardeşim! Ben de buraya kötü niyetle gelmedim. Sense beni azarlıyorsun!

Sabite:

— Artık birbirimizi görmek yanlışın ta kendisidir!

— Sana söyleyeceğim var!

— Peki, sizi dinliyorum. Söyleyin... Niçin tereddüt ediyorsunuz?

— Evet söyleyeceğim! Şey... Canım, bu perşembe düğünüm olacak! Mektep kalfam, hem de... senden başka damadın akrabasından kimse olmadığı için mutlaka düğünümde bulunman lazımdır.

Sabite ümitsizce başını sallayarak:

— Benim gibi sefillerin hısım akrabası olmaz!

Zenciye:

— Kesbiye Hanım! Hain olduğunuzu öğrenmiştim ama yüzsüzlüğü bu kadar ele alacağınızı beklemiyordum. Düğününüze kimi davet ettiğinizi bir kere düşünsenize!

Kesbiye:

— Gayret Kalfa! Sana da ne oluyor? Ben lütfen davetimi kabul etmesini Sabite Hanım'dan rica ettim, senden değil...

(Kesbiye'nin sözlerinden zenciyenin adının Gayret Kalfa olduğunu anladık. Bundan böyle ismiyle müsemma olan sadık zenciyeyi biz de öyle adlandıracağız.)

Gayret ağırbaşlılıkla:

— Ben Sabite Hanım'ın düşüncesini gözlerinden anlarım. Onda yürek var. Ayrılık acısının ne demek olduğunu bilir. Kasten vurup kırdıktan sonra, "Affedersiniz, sizi rahatsız ettim ama ben de faydalandım" gibi münasebetsiz sözlerle arsızca hareket edenlerden değildir.

Kesbiye sinirlerinde fena bir titreme hissetti. Konuşmayı değiştirmek maksadıyla, "Canım, dadım nerede? Sabite Hanım! Düğünde giymek için size bir kat elbise getirdim. Tabii bu gibi sıkıntılara katlanmaya gücünüz yetmez" diye birlikte geldiği dadı kalfayı aramaya başladı. Meğer dadı kalfa da doğruca bunakların odasına girerek çene yarıştırıyormuş, hanımının çağırması üzerine koltuğundaki bohçayla çıkageldi; bohçayı açıp dallı kumaştan açık eflatun renkli bir kostüm çıkardı. Elbise pek mükemmel dikilmişse de çok kullanılmaktan fazlaca eskimiş, sahibesinin terlemesinden korsajı dalga dalga leke olmuştu. Sabite elbiseyi görünce kansız dudaklarında acı bir tebessüm peyda oldu.

— Kesbiye Hanım! Bu kostümü bana hediye etmekle eski bir hesabımızı kapatmak mı istiyorsunuz? dedi.

Gayret elbiseyi bohçaya tıkarak:

— Anladık, anladık! Siz buraya kötü niyetle gelmediğinize boşuna inandırmaya çalıştınız. Adeta intikamınızın üzerimizdeki etkisini bizzat görmek için bizi ziyaret etmişsiniz! Evet! Sefalet bizi ezdi. Bu kaderin bir cilvesi olduğu için

kullara yaraşan tahammül ve itaati vazife edindik. Lakin iyi bilin ki düşmanlarımıza baş eğmeyeceğiz. (Elini önündeki masaya şiddetle vurarak) Mazlumiyetimize güvenerek biz de onları ezeceğiz!

Kesbiye, Gayret'e korkak gözlerle bakarak:

— Sen benden ne istiyorsun? Bu sözler Sabite Hanım'a düşerken o nezaket gösterip sessiz kalıyor. Ya sana ne oluyor?

Gayret hiddetle:

— Sen bu elbiseyi getirmeye utanmadın mı?

Kesbiye'nin dadısı:

— Allah allah, bu giysi kötü mü? Şu halinizde size çok bile! Gururunuza mı dokundu?

Dadı Kalfa bu sözlerinden sonra küçümseyici bakışlarını dört tarafa gezdirdi.

Gayret:

— Hâşâ! Biz kim oluyoruz ki çalım satacağız! Lakin bu elbise davası rekabet sonucu yaptırılmıştı. Şimdi bunun hanımıma verilmesi nezakete, daha doğrusu haysiyete sığmaz.

Kesbiye:

— Bu benim aklıma gelmedi! Evet, eskiden bu elbiseyi Sabite Hanım'ın nişanlısı tarafından beğenilip bayramda diktirilen bir elbisenin aynısı olmak üzere yaptırtmıştım. Zaten küçüklüğümüzde eş giyiniyorduk. (Ağzına gelen bir ismin telaffuzundan çekinerek) Ha... şey, bu elbisenin bana da yakıştığını söyleyince Sabite Hanım'ın canı sıkılmış, kendi elbisesini komşu kızına bağışlamıştı. Ben yeğeninin hatırı için kimseye vermeyerek sakladım. Şimdi kıyıp, Sabite Hanım'a veriyorum.

Gayret:

— Yok, öyle değil; bu elbisenin o vefasız tarafından sana yaraştırıldığını hatırlatmak için hanımıma hediye ederek bir kat daha canını yakmak istiyorsun!

Kesbiye:

— Yanlış düşünce... Hakikati söyleyeyim mi?

Sabite ciddi tavırla:

— Her şeyde, hatta fenalıkta bile hakikati ararım. Söyleyin!

Kesbiye:

— Sen bu elbisenin aynısını komşu kızına verdiğin zaman bana pek ağır gelmişti. Kıymetli elbisemin eşini o fakir kızın sırtında gördükçe yüreğim sızlıyordu. Şimdi mademki bu kostümü beğenenle evleniyorum, artık bana lüzumu kalmadı, sana hibe ediyorum.

Sabite:

— Teşekkür ederim. Lütfunuz pek büyüktür. Ne çare ki düğününüze gelemeyeceğim. Bu kıymetli elbiseyi de (bakışlarıyla etrafı göstererek) böyle bir sefalethanede hapsetmek hatadır.

Kesbiye çantasını masanın üzerine bırakarak:

— Rica ederim beni mazur gör! Mademki elbisemi reddediyorsun, şunun içinde on beş lira para vardır. İstediğin gibi bir elbise diktirip düğünüme gel! Nikâhlımın en yakın hısımı sensin! Düğünümde her şeyin mükemmel olmasını isterim. Güveyi takımı olmadan düğün muteber olmaz. Bana bu hizmeti görürsen mükâfatını veririm... Deminden beri gördüğüm şu sefil halin çekilir dert değil. Kısacık zaman zarfında bile tahammülümü tüketti. Lakin sen ne kadar cesurmuşsun!

Gayret:

— Ne güzel insaniyet! Ne güzel sevgi!

Sabite eliyle çanta ve elbiseye işaret edip emreder bir sesle:

— Bunları alıp şimdi buradan çıkın! Ben vicdansızlardan ne hediye kabul ederim ne de bahşiş!

Gayret bağırarak:

— Haydi gidin, defolun!

Dadı Kalfa:

— Seni kör olasıca! Ne haykırıyorsun! Beter olun! Sürüm sürüm sürünün!

Gayret bir hamlede dadıyı ayaklarının altına almak istedi, Sabite kolundan tutup, "Misafir olduklarını unutuyor musun?" diye onu engelledi. Kesbiye kendini dışarıya atmıştı, dadı da bohça ve çantayı alıp hemen savuştu.

3

Arsız rakip defolup gitmişse de azap veren hayali bedbaht Sabite'yi rahatsız ediyordu. Akşam yaklaştı. Nihayet gece olup Sabite'nin makûs talihi gibi ortalık karanlığa gömüldü. Bu sefalet bucağında ise bir ışık görülmüyor, bunakların açlıktan doğan şikâyet homurtuları karanlık içinde gulyabanilerin hayali sesleri gibi ürkütücü bir şekilde kulakları tırmalıyordu.

Ertesi gün Sabite yine odasına geldiyse de sandalyesine oturmaya gücü yetmemiş, yerde kuru tahtanın üzerine oturmuştu. Başını duvara dayadı. Açlıktan tavan fırıl fırıl dönerek tepesine geçecek zannediyordu. Gayret açlık derdine çare bulmak için sokağa çıkmaya hazırlanıyordu. Kapıdan çıkacağı zaman temiz giyinmiş güzel bir delikanlıyla yüz yüze geldi. Gayret öfkeli bir bakışla:

— Ne istiyorsunuz? dedi.

Delikanlı aceleyle:

— Sabite Hanım'ı göreceğim! Çekil, yol ver! diyerek Gayret'in engelleme çabasını kuvvetli kollarıyla hükümsüz bırakıp hemen bunakların odasına koştu.

Onların kısılmış sesleriyle, "Açlıktan öleceğiz! Sabite Allah'tan bul! Gayret, Allah canını alsın!" sözleriyle iniltilerini işitti. Sabite'yi orada bulamayınca diğer odaya koşup açlıktan kuvveti kesilen biçare sefileye doğru koştu. Sabite olanca gücünü toplayarak doğruldu.

Delikanlı Sabite'nin önünde diz çöküp ellerini öpmeye çalışarak:

— Ömrüm, hayatım, Sabiteciğim! Ben seni bu halde mi görmeliydim! diye haykırdı.

Sabite ellerini çekip:

— Buraya ne maksatla geldiniz? Evvela bunu izah ediniz! dedi.

Delikanlı:

— İzaha gerek var mı? Benim senden başka candan kimsem kaldı mı? Senin de benden gayrı yakın akraban var mı?

Sabite:

— Eğer kardeşini arayan bir ağabey sıfatıyla buraya geldiysen hoş geldin, safa geldin! Ama...

Delikanlı:

— Ama?..

Sabite:

— Şayet Kesbiye gibi birtakım acı hatıraları anarak bana sıkıntı vereceksen hemen şimdi git!

Delikanlı:

— Hayır gözümün nuru! Sana sıkıntı vermeyi asla istemem! Fakat bazı resmi tekliflerden bahsetmek zorundayım! Sabite, yemin ederim ki yegâne maksadım saadetindir. Bütün hareketlerimi senin refahını düşünerek düzenliyorum. Kaderle mücadele etmek insan gücünü aşar. Bu yüzden kendimizi suyun akışına bırakalım, aksine kürek çekersek kollarımız kırılır. Bahtiyar olamayız!

Sabite sözünü keserek:

— Hâlâ bahtiyarlıktan mı bahsediyorsunuz?

Delikanlı:

— Niçin etmeyeyim? Mademki birbirimizi seviyoruz...

Sabite kızararak:

— Ben şimdiye kadar bu konuda size tek bir söz söyledim mi?

Delikanlı:

— Biliyorum kibrin, belki de hicabın bu sözü söylemekten seni men etti... Ama kör değilim ya! Beni sevdiğini hem de fedakârca sadık olduğunu görüyorum! Sabiteciğim halkın nazarında bazı âdetler vardır ki ona uymak icap ediyor! Mesela...

Eşik üzerinde durup bu konuşmayı dinleyen Gayret Kalfa delikanlının eksik bıraktığı cümleyi tamamlayarak:

— Mesela düğün gününüzde Sabite Hanım'ın da hazır bulunması icap eder.

Delikanlı:

— Evet, çok doğru!

Sabite kıpkırmızı kesilerek:

— Hayati!

Adı Hayati olan delikanlı özlem dolu bakışlarını Sabite'nin gözlerinin içine dikerek:

— Sabiteciğim! Seni severim! Seni ölünceye kadar seveceğime yemin ederim! Kesbiye ile evlenmem yine seni mesut etmek içindir. Bak ne halde yaşıyorsun! Eğer Kesbiye'nin serveti bana vaat edilmiş olmasa benim de senden beter bir sefalete düşeceğime şüphe yok! İyisi mi bu budala kızın ayaklarımın altına serptiği altınları toplamaya çalışalım, onları gönül rahatlığıyla birlikte harcayalım!

Sabite duvara dayanarak ayağa kalktı, bir iki adım yürüyüp masaya dayandı, sandalyesini Hayati Bey'e takdim ederek:

— Buyurun, oturun! Şimdiye kadar Kesbiye Hanım'ı bana tercih ediyorsunuz sanarak mustarip oluyordum ve (canhıraş bir sesle), of fakat...

Hayati, Sabite'nin sunduğu sandalyeye oturdu. Sabite'ye doğru eğilerek, "Kesbiye gibi kaba bir kızı senin gibi bir meleğe tercih edebilir miyim?" dedi.

Hayati Bey güzel bir delikanlıydı. Görünüşü Sabite'ye öyle benziyordu ki aralarındaki bağı bilmeyenler ilk bakışta onları kardeş zannederdi. Sadece Sabite'nin gözleri kara, Hayatininkiler gök ela, Sabite'nin saçları siyah dalgalı, Hayati'nin kumral düz olup birbirinden renk bakımından ayrılıyordu. Bir de Sabite'de vakur ve dimdik bir hal vardı. Hayati'nin tavırlarında da vakar gözleniyorsa da yüzü bahar güneşinin kalplere ferahlık veren ışıkları gibi neşeli bir aydınlık içindeydi.

Sabite, Hayati'nin son sözleri üzerine derin bir ah edip:

— Hayati! Alçaklığını kanıtlayan bu sözlerini işitmektense ölüm haberini alsaydım daha iyi olurdu!

Hayati:

— Güzel Sabite! Neden böyle fena şeyleri üstüme yoruyorsun?

Sabite:

— İnsanlık hali! Birini severken diğerini görür, gönlü hoşlanır, ikinciyle evlenir. Bunda vefasızlık varsa da alçaklık yoktur! Fakat vicdan sahibi bir erkek hiçbir zaman sevgili nişanlısını para karşılığında terk etmez!

Hayati:

— Yok yok, çok ilerisini düşünüyorsun! Ben serveti seni rahat yaşatmak için istedim. Bunu şimdi ispat edeceğim. (Cebinden bir kese altın çıkararak) İşte yüz lira! Her nerede istersen münasip bir ev tutup döşeyelim. Şimdilik geceleri Kesbiye'ye gündüzleri de sana gelirim. Kesbiye'nin tamamıyla güvenini kazanıp bütün servetini ele geçirince de nikâhımızı kıyarız! Kesbiye ile beraberliği kabul etmezsen sonradan onu terk edeceğime dair sana bir de senet vereyim!

Sabite boğulurcasına:

— Aman Hayati elverir artık sus! Beni yağmacılığa, ah yanlış söyledim, hırsızlığına ortak etmek istiyorsun, öyle mi? Bunlar yetmiyor da nikâhımızdan evvel birlikte yaşamayı da teklif ediyorsun ha!

Hayati:

— Ne olur? Nasıl olsa benim olacak değil misin?

Sabite nefretle:

— Hiçbir vakit rezil bir hırsızın karısı olmayacağım!

Hayati:

— Canım, hırsızlık bunun neresinde! Kesbiye bana servetini hibe ediyorsa ben de buna karşılık onun karım olmasını kabul ediyorum. Böylece ödeşeceğiz. Ben onu zorlamadım ya, o bana musallat oldu!

Sabite:

— Anlaşıldı efendim, anlaşıldı! Vicdan denen o manevi vasıf size Allah tarafından verilmemiş! Artık şu uğursuz paraları toplayın da gidin!

Hayati, Sabite'nin ellerini yakaladı. Sefaletin pençesinde güçsüz kalan o yüce varlığa sevgiyle baktı. Onu hâlâ güzel, hâlâ latif buluyordu. Yakaladığı elleri dudaklarına götürerek:

— Sabite! Senden mümkün değil vazgeçemem! İnadı bırak! Nasihatimi yerine getir de bahtiyar olalım. Bu altınları

geri almam, onlar senindir. Sen benim olduktan sonra Kesbiye'den çekeceğim bütün paralar da senin olacaktır! dedi.

Sabite son bir gayret edip Hayati'yi göğsünden itti, gözlerini dehşetle açarak, "Rezil!" diye haykırdı. Oradan çekilmiş olan Gayret ansızın gelen bu ses üzerine kapının önüne kadar geldiyse de içeriye girmeyip dışarıdan izliyordu. Hayati, rezil sözünden fena halde hiddetlenip biçare kızcağızın incelmiş bileğini tutup sıktı:

— Sefile! Şu evdeki sefalete bak! diye bağırdı.

Sabite:

— Asıl sefil sensin! Evet, bu evde sefalet hüküm sürüyor. Lakin Hayati, sen ne zannediyorsun? Biz bu sefalethanede gün oluyor ki ekmek bulamıyoruz. Ama havayı faziletle karıştırarak öyle nefes alıyoruz. Bu ruhen bizi gayet iyi besliyor, açlık canımızı alsa bile vicdani saadetimizi bozamaz... Şimdi bana yaptığın teklifin ne kadar dehşet verici olduğunu anladın mı?

Hayati:

— Ben sana sahip olmaktan gayrı hiçbir şey anlamak istemem! Çabuk bana bir cevap ver! Benimle yaşamaya razı mısın? Servetim de hayatım da senin olacak!

Sabite dengesini kaybedip sallandı. Eğer bileği Hayati'nin avucunda olmasaydı hemen yere yıkılıverecekti! Gayret, aheste bir yürüyüşle geldi. Her ne kadar Kesbiye meselesinde müdahale etmişse de bu gibi gönül meselelerine karışmak istemedi. Sabite'nin gözlerini boyamak için Hayati'nin masa üzerine saçtığı altınları toplayıp torbasına koymakla meşgul oldu. Sabite sert bakışlarla Hayati'yi alt etmeye çalışarak:

— Bir başkası bana bu teklifi etmiş olsaydı ben senden yardım isterdim. Sen de o melunu, silahın yoksa bile tırnaklarınla parçalardın! Hayati sende var olduğunu zannettiğim faziletler sebebiyle ben seni Mahir'e tercih etmiştim! Mahir beni soydu fakat varlığıyla iftihar ettiğim şeye göz dikmemişti. Hâlâ beni Allah'ın izniyle istiyor! Of, ne kadar aldanmışım, meğer sen Mahir'den daha alçak, daha kötüymüşsün!

Sabite yorgunluk almak için biraz sustu. Kuvveti tükenip düşme raddesine geldiğinden büsbütün Hayati'nin koluna

düştü. Hayati, Sabite'nin kahredici bakışlarından ezilerek titremeye başladı! Sabite yine söze başlayarak:

— Ah Hayati! Düştüğüm sefaletten, hele Kesbiye'nin kalbime sapladığı rekabet hançerinden çok, senin şu ahlaksız teklifin beni ümitsiz ve mustarip etti!

Hayati cesareti ele alıp:

— Sen mübalağa ediyorsun. Küçüklükten beri beraber büyümedik mi? Birkaç ay birlikte yaşarsak ne mahzuru olabilir? Nişanlım değil misin?

Sabite:

— Aman Hayati, beni öldüreceksin! Bu sözlerinden pişman olmuyor musun?

Hayati:

— Hayır Sabiteciğim! İşte sana yine o teklifi tekrar ediyorum! Şimdilik birlikte yaşayalım, servetim ve hayatım senindir! (Sabite'yi sımsıkı tutar)

Düşmek üzere olan Sabite bağırarak:

— Alçak rezil! Bırak beni düşeyim, yerin dibine geçeyim! Sen bu teklifi karın olamadıysa bile kardeşin sayılmaya hakkı olan teyzekızına mı yapıyorsun? Hiç olmazsa sana babalık etmiş muhterem bir zatın kızı olduğumu unutma! Ah Hayati, şu dakikada zavallı babacığımın ruhu sana azap vermiyor mu?

Sabite bayılmıştı. Hayati korktu. Faziletle dopdolu olan o vücudu kolları arasında tutarsa manevi bir kuvvetin kendisini mahvedeceğini sandı!

Onu Gayret Kalfa'nın sadık kucağına teslim ettiği zaman gözlerini şefkatle sefileye dikip, "Sefalet çamuruna düşmüş bir masumiyet elması" diye mırıldandı!

Gayret "Hayati Bey! Torbayı almadan gitmeyiniz!" diye haykırdı. Hayati dönüp torbayı aldı, "Gayret Kalfa! Hakkın var! Bu yolda elde edilen paralar benim gibi vicdansızların rezilce sarfiyatına aittir. Sabite Hanım'a söyle, beni affetsin! Bugünden sonra ismini bile anacak değilim. Zira öyle bir meleğin muazzez adı benim kirli ağzıma yakışmaz!" dedikten sonra sarhoş gibi sallanarak çıkıp gitti.

4

Gayret, Sabite'yi ayıltıncaya kadar pek çok uğraştı. Heyecandan gerilmiş olan sinirleri açlığın tesiriyle büsbütün fena bir hal almıştı. Bu yüzden güç ayılabildi. Sabite gözlerini açınca kendisini Gayret'in kolları arasında buldu.

Gayret, Sabite'yi duvara dayayıp oturtarak yiyecek parası bulmak niyetiyle hazırlanmaya başladı. Sefil kızın gözlerindeki fersizlik tekrar bayılacağına delalet ettiği için Gayret bir türlü onu bırakıp gidemiyor, gidemedikçe de açlığa son veremiyordu. Gayretli Gayret'in de artık açlıktan kuvveti kesilmeye başladı. Gözleri karardığından tutuna tutuna yürümek zorunda kalıyordu! Odadan çıkacağı esnada masanın altında parlak bir şey gözüne ilişti. Hemen eğilip baktı. Bu, Hayati'nin altınlarından biriydi, yuvarlanıp oraya düşmüştü.

Gayret altını eline aldığında sevinçle gözleri parladı. Bu sarı maden parçası artık hanımını açlıktan –hayır yanlış söyledik– mutlak bir ölümden kurtaracaktı. Faziletli cariyenin sevinci uzun sürmedi. Birdenbire gözleri yaşararak, "Hayır, hanımcığım bunu kabul etmez! Daha demin, ölümün canımızı alacağını ama vicdani saadetimize dokunamayacağını söylüyordu. Bu para da sahibi gibi zararlıdır, onu geldiği yere göndermeli" diye söylendi.

Sabite, Gayret'in gösterdiği altına korkulu gözlerle bakarak, kesin bir sesle, "Hemen onu sahibine iade et" dedi.

Gayret:

— Şimdi Hayati Bey'i nerede bulmalı?

Sabite:

— Bilmem! Git ara!

Gayret:

— Ah gözüm hanımcığım! Benim de hiç kuvvetim kalmadı, düşmek üzereyim!

Hayati Bey giderken sokak kapısını kapamadığından, birinci bölümde sefileyle söyleşen avukat evin önüne geldiği zaman kapının açık bırakılmasına şaşıp, toplanan köpekleri def ettikten sonra içeriye girdi. Doğruca sefilenin odasına girdi.

Avukat neşeli bir çehreyle gelmişti. Sefilenin mezardan çıkmış denilecek rengini, sadık cariyenin cam gibi donuk gözlerini görünce şaşkına döndü, söylemek istediği sözler boğazında takıldı kaldı!

Gayret, avukatın söz söylemesine meydan vermeyip ölüm döşeğinde olanların vasiyetine benzer bir tavırla:

— Efendi! Artık hiç kimseyle işimiz kalmadı! Ayağınızı öpeyim şu altını Hayati Bey'e verin, götürecek kuvvetim yok! dedi.

Avukat şaşkın şaşkın:

— Kalfa ne oldunuz, neniz var? Ben bugün size hayırlı haberler getirdim. (Koynundan büyücek hacimde bir kâğıt çıkarıp Sabite'ye uzatarak) İşte babanızın memleketinden gelen bir kâğıt! Zümrüt Hanımefendi sizinle gittiği zaman epeyce iş görmüş, belki de vasiyetnameyi orada birine emanet etmiştir!

Sabite ümitsizce kâğıda bakarak:

— Buna daha evvelce sahip olsaydık belki mesut olurduk.

Gayret:

— Eyvah eyvah! Şimdi ölüme mahkûm olduk!

Sabite tekrar bayıldı, Gayret ayıltmaya girişmeyip açlığın ölüme mahkûm ettiği sefileceğin başını dizinin üzerine aldı, kendi başını önceden Sabite'ye yaptığı gibi duvara dayadı. Birkaç damla yaş gözlerinden aheste aheste kahverengi yanaklarına yuvarlandı! Avukat korkuyla, "Aman, ölüyor mu?" diye sordu.

Gayret:

— Ölmediyse bile ölecek!

Avukat:

— Eyvah, bizim masraflar da ücret de bitti! (Gayret'e) Canım, bir çaresini görelim. Küçük hanımı bu hale koyan açlık mıdır?

Gayret mahzun bir bakışla sustu. Avukatın gözü, altına ilişti. Telaşla:

— Şurada bir altın durup dururken açlıktan ölünür mü, dedi.

Gayret:

— Bugün o altını düşüren alçak, Sabite'ye ondan yüz tane takdim etti! Faziletli hanımcığım kabul etmeyerek ölümü tercih etti. Şüphe yok ki ölüm yolunda ben de ona refakat edeceğim. Siz ricamı unutmayın. Bu altını Hayati Bey'e teslim edin!

Avukat:

— Bu Hayati Bey de kim oluyor?

Gayret:

— Siz onu tanırsınız! Sabite Hanım'ın işleri için birkaç defa sizinle görüşmüştü.

Avukat:

— Evet, aklıma geliyor... Şu Şakir Bey'in oğlu Hayati Bey değil mi?

Gayret:

— Ta kendisi!

Avukat:

— O Sabite Hanım'ın nesi oluyor?

Gayret:

— Teyzesinin oğlu, hem de nişanlısıydı. Ah, şimdi de yabancısı hem de can düşmanı oldu.

— Şey... Aralarında bir mal davası mı var? O da Mahir Bey gibi hırsızlık mı yaptı?

— (Tiksintiyle) Evet bu da bir çeşit hırsızlık! Lakin bunun davası vicdan mahkemesinde görülür! Mahir Bey, hanımcığımın malını mülkünü zapt etti. Hayati Bey onlardan daha kıymetli olan şeyi gasp etmeye çalışıyor. Bu daha çirkin bir alçaklık! İşte bu evdeki dört can ölüme mahkûm olmuştur. İhtimal ki zavallı kalfalarım ölmüşlerdir. Deminden beri sesleri çıkmıyor! Ben hepsinden daha kuvvetliymişim ki hâlâ söz söylemeye kendimde takat buluyorum!

Avukat Gayret'in sözlerinden alıklaşarak:

— Of, Gayret Kalfa! Beni fena ettin! Hayati Bey niçin Sabite Hanım'la evlenmiyor da...

— Niçin olacak, fakir olduğu için! O Şirâzî Hafız Efendi'nin kızı Kesbiye Hanım'ı alıyor. Bu hafta düğünleri olacak!

— İyi Tunus gediği[1] yakalamış!

— Evet, Kesbiye Hanım'ın babası pek çok mal bırakmış!

— Hesapsız! Onların bazı ödeme işlerine de ben bakıyorum. Şimdi Hayati Bey'in fena bir fikirle bu paraları teklif ettiğini anladım... Kalfa, üzülme! Cenabıhak masumların yardımcısıdır!

Gayret, Sabite'nin vefat ettiğini düşündüğünden dizine aldığı baygın kızcağızın güzel başına umutsuzca bakmakla yetinip, ayıltmak için uğraşmaya lüzum görmüyor, sevgili hanımını takip etmek için hemen kendi ölümünü bekliyordu.

Avukat kendi çıkarını unutup kalbinin merhametine uyarak sefileye yaklaştı, yarı kapalı gözlerine dikkat etti, sonra elini kalbinin üzerine koyup henüz bir hayat olduğunu anlayınca telaşla, "Yaşıyor, vakit kaybetmeyip kurtaralım!" dedi.

Gayret sevinçli bir sesle, "Sizi bugün Allah gönderdi!" dedi.

Avukat derhal sokağa fırlayıp on dakika sonra elinde bir tepsi üzerine konmuş dört kâse süt olan bir çocukla döndü. Kâselerden birini alıp Gayret'e uzatarak, "İç" dedi, henüz dumanı çıkan sütün güzel kokusu Gayret'in boş midesine şiddetle tesir edip hemen içmeye davrandı.

Avukat Gayret'in kuvvetsizliğini göz ardı etmeyip Sabite'nin yüzüne düşmesin diye kâseyi tutuyordu.

Biçare Gayret ağzına kâseyi değdirmek için eğildiği zaman canından daha kıymetli tuttuğu hanımının sararmış yüzünü gördüğünden başını kaldırarak, "Yok, yok içmem, hanımım öldükten sonra bana hayat ne lazım" dedi. Avukat, "Belaya çattık! (Sabite'nin kalp atışlarını dinleyerek) Yaşıyor! Sen içip canlan ki bana yardım edesin. Başka türlü olmaz. Hem çabuk ol, vakit geçmesin!" diye uyarınca Gayret sütün üçte birini içti. Midesi biraz ısınınca beyni altüst oluyor zannetti. Bir müddet gözlerini kapadı! Açtığı zaman avukat elindeki kirli

1 Tunus gediği: Yağlı kuyruk, kârlı gelir kaynağı anlamında kullanılan bir tabir.

maden kaşıkla Sabite'nin dişlerini açmaya uğraşarak, "Gayret Kalfa, haydi yardım et!" diyordu. Gayret olanca kuvvetiyle Sabite'nin beyaz dişleri arasında bulunan kaşığa bastı, avukat da tepsiden aldığı diğer bir kaşığa kâsedeki sütten alıp ağzına döktü. Bu işlemin birkaç defa yapılmasından sonra baygın kız derinden derine içini çekerek gözlerini açtı. Sabite'nin süte bulanmış yüzünü silmeye hacet kalmamıştı, vefakâr Gayret'in gözlerinden akan sevinç yaşları onu yıkayıp temizliyordu! Avukat odanın yegâne eşyası olan sandalyeye oturup gözlerini bu hazin manzaraya dikti. Kır sakalından aşağı yaşlar akıyordu! Sütten biraz daha vermesini işaret etti. Gayret de Sabite'ye sütü kaşık kaşık içiriyordu. Sefil kızcağızın çeneleri açılmış, hayatı kurtulmuştu.

Avukat ayağa kalkıp onlara tekrar yaklaştı. Gayret'e:

— Oh, hele kurtuldu! Şimdi de ihtiyarlara bakalım!

— Lütfunuzla kurtulduk! Hanımcığım bu lütfunuzu elbette karşılıksız bırakmaz! Ben onun düşüncesini biliyorum, ilelebet size minnettar kalacaktır. Şimdi fakir ve sefilsek de... İleride inşallah hakkımızı kazanacağız.

Sabite'nin bakışları avukata dikildi. Bu şükran dolu bakışlar, sözden daha fazla teşekkür anlatıyordu!

Avukat bu faziletli kızcağızı bir baba sevgisiyle gözden geçirip, "Sabite Hanım fakirse de sefil değildir, böyle günahsız biri sefil addolunamaz. (Yavaşça) Ah ne yüce bir manzara! Sefalet içinde masumiyet!"

Avukatın son sözlerini Gayret işitmiş olduğundan başıyla tasdik etti. Avukatın iyilik damarları uyanmış olduğundan ihtiyarları da kurtarmak niyetiyle öteki odaya geçti. Gayret de kendi sütünün kalanını içtikten sonra yeldirmesini katlayıp Sabite'nin başının altına koydu. Bunakların odasına girdiği zaman her ikisinin de henüz sağ olduklarını gördü. Büyük bunak sessizce yatıyordu, gözleri yarı kapalıydı. Diğeri de yatıyorsa da kısılmış sesiyle yavaş yavaş dırlanmaktaydı. Büyük bunağa Sabite'ye yaptıkları aynı işlemle sütü içirdiler. Küçüğüne bunun için zahmete girmediler, zayıflıktan iskelete dönen sıska bunağın hepsinden daha dayanıklı çıkmasına şaştılar.

Avukat artık kendine lüzum kalmadığını anlayınca kesesinden üç yüz kuruş verip, "Bak Gayret Kalfa, bu para sizi iki ay idare eder, o vakte kadar da iş icradan biter, Sabite Hanım hakkını alır. Bu yakınlarda beni beklemeyin, gerekirse ben gelip sizi görürüm" dedi.

Avukat gidince Gayret gülen bir çehreyle Sabite'nin yanına döndü. Artan sütten biraz daha içirdi. Açlığı epeyce geçtiğinden Sabite oturmayı becerebildi.

Gayret, avukatın cömertliğini anlatıyordu. Sabite, "Altını götürecek mi?" diye sorunca Gayret, "Evet, söz verdi. O zaten Hayati Bey'i tanıyor, Kesbiye Hanım'ın da işlerine bakarmış. Şu evlilik sırasında onları göreceği muhtemeldir!" dedi.

Sabite, Hayati kelimesinin telaffuzundan müteessir olup gözlerinden akan yaşlar solmuş yanaklarında birer yol açtı. Gayret söylediği sözlere pişman olduysa da boş bulunmuştu. Sabite'nin ellerini öperek:

— Hanımcığım, beni affet! Artık uğursuz isimleri senin yanında anmamalıyım!.. Of yarabbi! Acaba hâlâ onu seviyor musun? dedi.

Sabite:

— Ah, hayır! Ben öyle vicdansızları sevemem!

Gayret:

— Öyleyse niçin ağlıyorsun?

Sabite elini kalbinin üzerine koyarak:

— Onun ismi anıldıkça şuramda bir acı hissediyorum.

— Zavallı hanımcığım! Sen onu hâlâ seviyorsun. Fakat bunu itirafa utancın mani oluyor. Avukatın hakkı varmış, sana baktı da, "Sefalet içinde masumiyet" dedi, ben de, "Nefret içinde sevgi" cümlesini ekledim.

Gayret, Sabite'nin gözyaşlarından müteessir oluyorsa da birkaç ay aç kalmak belasından kurtulacaklarını hatırladıkça memnuniyetini de gizleyemiyordu. Üç yüz kuruş ona üç yüz lira kadar çok ve bitmez görünmüştü. Zalim kışın korkunç yüzü önlerine çıkıverince açlıktan kurtulmak için sarf edilen paradan başka bir de ısınmak için kömür almak zorunda kalacaklarını hiç düşünmüyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VİCDANIN SESİ

1

Heybeliada'yı tarife gerek görmüyorum. Zira İstanbul'umuzda orayı bilmeyen hemen hemen yok gibidir. Adanın Çamlık denilen tarafına yakın mükemmelce pembe bir köşk vardı; bu köşkün sakinleri yaz kış adada ikamet ederlerdi. Yaz mevsiminin en sıcak gecelerinden birinde köşkün sahip ve sahibesi balkona çıkmış, kahveleriyle beraber mis gibi çam kokularını da yudumluyorlardı.

Bey kırk, hanım da otuz yaşlarında görünüyor, aralarında geçen konuşmadan, o evde uyum ve mutluluğun varlığı açıkça anlaşılıyordu.

Sözleri felsefeye, sonra da filozoflara geçti. Bey, Voltaire'i övmekte pek ileri gitti. Hanım da, "Ah keşke Voltaire zamanımıza yetişseydi" dedi. Bey gülerek, "Yine sen göremezdin, belki ben görebilirdim" diye eşine şaka yaptı.

Kahve fincanlarını toplamakta olan emektar bir Habeşiye[1] tepsiyi sandalyenin üzerine bırakarak ciddi bir tavırla, "Ben gördüm" dedi.

Bey:

— Neyi?

Habeşiye:

— İşte filozofu.

Hanım:

— Kız sen çıldırdın mı?

---

1 Habeşistanlı kadın.

Habeşiye:

— Vallahi gördüm. İnanmazsanız size göstereyim.

Hanım:

— Kız, kimi söylüyorsun?

Habeşiye:

— Filozof Bey'i söylüyorum. Görseniz saçları uzun, tırnakları cadı gibi, yemez içmez, dağlarda gezermiş! Terk-i dünya[1] etmiş. Her gün çocuğu Çamlık'a çıkarırken ağaç diplerinde rastlarım. Onu görünce çocuk gibi herkes korkup kaçıyor, ben hiç de korkmam. Filozof ise yamyam değil ya! Hem kimseye zararı yok, kendi halinde. Elinde kalem kâğıt, yazı yazıyor. Bazen de kendi kendine söyleniyor. Ara sıra hüngür hüngür ağlıyor. Hiç güldüğünü gören yok.

Bey:

— Vazgeç Allah'ını seversen! O filozof değil, budalanın biri!

Habeşiye:

— A Beyefendi! Filozofmuş, dünyada gezmediği yer kalmamış, okumadık kitap bırakmamış! Kimya kuvvetiyle kanatlanıp uçar, istediği yere konarmış; daha neler söylüyorlar! Başka türlü filozof olur mu? Bu kadar marifeti var.

Hanımla Bey kahkahalarla güldüler!

Bey, Habeşiye'ye:

— Demek ki adada bu zavallı budalaya filozof adını takmışlar ha!

Habeşiye:

— Evet Müslüman, Hıristiyan hepsi "Filozof Bey" diyorlar! Ya marifetleri... Hangi birini sayayım!

Bey:

— Aman zahmet edip bir şey sayma! Saçma, dinlemek istemem. (Karısına) Hani geçen gün Çamlık'ın bitiminde güzel bir köşk görmüştük de sen de kimin olduğunu sormuştun!

Hanım:

— Evet.

---

1 Dünya nimetlerinden vazgeçip bir köşeye çekilmek.

Bey:

— İşte o köşkün kiracısı bu budaladır!

Hanım:

— Ya! Onlara Müştak Beyler diyorlar. Güzel, beyaz, ikiz kız kardeşleri var! Müştak Bey hasta olduğu için hava değişimine gelmişler!

Bey:

— Evet, akıl hastası! Müştak Bey pek zengin bir mirasyediymiş! Kim bilir ne olmuş da zihni kötüleşmiş! Bir sürü ahmak da onu İbn-i Sina yerine koymuş!

Hanım:

— Geçen gün komşuda ablasını gördüm. Pek güzel konuşan bir hanımefendi! "Herkes kardeşimi deli zannediyormuş. Halbuki kardeşim deli değildir. Başına bir kaza geldi" dedi. Sonra bu kazanın ne olduğunu komşu hanıma sordum. "Pek iyi bilmiyorum ama bir kız sevmiş, şimdi o kızı kaybetmiş, hastalığı ondan ileri geliyormuş," dedi.

Bey:

— İşin doğrusu kızı kaybedince aklını da kaybetmiş vesselam!

Hanım:

— Aman Filozof Bey hikâyesini bizim çılgın Akif duymasın, diline dolar; ara yerde komşuluk var, kulaklarına gider de ayıp olur, dedi.

2

Heybeliada'da filozof namını alan Müştak Bey, 1880 Kasım'ının beşinci günü Gedikpaşa'daki konağına pek geç saatte dönmüştü. Annesi merakından huzursuz olup, "Müştak! Neredeydin?" sorusuyla oğlunu ta orta kapıda karşılamıştı! Oğlu ise bozuk bir çehreyle, "Canım, merak edecek ne var!" diye karşılık verip hemen odasına koşmuştu. Birbirine fazlasıyla benzeyen on üçer yaşında tahmin edilebilir, gayet beyaz iki kızcağız Müştak Bey'in odasına girip,

biri, "Ağabeyciğim! Resim takımını getirdin mi?" diğeri de, "Hani ya kitaplar?" sorusuyla Müştak'a sokulmuşlarsa da her ikisi de birdenbire ürkerek geri çekilip, "Aa! Ağabey üstüne başına ne olmuş?" diyerek hayretle sordular. Müştak, "Sokakta düştüm" cevabıyla yetinip ilk defa onlara sert bir tavır gösterdi.

Kızların daha sarışını diğer kızın kolundan çekerek, "Haydi gidelim" dedi. Kumral kız sofaya çıkınca, "Görmüyor musun Nesibe! Ağabeyim bizi öpmedi!" dedi.

Diğer kız:

— İltifat da etmedi! Her akşam bizi *mes lys blancs*[1] diyerek kucaklardı.

Diğeri, gözleri dolarak:

— Artık ağabeyim yalan söylüyor! Hani ya bize yetimliğimizi hissettirmeyecekti!

— Necibe, acaba ağabeyim bizi artık sevmiyor mu?

— Öyle gibi! Biz iki biçareyiz! Gel birbirimizi kucaklayalım!

İki kız kardeş birbirlerine sarıldılar.

Çıngırak sesi yemek vaktini ilan ediyordu. İki kız kardeş sofrada ağabeylerinin bulunmamasına, annelerinin de endişeli çehresine dikkat ettiler.

Müştak'ın bu allak bullak hali iki gün devam etti. Üçüncüsü olan perşembe günü erkenden giyinerek aşağıya indi. İki kız kardeş sofada geziniyorlardı. Ağabeylerinin çatık yüzüne, korkarak bir bakış fırlattılar. Müştak onlara dönerek, "Annem odasında mıdır?" dedi. Kızlar konuşmaya cesaret edemeyip başlarıyla, evet işareti yaptılar. Müştak Bey heyecanlı olduğu için kardeşlerinin sakınıp çekindiklerinin farkında değildi. Annesinin yanına gidip elini öptü, "Anneciğim, kusuruma bakmayın, birkaç gecedir rahatsızdım, şimdi de acil bir işim var" dedikten sonra sokağa çıktı. Necibe ile Nesibe yine oradaydılar, bu defa onların ikisini

---

1 Necibe ile Nesibe'nin renkleri kansız ve düz beyaz, gözleri de sarı-ela olduğu için Müştak onları "*mes lys blancs*" yani "beyaz zambaklarım" diye çağırırdı. (Yazarın notu)

birden kolları arasına alıp alınlarından öptü, "Bugün bir yere gidecek misiniz?" dedi. Necibe, "Evet, çarşıya çıkacağız" cevabını verdi.

Müştak gittikten sonra Necibe, "Nesibe! Ağabeyim bizi seviyor fakat onun bir derdi var" deyince Nesibe, "Hemen bir iki gecede adam dert sahibi olur mu? Bir şeye canı sıkılmış olmalı!" dedi.

3

Müştak haremden[1] çıkınca, itimadını kazanmış olan Bekir Ağa'yı yanına çağırıp:

— Bekir! Bugün gizli bir işim var. Yanına güçlü kuvvetli birini al da birlikte sokağa çıkacağız! emrini verdi.

Bekir Ağa kırk yaşlarında, olgun tavırlı bir adam olup sadakatine de hiç diyecek yoksa da gözlerine dikkatle bakılınca ahmak takımından olduğu çıkarılabiliyordu! Bekir Ağa arifane bir ciddiyetle, "Baş üstüne beyim! Kardeşimin oğlu Sadık kulunuz bir seneden beri hizmetinizde kusur etmiyor, demir gibi de kuvvetlidir. Onu alayım mı?" dedi. Bey, "Sadık pek kabadır ama neyse... İşimize yarar!" deyince Bekir Ağa yeğeni Sadık'ı arayıp buldu. Sadık mutfakta sabah kahvaltısı yapmakla meşgulmüş. Bekir Ağa'nın, "Haydi ulan! Çabuk, Beyefendi'yle birlikte çıkacağız" kumandasını vermesi Sadık'ın hiç de hoşuna gitmedi. Ekmek dolu ağzını güçlükle açabilip, "Bırak amca lokmamı yutayım! Sabah karanlığı sokakta ne işimiz var?" diye şikâyete başladı. Amcası, Sadık'ı daima Bey'in gözüne sokmaya çalıştığı halde ondaki tembellik ve oburluktan pek bıkmıştı. Bir iki tokat atarak Sadık'ı mutfaktan çıkarabilmişse de zavallı delikanlının gözleri aşçıbaşının lütfen vermek üzere olduğu börek parçasında kalmıştı!

---

1 Eskiden saray, konak ve evlerde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm.

Bekir Ağa, Sadık'la beraber Bey'i takibe koyuldu. Çemberlitaş'ı geçip Türbe'ye[1] girince Müştak Bey durarak:

— Şimdi söyleyeceklerime iyice dikkat edin! Saat on bir on iki sıralarında buradan iki fakir kadın geçecek. Mutlaka şu mermerin üzerine oturup dinlenirler. Onlardan biri beyaz ve güzel bir kızdır, diğeri uzun boylu bir Arap'tır. Sadık! Sen bir bahaneyle ne yapıp yapıp o Arap'ı dövmelisin! Hem de olanca kuvvetinle! Ne kadar çok döversen bahşişi o kadar alırsın! Bekir! Sen de kızı takip edeceksin! Hangi eve girerse işaret koyup hemen bana haber vereceksin! İyi anladınız mı?

Bekir Ağa baş üstüne demişse de Sadık, "Burası İstanbul! Ne bilelim, bin tane beyaz kızla Arap geçer!" diye itiraz edince Müştak Bey orada oturup fal açan Çingene kadına yaklaşıp:

— Bana baksana!

Falcı:

— Bakayım beyceğizim bakayım! Bahtın, talihin neler söylüyor!

— Çok laf istemem! Sözlerime dikkat et!

— Hah hah! Kısmetin bağlıdır bağlı. Bir beyaz mangırcık[2] ver de bak gönüllüne nasıl kavuşursun!

— Susup beni dinleyecek misin yoksa tekmeyi yiyecek misin!

— Vay ne yavuz şeymiş!

— Eğer sözümü dinlersen sana dört tane çeyrek[3] var!

— Aman beyceğizim, başımla beraber! Söyle söyle, canım sana da o mangırcıklara da kurban olsun.

— Hani ya her pazartesi ve perşembe burada iki fakir kadın dinlenirler, sen onları tanıyorsun ya?

— Tanırım beyceğizim tanırım! Haspa kız ne de dilberdi ya!

— Onları uzaktan da görsen tanır mısın?

---

1 II. Mahmut Türbesi.

2 Mangır: Bir cins bakır para.

3 Yirmi kuruşluk gümüş mecidiyenin dörtte biri değerindeki para, beş kuruş.

— Tanırım ya! Ben ne vakittir buradayım, onlar da çoktandır gelip gidiyorlar! Davaları mı varmış bilmem, öyle bir şeyler söylüyorlar!

— Bugün onlar geçerken hemen usulca şu ağalara haber vermelisin. Şimdi şunları al (dört çeyrek verir), eğer güzelce hareket edersen yarın bunun iki misli bahşişin var!

Falcı cevap vermeyip çeyrekleri göğsünde sıktı, memnuniyetinden bir de şarkı okumaya başladı.

Müştak falcının bu sevinç gösterisini evet anlamında kabul edip onunla olan anlaşmasını bitirdi. Hizmetkârlarına dönerek:

— İşte bu size onları gösterecek, ben de on buçukta buradayım. Sadık! Sakın korkaklık etme ha! İyi vurmalı!

Sadık yenlerini kıvırarak:

— Evelallah, merak etme! İki vuruşta yere sererim!

Müştak oradan çekilerek bir aşağı beş yukarı gezmeye başladı. Bir türlü hiddetini yatıştıramıyordu! Ara sıra dişlerini sıkarak, "Melun fellah! Bana dayak atmayı sana öğretirim!" diyordu. Müştak saat ona kadar on on beş gazinoya girip çıktıktan sonra hizmetkârlarının yanına döndü. Henüz gelen giden olmamış. Daha saat de on! Tekrar gezinmeye, zaman geçirmeye çalıştı. Saat on bir, on iki, bire geldi, Müştak'ın öfkesi, hiddeti bin kat artmıştı.

Müştak hizmetkârlarına, "Sakın buradan ayrılmayın ha! Ben yarım saate kadar gelirim" diye tembih ederek çarşıya gitti. Daha önce çarşıda, Kalpakçılarbaşı'nda[1] gezip eğlenmekle hoşça vakit geçiriyordu. Bu defa yazık ki gözleri hiçbir şey görmüyordu!

Müştak bir tuhafiye dükkânının önüne gelmişti ki birdenbire durup bir şeyi gözlemek için koştu. Kapıldığı dalgınlıktan onu uyandıran acaba neydi?

Dükkânın önünde bulunan kız kardeşlerinin karşısında maymun gibi yüzünü gözünü buruşturup laf atan bir genç-

---

1 Kapalıçarşı'nın Beyazıt Kapısı ile Nuruosmaniye Kapısı arasında bir cadde halinde uzanan bölümü.

ti. Bu genç yapma bir şıktı,[1] kirli Frenk gömleğinden ve eski boyunbağından adi takımdan olduğu şüphesiz olup, hele hareketlerindeki gariplikten deli yahut sarhoş zannedilebilirdi.

Necibe ile Nesibe henüz o sene erkekten kaçtıklarından[2] ve tesettür kurallarına riayetten uzak, şımarık büyüdüklerinden hafifmeşreplikleri hızlı ve kahkahalı konuşmalarından şüphesiz anlaşılmaktaydı. Her ikisinin de alınlarındaki kâküller yaşmaklarından[3] dışarı çıkmıştı; ela gözlerinin güzel bakışları akıllıları bile çileden çıkarmaya kâfiydi.

Necibe, Nesibe'ye diyordu ki:

— Bak Nesibe! Şu herifin suratını görüyor musun?

Nesibe:

— Tıpkı maymuna benziyor! Bunları bize mi yapıyor?

Necibe:

— Ya kime yapacak?

Bu kısa konuşmadan sonra her ikisi de kahkahayla gülüyordu. Dükkânın içerisinde oturup alışverişe koyulmuş olan kethüda[4] hanım, "Küçükhanımlar ayıptır! Sokakta öyle gülünmez! Artık büyüdünüz, çocukluk bitti" diyorsa da hoppa kızların gülmelerine son veremiyordu. Müştak bu hali bir süre izledikten sonra, yapma şıkın kardeşlerine yanaştığını ve Nesibe'nin kolundan tutup çektiğini görünce kanı tepesine çıktı, hemen ortaya atıldı. O gün özellikle eline aldığı kalın bir bastonu herifin kafasına doğru kaldırınca, Gayret Kalfa için hazırlanan darbeler sahte şık beye kısmet oldu!

Kâhya hanım, hanım kızları alarak oradan savuşmuştu. Kavgaya polislerin müdahalesiyle toplanan insanlar dağıldı.

---

1 Zarif, modaya uygun giyinen, süslü; alafranga taklitçisi.
2 Kadınların yabancı erkeğe görünmemesi, kaçgöç âdeti.
3 Kadınların feraceyle birlikte kullandıkları, yalnızca gözleri açıkta bırakan yüz örtüsü.
4 Eskiden devlet büyüklerinin ve varlıklı kişilerin emrinde çalışan ve onların işlerini gören kimse, kâhya.

Müştak Bey'i de diğer herifi de aldılar, Bâb-ı Zaptiye'ye götürdüler. Orada Müştak'ın ahbabı olan bir zat, "Beyim bu ne hal! İki günde bir burada ne işiniz var?" diye hayretini ifade etti.

Ertesi gün her ikisi de sorguya çekildiler. Müştak Bey üste para cezası da vererek yakayı kurtarabildi. Ne yazık ki iki masum yetimin macerası ağabeylerinin hiddeti uğruna birçok ağıza yayıldı! Zira o adam, "Ben sarhoşum! Ne yaptığımı bilmiyorum! Mademki bu bey kız kardeşlerini koruyormuş, niçin öyle açık saçık sokağa gitmelerine müsaade ediyor! Hem de ilk önce onlar bana bakıp güldüler, ben de karşılık verdim!" demişti.

Müştak Bey tarafından onların henüz on üç yaşında çocuk oldukları ileri sürülmüşse de herif, "Bu boyda kızların çocukluğuna aklım hiç ermez" diyerek iddiasını ispat etmişti.

Gelelim ağalara...

Bekir Ağa sadakati icabıyla ıslak ve nemli yerlerde dikilip durmuşsa da Sadık, "Kuzum Amca! Açlıktan gebereceğim, izin ver, şimdi gelirim" diye yalvararak bir bakkal dükkânına girdi. Oradan çıktıktan sonra amcasının semtine uğramayıp soluğu kahvelerden birinde aldı. Cebindeki üç beş kuruşla iskambile daldı! Zavallı Bekir Ağa! Akşam olmuş, sular kararmıştı. Hâlâ gelen giden yok! Ezana bir çeyrek kala Sadık çıkageldi! Bekir Ağa olanca hırsını ondan almak üzere tokatla da yetinmeyip Sadık'ı tekmeyle bir güzel dövdü! Söylenmeler ve ağlamalarla bir saat devam eden bu hal Bekir Ağa'yı yormuştu. Konağa dönmek istediyse de Bey hâlâ gelmediği için yerinden kımıldayamadı.

Saat akşamın sekizi olunca biçare adamcağız Bey'in başına bir kaza gelmiş olmasından korkarak konağa dönmeye mecbur olmuştu. Yolda dırlanıp hırlaması geçen Sadık, amcasını, "Amcacığım, ne gam yiyorsun! Beyimizin geceleri gelmediği yalnız bu akşam değil ya! İşte hareme 'Bu gece de Bey gelmeyecek' deriz vesselam!" sözleriyle teselli ediyordu.

4

Müştak Bey ertesi akşam evine döndüğünde halinden herkes ürkmüştü. Doğruca annesinin yanına gelerek çatık, korkunç bir çehreyle, "Necibe ile Nesibe olacak hınzırlar nerede? Ben onları ayaklarımın altına alıp ezmeliyim!" demiş, annesi de, "Müştak sen haksızsın! Yetim kızları dövüp ezmek insanlığa sığmaz! Hem asıl kabahatli sensin! Vaktiyle sana o kadar nasihat etmiştim, niçin onlara o derece yüz verdin de şımarttın? Oğlum, ilk önce düşünceni değiştir de sonra kardeşlerini terbiyeye kalkış!" cevabını vererek onu susmaya mecbur etmişti. Annesi daha gündüzden, malum macerayı haber almıştı.

Müştak odasına çıktı, bir köşeye çekilerek düşünmeye vardı. Düşüncesi zihnini altüst ediyor ve şimdiye kadar kendinde olmayan ince duyguları kalbine ekiyordu. Ah, yok yok, böyle değildi! Sanki vicdanı onu azarlayıp kınayarak düşünme kabiliyetini tarumar ediyordu. Vicdanının sesi ona şu sözleri haykırıyordu: "Müştak sen bir rezilsin, bir alçaksın!"

Süslenip ortalığa çıkan kardeşlerine o sarhoşun laf atmaya biraz hakkı vardı. Fakat sefalet içinde bile masumiyet timsali olan o fakir kadına zarar vermeye senin ne hakkın vardı? Ona gayet namusluca yardım ve insaniyet göstermeye muktedirken, beş on para karşılığında onu kandırmaya çalışmaya nasıl cesaret ettin? Senin nasıl adam olduğun kız kardeşlerine verdiğin terbiyeden belli oluyor! Ah, o fakir kadındaki edep ve hicabı görmedin mi?

Faziletinin nuru onu her türlü günahın karanlığından koruyordu. Aç ve çıplak, çamurlar içinde süründüğü halde ona vaat ettiğin altınların hiçbir tesiri olmadı. En sonunda, geçim paraları olacak o şemsiyeyi kafanda paralattırarak onları açlığa mahkûm ettin.

Müştak elleriyle gözlerini ovuşturarak, "Of, masumiyet meleği! Beni affet!" diye mırıldanıyordu.

O akşam Müştak Bey yemeğe inmedi. Gece hizmetindeki cariyeyi de çağırmadı. Bu haller Bey'in öfkesine verilerek ra-

hatsız etmemek için kendisini arayan olmadı. Ertesi gün öğle vaktine kadar da Bey'in gözükmemesi konak içinde merak sebebi oldu, cariyesi aldığı emir üzerine odasına girdi. Biçare Müştak! Bir köşeye büzülmüş, gözlerini dehşetle bir noktaya dikerek korku ve kaygı içinde titremekteydi!

Müştak, cariyenin odaya girdiğini fark etmedi. Seslenmesine de cevap vermeyip, o korkulu hali muhafaza etti. Cariye odadan bir telaş çıkıp, gördüğü durumu anlattı. Annesi endişeyle oğlunun yanına geldi. Müştak ne söylediğini işitiyor ne de o korkunç sessizlikten kendini kurtarabiliyordu.

Hanımefendi, kâhya hanıma, "Koşsunlar, Nâsıha Hanım'ı çağırsınlar" dedi.

5

Nâsıha Hanımefendi Müştak Bey'in ablası olup, pek akıllı ve düşünceli bir hanımdı. Babaları ölüm döşeğindeyken Necibe ile Nesibe birer saat arayla dünyaya gelerek gam ve keder içinde olan aileye birkaç günlük bir sevinç getirmişlerdi. Yazık ki ölümün yaklaştığını anlayan zavallı hasta, evlatlarını yanına çağırtıp yatağında bulunan iki kundağı Nâsıha ile Müştak'a göstererek, "Son vasiyetim bunlara yetimliklerini hissettirmemenizdir!" demiş ve bir saat sonra da son nefesini vermişti. O zaman Nâsıha yirmi beş, Müştak da on yedi yaşındaydı. Nâsıha on sene evvel şeref ve servet sahibi biriyle evlendirilmiş olduğundan çoluk çocuk, daire ve debdebeye sahipti.

Babasının vefatı üzerine evini bırakıp annesinin yanına gelemediyse de vârisi oldukları büyük servetin idaresini üstlenmiş, Müştak'ın da öğretim ve eğitimine gayret sarf etmişti. Müştak büyüyüp rüştünü ispat edince ablası Nâsıha o ana kadar olan işlerin defter ve hesaplarını önüne koyup hiçbir şeyi ziyan etmediğini ispatladı.

Müştak, ablasına teşekkür ederek yetimlerin mirasının idaresi meselesini yine ona bıraktı.

Müştak bilgili ve nazik bir delikanlı olmuştu. Anne ve ablasına olan hürmeti, iki yetime karşı gösterdiği muhabbeti aşırı derecedeydi.

Nâsıha ara sıra, "Şu kızları bu kadar şımartma! Sonra başa çıkamazsın!" dedikçe, "Abla! Benim hayatım onlarla ayakta duruyor! Onların terbiyesine karışmamanızı rica ederim" cevabını verirdi.

Müştak'ın kız kardeşlerine olan muhabbetini anlatmak için şu olayı aktaralım:

Bir yaz gecesi Müştak Bey baloya gidecekti. On yaşında büyücek çocuk sayılan kardeşleri, "Ağabey! Bize ne getireceksin?" diye etrafını almışlardı. Müştak, "Hiç görmediğiniz bir şey! Şekerli kule getireceğim!" diyerek ellerinden kurtulup baloya gitmişti. Gece olduğunda, dadılar kızları güç bela yatırabilip kendileri de uykuya daldılar. İki haşarı kız başlarını kaldırıp birbirlerine seslendiler; Allah'ın hikmeti, yüzlerinin benzerliği gibi, aralarında ahlakça da birlik vardı. Beşikte nasıl ikisi birden ağlıyorlardıysa her hal ve hareketlerinde de birleşmişlerdi.

Necibe ile Nesibe yataklarından çıkıp minderin üstüne oturdular. Ağabeylerini getirecek olan arabanın sesini beklediler. Her ikisi de şekerli kulenin nasıl görülmemiş bir şey olacağına dair yavaşça fikir beyan ediyorlardı.

Sabah yaklaşmıştı ki uykularını ellerinden alarak onları bekleyişte bırakan o araba ağabeylerini getirdi. İki kız da sevinç çığlıkları atmaktan kendilerini alamayarak sofaya can attılar. Uykudan uyanan dadılar, hanım kızları aramak için sersem sersem odadan çıktıkları zaman çocukların feryat figan ağlaştıklarını gördüler!

Müştak şekerli kuleyi unutmuştu!!!

Çocukların ağlamasına anneleri ile kâhya hanım da koşup geldiler.

Müştak, "*Mes lys blancs* üzülmeyin, ben şimdi gider getiririm" diye kardeşlerini susturmaya çalışıyordu.

Müştak yorgunluğa bakmayıp tekrar giderken annesi, "Oğlum! Bu kızları fena alıştırıyorsun! Sonra pişman ola-

caksın!" diyerek onu çevirmek istediyse de Müştak, "Olmaz anneciğim! Ben onlara yetimliklerini hissettirmemeliyim" diyerek yoluna devam etti.

Ağabeyleri gidip gelinceye kadar iki kız ağlamaktan vazgeçmemişlerdi. Bir de Müştak altı pandispanya üstü şekerden yapılmış bir kuleyle dönünce, her ikisi de bundan memnun olmadıklarını göstererek, "Aa, biz bunu şekerlemeci dükkânlarında kaç defa görmüştük!" diyerek yataklarına çekildiler.

Müştak onları okşadıktan sonra odasına gitti.

Şimdiye kadar yazdıklarımızdan Müştak Bey'in vicdanlı, onurlu bir genç olduğu anlaşılmıştır. Evet, Müştak vicdan sahibi olmasının yanı sıra pek eğitimli ve bilgili bir delikanlıydı. Fakat iki büyük kusuru bütün bu meziyetleri gölgeliyordu. Onlardan biri gururu, diğeri de kadınlar hakkında kendine has fikirleriydi.

Müştak güzelliği ve zekâsıyla, özellikle de servetiyle pek gurur duyardı. Kadınları da duygusuzluk ve vefasızlıkla suçlar, onları kokusuz güzel çiçeklere benzetirdi. İşte onun nazarında vefa kokusundan yoksun, fani çiçekler olarak adlandırılan kadınlar, uzun süre sevgi ve sadakate layık olmadıkları için onlara karşı dalından koparılmış bir kamelya çiçeğinin kapalı bir odada tazeliğini kaybedeceği gün kadar vefakâr olunmalıdır, diyordu. Bu düşüncesine dayanarak, dairesinde bulunan bütün cariyeleri iğfal ettikten sonra unutuvermişti. Annesi Müştak'ı evlendirmeye kalktıkça Nâsıha, "Bu fikirden vazgeçin! Âlemin evladının başını yakmayalım" nasihatini vererek kardeşinin düşünceleri değişene kadar evlenmesini erteliyordu. Zaten Müştak Bey de evlilik sözünü işittikçe kendini gülmekten alamıyordu!

İkizler on üç yaşına geldiklerinde hoppa ve şımarık olarak yetişmişlerdi. Nâsıha Hanımefendi mümkün mertebe onları yola getirmeye çalışıyorsa da Müştak'ın verdiği yüz nedeniyle çabalarından pek az sonuç alabiliyordu.

6

Nâsıha Hanımefendi annesinden gelen haber üzerine hemen konağa koşup Müştak'ı o korkunç halde görünce pek müteessir oldu. Çağırılan hekimler hastalığı teşhis edemediler. Müştak yiyip içmez de olmuştu. Zorla ağzına kaşık kaşık et suyu dökülüyordu. Denebilir ki görünen ve görünmeyen bütün arzuları onu terk etmişti.

Bu durum tam iki ay devam etti. Hekimler hastalıktan ziyade açlık sebebiyle ortaya çıkan güçsüzlükten korkmaya başladılar.

Nâsıha kardeşini asla yalnız bırakmıyordu. Bunun aksine ikizler de hiç odasına girmiyorlardı. Müştak'ın birbirine karışan saç sakalı, uzun tırnakları *beyaz zambakları* korkutuyordu! Nâsıha kendiliğinden bir denemeye kalkışıp ikizleri hastanın odasına soktu. Ablalarından aldıkları talimat gereğince Necibe ile Nesibe ağabeylerinin yanına gidip ellerini tuttular, okşayıcı sözlerle gönlünü almaya çalıştılar. Müştak onlara korkak bir bakış fırlattı. Sonra Nâsıha eline udunu alıp Müştak'ın çok sevdiği saba taksimini çalmaya koyuldu. Udun her bir telinden çıkan ses, sanki Müştak'ın uykuda olan beş duyusunu yavaş yavaş uyandırıyordu!

Nâsıha peşrevden sonra gayet dokunaklı bir şarkı çalmaya başladı. İkiz kardeşler de hazin sesleriyle okumaya başladılar.

Müştak birdenbire yerinden fırlayıp, "Biliyorum, biliyorum, artık merhamet edin de yüzüme vurmayın! Ben bir alçak rezilim!" diye haykırdı. Zavallı gencin gözleri önünde, sefilenin masumiyet ışığı saçılan heybetli hayali belirmişti.

Nâsıha kardeşinin –isterse anlaşılmaz bir şekilde olsun– bir söz söylediğini işitince udu elinden atıp sevinçle hastaya yanaştı, "Kardeşim! Müştakçığım! Neyin var? Bana söylemez misin?" diye sarıldı. Hasta, elleriyle yüzünü örtüp mindere kapandı, "Allah aşkına beni rezil etmeyin,

adımı kötüye çıkarmayın, utanıyorum! Yerin dibine geçiyorum..." diye söyleniyordu.

Nâsıha kardeşine söz söylemeyi becermişse de bir türlü ellerini yüzünden çekip ağzına çorba ve süt akıtamıyordu.

Bedbaht genç! İki gün aç biilaç yüzüstü yatakaldı!

Nâsıha sazı sayesinde hastaya söz söyletebildiğini hekimlere söylediğinde bir çare olarak bunun her gün yapılmasıyla yükümlü oldu. On beş gün sonra Müştak söz anlıyor ve yemek yiyebiliyordu. Bir gün Nâsıha kalple ilgili birtakım şarkılar okumuştu. Müştak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ağladıkça açılıyordu.

Nâsıha bu fırsatı kaçırmamak için ikizleri dışarı savıp Müştak'ın yanına sokuldu. Kalbinin sırrını ortaya çıkarmak için usta bir dille ısrara koyuldu.

Hasta kâh ağlıyor, kâh düşünüyordu. Böylelikle darmadağın zihnini toplamayı ve üç ay önce geçen olayı hatırlamayı başardı. Yarım yamalak ona acı veren macerayı ablasına anlattıktan sonra:

— Ah ablacığım! Hepsi neyse ne ama durmadan bir ses bana, "Sen bir alçaksın, bir rezilsin!" diye haykırıyor. Ben de bu sesteki heybet ve dehşete dayanamıyorum, kendimi kaybediyorum, dedi.

Nâsıha:

— Kardeşim! Bunda bu kadar üzülecek bir şey yok! Ye, iç, iyi ol; sonra her tarafı arar, o kızı buluruz, sen de ondan affını istersin, deyince Müştak memnuniyetle:

— Acaba onu bulmak mümkün mü? dedi.

Nâsıha:

— Niçin mümkün olmasın? Sen hemen iyileşmeye bak. Allah'ın izin ve lütfuyla yerin dibinde olsa arar buluruz!

Hastanın hali o günden sonra iyileşmeye yüz tuttu. Bunun üstünden yirmi sekiz gün geçmiş, Müştak Bey de sokağa çıkacak kadar sağlığını kazanmıştı.

Bir gün Bekir Ağa, Müştak Bey'in koluna girerek arabaya bindirdi. Arkadaki arabada da Nâsıha ile kâhya hanım beraber gelmekteydi. Çemberlitaş'ta arabalardan indiler.

Türbe'ye geldiler. Şubatın ortalarında olan o gün hava pek ılımandı.

Güneşin harareti sebilin mermer basamaklarını hayli ısıtmıştı. Sözüm yabana, falcı çingene yine yerinde fal açıyordu. Müştak ona bir çeyrek atarak:

— Bana o iki fakir kadından haber verebilir misin? dedi.

Falcı baklaları atarak:

— Onlar ne olmuşlar? Bir şey olmuşlar ki çoktan görünmez olmuşlar...

Müştak sert bir yüzle:

— Bana bak, ben fal istemiyorum. Doğru cevap verirsen bir mecidiye var!

— Başım üstüne! Zaten fal da nedir ya! Hep söz değil mi?

— Sen o fakirleri ne zamandan beri görmedin?

— Hani ya bir gün burada... biliyorsun ya... Çat pat bir şeyler oldu!.. Ondan sonra bir kere daha geldiler. O gün kar yağıyordu. Soğuk, bora, kıyamet kopuyordu! İkisi de şuracıkta oturdular. Hani ya (manidar bir bakışla) o güzel kız yok mu? O pek fena bir hale girmişti. Güzelliği de kalmamıştı! Tıpkı evdeki hasta kızıma dönmüştü! Ne ise sonra efendicağızım, o kız öksürükten boğuluyordu, birkaç kere kan tükürdü. Arap da, "Vah vah, yine avukatı göremeyeceğiz!" diyerek kızın koluna girdi. Geldikleri yola gittiler. O vakitten beri bir daha buraya adım atmadılar. Hiç düşünmem bile! O kız çoktan ahireti boylamıştır!

Müştak mecidiyeyi karının önüne atarak kendi kendine, "Öyle bir melek ölmüş ha! Ben ise bunca alçaklığımla hâlâ yaşıyorum!" diye mırıldandı.

Müştak tekrar fenalaşmıştı. Bu defaki hastalığı zararsızdı; verirlerse yer, sorarlarsa söyler, diğer zamanlarda düşünce denizine dalardı.

Hekimlerin tembihi üzerine Müştak Bey'le ailesi hava değişimi için, Mayıs'ın üçüncü günü Heybeliada'ya taşındılar...

7

Hava değişiminin maddeten hastaya yardımı olduysa da manen hiçbir faydası görülmedi.

Biçare Müştak bütün gün çamlar arasında düşünceli bir halde vakit geçiriyordu.

Nâsıha eline bir kitap alarak kardeşinin yanında okumaya dalar, vaktinde ilaçlarını içirir, bazen de söz söylerse de cevabını alamazdı. İhtimal ki Müştak söyleneni işitiyorsa da manasını anlayamıyordu.

Hekimler, bu dehşetli durgunluk devam ederse beyni işlevsiz kalacağı için hastanın zekâ ışığının tamamen sönüp aptal olacağını söylüyorlardı.

Beyaz zambaklar ağabeylerinin bu defa yine düştüğü korkunç halden ürkerek yanına sokulamayıp biraz uzakta, dokuz on yaşında kızların oynayacakları oyunları oynamaktaydılar.

Müştak'ın tırnakları iğrenç bir şekilde uzamış, dehşetli bakışları daima bir noktaya dikilip kalmıştı.

Nâsıha'nın nasihatleri, zavallı annenin gözyaşlarını biraz dindirebiliyordu. Necibe ile Nesibe kardeşlerine acımaktan ziyade sahipsiz kaldıklarına üzülüyorlardı.

Zira Nâsıha'nın kendileriyle birlikte oturduğu müddetçe, ardı arası kesilmeyen azar ve paylamalarına maruz kaldıklarından, istedikleri gibi haşarılık edemiyorlardı.

Haziran'ın yirmi sekizi olmuştu. Hava durgun ve güzeldi. Nâsıha sabah yemeğini Çam Limanı'nda yemek üzere annesiyle kardeşini arabaya aldı. Yaramaz ikizleri de merkebe bindirerek yola saldı. Adaların en büyük eğlencelerinden sayılan merkep kafilesi hakikaten görülmeye değerdir. Binicilerin koşuşması, acemilerin, "Aman düşeceğiz!" diye haykırışması, bu keşmekeş arasında merkepçilerin, "Hopla!" narasıyla kafileyi ileri sürmesi pek garip ve gülünç bir manzaradır. Afacan kızlar ablalarının o günkü lütfundan pek memnun olup merkeplerini alabildiğine koşturuyorlardı. Onlara yetişmeye çalışan zavallı dadılar birkaç defa mer-

kepleriyle beraber yeri öpmeye, bazen de yan üstü düşmeye mecbur olmuşlardı.

Çam Limanı'na ulaşınca yukarı setlere hasırlar ve götürdükleri yaygılar serilerek oturdular, cariyeler de yemeklerin ısıtılması ve sofranın hazırlanmasıyla meşgul olmuşlardı.

Nâsıha durmadan hastanın aklını başına toplamasına vesile olacak sebepler ve sözler bulmaya çalışıyordu. İkizleri hiç sormayın! Ablalarının o günkü müsaadesini mümkün mertebe suiistimale gayret ediyorlardı!

Yemekler yendi, cariyeler işleriyle, hanımlar da hastayla meşgul oldular. İkizler bu fırsattan istifade ederek aşağı meydanlığa indiler. Yerli fakir çocukların kuru çamları yığarak tutuşturmalarına, sonra da üstünden atlamalarına hayretle baktılar. Kendileri de bu oyunu oynamaya giriştiler. Her ikisi de kuru diken gibi çamları toplayarak bir tepe yapmışlarsa da Nâsıha Hanım'ın dikkatli bakışlarının ara sıra kendilerine çevrildiğini gördüklerinden, başka bir yer aramaya mecbur oldular. Tekrar çamlığa çıkıp ileri doğru yürümeye başladılar. Sık ağaçlar arasında ufacık bir meydancığa ulaşınca, "Tam burası uygun!" diye durdular.

Tekrar çam toplamaya girişerek istedikleri kadar küme oluşturunca Necibe gizlice yanına aldığı bir kutu kibriti çıkarıp çam kurularını tutuşturdu. Nesibe, kimse var mı diye etrafa tedirgin bakışlar attı.

İkizler orada kendilerini yalnız sandılarsa da aldanmışlardı. Dışarıdan, birbirine girmiş ufak çam fidanlarının yeşil renginden başka bir şey görünmüyorsa da onların arkasında kuru otlar üzerine uzanarak okumaya dalmış bir çift insan vardı! Bunların ikisi de erkekti. Biri tahminen yirmi beş, diğeri on sekiz yaşlarındaki bu delikanlıların büyüğü şişman, küçüğü zayıf olmakla beraber aralarında epey benzerlik de vardı.

Küçüğü kızları görünce elindeki kitabı fırlatıp:

— Atıf! Bak bak! Ne güzel kızlar! dedi.

Atıf yerinden kımıldamayarak:

— Sahi, ne güzel şeyler!.. Akif görüyor musun, çamları tutuşturdular.

Akif:

— Aman ağabey! Ben de beraber tutuşuyorum! Şunların yanına gidelim ya!

Atıf bırakmayarak:

— Nene lazım! Buracıktan seyrederiz!

Akif ağabeyinin engel olmasına kulak asmayıp hemen ikizlerin yanına yanaştı. O sırada Nesibe tutuşan eteğini söndürmekle meşguldü. Kardeşini uyarmak için, "Necibe! Artık atlama, sonra senin de eteğin yanar" diyordu. Necibe atlamaya devam edip, "Korkma Nesibe! Ben senin gibi dikkatsiz atlamam" cevabını veriyordu ki Akif, "Korkmayın, ben de beraber oynayacağım! Tehlike benden korkar" diyerek onlara uydu.

İkizler bu yabancının ortaya çıkmasından ürkerek ona soğuk bir bakışla bakmaya başladılar.

Atıf da olduğu yerde duramayıp oraya geldi. Kızların ürkekliğiyle kardeşinin zevzekliğine gülmekten çatlayacak hale gelmişti. Kızlar hoşnutsuzlukla, "Sen bizim oyunumuza ne karışıyorsun?" diyerek Akif'i azarlamak istemişlerse de şeytanlığı gözlerinden belli olan bu çocuk çıkışarak, "Nasıl karışmam! Ya bu orman tutuşursa sonra ne yapacaksınız?" sözleriyle onları mağlup etti. İkizler pişmanlıkla birbiriyle bakışıp, "Sahi böyle bir kaza olursa ne yaparız? Sonra hanım ablama ne cevap veririz?" diye konuşuyorlardı.

Atıf ayağıyla ateşi söndürmeye çalışarak, "Hanım kızlar, bu kazalı oyunu bırakın" diyor, hem de usulca Nesibe'ye göz atmaktan kendini alamıyordu! Akif, Necibe'ye hitaben:

— Haydi, böyle ateşli oyundan vazgeçin de körebe oynayalım.

Necibe:

— Dört kişiyle körebe oynanır mı? Aşağıda bizim kızlar var ama...

Akif:

— Neme lazım, onlar aşağıda kalsınlar! Dört kişi pekâlâ elverir. (Yerden ufak bir taş alıp bir avcunda sakladıktan sonra) Haydi bakalım ebe kim olacak? Hemen gözleri bağlansın!

Nesibe kardeşini çekerek:

— Haydi gidelim! Hiç erkek çocuklarla oynanır mı?

Necibe:

— Doğru! Hanım ablam sonra bizi ne yapar!

Akif gitmekte olan ikizlerin önüne geçip:

— Canım, hanım abla bizi nereden görecek? Ben de sizin gibi çocuğum işte...

Necibe:

— Böyle kocaman çocuk olur mu?

Akif:

— Siz kaç yaşındasınız bakayım?

Necibe:

— On üç.

Nesibe:

— Yok, on dörde bastık!

Akif:

— Hanginiz daha büyük?

Necibe:

— Biz ikiziz!

Akif:

— Oh ne âlâ! Bu Akif kulunuz da sizden dört yaş büyüğüm demek. (Kardeşini işaret ederek) Ağabeyim Atıf kulunuz da yirmi beş.

Kızlar delikanlılara meraklı gözlerle bakıp yollarına devam etmek istediler. Akif tekrar onları alıkoyup:

— Öyle savuşmak olur mu ya! (Necibe'nin koluna girmek isteyerek) Hiç olmazsa biraz gezinip konuşalım!

Nesibe, Necibe'nin elinden tuttu, koşmaya başladılar. Akif de onlara yetişip Necibe'nin mantosunun pelerininden tutup yakaladı. Kızlar yine kaçmaya devam edince pelerinin bir kısmı Akif'in elinde kaldı. Atıf, "Etme, ayıptır!" diye haykırıyordu. Kızlar Akif'in takibinden yeni kurtulmuşlardı ki birdenbire durup donakaldılar.

Nâsıha Hanımefendi, kardeşlerini göremeyince bizzat aramaya kalkmıştı. Nâsıha delikanlılara öfkeyle baktıktan sonra ikizlere, "Gelin!" diye işaret etti. İkizler ablalarını izleyerek yola çıkma zamanına kadar yanından ayrılmadılar.

Akşam evlerine döndüklerinde, Nâsıha ikizleri doğruca en üst kattaki cihannümaya[1] kapayıp sorguladı. Onlar da safça bir dille olayların nasıl geliştiğini itiraf ettiler. Nâsıha pek hiddetlenmişti. Artık annesinin hatırını da merhum babasının vasiyetini de unutup, "Koca kızlar oldunuz da hâlâ oyundan vazgeçmiyorsunuz hele! Hem de erkek çocuklarla..." diyerek canlarını yakıncaya kadar onları bir güzel dövdü. İkizlerin kansız beyaz yanakları (utançtan değil, belki ablalarının sert tokatlarından) kıpkırmızı olmuştu! Her ikisi de, "Biz erkek çocuklarla oynamadık ki... Konuşmaktan ne olur?" diye söylenip kabahatlerinin ne olduğunu anlayamayarak ağlaşıyorlardı.

Gece dadıları biraz yemek getirip yedirdi. Yatakları oraya taşınmıştı...

Nâsıha kim bilir annelerine neler söylemişti ki o bile ikiz kızlarını aramayıp görüşmeleri de yasaklandığı için yalnız dadılarının ellerine kalmışlardı. Necibe'nin dadısı pek yumuşak başlıysa da Nesibe'ninki biraz sertçe idi. İkizler yataklarında, "Biz iki yetim olduğumuz için bize böyle eziyet ediyorlar! Ah babacığımız sağ olsaydı bize kimse karışamazdı ya!" diye döküp sayıp ağladıkça Necibe'nin dadısı da ağlamaya başladı. Ama Nesibe'ninki sert bir şekilde, "Babanız sağ olsaydı siz terbiyesiz olmazdınız! Eğer o zaman da böyle terbiyesiz olsaydınız yine hepimiz karışırdık. Dayak ve ceza aklı başında olmayanların aklını başına getirir!" diyerek onları şımartmak istemedi.

Ertesi sabah yaz mevsiminin sıcak güneşi bahçedeki zambakların içinde birikmiş çiğ damlalarını kurutmaya çalışırken, cihannümada yatakta olan *beyaz zambakların* da altın renkli kirpiklerinde asılı duran, hüzün ve ağlamadan arta kalan yaşlar, dargınlık ateşiyle kurumaktaydı.

Necibe gözlerini açarak:

— Nesibe, uyuyabildin mi?

Nesibe mendiliyle gözlerini ovuşturarak:

---

1 Çevreyi seyretmek amacıyla çatı üstüne yapılan taraça ya da oda.

— Hiç uyuyamadım. Ne kadar başım ağrıyor!

Necibe:

— Benim de! Baksana bahçe ne kadar güzel!

Nesibe Necibe gibi pencereden bakarak:

— Sahi, galiba pek erken!

Necibe:

— Öyle zannederim. Kuşların ötüşmesine bakılırsa seher vakti olmalı.

Her ikisi de balkona çıkıp etrafa baktılar. Necibe birdenbire:

— Nesibe! Şuraya bak! Şu pembe boyalı büyük köşke... Görüyor musun? Balkonda iki genç var!

Nesibe:

— Evet evet! Sen o köşkte oturanları bilmiyor musun? Hani ya daima Çamlık'ta rast geldiğimiz o geveze Habeşiye'nin efendileri.

Necibe:

— Bildim... Vay vay, bize dürbünle bakıyorlar! Ah, mümkün olsa da ağabeyimizin dürbününü alabilsek!

Nesibe:

— Ben onları uzaktan da tanıdım! Yetişmesinler! İşte onlar için bize dayak attılar!

Necibe:

— Nesibe! Vallahi ta kendileri! Kör olsunlar, hapsimize sebep oldular! Of, böyle kapalı mı kalacağız?

Nesibe:

— Belki ağabeyim affettirir!

Necibe:

— Kaç aydır yine konuşmuyor ki...

8

İkizler dört günden beri kapalıydılar. Nâsıha, Müştak'ı bahçedeki ağaç kanepeye oturtmuş, sabah kahvesini içirmeye çalışıyordu.

Sokakta bir Çingene kadın, "Fala bakar, niyete bakar!" diye bağırarak oradan geçiyordu. Sabahın letafetinden yararlanmak üzere bahçede oturanlardan beş on para koparabilirim fikriyle parmaklığa dayanıp bir şarkı tutturdu. Sesi de zararsızmış! Hasta, gözlerini ona dikerek işitme duyusunun bozuk olmadığını ispat etmişti. Nâsıha'nın kadına, "Devam et, karşılığını veririz" demesi üzerine şarkıcılık dansözlüğe dönüştü. Müştak bundan hoşlanmadı, gözlerinin önünde acayip hayaller peyda olmaya başladı.

Güya o güzel bahçenin ortası büyük bir girdapmış! Müştak'ın bulunduğu yer, rengârenk çiçeklerle süslenmiş, bahçenin girdap olan tarafı bir demir parmaklıkla korunmuştu ki onun da bir ucundan Nâsıha, diğer ucundan Müştak tutarak ikizlerin parmaklığı aşmak için gösterdikleri gayreti sonuçsuz bırakmak istiyorlardı! Girdabın karşısında bir bataklık vardı, sefile ve zenciye etrafı bomboş olan bu bataklıktan uçuruma doğru yuvarlanmak üzereydiler. Müştak eğilip girdabın dibine baktı. İçinde çirkin şekilli korkunç yaratıklar gözüne çarptı. Alınlarında kara ve iri harflerle "sefahat" kelimesi yazılmıştı. Gözlerini bataklığa çevirdi. Birçok köpeğin "Sefalet!" diye haykırışması kulaklarını tırmaladı! O köpeklerin korkunç dişlerinden kurtulmaya çalışan sefile ile zenciye tekrar gözüne çarptı. Ta karşı yakada olduğu halde zenciyenin elinde bulunan ve kaldırdıkça uzayan bir ince sopanın darbeleri Müştak'ın beynini deliyordu. Sonra sefile kanatlanıp uçmaya başladı. Yükseldikçe yırtık ve kirli elbisesi beyaz giysilere dönüşüyor, bulutlara yaklaştıkça yüzündeki nur, elbisesindeki temizlik çoğalıyordu. Müştak ellerini yalvararak uzattıkça zenciyenin sopasına rast geliyor, canı acıyordu. Sonunda sefile kanatlarını gererek yükselişinde durakladı. Kanatlarının içini dünyada benzeri görülmemiş bir şekilde süsleyen elmas, yakut ve zümrütler şu kelimeyi oluşturuyordu: "Masumiyet."

Sefilenin tatlı ve meleksi bir tebessümü zenciyeyi de yanına çağırdı. O "masumiyet" kelimesinin parıltısı zenciyeye yansıyınca siyahlığı gidip, meleklere benzedi. Müştak onlara hayran hayran bakarken, ikiz kardeşleri demir parmaklığa o

kadar dayandılar ki parmaklıkla beraber hepsi birden sefahat girdabının içine yuvarlandılar! *Beyaz zambakların* güzel yüzleri ve pamuk gibi elleri simsiyah olmuştu. Müştak olanca sesiyle, "Necibe! Nesibe!" diye bağırdı.

9

Nâsıha, Çingene'ye para vererek savuştu. Müştak'ın, "Necibe ve Nesibe" diye bağırmasını onları görmek istediğine yorup derhal ikizleri oraya çağırdı. Her ikisi de Müştak'ın boynuna sarılıp hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Ağlama sesi Müştak'ın kalbine iyiden iyiye tesir etti. Göğsüne yaslanan yetimlerin sarı başlarına evvela hazin hazin baktı, sonra o da ağlamaya koyuldu.

Nâsıha bu manzara karşısında hem üzüldü hem de memnun oldu. Yetimlerin ağlamasından, verdiği cezanın şiddetine pişman, kardeşinin ağlamasından ise iyiye işaret olduğu için memnun olmuştu.

Müştak uykudan uyanırcasına, "*Mes lys blancs*" dedi. İkizler Müştak'ın boynuna sarılıp, "Ağabeyciğim, ağabeyciğim!" diye haykırdılar.

Müştak ikizlerin saçlarını okşayarak:

— Ne istersiniz, size ne alayım?

İkisi birden:

— Hiç! Bizimle konuş, yeter.

Müştak:

— Hele hele! Benden bir şey isteyin!

Necibe:

— Ben manto isterim! Mantomun pelerini yırtıldı!

Müştak Nesibe'ye:

— Sen ne istersin?

Nesibe:

— Ben de manto isterim. Benimkinin de eteği yandı.

Müştak annesiyle ablasının, ikizlerin haşarılığına dair uzun uzadıya konuştuklarını hayal meyal hatırladı.

Nâsıha sevinçle Müştak'a yaklaşıp:

— Kardeşim! Sen Necibe ile Nesibe'ye manto yapacaksın. Gel ben de seni evlendireyim de bir mükemmel düğün yapayım...

— Ah ablacığım! İstediğimi bulabilirsen pekâlâ.

Nâsıha ikizleri biraz uzağa yollayarak:

— Sen iyi ol, istediğini arar bulurum.

Müştak:

— Ah, mümkün mü?

Nâsıha:

— Mümkündür ama düşünüp taşınmak lazım. Bunun için de akıl fikir ister!

Müştak saçlarını tutarak:

— Ben ne söylerseniz işitiyordum! Fakat gözlerimin önünde durmaksızın canlanan manzaralardan zihnimi toplayıp cevap veremiyordum!

Nâsıha:

— Artık öyle hayallerle uğraşma da konuşmaya gayret et. İnşallah aradığımızı da buluruz.

Müştak:

— İnşallah!

O günden sonra Müştak konuşmaya başladı. İkizler daima gözleri önünde bulunduruluyordu. Nâsıha ara sıra Müştak'ın eline kurşunkalemle kâğıt da sıkıştırıp onu yazmaya teşvik ediyordu. Müştak'ın ilk yazdığı sayfalar şöyleydi:

> Masumiyet meleği! Beni affet! Vicdani bir ses, sana karşı yaptığım haksızlıkla beni suçlayarak eziyet ediyor! Önceden kadınları vefa kokusu olmayan çiçeklere benzeterek ne büyük hata yapmışım! Hiç düşünememişim ki çiçeğin kendine has bir kokusu vardır, çiçeklere dadanan zararlı haşereler ise onlardaki kokuyu zorla çekip bozuyor... İşte biz de böyleyiz: Hıyanet ve hürmetsizlikle kadındaki vefa duygusunu bozuyoruz! Ah, mesela o faziletli fakirde gördüğüm hazin halde ne ciddi bir letafet vardı! Sanki parlak güneş utanç bulutuna girmiş fakat bulutun şeffaflığından yüzündeki kararlılık ve vefa

açıkça okunuyordu!.. Of! Bu bir insan yüzü müydü? Yoksa servet bahçıvanının ilgisiz kaldığı terk edilmiş bir bahçe miydi? Ben bu hatıranın tesiriyle hayli zamandır kendimden bihaber yaşıyorum.

Allahım! Suçları bağışlayansın! Ettiğim tövbelerin Allah katında kabul edileceğinden ümitliyim. Ne var ki affolunduğumu bu kuluna bildirmek için o masumiyet timsali olan kulunu karşıma çıkar, ondan da helallik dileyeyim.

Müştak'ın bundan sonra karaladığı kâğıtlar da hep bu mealdeydi. Nâsıha kardeşinin ne düşünüp ne istediğini yazdıklarından iyice anlayabildiğinden o meçhul sefileyi arayıp bulmaya davrandı.

Atıf ve Akif hakkında ikizlerin kalbini dolduran kin ve nefretin, genellikle karşılaştıklarında delikanlıların onları hayran hayran seyretmeleri nedeniyle kökleşemeyip, sonraları ikizlerin duygularının tamamen değiştiği özlem dolu bakışlarından açıkça anlaşılıyordu. Zavallı temiz kalpli kızcağızlar! Hanım ablalarından korktukları halde uzaktan uzağa kendilerini takipten bıkıp usanmayan delikanlılara gizlice bakmaktan kendilerini alamıyorlardı.

Sonbaharın güzel günleri gelip çatmıştı. Bu mevsim de Adalar'da ilkbahar gibi, aynı hoşlukla etki eder. İkizler mevsimin güzelliğinden faydalanmak için kırları, ormanları dolaşan Müştak'a eşlik ettikçe ara sıra Atıf ve Akif'le karşılaşıyor ve bu tesadüften de hoşnut kalıyorlardı.

Felek bu saadeti onlara çok gördü: Nâsıha Hanımefendi'nin uygun görmesiyle adayı da mevsimin bütün zevklerini de bırakıp hemen ailece İstanbul'daki konaklarına göç ettiler. Bu da yukarıda söylendiği gibi sefileyi arama teşebbüsünden kaynaklanmıştı.

Atıf'la Akif bu haberi alınca pek üzüldüler. Onlara bu haberi veren halalarının Habeşiye cariyesi geveze Dilbeste Kalfa idi. Dilbeste eski bir cariye olup beylerle beraber büyümüştü. Beyler Dilbeste'nin boşboğazlığını bilirlerse de uyarıları ve cariyeden aldıkları teminat üzerine, içleri rahatlamış

olarak sırlarını ona açtılar. Boşboğazı cehenneme atmışlar da, "Odun yaş" diye haykırmış!

Dilbeste de beylerin yanından çıkar çıkmaz hanımın odasına gidip kendisine anlatılan olayları birer birer nakletti.

Hanımın bu haberlere pek canı sıkıldı.

Ertesi gün beyleri gizlice bir odaya çağırıp bir komşuya gereken hürmette kusur ettikleri için onları fena halde azarladı.

Atıf utancından başını kaldırıp cevap veremedi fakat Akif, "Halacığım! Beni mazur gör! İkizlerin güneş gibi parlak yüzleri, bizi onların gezegenleri gibi etraflarında dönmeye mecbur bıraktı! Bizi azarlayacağınıza onları Allah'ın emriyle bize alın" demesin mi?

Hala hanım iyice kızarak, "Bak utanmaza! Daha senin ağzın süt kokuyor! Adam olup mektepten çıktın da evlenmeyi mi düşünüyorsun?" diye paylayarak cüretkâr çocuğu büsbütün üzmüştü.

***

Nâsıha İstanbul'a inip yerleştikten sonra Müştak Bey'le beraber günaşırı fakir ve kimsesizlerin yoksul kulübelerini dolaşmaya başladı.

Biçarelere para, elbise, yiyecek dağıttıkça onların gösterdiği sevinç dertli Müştak'ın yaralı kalbini tekrar kanatıyordu... O daima sefilenin perişan halini ve falcının söylediğine bakarak hastalığını gözünün önüne getirip, yardım edeceği yerde ona yaptığı namus kırıcı davranışı hatırlıyor ve bu yüzden fakirlerin teşekkürlerini acı duyarak dinliyordu.

Araştırmaları, hep aradıklarını bulamamakla sonuçlanıyordu. Nâsıha Hanım kendi kendine, "Biz onu fukara mahallesinde değil, artık mezaristanda aramalıyız!" diyerek tümüyle ümitsizliğe düşmüşse de Müştak'ı büsbütün üzmemek için renk vermiyor, araştırmaya devam ediyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SABİTE

1

Akbıyık Mahallesi taraflarında denize nâzır mükemmel bir konak vardı, sahibi 1818 senesinden beri Mültezimzade Feyzullah Efendi'ydi.

Feyzullah Efendi taşra hanedanlarından pek zengin bir zatın oğlu olup hadsiz hesapsız mülke sahipti. Çocukluğundan beri kardeşi Emrullah Efendi'yle beraber babalarının "iktisatla serveti çoğaltma" yolunu takip ettiklerinden israf nedir bilmezlerdi. Babaları Hacı Dursun Bey büyük oğlu Feyzullah'ı okutmuş, küçüğü olan Emrullah'ı çiftçiliğe alıştırmıştı. Bu nedenle Feyzullah Efendi işlerin müdür ve muhasebeciliğini yapıyor, Emrullah da çiftliklere bakıyordu. Hacı Dursun Bey aslında kibarzade[1] ise de servetinin bu derece artması kendi çalışma ve gayretinden ve birçok köy iltizam[2] etmesinden kaynaklanıyordu ki bu da sonradan kendisine Mültezim[3] ve oğullarına da Mültezimzade lakaplarını kazandırdı.

Hacı Dursun Bey, vefatı sırasında mesleklerinde devam etmelerini oğullarına vasiyet etmişti. Bu vasiyeti her ikisi de tutmak istemişlerse de kader onları İstanbul'a sürüklediğinden bunu yapamadılar.

Hacı Dursun Bey'in vefatından bir sene önce küçük oğlu Emrullah Bey köylerin birinden geçerken gayet güzel bir kız

1 Osmanlı'da bürokrasi dışındaki, toplumun yüksek tabakasına mensup seçkin kişilerin çocukları.

2 Osmanlı'da devlete ait vergi gelirinin özel bir şahsa verilmesi sistemi.

3 Bir devlet gelirinin toplanması işini götürü olarak üzerine alan kişi.

görüp beğenmiş, kendisine almasını babasından ısrarla rica etmişti. Yakut ismindeki bu kız, ismiyle müsemma olarak al dudaklıydı. Babası bir Yörük kızını gelin olarak kabul edemeyeceğini söylediyse de aklı başından giden Emrullah'a dert anlatmak mümkün olamadı.

İki ay sonra da Yakut, koca bir konağın tek başına hanımı oldu. Zira Hacı Dursun Bey'in eşi bir çocuk dünyaya getirirken vefat etmiş, o ev de hayli zaman müdiresiz kalmıştı. Bereket versin Dursun Bey mümkün mertebe her şeye nezaret etmiş ve oğullarının iyi eğitimle büyümesine vakit ayırıp gayret etmekten geri kalmamıştı.

Hacı Dursun Bey gelini Yakut Hanım'ın kabalığından tiksinip bir türlü onu iyi gözle göremedi. Çünkü merhum karısı asil ve nazik bir kadın olduğundan kocasını zerre kadar incitmemişti. Feyzullah Efendi biraz filozof fikirli olduğundan yengesinin terbiyesizliğine ehemmiyet vermiyordu.

Hacı Dursun Bey'in vefatından dört ay sonra Yakut bir kız dünyaya getirdi.

Gözlerinin yeşil olması ve annesinin ismiyle uyumlu olması nedeniyle amcası tarafından Zümrüt adı verilen bebek, hakikaten pek güzel ve sevimli bir yavruydu. Baba ile amca Zümrüt'e hissettikleri aşırı sevgiyle babalarının ebedi kaybının acısını unuttular. İyi muamele ve iltifattan şımaran Yakut Hanım kızının nail olduğu sevgiden büsbütün hoppalaştı; ne yapacağını, nasıl huysuzluklar edeceğini bilemiyordu. Kocası nasihatlerini biraz yüksek sesle söylese hemen çocuğu kapıp kaçar, sonra kayınbiraderi arkasından koşarak bin ricayla onu çevirir, bazen de kendisine büyük bir hediye verilmedikçe geri dönmezdi.

Zümrüt bir yaşını henüz bitirmişti ki Feyzullah Efendi, yengesinin yakışıksız hallerinden kırılıp İstanbul'a taşındı. Emrullah Bey buna üzülüp gözyaşı dökmüşse de karısına karşı ağabeyini alıkoyamamıştı.

Feyzullah Efendi İstanbul'da önemli dairelerden birine yerleştikten sonra yukarıda anlattığımız konağı satın alıp döşeyerek gönül rahatlığıyla yerleşti. Dostları çok üstüne

düştüğünden, nihayet İstanbul'a geldiğinin sekizinci ayı, o civarda oturan büyük bir ailenin kızlarından Nazire Hanım'la evlenmeye razı oldu.

Feyzullah Efendi, evliliğinin dokuzuncu ayında bir erkek evlada nail olunca yuvasının saadetine şükredip, ev bark denen şeyin zavallı kardeşinin maruz kaldığı işkencelerle kıyaslanmayacağını anlamıştı. Oğlu Ruhi Bey'in eğitim ve öğretimine Feyzullah Efendi gibi dirayetli bir kişi ve Nazire Hanım gibi cidden fazilet ve irfan sahibi bir hanım tarafından uğraşılıyordu.

Beş sene sonra Emrullah Bey'in gönderdiği bir mektuptan, Yakut'u boşayarak evinden kovduğu ve Zümrüt'ün eğitim bakımından pek çok noksanı olduğu anlaşılmıştı.

Feyzullah Efendi, Zümrüt'ü alıp derhal İstanbul'a gelmesini kardeşine yazdı. Beş on gün sonra babayla kız geldiler. Zümrüt eğitimli yengenin şefkatli kucağına teslim edildi. Emrullah Bey kızının şımarıklığından pek bıktığı için yengesinin kıza bakıp gözetmesinden dünyalar kendisinin olmuşçasına memnun kaldı. Her ne kadar Yakut'u boşamışsa da hâlâ sevgisi kalbini yakıp kavurmakta olduğundan gönül acısından kurtulmak için İstanbul'un eğlence âlemlerine daldı. Ağabeyinin müessir nasihatlerine, "Başka türlü yaşayamam, Yakut'u unutmalıyım" cevabını veriyordu.

Zümrüt annesinden fena huylar kapmıştı ama doğuştan kötü yaradılışlı değildi. Yengesinin gayretleriyle az vakitte ahlakını düzeltmeye başlayıp kendisini herkese sevdirmiş, iki senenin sonundaysa pek latif ve nazik bir kızcağız olmuştu. Babasının dehşetli savurganlığı zavallı Zümrüt'ün istikbalini karanlık içinde bırakıyordu.

Emrullah Bey kâh memleketine gider, kâh İstanbul'a dönerek bunca seneden beri biriktirilen malı mülkü telef etmeye çare arardı. Ağabeyi bu meselede akıllı davranıp başkalarının verdiği fiyatın biraz yükseğini vererek mülk ve gayrimenkulleri kendi üstüne aldı. On üç sene sonra Emrullah Bey maddi ve manevi savurganlığın kurbanı olarak ağabeyinin konağında ruhunu teslim etti.

Vefatından on beş gün evvel, arzu ettiği şekilde, kızı Zümrüt Hanım'ı amcaoğlu Ruhi Bey'le evlendirdiler.

Ruhi zaten Zümrüt'ü istediğini annesine açmış, o da kocasıyla kaynına söylemişti. Amcası da parasız terk edeceğini bildiği kızının istikbalini temin için bu evliliğe canıgönülden istekli olmuştu.

2

Zaman geçti, Feyzullah Efendi, onun arkasından karısı Nazire Hanım da vefat ettiler. O konak da Mültezimzade Ruhi Bey'in konağı diye anılır oldu.

Zümrüt Hanımefendi babasının kendisini parasız terk ettiğini bilirse de kocası nezaket gereği buna dair bir kelime bile söylemeyip sanki Zümrüt Hanım da mal ve gayrimenkule ortakmış gibi davranırdı.

Zümrüt Hanımefendi cömert ve yoksulları kollayan bir kadın olduğundan kendisini sevmeyen yok gibiydi. Mutlu olmak için gereken her şeye sahip olduğu halde, annesi Yakut'un ikinci eşinden olan oğlu Cehdi'yle çıkagelmesinden son derece huzursuz oldu.

Zümrüt Hanımefendi İstanbul'a yeni geldiği zaman annesi de başına musallat olmak için peşine düşmüştü. Emrullah Bey konağa girmesini şiddetle yasaklayıp kızını göstermeye de razı olmamıştı. Fakat çocukluk icabı Zümrüt'ün ağlaması yengesinin merhametine sebep olduğundan komşuda görüşmelerine müsaade etmişti.

Yakut beş altı ay kadar kızını rahatsız edip, sonra beyin kendisini tekrar almayacağına iyiden iyiye aklı kesince biriyle evlenerek bir daha görünmemişti.

Bu defa kocasının ölmesini, büyük beylerden de kimsenin kalmamasını fırsat bilip, "Kızım değil misin, ister istemez beni besleyeceksin, sokakta sürünecek değiliz ya!" diyerek gelip konağa kurulmuştu.

Ruhi Bey kayınvalidesinin pervasızca gelip yerleşmesine sessiz kalmışsa da Zümrüt Hanımefendi utancından yere geçecek gibi olmuştu. Vakit geçtikçe ev içinde Yakut Hanım tahakkümünü artırıp herkesi incitmeye başladı. Oğlu Cehdi, tıpkı kız kardeşi gibi yeşil gözlü ve sarışın bir delikanlıysa da Zümrüt Hanım'ın yüzündeki nur ve tavırlarındaki nezaket onda hiçbir şekilde olmayıp şeytanlığı ve lanetliği bakışlarındaki vahşetten açıkça anlaşılıyordu. Hülasa Cehdi Bey de eğitimini tamamlaması için Mekâtib-i Âliye'den[1] birine verildi.

Cehdi mektebe ancak birkaç sene devam edip diploma almadan çıktı, annesinin münasebetsizliği olmasaydı tekrar okula vereceklerdi. Kötü huylu kadın, "Artık okuduysa okudu, daha ne öğrenecek! Eniştesi bir yere koyuversin" diyerek oğlunun tahsiline mani olmuştu.

Ruhi Bey kaynını bir memuriyetle kayırmışsa da Cehdi orada da durmadı. Velhasıl birçok memuriyet değiştirdikten, bin türlü sanata girip çıktıktan sonra boş gezenin boş kalfası olmayı tercih edip, birkaç sene konağın bir köşesinde sürünüp kaldı.

Yakut Hanım'ın dırıltısından sıkılan Ruhi Bey, Cehdi'ye bir iş bulmak için düşünüp taşındı, nihayet uğraşlarını değiştirmeye vesile olur fikriyle, Cehdi'yi gayrimenkul ve mallarına kâhya tayin etti.

Cehdi bu görevden hoşnut kalıp ilk önceleri vazifesini düzgün yapmaya çalıştı. Dürüst hali ve fedakârca davranışlarıyla Ruhi Beyefendi'nin itimadını tümüyle kazanmayı başarmıştı. Bir zaman oldu ki Ruhi Beyefendi işlerinin hepsini kâhya beye teslim edip kendisi sadece memurluk vazifesiyle meşgul oldu.

---

1 1874 yılında Galatasaray Mekteb-i Sultanisi çatısı altında açılan Darülfünun-ı Sultani, Hukuk, Fen ve Edebiyat yüksek mekteplerinden oluşmakta ve bunların üçüne birden "Mekâtib-i Âliye" (yüksekokullar) denilmekteydi. Bu yüksekokulların idari örgütü ile ders programları Sorbonne Üniversitesi'ne uygun bir şekilde yapılmıştır.

3

Servet, rahat, Ruhi Bey konağını saadet yuvasına dönüştürmüşse de Mültezimzadelerin büyük servetine vâris olacak bir evlat henüz dünyaya gelmemişti. Bu durum karı kocayı çok düşündürdüğünden, Zümrüt Hanım bir vârise kavuşmaları için kocasına müsaade etti. Birkaç ay sonra Bihterin ismindeki cariyenin hamile olduğu haberi Mültezimzadelerin her ikisini de memnun etti. Memnun olmayan Yakut ile oğlu Cehdi'ydi. Zira Bihterin, Cehdi için yetiştiriliyordu.

Cehdi'ye evvelce bir cariye verilmişse de kadıncağız altı sene yaşayabilmiş, Mahir ismindeki çocuğunu öksüz bırakarak vefat etmişti. Mahir, Ruhi Bey ile Zümrüt Hanım tarafından evlatlığa kabul edilmişti, bilmeyenler de öz evlatları sanırdı. Cehdi, kız kardeşine tekrar evlenmek arzusunu açınca Zümrüt Hanım da cariyelerden birini beğenmesini söyledi. Cehdi, Bihterin'i seçmiş ama o zaman pek küçük olan Bihterin'i beklemesi lazım gelmişti. Zümrüt Hanım, "Daha iyi! İki sene kadar istediğimiz yolda yetiştirilir" diyerek Bihterin'i diğer cariyelerden farklı tutmaya başlamıştı. Ruhi Bey'in bunlardan haberi olmamıştı! Bihterin birçok sıkıntı ve eziyetten sonra güzel bir kız çocuğunu hanımı Zümrüt'ün kucağına teslim etti. Zümrüt Hanımefendi, Bihterin'e kızı gibi davranıp çocuğunu da kendisinden ayırmayarak emzirmesine müsaade etmişti. Dadı tayin edilen Sadakat Kalfa tecrübesiz bir cariye olduğu için başkalfa olan Fettan Kalfa da genç anne ile acemi dadıya nezaretten sorumlu oldu. Ruhi Bey yegâne vârisinin yüzünü gördüğü zaman, "Bu çocuğun gözlerindeki parlaklık zekâsına, bakışındaki keskinlik de sebatına delalet ediyor, haydi ismi de Sabite olsun" demişti.

Evvelki bölümlerde gösterilen sefil ve bedbaht Sabite, Mültezimzade Ruhi Beyefendi'nin sevgili kızı olup, refah ve bolluk içinde büyüyen kıymetli Sabite'den başkası değildi... Kader onu felaketzede yapmıştı. Dünyadaki ikbal ve saadetin geçiciliğine ve değersizliğine örnek olan Sabite'nin başından geçenleri öğrendikçe Allah'ın hikmetine şaşmamak elden gelmez!

4

Ruhi Bey, Sabite sütten kesilince annesine alışmaması için Bihterin'in çırak edilmesine[1] karar verdi. Zümrüt Hanımefendi de derhal çeyiz hazırlığıyla Bihterin'i görücüye çıkarmaya başladı. Cehdi, kız kardeşinin ayaklarına kapanarak Bihterin'le evlenmesine müsaade etmesi için yalvardı. Bu hassas mesele Ruhi Beyefendi'ye açıldığında memnuniyetsizce kaşları çatılmışsa da, "Bir ev tutulsun, annen de birlikte gidip otursunlar. Her ne kadar Sabite'nin annesi sensen de bundan böyle Bihterin'in burada kalması mümkün değildir" dedi.

Bir ev kiralanıp Cehdi Bey, annesi ve eşiyle bir aile oluşturdu. Ruhi Beyefendi Mahir'i vermemişti.

Sabite dört yaşındayken babasının ahbaplarından biri Arabistan'dan dönmüş ve Sabite'ye özel olarak getirdiği mini mini bir zenciye hediye etmişti. Sabite Arap kızından ürkmeyip, görür görmez boynuna sarılmış; kız da hanımının beyaz tombul yanaklarından öpmüştü. Ruhi Beyefendi manzaradan hoşlanmış ve, "Sebata gayret lazımdır, haydi bunun da adı Gayret olsun" demişti.

Ertesi sene Sabite mektebe başlatılmış, Gayret de yarım yamalak Türkçesiyle onunla beraber mektebe devam etmişti. Sabite, Gayret'siz bir yere gitmez, bir lokma yemezdi. Arabada Sabite Hanım'ın yanına oturan Gayret'i görenler, "Haspa Arapcık! Ne talihliymiş!" derlerdi.

Üç sene geçmiş, hanım-halayık[2] yaşlarıyla uyuşmayacak derecede gelişmişlerdi.

Sabite gerek cismen gerek aklen yaşıyla kıyaslanamaz bir şekilde büyüyüp olgun ve ağırbaşlı bir çocuk olmuştu. Gayret ise dünyada Sabite'den başkasını tanımaz ve ondan başka bir şeyle meşgul olmazdı. Onun için hayat, hanımının sağlığı, mutluluğunda Sabite'nin yüzündeki gülüşün devamıydı. Sabite hastalansa Gayret kederlere boğulur, biraz sıkıntılı olsa onu güldürünceye kadar etrafında dolaşırdı.

---

1 Ev bark verilip, evlendirilip çıkarılan cariye anlamındadır.

2 Kadın köle, cariye.

Bir gün Şirazi Hafız Efendi'nin kızı mektebe başlayacak diye bilgi verilince çocuklar hallerince hazırlıklara koştular. Günlerden pazartesiydi, Divanyolu'ndan birçok arabanın önünde yürüyen melek tavırlı kızların neşeli cıvıltıları işitiliyordu. Sabite ile Gayret ilahicilerin[1] arasına katılmış, dokunaklı sesleriyle diğer arkadaşlarına üstün geliyorlardı. Sabite sade ve kibar giyinmişse de Gayret al elbisesi ve hotozuyla[2] herkesin dikkatini çekiyordu. Sabite bebeğini süsler gibi cariyesini de süslemeyi âdet edindiğinden kendi elbisesini koyu renklerden seçerken Gayret'inkini al, sarı, mavi gibi gösterişli renklerden yaptırırdı. Bu süslü Arapçığa, mektebe başlayan Kesbiye Hanım da arabadan eğilip bakmak istemişse de Gayret'in kendisine fırlattığı öfkeli bakıştan korkup başını çekmişti.

Çocukların mektebe başlayışında ne ulvi bir letafet vardır! Çocuğun okumakla feyz alıp ileride olgun bir insan olacağını vaat eden bu görenek önemsiz görülmemelidir. Gerçi görenek dendikten sonra hiçbir şeyin önemi kalmazsa da bir çocuğun mektebe verilmesi için katlanılan zahmet, çocukların kalplerinde büyük sevinç sebebidir ve eğitimin kadir ve kıymetini onlara anlatmış olacağından takdire şayandır. Çocuk kafilesi yola düzülünce bunca zahmetin eğitim için olduğunu kavrayan çocuk gururlu, diğerleri de memnun olur. Hele o melekler alayının mest eden nağmelerinde ne yakıcı bir tesir vardır! Güftelerindeki uhrevi mana, çehrelerindeki manevi tesirler ta kalbin derinliklerine geçip insanı elinde olmadan ağlatır! Bazıları evlatlarını o halde göremediklerinden, birtakımı da o mukaddes saadete nail olan evlatlarının ebedi kaybını hatırladıklarından gözyaşı döktüklerini söylerler! İkisinde de asıl maksat aynıdır. Yani hak yolunu ve İslamiyeti öğrenmeye vasıta olan eğitim yuvasına evlatların devam edemeyip ölmelerine ve bu yüzden ebeveynin hayırla yâd olunacak vasıtadan mahrum kalmasına ağlanmaktadır.

---

1 Eskiden çocukların, "âmin alayı" denen mektebe başlama töreninde öğrenciler ve görevliler hep birlikte sokaklarda gezer, ilahiler okunur, yeri geldikçe "âmin" diye bağırılarak bu özel günün kutlaması yapılırdı.

2 Eskiden kadınların başlarına giydikleri bir tür küçük başlık.

Kesbiye Hanım'ın annesi, kızını yetim bırakan eşi Şirazi Hafız Efendi'nin vefatını hatırladığı için ağlıyordu. Arabalar mektebin önünde durup çocuklar içeriye girince kalfa[1] diğer çocukları yerlerine oturttu, hoca efendi de vazifesini yapmaya başladı. Kesbiye ile birlikte başlayan birkaç fukara çocuğu besmele deyip, dua olup bittikten sonra özel olarak gelen lala,[2] hoca efendiye Kesbiye Hanım'ın uslu çocuklar arasına oturtulmasını söylemiş ve hırpalanıp üzülmemesi için lüzumsuz birçok uyarıda bulunmuştu. Hoca efendiyle mektep kalfası, aldıkları paralardan yüzleri güldüğü ve mini mini yetimin zengin olduğunu anladıkları için büyük bir ehemmiyetle Kesbiye'yi elinden tutup Sabite ile Gayret'in arasına oturttular. Zira onlar kadar uslu ve terbiyeli çocuk yoktu.

Kesbiye tahminen yedi yaşında, cılız, esmer, renksiz, çirkin fakat gayet sevimli bir çocuktu. Arsızlığı birinci derecede olup bütün gün Sabite'nin kalem ve kâğıtlarını karıştırır, kitaplarını yırtardı. Nasılsa bir gün Sabite'nin tahammülü tükenip Kesbiye'nin elinden yarı yırtılmış olan kitabını zorla aldı. Kesbiye, Sabite'yi dövüp yenecek kuvvette olmadığından, üstüne atılıp yüzünü kedi gibi tırmalamaya başladı. Sabite onu bir hamlede yere serebilirse de yetimliğini işitmiş olduğundan, ta küçüklüğünden beri işaretleri görülen yumuşaklığı ve merhameti, onu yalnızca kendini müdafaaya mecbur etmişti. Gayret ise bu hali görür görmez çıldırmışa dönüp, bir eliyle Kesbiye'nin iki bileğinden yakalayarak onu hızla yere çarptı. Zavallı kız bir kere, "Ay!" diye haykırıp bitap kaldı. Sabite hemen Kesbiye'yi Gayret'in öfkeli ellerinden kurtarıp, "Gayret bir daha yapma! Kesbiye Hanım yetimdir, sonra günahkâr olursun" diye Gayret'i azarladı; çoktan almak istediği halde çantasına kilitleyip çocukluk icabı vermek istemediği tel varakla süslenmiş kitabını ve oyma tabakasıyla ufak zarif makasını Kesbiye'ye verip onu yanına oturttu, yüzünü gözünü okşayıp gözyaşlarını kuruttu.

1 Muallim olmadığında sınıfı idare eden kişi, muallim yardımcısı; halife de denilirdi.

2 Eskiden büyük ailelerde bir çocuğun bakımı, eğitim ve terbiyesiyle meşgul olan erkek terbiyeci.

Ertesi gün Kesbiye'nin annesiyle dadısı çıkageldi; bir Arap kızının kıymetli kızlarını dövdüğünden şikâyet ederek, o kızın hemen mektepten kovulmasını istediler. Mektepte Gayret'ten başka Arap kızı olmadığından hoca efendi onun kibardan[1] Sabite Hanım'ın cariyesi olduğunu ve kovmaya gücünün yetmeyeceğini söyleyince annesi, Arap cariyenin bedelini vermeye razı olduğunu anlattı. Hep birlikte Sabite'nin yanına geldiler. Bir de ne görsünler: Kesbiye, Gayret'in kucağında oynuyor! Anne mahcup olmuşsa da iddiasını kanıtlamak için kızına, "Hanım evladım! Seni döven bu kız mı?" diye sordu. Kesbiye ise Gayret'in yüzüne tebessümle bakıp, sonra annesine, "Ben seni aldattım, beni kimse dövmedi" demesin mi!

Zavallı kadın o kadar kişinin önünde küçük düştü, çocuklar bile onunla alay etmeye başladılar.

Kesbiye'nin annesi Cevriye Hanım, her ne kadar Şirazi Hafız Efendi gibi zengin bir kimsenin karısı olmuşsa da hâlâ basitliğini bırakmamıştı; her hali mahallevari ve bayağıydı. Giydiği eflatun atlas yeldirmenin önceden ferace[2] olduğu biçiminden belli oluyordu, ellerindeki beyaz tire[3] eldivenlerin üzerine taktığı türlü türlü Felemenk taşı, yakut, zümrüt yüzükler kabalığını hemen ispat ediyordu; yaşmağı terden yapışmış, düzgün[4] ve rastıkları[5] birbirine karıştığından, yüzünde iğrendiren izlerden başka hiçbir şey görülmüyordu. Kızına olan aşırı muhabbeti sözlerinden, servet sahibi olduğu da büyüklük taslamasından belli oluyordu. Velhasıl halis bir mahalle kadını görmek isteyen Cevriye Hanım'dan başkasını aramamalıdır! Ya dadı kalfa?.. Artık onu hiç de tarif etmek zahmetine girmeyeceğiz! Hanımının elinde yetişmiş ve tamamıyla modeli olmuş çaçaron bir dadı ki darısı düşman başına!

1 Yüksek tabakaya mensup, soylu ve seçkin sınıftan kişiler.
2 Kadınların dışarı çıkarken giydiği, gerdan altında kavuştuktan sonra omuzlara doğru açılıp sırttan yere kadar dökülerek inen, pelerine benzer bir üst giyeceği.
3 Pamuk ipliğinden yapılmış.
4 Kadınların, ciltlerinin pürüzsüz ve gergin görünmesi için yüzlerine sürdükleri sıvı haldeki boyalı madde, fondöten.
5 Kadınların kaş ya da saçlarını boyamak için kullandıkları siyah boya.

Yine bir gün Kesbiye, Sabite'nin kitaplarını yırtmıştı. Sabite, hoca efendiye şikâyet edip kendisinin başka yere oturtulmasını rica etti. Sabite sınıf başkanı olduğu için yerinin değiştirilmesi uygun görülmedi. Bununla beraber hoca efendi, "Sabite Hanım, benim akıllı kızım! İleride senin olgun bir insan olacağın her halinden belli oluyor. Bak burada bunca kocaman kız varken seni sınıf başkanı seçmiştik, şimdi de Kesbiye Hanım'a kalfa yaptık. İyilerle herkes geçinir, hüner kötüleri adam etmektir" diyerek hem Sabite'nin gönlünü almayı hem de iki kibarzadenin arasındaki sevgi bağını sağlamlaştırmayı başardı.

Bu sözler Sabite'nin vakarını okşamış, gururunu uyandırmış olduğundan bundan böyle Kesbiye'yi azarlayacağına, mini mini aklının erdiği ve dilinin döndüğü kadar terbiye etmeye çalıştı.

Sabite'nin daha küçükken vakar ve haysiyeti tanıması, büyüdüğünde pek dayanıklı ve ağırbaşlı olacağına işaret ediyordu.

Yıllar geçtikçe çocukların yaşları da ilerliyor, Sabite ile Kesbiye arasında güçlü bir dostluk oluşuyordu. Güzel kalpli Sabite, Kesbiye'nin ahlakında gözlemlediği uygunsuzlukları onu iyiliğe yönelten nasihatleriyle düzeltiyor, yetimliğini düşündükçe, kendisine karşı olan kusurlarını bile bir daha yapmaması şartıyla affediyordu. Kesbiye, Sabite'yi bütün gönlüyle seviyor, sözlerini dinliyorsa da yaradılıştan hafifmeşrep ve gelgeç huylu olduğundan ekseriya Sabite'nin canını sıkmadan rahat edemiyordu. Gayret tarafsızdı; Kesbiye, hanımını dinlediği sürece ona iyi gözle bakıp, diğer zamanlarda soğuk davranıyordu.

Sabite mektebe başlamasının beşinci senesi on yaşına girmiş ve pek gürbüzleşmiş olduğu için eğitimini konakta tamamlamasına karar verilmişti. Yine o sene Kesbiye güç bela hatmedebilmişti.[1]

---

1 Hatmetmek/hatim indirmek: Kuran'ı başından sonuna kadar okumak. Hatim indirmek mahalle mekteplerinin son senesinde bir nevi diploma almak demekti.

Kesbiye, Sabite mektepten çıkarken kalfası olduğundan kendisine gümüş bir yazı takımı hediye etmişti. Sabite de davetli olarak Kesbiye'nin hatim cemiyetine[1] gittiğinde üstü pırlanta taşlarla süslü, içinde bir resim ve resmin bir kenarında, "Tertemiz sevgimiz! Çocukluktan mezara kadar" cümlesi yazılı zarif bir madalyonu yadigâr olarak getirip Kesbiye'nin boynuna eliyle taktı. Sonra madalyonu inceleyerek değerinden ziyade fikrin zarifliğini ve inceliğini takdir ettiler. Kesbiye bu madalyonu ölünceye kadar saklayacağına yemin etmişti. Zümrüt Hanımefendi evlatlığının gizlice yazdığı cümleden duygulanarak ağlamış ve Sabite'yi kucaklayarak, "Sevgili evladım! Bu yaşta niçin mezarı düşünüyorsun!" demişti. Sabite ise, "Anneciğim! Ölümü düşünmek büyük ve küçük her aklın kârıdır" cevabını vermiş, analığını zekâsına büsbütün hayran bırakmıştı.

Kesbiye mektepte Sabite'yi kaybetmişse de çoğu gecelerini Ruhi Bey'in konağında geçirir, Sabite de bazen Şirazi Hafız Efendi'nin konağında kalırdı.

Zümrüt Hanım, Sabite'yi şiddetle sevdiğinden her bir arzusunu yerine getirirdi.

Konaktaki on on beş yaşında küçük cariyeler Sabite'yi eğlendirmekle görevli olup, Kesbiye'nin bulunduğu geceler bazen cariyelerden oluşan saz takımı hazırlanır, küçük kızlar da raks ederek eğlenir, bazen oyun ve masalla vakit geçirirlerdi. Daha sonraları Sabite keman ve piyanoya başlayıp kısa zamanda çaldığını dinletecek kadar da geliştirdiğinden, kendisi çalar, Kesbiye ile beraber şarkı okurlardı.

Kesbiye her ne kadar çalgıya özenmişse de havai mizaçta olduğu için başladığı sazdan birkaç gün sonra bıkıp diğerine hevesleniyor, sonra onu da bir tarafa atıveriyordu.

Ruhi Bey'in konağındaki çocuk gösterilerinde iki erkek çocuk da hanım kızlara eşlik ediyordu. Bunlardan biri Ruhi Bey'in evlatlığı Mahir, diğeri de Sabite'nin teyze oğlu Hayati Bey'di.

---

1 Kuran'ı hatmettikten sonra tek başına veya cemaatle yapılan dua, hatim indirme merasimi.

Sabite'nin annesi Bihterin henüz memleketindeyken kız kardeşi, Zümrüt Hanımefendi tarafından satın alınmış ve ona Gülterin adı verilmişti. Gülterin pek güzel bir kızcağız olduğundan hanımefendi onu evladı gibi sever, ona fazla yüz verirdi.

Beş sene sonra kardeşi Bihterin getirtilmiş, Hanımefendi de Gülterin'e olan sevginin yarısını bu sakin ve mazlum tavırlı kızcağıza vermişti. Ne çare ki kader bu iki güzel kıza Mahir ismindeki rakibi musallat etti. Mahir bir yaşına gelip de, "cici baba, cici anne" demeye başlayınca, evlat hasreti çeken Ruhi Bey ile Zümrüt Hanımefendi'yi sevinç budalası etti ve Gülterin ile Bihterin artık evlatlık mevkilerini kaybettiler. Bihterin henüz dokuz on yaşında olduğundan bu hale aldırmadıysa da Gülterin, Mahir'i fena halde kıskanıp zayıflamaya başladı. Fettan Kalfa bunu Hanımefendi'ye hatırlattıkça, "Onları da evladım gibi severim fakat Mahir küçük olduğundan tuhaf tuhaf konuşuyor da hoşumuza gidiyor" cevabını alırdı.

Ruhi Bey'in dayısının oğlu, yani merhume Nazire Hanımefendi'nin yeğeni Semahi Bey, kibar sınıfındansa da servet sahibi değildi; babasının köhne konağıyla sefahatinin neticesi olan uçuk benzine vâris olmuştu. Annesi ihtiyarladığından evlerini çekip çevirecek bir gelin almaya kalkışarak Fettan Kalfa'ya müracaat etmişti. Semahi Bey'in memuriyetten iki bin, annesinin de rahmetli kocasından bin kuruş maaşı olduğundan kimseye muhtaç olmayıp geçiniyorlardı. Kendi yetiştirmesi olan Gülterin'in günden güne solup mahvolan gül renkli benzine dikkat eden Fettan Kalfa'nın sevgisinden dolayı merhameti coşmuş ve Gülterin'in Semahi Bey'e verilmesi için Hanımefendi'yi zorlamıştı. Fettan Kalfa pek sadık ve düşünceli bir cariye olduğundan efendilerinin gözünde hürmete layık, önemli bir mevkideydi. Çünkü Zümrüt Hanımefendi'den sonra konağın yöneticisi oydu. Hanımefendi sevgili cariyesinin sözünü dinleyerek Gülterin'i Ruhi Beyefendi'nin evlatlığına verilecek mükemmel bir çeyizle donatıp Semahi Bey'e nikâhladı. İşte onların ömürlerinin meyvesi de Hayati Bey'di.

Sabite dünyaya geldikten sonra doğal olarak Mahir'e gösterilen sevgi eksilmişse de Zümrüt Hanım yeğeni olması sebebiyle onu konağında alıkoymuş, eğitimine göz kulak oluyordu. Gülterin Mahir'e olan kininden vazgeçemediğinden, kardeşinin Cehdi Bey'e verilmesine fena halde canı sıkılmıştı.

Sözün kısası, Mahir büyüyüp mektebe verilmişse de okumakta başarılı olamamıştı, resme ve hat sanatına hevesliydi. Babası Cehdi Bey oğlunun bu fevkalade yeteneğini dikkatten uzak tutmayıp hocalarını, "Bu çocuğu resim ve hatta çalıştırın, diğer derslerine kulak asmayın" diye uyarmıştı. Beri tarafta Semahi Bey babasına çekerek sefahate dalmış, bir iki sene sonra da genç yaşında ailesini beş parasız bırakıp ölümlü dünyaya veda etmişti. Biçare annesi bu felaket darbesine karşı duramamış, on beş gün geçince o da son nefesini vermişti. İşte o zaman zavallı Gülterin, oğluyla meydanda kaldı. Ruhi Beyefendi, Semahi Bey'den kalan maaşın alınmasını hızlandırmaya çalışıp bahsi geçen köhne konağı da sattı. Dört odalı bir ev, kalanıyla da bir dükkân alınca anne ile oğulun istikbalini temin etmiş oldu. Bir sene sonra da Hayati'yi Sultaniye Mektebi'ne[1] vererek büyük bir efendilikte bulundu.

Mahir ile Hayati Bey ev gösterilerinde hanım kızlara eşlik ettikleri zaman Mahir on sekiz, Hayati on altı yaşındaydı.

Sabite büyüdükçe Cehdi'nin kaygısı artıyordu. Öyle ya! Ruhi Bey bir kere gözlerini kapayacak olursa ne kız kardeşine ne de kendisine bir şey kalacak, hepsi yegâne vârisin olacaktı. Senelerce devam eden düşünüp taşınmalarının neticesinde Mahir ile Sabite'nin evlenmelerini uygun bulmuş, buna da kız kardeşini ikna etmişti.

Ruhi Beyefendi eşinin her sözünü yerine getirdiği için Sabite aklı erecek bir yaşa geldiğinde sorulduktan sonra razı olursa Mahir'i damatlığa kabul edeceğini vaat etti. Ama Cehdi tarafından bu söz olmuş bitmiş gibi kabul edilerek etrafa yayıldı.

---

1 Sultani mektepler Osmanlı'da II. Meşrutiyet'le beraber açılan lise dengi okullardır. Romanın yazıldığı dönem göz önüne alındığında henüz diğer sultaniler açılmadığından Mekteb-i Sultani (bugünkü Galatasaray Lisesi) kastedilmektedir.

Bazıları ise Mahir'i Ruhi Bey'in öz evladı zannettiklerinden, "Meğer Sabite Hanım bir cariyeymiş" demeye başladılar! Bunun da Cehdi'nin yalanlarının eseri olduğuna şüphe edilmemelidir.

Mahir, tatil zamanları Hayati'nin konaktan ayrılmadığını ve Sabite'nin ilgisini kazandığını hoşnutsuz gözlerle görüyorsa da Sabite'ye karşı kötü muamelede bulunmaya cesaret edemiyordu. Ancak şeytanlığı sayesinde bir çare düşünmüştü, o da Hayati'ye yaklaşmakta olan Kesbiye'yi teşvik edip Hayati'yi sevmesi gerektiğini beyinsiz kızcağızın aklına sokmaktı. Sonra da Hayati'yi, "Vallahi birader şu Kesbiye Hanım yok mu, yaman bir kız olacak! Hem güzel, hem zengin" gibi sözlerle ayartmaya uğraşmıştı.

Diğer taraftan Gülterin, oğlu Hayati'yi Beyefendi'nin gözüne sokmaya çalışarak gece gündüz konaktan çıkmıyor, Sabite'nin yanında da durmadan oğlunu methediyordu. Mahir bir şey öğrenememesine rağmen, Hayati her sene imtihanlarda birinci çıkarak ilerliyordu. Ruhi Beyefendi bundan ötürü Hayati'yi takdir ediyor, bazen de eşine yavaşça, "Hanımefendi! Bana damat olmaya layık olan Mahir değil, Hayati'dir" diyordu.

Hayati'nin olgun tavırları ve Sabite'ye aşırı benzerliği Ruhi Beyefendi'nin muhabbet ve teveccühünü tamamıyla kazanmıştı. Gülterin ile Bihterin birbirlerine son derece benzerler, ancak Gülterin'in sarışınlığıyla ayırt edilirlerdi. Allah'ın hikmeti, evlatları da birbirinin aynıydı; Mahir'in damat olacağı ümitleri, yağı bitmiş bir kandilin çatırtılı ışığı gibi sönmeye yüz tuttuğundan Cehdi kederinden ölüyor, oğlunu da kötülüğe kışkırtıyordu. Çünkü Ruhi Beyefendi Mahir'den büsbütün yüz çevirmişti. Bu da sebepsiz değildi. Bir gün Ruhi Beyefendi'nin önemli bir kâğıdının yanlışlıkla yırtılmasına çok canı sıkılmıştı. Cehdi, "Merak etmeyin Beyefendi! Ben şimdi onun çaresini bulurum" diyerek kâğıt parçalarını topladı, Mahir'i çağırıp, "Bunun aynısını isterim" dedi. Mahir iki saat sonra kâğıtlarla beraber geldi. Bir elinde mektup parçalarıyla zamklı mukavva, diğer elinde yırtık mektubun aynı olan kâğıt vardı.

Ruhi Beyefendi mukavvadaki mektup parçalarıyla yeni yazılan mektubu inceleyince hayret içinde kaldı. İmza bile tıpkı aynısı olarak taklit edilmişti!

Mahir, Beyefendi'nin hayretinden aferin alacağını ümit ederken, Ruhi Beyefendi hışımla taklit mektubu yırtıp suratına atarak, "Sana verdiğimiz terbiyeyi suiistimal etmişsin! Resme ve hatta olan hevesin, sonunda seni sahtekâr etmiş ha! Yazık emeklerimize! Yazık!" diye Mahir'in sunduğu hizmeti ayıplayarak reddetti. Ruhi Beyefendi o günden sonra Mahir'in yüzüne bakmıyor, Cehdi'ye de hiç güvenmiyordu.

Hayati diplomasını alıp mektepten çıktı. Ruhi Beyefendi'nin kâtiplik hizmetine tayin oldu.

Ruhi Beyefendi, Hayati'nin gayret ve zekâsını çok beğeniyordu. Bir gün eşine, "Hanımefendi! Sabite yalnız benim değil, senin de kızındır, elbet bahtiyarlığını arzu edersin. Mahir adam olmayacak! Damadımız olmak için ben Hayati'yi seçiyorum, serveti yoksa da asalet ve dirayeti var! Ahlakı da alkışlanacak bir derecede; bize de gereken bunlardır. Ne dersin?" demiş, Zümrüt Hanımefendi de, "Arzunuza katılıyorum. Babası gibi Mahir de adam olamadı, ne var ki bu söz söylenmiş olduğundan Sabite'nin bir kere ağzını yoklamalı" cevabını verdi. Zümrüt Hanımefendi dirayetli olduğu kadar da insaniyetli olduğundan kocasının düşüncesini yerinde bulmuş, fakat biraz yeğeninin menfaatini de gözetip eğer Sabite'nin bir meyli varsa Mahir'in bedbaht olup olmayacağını enikonu düşünmüştü.

Ruhi Bey eşiyle beraber kapı arasına gizlenip dadısı Sadakat Kalfa vasıtasıyla Sabite'nin ağzını aradılar.

Sabite o zaman on üç yaşında olduğundan aklı her şeye erecek bir çağa gelmiş demekti. Bununla beraber, Mahir Bey'i kesinlikle istemediğini, ondan başka babası onu her kime verirse bir şey demeyeceğini söyledi.

Ertesi gün Gülterin Hanım çağrılarak Hayati Bey'in ereceği "saadet" müjdelendi.

Gülterin sevincinden aklını kaybedecek raddeye geldiyse de meselenin gizli tutulması Beyefendi tarafından emre-

dilmiş olduğundan güç bela sakinleşebildi. Kaynanasından kalma bir yüzüğü vardı, ölümlük dirimlik diye saklamış, kocasının ısrarına bile karşı koyup elden çıkarmamıştı. Yüz lira kıymetinde olan bu yüzük değerli, tek taşlı bir zümrüt yüzüktü. Nişan olarak Sabite'nin parmağına taktı. Sabite de teyzesinin elini öptü.

Her ne kadar Sabite'nin çeşit çeşit yüzüğü ve kıymetli mücevheri varsa da Sabite bu yüzükten çok hoşlandı. İhtimal ki bu durum, nişanlısına olan gizli sevdasından ileri geliyordu!

Sabite, Gülterin'i teyze olarak tanımışsa da Bihterin'i sütannesi zannederdi. O ana kadar hiç kimse ona Zümrüt Hanımefendi'nin üvey annesi olduğunu söylememişti.

Sabite gerek babası ve gerek analığı tarafından fazlasıyla şımartılmaktaysa da doğuştan terbiyeli olduğundan kimseyi incitmez ve herkesle hoş geçinirdi. Bir hali, sahip olduğu yüksek hasletleri eksiltiyordu! O da neredeyse kibir derecesine varan vakur tavrıydı. Fakirlere acır, iyilik yapmayı sever, büyüklerine karşı asla hürmetsizlik etmezse de bakışlarındaki gurur izleri, tavırlarındaki ağırlıkla birleşince, yalnız cariyelerini değil, büyüklerini bile karşısında hürmete mecbur ederdi. Yoksa kalben daima insaflı, dili herkese iltifatkârdı.

Ondaki bu hali, ebeveyni "akıl, olgunluk" diye nitelediklerinden Sabite de kibrinin farkına varmayıp senlibenli olduğu arkadaşları, "Niçin bu kadar ağırbaşlısın?" diye dolaylı olarak kibrini yüzlemek istedikleri zaman, "Her şeyden çok ağırbaşlılığımı severim" cevabını verirdi.

5

Sabite'yle nişanlanmalarından sonra pek çok öğretmen tutularak konakta Hayati'nin eğitimini tamamlamasına gayret ediliyordu. Mahir'in üzülmemesi için güya hiçbir şey olmamış gibi davranılarak çocuklar daha önceden olduğu gibi bir arada düşüp kalkıyorlardı.

İki sene bu şekilde geçip, Sabite on beş, Kesbiye on dört yaşlarına gelmiş, sevginin ne demek olduğunu öğrenmişlerdi.

Sabite, Hayati'yi kendi mesut hayatından çok seviyorsa da kibri yahut utancı, sevdasını kalbinin en derin köşesinde saklamaya onu mecbur ediyordu. Hayati ise yalnız kaldıkça ilanıaşktan geri durmuyor, gerçi cevap alamıyorsa da nişanlısının tatlı bakışını karşılık olarak kabul ediyordu. Kesbiye de büyüdükçe güzelleşiyor, neşeli yaradılışıyla Hayati'nin gözüne hoş görünüyordu. Hayati onu şen ve eğlenceli bir arkadaş olarak kabul edip daima onunla şakalaşır ve ara sıra öfkelendirerek halini seyrederdi. Sabite'yi ise cidden severdi.

Mahir, Sabite'ye bir cimrinin hazinesine baktığı hırs ve açgözlülükle bakarak onu yabancılara kaptırmaktan korkuyorduysa da babasının öğütlerine uyup sabrederek plan kurmakla meşgul oluyordu.

Zavallı Kesbiye, Sabite'nin Hayati'ye nişanlandığından haberdarsa da içini yiyip bitiren şiddetli arzuya karşı koymaktan âciz kalıp, daima Mahir Bey'le gizli gizli dertleşir ve gönül derdine bir çare araştırırdı. Mahir gereken nasihatlerde bulunarak, ona kendisine güvenirse Hayati'ye kavuşacağını vaat etmiş olduğundan, akılsız kız meselenin akıbetini düşünemez ve görüp işittiklerini Mahir'e yetiştirir, o insafsızın kötü emellerine aracı olurdu.

Fettan Kalfa çoktan çırak edilmiş olduğundan, başkalfalık görevini gören çaçaron Sadakat, Kesbiye'nin beylerden kaçmadığına karışıp dil uzatınca Hanımefendi, "Görmüyor musun? Mahir'le pek sıkı konuşur! Oğlan içlenmesin, hiç olmazsa o da Kesbiye Hanım'la evlensin" diye ortalıktaki yaygarayı bertaraf etti.

Doğrusunu söylemek gerekirse Sadakat Kalfa'nın hakkı vardı. Her kötülüğe set çeken tesettür kurallarına uymak on dört on beş yaşındaki kızlar için gerekliyken, Zümrüt Hanımefendi gibi dikkatli bir kadının bu konuya göz yumması affedilir kabahatlerden değildi! Ama o sıralarda biraderinin vırıltısından adeta sersemlemiş, bir de Kesbiye Mahir'e âşık olursa ortada dönen fenalığın bertaraf olacağı ümidinde bu-

lunmuş olduğundan, tesettür kurallarını unutmuş gibi görünüyordu!

Mahir hüneri sayesinde Hayati'nin ağzından sahte mektuplar yazıp Kesbiye'ye vererek, Kesbiye'den aldığı cevapları da yine kendisi okurdu! Zaman geçtikçe Mahir'in rolü ilerliyor, Kesbiye divanesi ise büsbütün çileden çıkıyordu. Bir sene, bayramdan on gün evvel Hayati aldığı maaştan biriktirebildiği on beş lirayla Sabite'ye ipekli, dallı kumaştan eflatun renkli bir kat elbiselik hediye etmişti. Sabite babasının yaptırdığı elli liralık işlemeli bayramlığı görmeyip nişanlısının getirdiği kumaşı özenerek diktirtti. Hiç kimsede olmayan son moda bir biçimi seçmişti. Bayramın ilk günleri giyinip kuşandı. Ebeveyninin eteklerini, sonra da Hayati'nin elini öptü. Babasıyla analığı hayır duaları ettiler. Hayati ise, "Vah vah! Rengini fena seçmişiz! Eflatun seni açmadı" dedi.

Hayati'nin sözleri doğruydu. Sabite esmer değilse de beyaz da sayılmazdı. Yanaklarının fazlaca kırmızılığı açık buğday rengini esmer gösterdiğinden, eflatun elbisesi kendisini hiç açmamıştı.

Bir saat sonra Kesbiye bayramlaşmaya geldi. Sabite'nin elbisesinin aynısını diktirip giymişti. Önce Sabite buna şaşırdı. Çünkü elbisesinin ne cinsini ne de biçimini Kesbiye'ye söylemişti. Konakta Gayret'ten başka kimsenin de haberi yoktu: Bu da Mahir'in işiydi.

Kesbiye büyüklerle bayramlaştıktan sonra akranlarının yanına gelip onlarla bayramlaşmaya başladı. Kesbiye, Sabite'nin yanında çok esmer sayılırsa da onun gibi doğal süslerle yetinmeyip Beyoğlu'nda ne kadar güzellik malzemesi, pudra ve düzgün gibi zararlı madde varsa evine taşır, yapay güzelliğe müracaat ederdi. Sürünmenin ilmini de almış olduğundan, eldivenlerini çıkarmazsa esmerliği görülmez, yüzüne hafif bir pudra sürmüş zannedilirdi!

O gün ise süsüne fazlaca itina ettiğinden eflatun elbisesi kendisine pek yaraşmıştı.

Hayati onunla selamlaşırken, "Oo! Kesbiye Hanım! Güzelliğinize hiç diyecek yok! Hele elbiseniz size pek iyi gitmiş!

Bilmem niçin, Sabite Hanım'a yaraşamadı" demişti. Kesbiye bu sözlerden son derece memnun olmuşsa da Sabite'nin kırmızı yanakları morarıp kaşları çatılmış, Hayati'ye dargın bir bakışla bakmıştı.

Ertesi gün Sabite'nin eflatun elbisesi fakir ve gayet çirkin bir komşu kızının sırtında görüldü. Kesbiye bayramın ikinci günü de Hayati beğendi diye eflatun elbisesini giymişti. Elbiseyi komşu kızının üstünde görünce, "Aa Sabite, beni aşağılamak için mi verdin?" demiş, "Hayır! O elbise bana layık olmadığı için layık olanlara verdim!" cevabını almıştı.

Hayati, Sabite'nin birkaç gün boyunca devam eden soğukluğundan yaptığına pişman olup, araya Gayret'i koydu, sonra da ayaklarına kapanarak ondan özür diledi...

Kesbiye, Hayati'nin beğendiği elbiseyi başkasına vermeye kıyamıyor, fakir kızla eş giyinmek gücüne gidiyorsa da Hayati'ye yaranmak için kendini zorluyordu. Hatta birkaç defa Sabite'nin önünde Hayati'ye, "Sabite Hanım beni aşağıladı ama ben senin hatırın için bu elbiseyi yine giyiyorum" dedikçe Hayati sessizleşiyor, Sabite de ikisi arasındaki davranışları artık hoş göremiyordu.

6

Sabite on sekiz yaşını bitirince düğün hazırlıklarına başlandı. Önceden Sabite'yi cariye zannedenler de bu yeni evlilik haberinin duyulması üzerine hakikatten haberdar oldular.

Ruhi Beyefendi, Mahir'in büsbütün üzülmesini uygun görmediğinden Kesbiye Hanım'ı Allah'ın emriyle annesinden istedi.

Cevriye Hanım buna razı olduysa da Kesbiye şiddetle karşı koyarak annesine Hayati Bey'den başkasıyla evlenemeyeceğini kesin olarak söyledi.

Kesbiye konağa gelip Hayati'nin mektuplar yazarak kendisini ayarttığını ve çok sevdiği için onunla evlenmez-

se öleceğini Sabite'nin dizlerine kapanarak itiraf etti. Sabite mektupları Kesbiye'den alıp, "Eğer Hayati de seni seviyorsa ben aranızdan çekilirim, saadetinize mani olmam" diye söz verdi.

Mahir ile Kesbiye'nin yüzleşmesinde Sabite, âşıkane yazılan mektupları Hayati'ye göstererek konuyu açıklamasını istediğinde, Hayati yeminler ederek böyle bir şeyden haberi olmadığını ve şimdiye kadar Kesbiye Hanım'a kardeşten başka bir gözle bakmadığını çekinmeden ifade etti. Bunun üzerine mektupların kimin tarafından yazıldığı mevzubahis olup Hayati, Mahir Bey'in taklide olan yeteneğini bildiğinden, bu hainliğin onun tarafından yapıldığını söyleyince Mahir savunma amacıyla birkaç söz söylemişse de Sabite babasının Mahir'e olan nefretinin sebebini boşboğaz dadısından öğrenmiş olduğundan bütün suçlar Mahir'in üstüne kaldı.

Sabite, Mahir'i aşağılamakla yetinmeyip Kesbiye'nin mektuplarını anne ve babasına göstererek onu rezil etmeye kadar vardı.

Mahir babasının evine yollandı, Kesbiye Hanım da konağa gelmez oldu. Ne var ki Kesbiye ümidini kesmeyip, Hayati'nin ayağına düşeceği günü beklemekte ve aslanın ağzındaki avı kapmak için fırsat kollayan bir tilki gibi Sabite'nin hareketlerini gözlemekteydi.

Sabite'nin düğününe on beş gün kadar kalmıştı ki Ruhi Beyefendi ilişkiyi kesmek üzere Cehdi'yle hesap görmek istemiş, Cehdi'nin hırsızlığının yanı sıra emlak hesaplarının da karmakarışık olduğunu anlamıştı.

Vakfedilen akarlarının[1] mülke dönüştürülmesiyle, taşradaki çiftliklerinin tümünün Zümrüt Hanım'ın üstüne çevrilmiş olması da ayrıca şaşılacak bir durumdu.

Ruhi Beyefendi, Cehdi melununun hain maksadını anlayarak, o ana kadar duyduğu güvenden pişman oldu. Zümrüt Hanım'ı da üzücü durumlardan haberdar edince biçare

1 Akar: Ev, dükkân gibi gelir getiren mülk.

kadın cömert eşine karşı kendi menfaatine yapılan bu kötülükten dolayı düşüp bayıldı. Ayıldığı zaman Ruhi Beyefendi'yi yatakta gördü. Zavallı adamcağız himaye ettiği kişinin aldatması üzerine çıkan kavga esnasında kanın başına hücumundan hastalanmıştı.

Zümrüt Hanımefendi kardeşini konağa sokmayarak kocasının tedavisiyle meşgul oldu.

Ruhi Beyefendi üç ay boyunca yatağa bağlanmış, nihayet son demlerin gelip çattığını anlamış olduğundan, bir gece bütün mahalleliyi yanına çağırıp bir vasiyetname düzenledi. Vasiyetnamenin içeriği, vefatından sonra yegâne evladı olan Sabite'den başka vârisi bulunmadığına dairdi.

Zümrüt Hanımefendi de örtünerek içeriye girdi. Hanımefendi, babasının yaşarken mülklerini biraderine satıp mallarını telef ederek vefatında kendisine para bırakmadığını ve amcaoğluyla evlendiği zaman bir zerreye bile sahip olmadığını söyleyerek, her neye sahipse evlatlığı Sabite'ye hibe ettiğini bildirdi.

Toplantıda hazır bulunan birkaç akıllı zat, mahkemeden husus[1] getirtip işini sağlama bağlamasını nasihat ettiler. Sonra da imam ve muhtarla beraber herkes, karı kocanın ifadelerini yazıp şahit sıfatıyla mühürledi.

İki gün sonra Ruhi Beyefendi'nin yine çarpıntısı tutarak tedavisi sonuçsuz kaldı. Akşamüstü sular karardığı zaman, ölüm de gecenin karanlığına bürünerek yok edici elini hastanın yüce "Allah" kelimesini çıkaran göğsüne uzattı...

Ruhi Beyefendi, son nefesini içi huzurlu alarak, ellerine sarılmış olan Zümrüt'le Sabite'ye tatlı bir bakış fırlatıp veda ettikten sonra gözlerini kıbleye dikti. Dudaklarındaki ulvi tebessümler hayır ve sevaplarının mükâfatını görmekte olduğuna işaret ediyordu... Telaşla mum yakmayı unutmuşlardı, zaten hekimler odanın yarı aydınlık olmasını tembihlemişlerdi. Şamdan getirildiğinde Zümrüt Hanım hastanın

1 Mahkemeye gidemeyecek durumda olan birinin, talebi doğrultusunda, beyanını dinlemek üzere mahkeme tarafından gönderilen vekil veya heyet.

daldığı sükûnetten şüphelendi, Sabite'ye, "Kızım artık gece oldu, bir şeyler ye de iki saat kadar uyumaya gayret et" dedi.

Hakikaten gece olmuştu. Ah, o gece değil miydi ki Sabite'nin saadetinin felaketine, servetinin sefaletine dönüşmesine sebep olmuştu! Ah, işte o dehşetli kış gecesi değil miydi ki Sabite'nin hatırasından silinmez uğursuz bir gece olmuştu! İşte o gece Sabite uykuyu da yemeği de reddedip analığının sözlerinden, babasının sükûtundan şüphelenip eğildi, babasının kalbini dinledi. O hamiyetli kalp, bir iki saniyeden beri durmuştu!

Sabite hastanın yüzündeki tebessüm izinden onu hayatta zannetmişse de kalp atışlarını hissedemeyince canhıraş bir çığlıkla, "Aman Yarabbi, babacığıma bir şey oldu!" diye bağırdı.

Dadıları, bacıları, "Bir şey yok, bir şey yok! Uyuyor, rahat ediyor" diye Sabite'yi ikna etmek istediler... Evet, hasta sonsuz uykuya dalarak rahat ediyor ve yüzündeki aydınlıktan hiç kimse öldüğünü düşünmüyordu. İyi ahlaklı, cömert, fukaraperver olan Ruhi Beyefendi, kendi gitmeden evvel iyiliklerini mezarına göndermişti!

Zümrüt Hanımefendi bayılmıştı, Sabite'nin feryadı ise evi temellerinden sarsan fırtına sesini bastırıyor, kara gözlerinde kıvılcımlar saçan ağlayışı, gecenin karanlığını arada bir gündüze döndüren şimşeklerle rekabet ediyordu!

7

Ertesi günü Cehdi ile Mahir konağa gelerek o kadar ağlayıp feryat ettiler ki gerek Zümrüt Hanımefendi, gerek Sabite merhamet edip onları yanlarına çağırdı. Cehdi ablasının ayaklarına kapanarak affını rica ediyor, Sabite'nin de boynuna sarılarak, "Ah, velinimetimizin bir tanecik kıymetli yadigârı! Hepimiz sana kul köleyiz" diye dalkavukluk yapıyordu.

Bu felaket üzerinden birkaç gün geçince Zümrüt Hanımefendi, Sabite'yi alarak yakın çiftliklerinden birine gitme-

yi tasarladı. Cehdi de bunu münasip görmüştü, zira İstanbul'da kalsalar ablası malını Sabite'ye verdi mi diye her gün dolaşıp haber almak için birçok sıkıntı çıkaracaktı.

Sabite, analığıyla siyahlar içinde, yola çıkmaya hazır oldukları gün, Kesbiye anasıyla çıkageldi.

Cevriye Hanım çok ağladı, Kesbiye de Sabite'nin boynuna sarılarak teselliye girişti. Cevriye Hanım, Makriköyü'nde[1] yeni bir köşk satın almış olduklarından, çiftlikten dönüşlerinde bir iki ay da oraya gelmelerini rica etti. Hanımefendi, "Pek iyi olur" dediyse de Sabite manidar bir bakışla Kesbiye'nin yüzüne bakarak başıyla reddetti.

Zümrüt Hanımefendi, çiftliğe gidiyoruz, diye biraderini aldatmıştı. Maksadı memlekete gidip Cehdi'nin hilesiyle üstüne geçen malı mülkü Sabite'ye vermekti.

Cehdi, rahmetli Ruhi Bey'in düzenlettiği vasiyetnamenin ablasında saklı olduğunu bildiğinden, Zümrüt Hanımefendi gider gitmez konağa yerleşip araştırmaya başladı. Boşuna yoruluyordu. Zümrüt Hanım vasiyetnameyi yanında götürmüştü.

Çiftliğe gidenler üç ay sonra döndüler. Zümrüt Hanımefendi bir sene dolmadan mateme son verip Sabite'yi nikâhlamaya karar vermiş, kararını da soranlara söylemişti.

Gülterin ile Bihterin, hanımlarını avutmak için konakta bulunuyorlardı.

Gülterin, eşi Semahi Bey'den, hastalığı esnasında verem illetini kaptığından, senelerden beri veremli olarak yaşar, bazen de hastalık şiddetlenerek ölecek raddeye gelirdi. Biçare kadın, oğlunun mürüvvetini görmeden ölmemek için Allah'a dua ediyordu.

Cehdi, Bihterin'le evlendikten birkaç ay sonra ondan bıkıp usandığından oğlunun menfaatini düşünmeye başlamıştı. Bihterin ise Cehdi'nin Sabite hakkındaki kötü düşünce ve emellerinden, annelik şefkati sebebiyle kırgın olup kocasına çıkıştıkça büsbütün gözden düşerek bir köşeye atılıvermişti!

---

1 Bakırköy'ün eski adı.

Günlük heyecanlar zavallı kadını vakitsiz ihtiyarlattı, Yakut çoktan ahireti boylamışsa da oğluna ve torununa bıraktığı çirkin ahlak, Mahir büyüdükçe büyüyüp baba oğul arasında merhametsiz konuşmalara yol açmış; bu gibi haller ise Bihterin'i cehennem işkencelerine atmış, kızının selameti için hiç kimseye renk vermek de istemediğinden kalp hastası olmuştu.

İşte bu iki hastalıklı kız kardeş, Sabite'yi görüp gözetmek niyetiyle konağa yerleşmişlerdi. Gerçi işe de yaradılar...

Cehdi, ablasının yeni bir teşebbüste bulunacağından korkarak yüzüne karşı yaltaklanmayı elden bırakmıyor, diğer taraftan da dolaplarını çevirmeye hız veriyordu!

Zümrüt Hanımefendi çiftlikten geldiği günden beri zihninde ve vücudunda fena bir uyuşukluk hissediyordu. Bir gün tavsiye edilen meşhur bir avukatı eski başkalfa Fettan Hanım'ın evine çağırarak vasiyetnameyi gösterip ne yapmak gerektiğini sordu.

Avukat, "Şimdiye kadar niçin mahkemeye onaylatmadınız?" diye onu ikaz etti.

Zümrüt Hanımefendi yapılması gerekenleri öğrenerek konağa dönmüş, hemen ertesi günü işe girişmeye niyet etmişti. Ne yazık ki o gün şiddetli bir nezleyle yatağa serilip niyetini gerçekleştiremedi.

Hanımefendi'nin hastalığı günden güne arttıkça Sabite'nin de kara günleri büsbütün kararıyordu.

Gülterin ile Bihterin, hanımlarını hiç yalnız bırakmıyorlarsa da ilaçlarını Cehdi eliyle yaptırıp içiriyorlardı.

Zümrüt Hanımefendi'nin vücudu erimiş, hayat belirtisi sadece zümrüt renkli güzel gözlerinde kalmıştı. Sabite öz anne bildiği analığını evlatlık sevgisinin son derecesiyle sevdiğinden gözünün yaşı dinmek bilmiyor, "Babasız kaldım Allahım! Hiç olmazsa beni anasız bırakma" diye secdelere kapanıyordu. İnsan ne duayla diriliyor ne de bedduayla ölüyor: Kaderin hükmü değiştirilemez, Allah'ın emri elbet yerine gelir.

8

Zümrüt Hanımefendi, yatağa düştüğünün otuz ikinci gecesi yüksek ateşten dolayı acı içindeydi.

Cehdi, Bihterin'e, "Kendi elinle bir limonata yap! İçine ilaç koyup içirelim" dedi.

Bihterin limonatayı yapıp getirirken kestirme olsun diye rahmetli beyin yazı odasından geçiyordu. Merdiveni hızlıca çıkması kalp çarpıntısını artırdığından biraz durarak nefes almak zorunda kaldı. Hastanın yattığı odaya gitmek için merhumun yatak odasından da geçmek lazımdı. Eşinin vefatından sonra daima okuyup ruhunu sevindirmek isteğiyle Zümrüt Hanımefendi, eşinin vefat ettiği yerin hemen karşısındaki odayı yatak odası olarak kullanmaya başlamıştı.

Bihterin odaya girince kulağına bir fısıltı geldi. Büyük bir dikkatle kulak verip üvey oğluyla kocasının zalim konuşmalarını duydu. Şöyle konuşuyorlardı:

Cehdi:

— Vasiyetnameyi bu defa iyi yazdık. Mahalleden birkaç serseriyi de parayla kandırıp mühürlettim, bu iş bitti. Şimdi ötekine de bakalım.

Mahir:

— Nasıl?

Cehdi:

— Sen şu bardağı ver, şamdanı yaklaştır. Bu gece olup bitmeli! Ablam avukatı çağırtmış, ihtimal ki yarın mahkemeden adam da getirtir.

Mahir:

— O koyduğunuz ilaç nedir?

Cehdi:

— Ne olacak! Seni Sabite'ye ve servetine kavuşturacak tek vasıta!

Mahir:

— Baba, şüpheleniyorum!

Cehdi:

— Neden?

Mahir:
— Bilmem... Sakın bu ilaç halamı...
Cehdi:
— İyi ya!
Mahir:
— Demek ki... Bu ilaç...
Cehdi:
— Halan bunu içtikten bir saat sonra kalıbı dinlendirecektir.

Mahir henüz cinayet fikrine alışmadığından yanındaki koltuğa düşüp, elinde büyümüş ve lütfunu görmüş olduğu halası için kalbinde bir sevgi hissettiğinden, şaşırıp kendinden geçmişti.

Cehdi oğlunu tutup kaldırarak:
— Ne oluyorsun be! Senin için çalıştığımı görmüyor musun? Dünyada bana senden daha aziz ve daha sevgili hiçbir şey yoktur!
Mahir:
— Öyle ama... Ben katli kabul edemem!
Cehdi:
— Sus! Kimse duymasın! İyi düşün! Sabite'yi sana değil, Hayati'ye verecekler! Halan yarın vasiyetnameyi mahkemeye gönderecek. Sonra hepimiz mahvolacağız! Hem neredeyse Bihterin gelir. Ben onu limonata yapmak bahanesiyle savdım. Hemen şu hazırladığımız limonatayı götürüp hastaya içirelim.
Mahir:
— Anneme ne diyeceksiniz?
Cehdi:
— Hasta acele etti, seni beklemeyerek bir limonata da biz yaptık, diyeceğim.
Mahir:
— Of! Yapamayacağım! Cinayete cesaret edemeyeceğim.
Cehdi:
— Nankör evlat! Sahtekârlığın daha fena olduğunu unutuyor musun?

Mahir:

— Doğru! Bütün fenalıklar bana hanginizden geçmiş!

Cehdi:

— Alçak evlat! Fedakâr babanı aşağılıyorsun ha!

Mahir:

— Herkes ektiğini biçer! Kalbime fenalık tohumunu eke eke beni sahtekâr, sonunda da katil edeceksin!

Cehdi:

— Budala! Sabite'yi düşün! Güzel ve zengin Sabite'yi... Yarından itibaren bütün ümitlerin kesilmiş olacak!

Mahir:

— Bu ana kadar emrinizden çıkmadım. Tamam, şimdi de itaat edeceğim.

Baba oğul hastanın odasına girerek bardağı uzattılar. Katledilmeye mahkûm olan insaniyetli kadın, biraderinin elinden zehri içmeye başladı.

Bihterin boğazını tıkayan müthiş bir sıkıntıdan kurtulmak için limonata bardağını yere atıp iki eliyle boğazını tuttu, boğulmakta olduğu sıkıntıdan kurtulup biraz nefes alınca kendini karşı odaya atıp yarı içilmiş bardağı hastanın elinden çekerek boğuk bir sesle, "Zehir, zehir" diyebildi. Hasta gözlerini celladına dikip, "Ya! Sahi mi Cehdi? Hıyanetin yetmedi de bu cinayeti de mi işledin?" diye sordu.

Cehdi, "Bihterin yalan söylüyor, iftira ediyor!" sözleriyle kendini savunmaya kalkınca ablası, "Öyleyse şu yarım bardak limonatayı iç" dedi. Cehdi titremeye başladı. Mahir babasına sokularak, "Başka çareniz yoktur!" deyince Cehdi içmeye mecbur oldu.

Zümrüt Hanımefendi zehrin etkisiyle birdenbire geçici bir kuvvetle doğrularak emreden bir sesle, "Mahir, babanı al, odasına götürüp yatağına yatır. Sakın hekim çağırmasınlar. Mahir, ikimizin de ölmesi gerekiyor. Kardeşim ölmeyi hak etti... Ben onu severim, yaşamasını arzu etsem mahkûmlar arasında göreceğim, öyle görmektense ölmemizi tercih ederim" dedi. Cehdi telaşla uzaklaştı. Arabaya binip bir eczaneye koşmak istiyordu. Ama ablası bir ayı aşkın bir zamandır

yavaş yavaş zehirlenmekte olduğundan hemen ölmemişse de Cehdi sofaya çıkar çıkmaz yere düşüp inlemeye başladı.

İki kardeş arasında bu acı olaylar cereyan ederken herkes yemekteydi; hastayı Gülterin'le Bihterin bekliyordu. Bunun için sözü geçen olaydan Mahir'le onlardan başka hiç kimsenin haberi olmamıştı.

Zümrüt Hanımefendi, Cehdi ile Mahir defolup gittikten sonra Gülterin'e de çıkmasını işaret edip Bihterin'le yalnız kaldı.

Beş dakika sonra Sabite analığını görmeye gelip onu yatakta otururken görünce, "Anneciğim! İnşallah artık iyi oluyorsun!" diye boynuna sarıldı. Bihterin bu hitabın muhatabının ancak kendisi olacağını hatırladığından, gözleri dolup kalbi titremişse de kendini zorlayarak belli etmedi, sevgi dolu bir bakışla kızına baktı: Kan çeker, derler, gerçekten de öyledir, Sabite annesinin bakışından etkilenip, "Sütanneciğim!" diyerek onu da kucakladı.

Sabite bütün gece analığının yatağının içinden çıkamadı. Hasta geçici kuvvetini yavaş yavaş kaybederek fenalaşıyordu.

Mahir halasının tembihini tutmayıp hekim getirmişse de babasının zehirlendiğini bir türlü söyleyemedi. Doktorun sabahki vizitesinde Cehdi Bey ablasının birkaç günlük ömrü kaldığını sorup öğrenmişti. İşte şimdi de Cehdi Bey'in apansız vefatını hekim, kederden kalp sektesiyle vefat etmiş olmasına yordu ve kendi boşboğazlığına içinden lanet okudu. Böylelikle zehir meselesi anlaşılamayıp örtülmüş oldu.

Doktor ziyaret maksadıyla Hanımefendi'yi de görmüşse de ondaki geçici iyilikten ötürü, onun zehirlendiğinin farkına varamamıştı.

Konak içinde Cehdi Bey'in vefatı haberi yayılınca Sabite analığının duymaması için onu bırakamıyordu.

Doktor gittikten iki saat sonra Zümrüt Hanım biçaresi de ruhunu teslim ederek Mültezimzade hanedanının ikinci temeli de yıkılmış ve o enkazın altında Ruhi Bey'in ömrünün meyvesi olan nazik bir fidan ezilip kalmıştı. Cehdi haini gebermişse de velinimetinin evini yıkmak için hazırladığı müt-

hiş kazmayı Mahir'in eline bırakmış, o da babasının tamamlayamadığı son darbeyi Sabite'nin başına indirmek istemişti!

Sabite talihsiz başını yastıklar arasına sokarak ağlayıp dövündüğü sıralarda, Mahir babasıyla halasının tabutu arasında mahzun bir tavırla yürüyor, içinden nail olacağı büyük serveti hayal ederek gülüyordu!

Henüz on gün geçmemişti ki bir memur, bütün malın mülkün Ruhi Bey ile Zümrüt Hanım'ın meşru çocuğu olan Mahir Bey'e geçtiğini, hatta kendisinin bile, hamile olarak alınmış olan Bihterin adındaki cariyeden dünyaya gelmesi sebebiyle Mahir Bey'in mülkiyeti altında olduğunu Sabite'ye tebliğ etti.

Bu ani felaketten Sabite hayrette kalıp, Ruhi Bey'in kendisinden başka evladı olmadığını, annesinin de Zümrüt Hanım olduğunu iddia etti.

İş büyüyerek dava açıldı. Konaktaki eski kullar Sabite'nin Zümrüt Hanımefendi'nin kızı değilse de Ruhi Beyefendi'nin tek evladı olduğunu, Mahir Bey'in de Cehdi Bey'in oğlu olduğunu Allah için tasdik ettiler. Ne çare ki Mahir'in elinde rahmetli Ruhi Bey'in el yazısıyla yazılmış ve birtakım muteber şahitlerin imzasıyla takviye edilip zarflanmış bir vasiyetname vardı; içinde Sabite'nin evlat edinilmiş bir cariye olduğu, Mahir'in ise yegâne evladı olduğu yazılıydı.

Sabite'yi sevenler telaş ettiği halde, annesi Bihterin asla endişeli değildi ama söz söylemesine fırsat vermeyen o uğursuz çarpıntı hastalığının geçmesini bekliyordu. Bir gece Mahir üvey annesinin yatağına yaklaşıp Sabite'yle evlenmelerine aracı olmasını rica etti. Bihterin başıyla olmaz işareti yapınca, eğer Sabite kendisiyle evlenmezse vasiyetname uyarınca tek vâris olduğundan, sonunun vahim olacağını, isterse Sabite'yi esir pazarında haraç mezat satacağını söyledi. Bihterin cellat oğlu gaddarın yüzüne alaycı bir tebessümle bakıp elini göğsüne vurarak, "Ben varken sen bunları yapamazsın, benim her şeye gücüm yeter" demek istedi. Mahir hain bir bakışla, kendisinin de çok kötülüklere yetenekli olduğunu ima ederek çekildi.

Bihterin, kalfası Fettan Kalfa'yla aynı odada yatıyordu. Ara sıra Sadakat de gelerek, bir şey lazım mı diye hastaya soruyor, sonra da Gayret'le yalnız bıraktığı Sabite'yi merak ederek alelacele geri dönüyordu... Gece yarısı olmuştu ki kapı usulca açılarak biri ürkek adımlarla yatağa yaklaştı! Hasta pek acı içinde olduğundan uyumuyordu. Böyle gece yarısı odasına kardeşi yahut Sadakat gelirdi. Yine onlardan biri zannederek, susamış olduğundan eliyle sürahiyi gösterdi. Gelen, yatağa girip iki eliyle hastayı kaldırıp oturttu. Bihterin celladın oğlunu tanımıştı. Mahir yumuşak bir tavırla söze girdi:

— Anne! Hem bana hem Sabite'ye acı! Sen istersen Sabite beni kabul eder. Görüyorsun ya, annesi olduğunu anladığı günden beri sana karşı büyük bir sevgi gösteriyor!

Bihterin boğuk bir sesle, "Zehir" diye o müthiş geceyi hatırlattı!

Mahir:

— Evet anne! Hakkın var! Ama o gece babama ben itiraz etmemiş miydim? Sonra halamdan kalan zehri içmesini söyleyerek yine kendi cezasını kendisine verdirtmemiş miydim?

Bihterin durmadan başıyla olmaz işareti yapmaktaydı. Mahir'in gözlerini kan bürüdü; hastanın bileklerini şiddetle sıktı, korkunç bir bakışla, "Halamın bıraktıkları arasında vasiyetname çıkmadı. Ölmeden önce seninle yalnız kalmıştı, vasiyetname sendedir, çıkar!" diyerek tehdit etti. Bihterin güç bela şu sözleri söyleyebildi:

— Onu avukata verecek!

Mahir, "Kim verecek?" diye öğrenmek için ısrar edip zorladıysa da Bihterin cevap vermedi. Bunun üzerine cellat oğlu celladın çıkasıca gözlerine hiçbir şey görünmeyip, zaten nefes darlığından boğulmakta olan bedbaht kadının boğazına sarılıp sıkmaya başladı! Hastanın yürekler tırmalayan hırıltısı Fettan Kalfa'yı uykudan uyandırıp şaşırttı. Kadıncağız gördüğü manzaranın dehşetini kavrayınca haykırarak yatağından fırladı.

Mahir artık Bihterin'in yaşayamayacağına iyiden iyiye aklı kesmiş olduğundan Fettan Kalfa'nın başına şiddetli bir

yumruk vurup tekrar yatağına düşürdü. Ondan sonra kendisi de oradan hemen savuştu.

Bir çeyrek saat geçince Sabite, Sadakat'i tekrar yanlarına gönderdi. Sadakat, kalfasının bir tarafta hastanın diğer tarafta ölü gibi hareketsiz yattıklarını görünce bir yaygara koparıp konak halkını başına topladı!

Sabite şaşkınlıkla, "Allahım! Bu eve çöken bela artık son bulmayacak mı?" diye söyleniyordu.

Baygınlara sular serpilerek biraz ayılttılar, hekime haber gönderildi. Sabite hemen hemen son nefeslerini alıp vermekte olan Bihterin'i kollarının arasına alıp, "Ah benim şefkatli anacığım!" diyerek ölümden hayata döndürmeye çalışıyordu!

Bihterin huzurla ciğerparesine bakıp henüz gelmiş olan Hayati Bey'i yanına çağırarak, "Bununla..." dedi, sonra da alık alık bakan Fettan Kalfa'yı gösterip, "İşte!" dedi. Bedbaht anne, niyetini anlatmaya daha fazla gücü yetmeyerek sustu. Yüzünü kaplayan bir morluk gözlerini kıpkırmızı etmişti. Son bakışı titrek bir halde Sabite'ye dikildi.

Bihterin büyük bir saygıyla mezara, Fettan Kalfa da evine gönderildi. Sadık Fettan o gecenin dehşetinden ve Mahir'in yumruğunun şiddetinden beyin hastalığına uğrayıp sol tarafına da felç inmişti. Sadakat gündüzleri kalfasına gidip geceleri de Sabite'yi görüp gözetmeye geliyordu. Mahir Sadakat'i de bir bahaneyle konaktan def etmenin çaresini aramaktaysa da sonradan buna ihtiyacı kalmadı. Zira Sabite babasının bıraktığı vasiyetnameyi elde edememiş, vasiyetnamenin kimde olduğu meçhul kalmış ve Bihterin'in apansız vefat etmesi, zavallı kızcağızı büsbütün korumasız bırakmıştı. Sahtekârlık ve cinayet esrarıyla bu vasiyetname, sır perdesi arkasında kalarak kıymetli Sabite'nin dehşetli yoksulluğuna sebep oldu. Konakta bulunanların çoğu bahtı açılan Mahir'e yöneldiklerinden eski emektarlardan bazısı çekilip gitmiş, bazısı da Sabite Hanım'ı savunmak için uğraşmıştı. Ne fayda ki Mahir'in elindeki vasiyetname kuvvetli, parayla tuttuğu şahitleri de pek gayretliydi.

Sonuçta Mahir, Ruhi Beyefendi'nin meşru çocuğu sıfatıyla malına mülküne sahip olma hakkını kazandı, Sabite de bir cariyeden dünyaya gelmiş fakat kimin kızı olduğu belli olmayan gayrimeşru bir kız olarak tanındı.

Gerek merhum Bey'den gerek Cehdi'den Sabite'nin kendi kızları olduğuna dair iki satırlık bir şey çıkmaması da onu ne Bey'in ne de Cehdi'nin malına vâris etmişti. Her ne kadar sadık emektarlar Sabite Hanım'ın o ana kadar Beyefendi'nin kızı olarak tanınmış olduğunu söyledilerse de Mahir Bey'in vekili onun Ruhi Bey'in oğlu olduğunu birtakım muteber kişiler aracılığıyla ağızdan ağıza yayarak ispatladı. Özetle Sabite Hanım iddiasını ispatlayıncaya kadar Mahir Bey gerçek vâris olarak kabul edilmişti.

Mahir bunun üzerine Sabite'nin odasına izinsiz girip, kendisiyle evlenirse bütün malını ayaklarının altına sererek kölesi olacağını, aksi takdirde zerresini vermeyeceğini ve konaktan hemen şimdi çekip gitmesi gerekeceğini söyledi.

Sabite mosmor olarak, böyle bir alçakla beraber oturmanın asla uygun olamayacağını zaten kesin olarak bildiğinden, çıkıp gitmenin canına minnet olduğunu büyük bir ciddiyetle söyledi. Ondan sonra cariyesi Gayret'i alıp gitmek istedi. Mahir bedelini ödemezse Gayret'i vermeyeceğini bahane ederek bunu ertelemeye çalıştı.

Biçare kız, Mahir'in bu cibilliyetsizliğine karşılık vermeye tenezzül etmeyip kaç para istediğini sordu. Mahir, Hayati Bey'in verdiği nişan yüzüğünden başka hiçbir şeyle Gayret'i değiş tokuş edemeyeceğini kesin olarak belirtti.

Sabite canından kıymetli olan nişan yüzüğünü, vücudundan canını çıkarır gibi parmağından çıkarıp gaddara teslim etti.

Sabite konaktan çıkarken kendi sandık eşyasıyla bazı ufak tefek elmaslarından başka bir şey alamamıştı, zira kıymetli mücevherleri analığının çekmecesinde korunur, günlük olarak taktıkları kendisinde dururdu. Mahir ise halasının da mevcut mallarına vâris olmuştu.

Sabite tam konağın büyük kapısından çıkacağı sırada Hayati Bey'le yüz yüze geldi. Aralarında Sabite'nin şüphelenmesine sebep olan şu konuşma cereyan etti:

Hayati:

— Sabite Hanım nereye gidiyorsun?

Sabite:

— Bilmem, bakalım!

— Bana kalsa konaktan çıkmamalıydın. Nasıl olsa pederinin vasiyetnamesi bulunacaktır. Annem de söylüyor, Hanımefendi gizlice annenle konuşmuş.

— Güzel ama Mahir evlenme teklif ediyor!

— O kötü işte! Şimdi nereye gideceksin?

— Sen neresini uygun görürsen!

— Vallahi ne bileyim... Teyzen çok hasta, ben de idaresizlikten şaşkına döndüm. İstersen bize gelebilirsin!

— (Sabite kibirlenerek) Hayır! Ben bacımın evine gideceğim!

— Pek münasip, orada rahat edersin. Sonra da işlerini yoluna koymaya çalışırız.

Sabite kalben kırılarak, Fettan Kalfa'nın Aksaray Yusufpaşa'da bulunan evine gitti. Dadısı Sadakat ve cariyesi Gayret'le beraber ilk işi hekim ve hocaları çağırarak bacısının tedavisi oldu.

Dadısı kalfasına bakmaktan, ara sıra gidip Mahir'le kavga, bazen de döğüş etmekten yorgun düşüyordu. Sabite onu bu gibi hallerden uzak tutmaya uğraşıyorsa da Sadakat Kalfa zaten söz söylemek için Allah'tan bahane ararken, efendisinin kızını konaktan atarak malına mülküne el koyan Mahir alçağıyla çekişmekten ve kavgadan vazgeçebilir miydi?

Fettan Kalfa yavaş yavaş iyileşmeye yüz tutmuşsa da düşüncelerini toplamayı beceremeyip budala gibi kalmış, üstelik ayakları da kötürüm olmuştu. Sadakat Dadı'nın da günden güne dizleri tutmaz oluyor, münasebetsiz hareketleri de erken bunamakta olduğuna işaret ediyordu. Her iki emektarın sağlık durumlarını ise birinci kısımda ayrıntısıyla anlatmıştık.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK

1

Sabite, bacısının evine geldiğinde, cebinde otuz beş lira kadar parası vardı. Avukat asıl vasiyetnameyi görmüş olduğundan, hakkını bir ay içinde geri alacağını Sabite'ye söylemiş, bunun için Sabite de tutumlu davranmadan harcamalar yapmıştı. Zaten parayı idareli kullanmayı da bilmezdi. Analığının kesesi kendi kesesi gibi olduğundan, en basit bir arzusunun yerine gelmesi için altınları su gibi harcamaya alışmıştı.

Vaat edilen bir ay süre tamamlandığında Sabite'nin parası da son buldu. Geçimleri için mücevherlerin rehin bırakılmasına başvurdular. Ertesi ay da gelip yetişti. Avukat, "Şu kadar kuruşluk masrafımız var, artık bu hafta kazanacağız" gibi boş vaatlerle Sabite'yi sandık eşyasını da birer birer satmaya mecbur etti.

Biraz zaman geçince Sabite'de bir iki kat kullanılmış çamaşır ve elbiseyle bir şal, bir de iki buçuk lira değerinde zarif bir şemsiyeden başka bir şey kalmamıştı!

Sadakat Kalfa ise çok koşup çabuk yorulduğundan dizleri tutulmuş, Fettan Hanım'ın karşısında yatmaya mecbur olmuştu. Bütün kuvveti çenesine toplanmış olan bu bıktırıcı kadın, kalfasının üzerinde olan hakkını unutup, sabahtan akşama kadar zavallı budalanın her haline itiraz ederek durmaz söylenirdi! Fettan düşünmekten âcizse de saçma sapan konuşabilirdi! Sadakat'in dırıltısından onun da çenesi açılmış, önceleri aralarında olan sevginin yerini şiddetli bir

nefret almıştı. Bunların hepsi sabahtan akşama kadar karşı karşıya yalnız kapanmaktan ileri geliyordu. Zira Sabite'yle Gayret işleri yola koymak için genellikle evde olmuyorlardı.

Fettan Hanım'ın ilk ve ikinci eşleri vefat etmiş, beş sene evvel de yetmişlik bir ihtiyar olduğu halde, para vaat edilen bir kadının ayartmasıyla yirmi beş yaşında bir gençle evlenmişti.

Efendilerinin buna çok canları sıkılmışsa da birkaç ay sonra, bunca yıllık hizmetlerini dikkate alarak, onu affetmişlerdi.

Evlendiği Yaşar Bey kendi iddiasına göre bir kibarzade ise de gerçekte külhanbeyinden başka bir şey değildi. Yaşar Bey, fazlasıyla güzel olduğu için yetmiş yaşında olduğu belli olmayan Fettan Hanım'ı konu komşuyla beraber gittiği bir mesirede yaşmaklıyken görmüş, parasının çokluğunu da işitmiş olduğundan, araya yine komşularından birini koyup Allah'ın emriyle istemişti.

Fettan Hanım, Yaşar Bey isminde bir kibarzadenin kendisini beğenip istemesinden son derece mutlu olmuştu. Ertesi gün konağa gidip Hanımefendi'ye, şöyle orta yaşlı bir beyin kendisini istediğini söyledi. Hanımefendi, "Şimdiden sonra sana lazım olan efendilerine dua etmektir. Bu yaştan sonra koca neymiş!" demişse de Fettan, "A hanımcığım! Üç otuzunda değilim ya! Koca evde bir başıma oturuyorum, geçen gece az kaldı hırsız giriyordu! Kapımı açıp kapasa faydadır!" diye izin istemekte ısrarcı olunca Hanımefendi, "A şaşkın! Hangi üç otuzundan bahsediyorsun! Seni alacak adam bütün malını yer! Evine hırsız girse götüreceği kadar alır! Halayık aldık, sattın! Hizmetçi tuttuk, savdın! Evine kiracı koyduk, iki ay sonra çıkardın! Sen eskiden böyle değildin. Yaşlandıkça geçimsiz oluyorsun!" sözleriyle onu azarladı. Fettan, Hanımefendi'ye gücenerek evine döndü. En çok gücüne giden şey, ihtiyarlığının yüzüne vurulmasıydı. Zorla değil ya, kadıncağız evlilik saadetiyle yaşlı olduğunu da unutmak istiyordu.

Fettan Hanım'ın yirmi beş yaşında bir delikanlıyla evlendiği haberi konağa yayılınca Hanımefendi gülmekten ken-

dini alıkoyamamıştı. Ama Fettan'ın bu uygunsuz hareketi diğerlerine kötü örnek olacağından, bundan böyle konağa gelmemesi için ona haber gönderdi.

Yaşar Bey bir sene içinde varı yoğu yiyip içtiğinden geriye kalan pırlanta iğneleriyle oturdukları evi satmak için Fettan'a eziyet etmeye başladı. Fettan hotozuna sıraladıkça kendine gençlik süsü veren o canı gibi sevdiği iğnelerini bir türlü kıyıp beyine verememişti. Evi için ise, "Başımın takkesidir, mümkün değil sattırmam" diye reddederek Yaşar Bey'in hiddetlenmesine sebep oluyordu. Fettan, Yaşar Bey'den de işkencelerinden de bıkıp usanarak bir gün iğnelerini yanına alıp konağa kaçtı. Sabite'nin aracı olmasıyla derhal Hanımefendi'nin affını kazandığından Beyefendi'nin baş ağası Yaşar Bey'e gönderilerek boşatıldı. Fettan Hanım kendi gelirleriyle rahat rahat geçinecekken o günden sonra beyefendinin verdiği bir miktar aylık maaşla geçinmeye mahkûm olmuştu. İşte bir senelik münasebetsiz bir izdivacın neticesi!

2

Sabite bir yandan avukata para yetiştirmek, diğer yandan geçimlerini temin etmek gibi iki mühim zorlayıcı güç arasında ezilerek bacısının sevgili iğnelerini, dadısının mücevherlerini birer birer satıp savıp yemeye başladı.

Gayret, "Hanımcığım, vaktiyle sen pek çok kimseye ödünç vermiştin. Hele hele Cihangirli Ratibe Hanım'a on beş lira vereli dört ay oluyor. İki ayda ödeyecekti. Gideyim de onu isteyeyim" diyerek gitmişse de akşamüzeri döndüğünde, "Sabite Hanım gelmeden para vermeyiz" cevabını getirmişti.

Ertesi gün Sabite, Gayret'i alıp Cihangir'e gitmek zorunda kaldı. Cebinde sekiz kuruş vardı; gidip gelme araba parasına yetişmeyeceğinden tramvaya binmeye karar verilmişti. Aksaray'a geldiklerinde tramvay kalkıverince diğerine binmek için yürüdüler. Yaşlı bir kadın da değneğine dayanarak onlardan

evvel yetişmeye çalışıyordu. Oradaki bir arabacı, "Hanımlar bekleyeceksiniz! Haydi, tramvay fiyatına dört buçuk kuruş verin de götüreyim" diye bağırıyordu. İhtiyar, Sabite'ye dönüp, "Kızım altmışar para verelim de bizi Köprü'ye[1] indirsin" deyince tramvaya binmekten bile sıkılan züğürt kızın dolmuşa binerek gitmek büsbütün utanmasına sebep olduğundan geriye döndü, Aksaray yokuşunu hızla çıkmaya başladı. İhtiyar arkasından bakakalıp, "Hey gidi zamane halkı! Benim gibi bir fakir kadınla arabaya binmek kibrine mi dokundu, ayol zenginlik de geçer gençlik de... Bir gün olur ki sen de benim şu değneğim gibi bir değneğe muhtaç olursun!" dedi. Gayret, kocakarıyı, "Ağzını topla!" diye payladı, sonra da hanımına yetişmek için koşmaya mecbur oldu.

Yayan olarak Galata'ya, oradan da Cihangir'e kadar gittiler. Bunca zahmete karşılık Ratibe Hanım, "Sabite Hanımcığım! Senin neye ihtiyacın var! Benim ailem kalabalık. Üç lira vereyim de kalanını helal ediver" diyerek eline üç lira tutuşturmuş, Sabite ise hiçbir cevap vermeyerek altınları bırakıvermişti! Gayret akıllı davranıp yerden altınları aldı, geri döndüler.

Karaköy kapısına geldiklerinde acıkmış olduklarından iki simit almak için Gayret poğaçacı dükkânına doğru yürüdü. Sabite de tuhafiyeci dükkânlarından birinin önünde durup camekânların içerisini seyrederek vakit geçirmek istedi... Birdenbire Sabite dengesini kaybedip sallanmaya başladı. Düşmemek için camekâna dayanmıştı. Hayati Bey, elinde bir paketle mağazadan çıkıyordu! Sabite'yi görünce tanıdı, gayriihtiyari durup izlemeye daldı. Sabite yüzündeki kalın peçeyi açmamış, arkasını da eski hayatına dönmüştü.

Gayret, Sabite'nin yanına dönünce, Hayati'yi ilk bakışta gördü.

Korkunç bir bakışla tepeden tırnağa kadar süzmeye başladı. Sabite bacısının evine gittikten sonra Hayati Bey bir-

1 Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprüsü.

kaç kere gelip giderek avukatla da işleri yoluna koymaya çalışmışsa da Ruhi Bey'in yazdığı asıl vasiyetname ortaya çıkmadan davanın kazanılamayacağına aklı iyiden iyiye kesmiş olduğundan artık, "Annem rahatsız", "Dairede işlerim çok" gibi sudan bahaneler ileri sürerek Sabite'yi nadiren ziyaret ediyordu. Hele bir ay kadar vardı ki kendisini hiç arayıp sormamıştı.

Hayati Bey, Gayret'e yaklaşarak, "Sabite bana yüz vermiyor, hakkı da var! Çoktandır görünmüyordum fakat annemin can üstünde hasta olduğunu duyacak olursa beni derhal affedecektir" dedi. Sabite telaşla dönüp, "Sahi mi söylüyorsunuz?" dedi. Hayati, "Evet, öbür gün gelecek olursanız kendi gözünüzle görürsünüz" cevabını verdi.

Sabite hemen Köprü'yü geçerek İstanbul'a[1] oradan da cebinde kalan azıcık parayla Kadırga'da teyzesi Gülterin Hanım'ın evine can attı. Hayati'nin öbür gün gelmesini söylemesinden şüphelenmişti. Öbür gün cuma yahut pazar değildi ki kendisi de evde bulunmak için böyle söylemiş olsun. Sabite şüphesinde haklıydı. Teyzesinin evine girince karşısına Kesbiye'nin dadısı çıkmıştı! Odaya da girince Cevriye Hanım'la Kesbiye'yi teyzesinin başucunda gördü.

Gülterin, Sabite'yi görür görmez ağlamaya başladı. Sabite odadakilere resmi bir selam verip ağırbaşlı bir tavırla teyzesinin elini öperek yanına oturdu. Biçare hasta, Sabite'ye bazı şeyler söylemek istediğini ima etmişse de Kesbiye tepelerinden ayrılmadı.

Akşamüzeri Sabite evine döndü. İki gün sonra yine teyzesini yoklamak üzere tramvaya binip Sultanahmet'te inecekti, bu defa genç ve adi tavırlı bir kadın başına musallat olmuş, bir sürü soru sorarak Sabite'nin canını sıkıyordu. Kızcağız dalgın olduğundan cevap vermiyordu. Kadın buna gücenip Gayret'e dönerek, "Abla! Hanımın ne kadar kibirli! Ağzından bir söz çıkmıyor." demiş, Gayret de "Ne

1 20. yüzyılın ortalarına kadar İstanbul denildiğinde Suriçi olarak da adlandırılan Tarihi Yarımada kastedilirdi.

yapsın, canı konuşmak istemiyor. Teyzesi hasta, görmeye gidiyor" diyerek konuyu kısa kesmek istemişse de kadın öyle kolayca defedilecek belalardan olmadığından, "Hasta evine böyle mi gidilir? İpekli çarşaf! Tül şemsiye! Ah canım! Kibarlar da ne yaptıklarını bilmiyorlar!" diye çıkışınca Gayret'le kavgaya tutuştular. Bereket versin tramvay Sultanahmet'e ulaşmıştı!

Sabite, teyzesini oğluyla buldu. Hastanın yaşarmış gözlerinden ağladığı belli oluyordu. Kimsesiz kız gözlerini Hayati'ye çevirip acıklı bir sesle:

— Hayati Bey! Anneni de mi incitiyorsun? dedi.

Hayati:

— Hayır, iki gözüm! Hastalık, haliyle üzülüyor. Malum ya, Kesbiye yılışık bir kızdır, annemi hasta görünce bırakmak istemiyor. Cevriye Hanım da eski hukuklarına hürmeten yardım ediyor.

Hasta öfkeli bir bakışla:

— Ben ne onların yüzlerini, suretlerini görmek isterim ne de bana bakmalarını.

Sabite:

— Teyzeciğim! Üzülme! Ben şimdi âciz olduğumdan sana bakamıyorum, Kesbiye Hanım ise reşit olunca hesapsız mala sahip oldu. Gelsin baksın, ne olur! deyince yüzü hiddetinden morarıp:

— Sabiteciğim, derdime çare olmadığını gayet iyi bilirim! (Oğluna öfkeyle bakarak) Bin üç yüz kuruş maaşı zevkin için harcayacağına, beni şunun bunun sadakasına muhtaç etmemeye çalış. Yazık, Hayati sen Sabite'ye layık değilsin! diye oğlundan şikâyet etti.

Hayati annesinin ayaklarına kapanarak:

— Hayır anneciğim! Ben seni sadakayla beslemiyorum! Belki çocukluk arkadaşım olan bir kızdan ödünç aldığım parayla tedavi ediyorum. Maaşım borca kesiliyor, tam alınca ona borcumu ödeyeceğim, sözleriyle annesinin gönlünü almaya çalıştı.

Sabite:

— Hayati Bey! Kesbiye Hanım'la yakınlığınızın ilerlemesi faydasız değildir. Zavallı kızcağız çocukluğundan beri taşıdığı fikrini gerçekleştirme fırsatı bulacaktır! diye serzenişe başlayınca Hayati, Sabite'nin ellerine sarılıp:

— Ayaklarını öpeyim Sabite! Bu uğursuz sözleri bir daha söyleme! Ben senden başka hiçbir kızın kölesi olamam! demiş, Sabite de bu teminata güvensizliğini belli eden soğuk bir tavırla teşekkür etmişti.

Sabite de bir gün evvel almış olduğu üç altından birini usulca teyzesine bırakıp dönerek geceyi evinde geçirmiş, sabah erkenden yine teyzesinin yanına gelmişti. Hastanın istediği şeyleri alıp getirmiş olduğundan biçare Gülterin:

— Sabiteciğim! O getirdiğin limonla şekerden bir limonata yap da senin elinden içeyim. O francaladan da ver! Ölürken kursağımda velinimetimin ekmeği bulunsun, başkasınınkini istemem! demiş, başucunda bulunan Cevriye Hanım'la Dadı Kalfa da bu sözlerden alınmışlardı.

Hastanın arzusu derhal yerine getirildi. Sabite sönük gözlerini gözüne çevirip ellerini ellerinden bırakmayan teyzesinin yatağına oturup, aynen gözlerini gözlerine dikerek etkileyici bakışlarıyla hastanın cansız bakışlarını diriltmeye çalışıyordu. Heyhat! Mültezimzade ailesine çöken musibetten teyzesi de payına düşeni alarak, yakında ölen kardeşine kavuşacağını şu hali ona müjdeliyordu.

Ertesi gün Hayati Bey gözyaşları içinde anacığını Bihterin'in yanında hazır edilmiş olan mezara teslim etti.

Sabite, Cevriye Hanım'ın Hayati Bey'in evinde bir ana dostu sıfatıyla uyguladığı nüfuz ve tahakkümden gönlü kırılmış olarak teyzesinin vefatından sonra bir daha oraya adım atmadı. Hayati de Sabite'yi nadiren görür oldu.

Sabite'nin yoksulluğu yavaş yavaş sefalet derecesine indiğinden, Hayati'nin gelip de kendisini yarı çıplak bir kıyafette görmesini zaten arzu etmiyordu.

Birinci ve ikinci bölümlerde sevgili ve kıymetli Sabite'nin fakirlik derecesini açıkladığımızdan, gelecek bölümde de sefaletinin iç sızlatan neticesini göstereceğiz.

ALTINCI BÖLÜM

SOĞUK

1

Sabite içine düştüğü yoksulluğun yavaş yavaş sefalete dönüştüğünü gördükçe cidden ümitsizliğe kapılıyordu. Zira açlığa, çıplaklığa dayanıyorsa da felaketle çevrilmiş halini dost ve düşmanlarının görmesine tahammül edemiyordu. Bu yüzden bir tanıdığa rastlamaktan çok korkmaktaydı. Zavallı kızcağız beyhude telaşlanıyordu! İpekli elbiseler, kadife kürkler içinde gezen kibar Sabite'yi tanıyanlar, şimdi yarı çıplak, kaldırımlar üzerinde inleyen bir sefile olarak görünce zaten tanıyamazlardı. Hatta teyze oğlu Hayati Bey bile tanıyamamıştı.

Sabite, Hayati'yle olan son münakaşasından beri hiçbir şeye önem vermeyip perişan bir halde yaşıyor, beslenmesini bile Gayret Kalfa'nın düşünmesi gerekiyordu. Vücudu o derece zayıflamış, kendisi o derece kara kuru kalmıştı ki onu sefil kıyafetleriyle görenler Kıpti[1] kızı sanmakta tereddüt etmezlerdi. Yalnız yüzündeki ahenkten "güzel bir Kıpti kızı" sayılabilirdi.

Avukata gitmeye mecbur oldukları bir gün Gayret'in toplayıp getirdiği paçavraları bacaklarına sararak carından geriye kalan parçayı da başına örttü. Artık yırtık ayakkabıları da kalmamıştı. Yalınayak ve yarı örtülü bir halde karın üstünde yürümeye başladı. Eskisi kadar sefil halinden utanmıyordu. İhtimal ki akli melekeleri zayıfladığından inceden

1 Çingene.

inceye düşünemiyordu. Gayret de hanımından daha sefil bir kıyafetle düşe kalka yürümekteydi.

Hasanpaşa karakoluna yaklaşıyorlardı ki bir konak kapısının önünde duran mükemmel bir kupa[1] araba kafası karışık kızcağızın dikkatini çekip, hatırasını uyandırmaya sebep oldu. Evet, bu araba önceden Ruhi Beyefendi tarafından kızı Sabite Hanım için alınmış ve ondan başkası binme hakkından mahrum edilmişti. Şimdi o araba hiç tanımadığı kimselerin emrini bekliyordu. Sabite dünya zevklerinden soğumuş, hiçbir şeyde arzusu kalmamışsa da geçmişi hatırlayıp şimdi yürekler parçalayan sefaletiyle kıyaslayınca, kalbi sızlamıştı. Aklı karışıp, arabanın kapısına dayanarak içerisini seyre daldı. Arabasını binmesi için hazırlanmış sanıyordu.

Gayret, hanımının duraklamasından memnun olup biraz nefes almak üzere durdu. Biçare sadık kadının gücü tükenmişti.

Konak kapısı açıldı, gayet süslü iki genç hanım çıkarak arabaya yaklaştılar, sefileyi önlerinde engel görüp, "A! Bu kim?" diye kurumlanarak şaşkınlıklarını belirtince, üstü başı temiz bir ağa, sefileyi kolundan tutup bir köşeye fırlattı, sonra da hanımlar arabaya bindiler.

Sabite karşı duvara çarpan alnını ovuşturdu; edilen hakarete sıkılmadı, o başka bir şey düşünüyordu. Kader, kendisini dünyanın felaketiyle yerden yere çarpmıştı. Çoluk çocuk beslemek için hanımlarına yaranmak isteyen o hizmetkârın hareketini hoş gördü. Acaba o arabanın sahibesiyken kendisi de böyle çalımla mı biniyordu?

İşte Sabite'yi burası düşündürdü. Sonra, "Şüphesiz ben de böyleydim. Ah insanlar, ah! Büyüklüğün yalnız Hak Teâlâ Hazretleri'ne mahsus olduğunu unutuyorlar" deyip başını kaldırdı.

Başından geçenleri buraya kadar yazdığımız Sabite'nin kibir derecesinde vakarlı olduğunu anlatmıştık. Halbuki Sabite bu halini ancak şimdi anlayabilmiş ve cezasını da o

1 Dört tekerlekli, kapalı, oturacak yeri arkada olan, genellikle iki kişilik atlı araba.

dakikada çekmişti. Zira başını kaldırdığı zaman karşıdaki bir ayakkabıcı dükkânının önünde H ve K harfleriyle markalanmış güzel bir arabanın durduğunu ve içindekinin de zarif bir kadın iskarpini almakla meşgul olduğunu gördü.

Bu, Hayati Bey'di, iskarpini karısı Kesbiye Hanım için alıyordu.

Sabite ah etmeye gücü yetmeyip donakaldı. Hayati alacağını aldıktan sonra arabacıya, "Çek" emrini vermiş, Sabite'nin önünden geçerken de ona lakayt bir bakış fırlatmıştı.

Sabite biraz kendini toplayarak, kolundan tutup atan hizmetkâr için bedduasını hâlâ bitiremeyen Gayret'e sokulup, "Beni tanımadı! Ne kadar sararıp bozulmuş" dedi. Gayret, "Yine mi gördün! Beter olsun!" cevabını verdi.

Avukatın yanına vardıklarında, "Bu gidişle işler biteceğe benzemiyor kuzum. Bir daha buraya kadar gelme zahmetine girmeniz gerekince ben sizi bulurum" sözleriyle oradan adeta kovuldular. Bu konuda avukatın biraz hakkı vardı. İki dilenci kadının öyle yerlerde avukatı araması itibar ve şerefini eksiltecek şeylerdendi.

Sefileler keder içinde geri dönerken lapa lapa yağan kardan yolun ilerisini göremiyorlar; Gayret'in cebindeki, avukatın evvelce verdiği üç yüz kuruşun kalanı olan bir mecidiyeyi de akşam yiyeceğini sağlamak için bozdurmaya kıyamıyorlardı. Nasıl kıysınlar ki, o mecidiye onların son nafakaları demekti. Halbuki açlıktan çok kömürsüzlük bellerini büküyordu.

Isınmaya faydası olur diye bir de ekmek aldılar, akşamüstü evlerine geldiklerinde bunakların ağlamasıyla iki kat yorgun düştüler.

2

Günler geçiyor, son hayat ümitleri olan mecidiye de bitiyordu. Artık avukat da onlardan bıkıp usandığından, yardım etmesi beklenmiyordu. Bundan böyle onlara kim yardım edecekti?

Bu fikir zehirli bir ok gibi Gayret'in zihnine saplanıyor, biçare emektar yalnız bir çare görüyordu: Kendini satıp bedeliyle hanımını açlıktan kurtarmak!

Gayret, Sabite'ye bir şey açmayıp eskiden konağa gidip gelen esirci bir kadına başvurarak, bu fikrinin acilen yerine gelmesini türlü vaatlerle talep etmişse de kadın, "Gayret Kalfa, senin şu zayıflığınla kimse sana beş para vermez. Ye, iç, insana dön, o zaman bir çaresini buluruz" diye reddetmez mi? Bedbaht cariye karşısındaki aynaya bakınca mezardan başka hiçbir yere yaramayacağını anlayıp esircinin evinden ümitsiz bir halde çıktı.

İki gün sonra esirciye sokakta rast gelip kadın, "Nasıl, kendine baktırıyor musun? Eğer iyileşirsen yirmi beş lira kadar edersin" deyince yanında olan Sabite, "Bu ne demek?" diye sordu. Esirci meseleyi söyleyince sefil kızcağızın gözleri dolarak, "Bana sağlığını feda ettin. Allah aşkına Gayretciğim! Senden ayrılmak felaketine de uğratma! Beraber yaşadık, beraber ölelim" dedi.

Esirci eskiden eteğini öptüğü Sabite Hanım'ı tanımayıp Gayret'e, "Baksana ayol! Şu kız toplansa güzel olacak, gel yirmi beş lira vereyim de şunu bana satıver!" dedi. Gayret, "Ah Hediye Kadın! Sen onu tanıyamadın ha! Yine de tanıyıp meraklanma!" dedikten sonra cevap beklemeyip Sabite'nin elinden tuttu, acele oradan uzaklaştılar. Esirci hemen hanımını elinden kapacak sanmış, o yüzden kaçmaya başlamıştı.

Birkaç gün daha geçince elde avuçta bir şey kalmadı, biçare sefileler hem açlığa hem de soğuktan donmaya mahkûm oldular.

Açlığın yirmi yedi saatten beri hüküm sürdüğü bir zamanda hanım-halayık sokağa düştüler. Maksatları avukatın evine gidip birkaç kuruş istemekti, çünkü bundan başka kurtuluş çaresi göremiyorlardı.

Avukatın evinin Deve Hanı'nda olduğunu işitmişlerdi. İşte o sefil halleriyle sabahın serinliğinde henüz çözülmemiş olan buzların üstünde kayıp düşerek, bin bir güçlükle Deve Hanı yolunu tuttular. Sabite'nin boğuk boğuk öksürmesi so-

luğunu kesiyor ve bu sefalet yolcularını bir düziye dinlenmeye mecbur ediyordu.

Ufakça ve güzel bir evin önünde yine dinlenmek üzere durmuşlardı. Kapının önünde yedi yaşlarında, sevimli bir kız çocuğu elindeki simidi yemekte hem de karşısında tambur gibi bir şey çalan dilenciye hayran hayran bakmaktaydı. Dilencinin başında yeşil bir sarık, üstünde oldukça yeni bir aba vardı. Ayağındaki yamalı yemenilerin de soğuktan korumaya elverişli olduğu görülüyordu. Şarkısını, "Ye aslan ye geç!" diye okuyup tamburunun tellerine maharetle bastıkça, Sabite de o çocuk gibi seyretmeye başladı. İçeriden büyük bir erkek çocuğu, "Soğukta ne duruyorsun?" diye kız kardeşini azarlayınca kız elindeki simidi, "Allah için on para sadaka" diye dilenen fakire uzattı. Fakir simidi almışsa da gitmiyor, çocuklar içeri girip kapıyı kapadıkları halde bile, "Allah için sadaka" diye baş ağrıtıyordu.

Erkek çocuk söylenerek tekrar çıkıp fakire on para verdi, fakir, "Allah bereket versin" duasıyla karşıladı. Bir taraftan simidini yiyerek diğer taraftan arada bir tamburunu tıkırdatarak yoluna devam etti. Sefileler onun gibi dilenmeyi beceremediler.

Tamburun sesinden ziyade simidin kütürtüsü sefilelere tesir ettiğinden farkında olmadan fakiri takip ediyorlardı. Zaten yolları da fakirin gittiği yöndeyse de her ikisinin de gözü, karnı aç olanlara mis gibi kokan simide dikilmiş, fakirin ardı sıra yürüyorlardı.

Gayret, "Ah hanımcığım! Şu fakiri görüyor musun? 'Ye aslan ye geç' diyor. Sanki bizi anlatıyor. Ah, işte felaket aslanları biziz!" dedi. Sabite, "Hayır! O bizden aslan! Çünkü dilenmeye cesareti var!" cevabını verdi.

O aralık karşısına ihtiyar, ak sakallı fakat dinç bir herif çıkıp, fakirle eğlenmeye başladı. Sabite gözüne ilişince fakire yaklaşarak, "Hey babalık! Köroğlu'nu çal! Şu Çingene kızını oynatayım!" deyince Gayret, "Defol rezil!" diye karşılık verdi.

İhtiyar herif Sabite'nin elini tutup oynatmak için kaldırarak, "Ha şöyle, ucunda mangır var! Yumurcak çirkin de

değil be!" derken çıkasıca gözleri genç sefilede kaldı. Sabite olanca kuvvetiyle elini çekip koşmaya başladı. Gayret de yerden aldığı taşları ihtiyarın başına atmaya çalışıyordu.

İhtiyar da kaçakları takibe koştuysa da buz tutmuş bir yere geldiğinde teker meker yere yuvarlandı. Sabite kaçmakta devam ededursun, Gayret ihtiyarın başucuna geçip kafasına hafif bir tekme vurarak, "Görüyorsun ya, senin fakir, düşmüş, namuslu bir kız hakkındaki şu münasebetsiz hareketine Allah razı olmadı" deyip hemen Sabite'ye yetişti. Fakat avukatın evine gitmek için ihtiyarın gittiği tarafa yönelmek gerektiğinden kaçarlarken geriye dönmeye mecbur olmuşlardı.

İhtiyarın takip etmediğinden iyice emin olduktan sonra bir taşın üzerine oturup dinlendiler. Avukatın evini saatlerce arayıp yorulmaktansa sebilin basamaklarında oturup, geçerken konuşmaya karar verdiler.

Sabite'nin açlık ve yorgunluktan gücü kuvveti kesilip, sabahtan beri tutulduğu fena bir titreme de kendisini zangır zangır titretme raddesine gelmişti; öksürük ise dehşetli bir şekilde devam ediyordu.

Sebile ulaştıklarında Sabite otururken başı arkaya düşüyordu. Gayret o bahtsız başı göğsüne dayayıp çeneleri birbirine çarpmakta olan sefileye endişeyle bakmaya başladı.

Sabite öksürdükçe kan tükürüyordu. Orada bulunan bir falcı karının, "Zavallı kızcağız! Pek de taze!" diye merhametini dile getirmesine karşılık Sabite canhıraş bir sesle, "Gayretçiğim! Açlık denen o müthiş canavar midelerimizi tırmalıyordu. Şimdi soğuk suretine girmiş de ciğerlerimizi sökmeye uğraşıyor!" dedi.

Arkasına koca bir torba yüklenmiş ihtiyar bir fakir de oradan geçerken işittiği bu sözlerden açlık kelimesine kulak vererek Sabite'ye şefkatle bakıp, "Benim de senin gibi bir hasta kızım var, bir avuç pirinç aradım, hep ekmek verdiler, Allah bereket versin. Ne yapalım, çorba yerine suyla tirit yapacağım. Al kızım, sen de nafakalan" dedikten sonra kucağını kuru ekmekle doldurdu. Falcı Kıpti, "Ayol aman bana

da veriver! Benim de evde hasta bir kızım var, işte fukaralık! Maskaralık! Soğuklarda beş on mangır alırım diye bekleyip duruyorum" diye yaygaraya başlayınca cömert fakir ona da bir kucak ekmek verdi!

Gayret, kolları arasında büsbütün fenalaşan Sabite'ye ekmeğin yumuşak tarafından bir lokma yedirmek istemişse de yutmayı başaramadığını görünce, onu eve götürmekten başka çare olmadığını düşünüp, "Aman hanımcığım, gidelim" demiş, fakat sefilenin yürümeye de gücü yetmemişti. Ekmekleri koyacak yerleri de yoktu. Kıpti aldığıyla yetinmeyip, "Sen ancak bu kızı götürebilirsin, ver o ekmekleri de bana, sana yük olmasın" demesin mi?

Gayret biraz kuvvetlenmek için bir parça ekmek yiyip belindeki kirli paçavra kuşağını çıkardı. Ekmekleri bağlayarak boynuna astı. Sabite'nin de koluna girerek sürüklene sürüklene yürümeye başladılar.

Sabite birkaç adım atar atmaz ayakları yürüyemeyerek olduğu yere yıkıldı. Gayret bir iki lokma ekmek daha yiyip, "Ya Allah!" diyerek sefalet kurbanını yüklendi. Allah'ın hikmeti, zencinin zayıflıktan incelmiş bacaklarına kuvvet ve metanet gelmişti.

Evlerine ulaştıklarında Gayret, Sabite'yi odasına götürüp kuru tahtanın üstüne yatırdı. O evde her şey, hatta kocakarıların alt ve üstlerindeki paçavralar bile çürüyüp mahvolmuş, hepsi kuru tahta üstünde kalmışlardı.

Gayret, Sabite'nin çaresini görmeyi çok düşündü, hiçbir sağlam fikre ulaşamadı. Nihayet şaşkın bir tavırla kendini sokağa attı. Büyük bir konağın kapısını çalmışsa da çıkan ayvaz[1] kâhya, "Allah versin," diyerek tekrar kapıyı kapadı.

Gayret artık gururunu da unutup kapıyı bir daha çalmaya mecbur oldu. Çünkü sefalet girdabında yuvarlanan iki sefileden biri yarı ölü halde yatıyor, diğeri de onu kurtarmak için her şeyi göze almak çaresizliğinde bulunuyordu.

---

1 Büyük konaklarda mutfak ve yemek hizmetlerinde çalıştırılan uşak.

Ayvaz tekrar çıkınca Gayret:

— Kuzum ayvaz kâhya! Salıver içeriye gireyim. Ben dilenci değilim, hastam var, dedi.

Ayvaz:

— Burası hastane değil! Saadettin Paşa'nın konağıdır! Defol oradan! azarlarıyla bedbaht cariyenin göğsünden itip suratına kapıyı kapadı.

Gayret ümitsizce geri dönerken, köşe başına atılmış eski bir kazevi[1] gözüne ilişti. Hemen eline alıp eve getirdi. Önceden koyu kestane renkli, ipek gibiyken şimdi kirli yün külçesi gibi olan sefilenin saçlarını düzeltip, getirdiği kazeviyi başının altına koydu.

Sefalete düşmeden, hafif bir nezle olsa, birçok hekim çağırılan ve muntazam karyolasının keten çarşafları üzerine Feshane Fabrikası'nın battaniyeleri yayılan o kıymetli kız, işte şimdi tahtadan bir döşek, hasır örgüsünden kirli ve yağlı bir yastık üstünde nefeslerini tüketmeye çalışıyordu.

"Düşmez kalkmaz bir Allah."

Gayret'in yukarıdaki atasözünü diline dolayarak sefilenin karşısına geçip ağlamaktan başka elinden bir şey gelmiyordu.

Akşam yaklaştı. Hastanın titremesi müthiş bir ateşe dönüşmüş, göğsünde fena bir hırıltı peyda olmuştu. Gayret büsbütün şaşırdı.

Sabite karışık cümleler söyleyerek ara sıra bağırıyor, bazen de gözlerini tavana dikerek, "Hayati, Kesbiye" isimlerini çağırıyordu!

Sabite canıyla uğraştığı bir zamanda bile eski hayatıyla, ondan kendisini mahrum eden celladını unutmak istemiyordu.

Gayret eğilip hastanın ateşli alnından öperek, "Ah! Meğer senin gibi derdini hiç kimseye açmayıp kalbinin en derin köşesinde gizleyen vakur kimselerin aşkı daha ciddi, daha dehşetliymiş! Zavallı efendiciğim! Sen hâlâ, senin için ölüm

---

1 Bir çeşit büyük sepet, zembil.

kadar helak edici olan o Hayati alçağını sevmektesin! Eyvah! Şu dakikanda bile onu ve ona bağlı olanı çağırmaktasın!" diye söyleniyordu.

Üçüncü bölümün sonunda Müştak Bey'in falcı Kıpti'den aldığı haberlerin yanlış olmadığı bu bölümde anlaşılıyor. Evet, Sabite derde, kedere tutulduğu gibi, ciğerlerini mahvetmeye çalışan ölümcül bir hastalığa da yakalanmış ve artık işi Allah'a kalmıştı!

YEDİNCİ BÖLÜM

SABİTE'NİN AHI

1

Sabite'yi içine düştüğü felaket halde bırakalım da mazlumun ahının hızlı etkisini anlatalım:

Sabite'nin bir taraftan işleriyle uğraştığı, diğer taraftan sefaletle boğuştuğu bir zamandı ki Hayati, Şirazî Hafız Efendi'nin kızı Kesbiye Hanım'la nikâhlanmıştı. Kesbiye her ne kadar zenginse de erkek namına hiçbir aile mensubu bulunmadığından, kardeş gibi beraber büyüdüğü Mahir Bey'i birader sıfatıyla düğün hazırlığı için yanına davet etmişti. Sahte Mültezimzade, bu kardeşçe davete memnuniyetle uyup, nikâhında Kesbiye'nin vekili olmuştu.

Mahir, Hayati'yle düşman olacağına bu vasıtayla dost olmayı evla görmüştü. Zira Sabite'nin Hayati'de gönlü olduğunu pekâlâ biliyor ve Sabite'yle evlenmesine set çeken Hayati'nin böylece ortadan kalkmasını hayra yoruyordu.

Mahir, katil babasının arzuladığı servete kavuşmuşsa da çılgıncasına sevdiği Sabite'den mahrum kalmıştı. Şimdi ise yoksulluktan ürkmeyen o haşin kızı Hayati'nin vefasızlığıyla yola getirmek istiyordu.

Hayati gerdek odasına girince gelin güveyi kanepesinin önceden misafir olarak geldiğinde, Sabite'nin oturduğu yere konmuş olduğunu gördü.

Evet, bu oda Kesbiye'nin yakın olduğu misafirlerini kabul ettiği salonu olup, çocukluklarında üyeleri genellikle iki erkek, iki kız çocuğundan ibaret olan gösteriler orada yapılıyordu.

O salonda her çocuğun kendine ait bir yeri olup, daima orada otururlar, şayet biri diğerinin yerine geçerse hemen kavgaya başlarlardı. Bu da bir şakaydı. Ama Sabite, şakasında bile ciddiyet bulunduğundan, Hayati'den başka yerini alana gücenirdi.

Şimdi o yer, rakibine zifaf yeri olmuş! Şimdi o yer, manevi celladına aşk bahçesi kesilmiş!

Zavallı Sabite'nin talih yıldızı, Hayati suretinde görünerek rakibine ışık saçıyor. Karanlıkta kalan Sabite ise Kesbiye'nin eski bahtsızlığına bürünmüş, gözyaşları döküyor.

Şimdi, Kesbiye aslan ağzından kaptığı avına meşru hakkı olarak bakabiliyor. O hakkı tamamen kaybeden Sabite, sefalet diyarında inliyor!

Kaderin bu zalim dönüşü, iki kızın talihini ters yüz etmiş, biri diğerinin diğeri ötekinin yerine geçmiş!

Hayati bunları düşünerek gelinin duvağını açmamıştı. Kesbiye'nin tül duvaktan geçen arzu dolu bakışı Hayati'nin karışmış aklını toplayabilmiş olduğundan gelinin yüzünü açtı. Birçok suni şeyle renklendirilen o yüz, sevincin nuruyla da süslenmişti. Mutluluk, Kesbiye'nin kuvvetlenip güzelleşmesine sebep olmuştu. Tatlı tebessümlerden kapanamayan kırmızı dudakları da sevimli yüzünü bir kat daha sevilir bir hale sokmuştu. Sabite'den epeyce kibarlık da öğrendiğinden beyaz sırma işlemeli beyaz atlas elbisesi, saçlarına karışan beyaz telleri, beyaz duvağının içinden görünen değerli pırlanta gerdanlığı hakikaten kendisine pek yaraşıp onu letafet perisi kadar güzelleştirmişti. Göğsündeki büyük bir broş, ikişer taşlı gayet kıymetli küpeler, zümrütlü bileziklerle de yapay süsleri tamam olmuştu.

Bütün bu sade ve kibar giyinip kuşanmayı Sabite'den öğrendiğinden annesinin, "Aman kızım ayıptır! Senin gibi zengin bir kıza iki başlık, birçok broş, yüzük, daha ne kadar da mücevher iğne takmak lazımdır" ısrarını dinlemeyip Hayati'nin gözüne hoş görünecek şekilde süslenmişti.

Düğün günü yalnız Hayati'nin değil, düğüne gelenlerin bile takdir ve beğenisini kazandı.

Kesbiye, Sabite'ye nispet olsun diye bütün elbiselerini Beyoğlu'nda diktirmiş, çamaşır takımlarını da Paris'ten getirtmişti.

Velhasıl Hayati Bey, Kesbiye'nin arzusu üzerine Mahir Bey'in Gayret'in bedeli olarak Sabite'den aldığı ve sonra kendisine hibe ettiği o sözü edilen nişan yüzüğünü eşinin parmağına taktığı zaman ellerinin titremesine engel olamamıştı. Kesbiye ise şuh bir kahkahayla:

— Ah, bu yüzük bileziklerime ne kadar da uydu! Teşekkür ederim efendim! dedi.

Hayati, Kesbiye'nin tavır ve davranışlarındaki rahatlığa erkeklik icabı kapılıyorsa da Sabite'nin hayali ara sıra yeni gelinle kendi arasına girip onu engelliyordu.

Ah o hayalde ne vakur bir letafet vardı! Hayati, Sabite'yi gerçekten sevmişti. Ne çare ki kaderin emrine boyun eğerek Kesbiye'ye eş olmuştu. Bununla beraber o gece Kesbiye gözüne pek güzel görünüyordu.

Kesbiye'nin hafifmeşrepliği ve pek bol olan şeytanca kahkahaları, Hayati gibi ateşli bir erkeği tabii cezbederse de Sabite'nin gonca ağzında görülen meleklere has tatlı gülüşleri sadık bir âşığı hakikaten tutkun ve hayran etmeye yeterliydi.

İşte Hayati Bey de karısının bu cazibeli hallerine mağlup oluyor, ara sıra da masum bir hayalin hüzne ve gözyaşına boğulmuş bakışlarından ürküp titriyordu.

O gece davetliler iki takım mükemmel saz heyetinin etrafında oturarak eğleniyordu. Sazın bir takımı selamlıkta erkeklere mahsus olup, Mahir Bey'in davetlisi olan beylere, diğeri haremde, kafes[1] arkasında dinleyen hanımlara tahsis edilmişti.

Gelin güveyi de biraz saz dinlemek istediklerinden, yenge kapıları açıp çekildi. Sazendeler suzinak faslını çalıyorlardı. Gayet güzel sesli bir hanende:

Canım dediğim kastediyor canıma eyvah
Allah acısın hâl-i perişanıma Allah

---

1 Eski Türk evlerinde yabancı gözlerden saklanması gereken harem odalarının pencerelerine, bahçelere, evin içinde ayrılması istenen yerlere konan siper.

şarkısını okumaya başlamış, henüz meyanı[1] da bitmemişti ki o neşeli yerdeki cıvıltılı keyiflere karşılık, kapısız bir odada eski bir sandalye üstünde oturmuş, başını önündeki yağlı masaya dayamış bir sefil, sanki o şarkıyı okuyup şikâyetinin manasını Hayati'nin ta kalbinin derinliklerine gönderiyordu.

Hayati kalbinin yanmakta olduğunu hissetti. Eliyle hızlıca saçlarını yakalayarak bunun bir hayal olduğuna inanmak istedi!. Yine de o halden kurtulamadı. Pencereyi açıp sokağa baktı. Mültezimzade Ruhi Bey'in konağı gözüne ilişti. Evvelce her odası aydınlıkken şimdi yalnız bir uşak odasıyla Mahir'in yatak odasında hafif birer ışık görülüyordu. Eski gösterişinden eser kalmamış, o konak da efendilerinin mezarları gibi hazin bir sessizliğe dalmıştı. Hayati zihninde büyük bir sarsıntı hissetti...

O anda rahmetli Ruhi Bey'in yatak odasında bir aydınlık belirdi. Pencerelerin kanatları açılarak birçok ziyaretçinin başı uzandı. Sonra o başların sahipleri odanın ortasındaki sobanın etrafında toplanıp konuşmaya başladılar. Derken kapı açıldı, Sabite yarı çıplak bir kıyafetle göründü. Herkes başını kaldırıp ona baktı. O zaman Hayati de odada toplananların, babası Semahi Bey'in oğlu Şakir Bey, annesi, teyzesi, Ruhi Bey, Zümrüt Hanım ve Cehdi'den ibaret olduğunu anladı.

Sabite elinde tuttuğu sönük bir feneri şikâyet makamında onlara gösteriyordu. Ruhi Bey ayağa kalkıp eliyle Kesbiye'nin konağını göstererek:

— Buradaki aydınlık nedir? Senin elindeki fener ne oluyor? diye sordu.

Sabite elindekini babasına uzatarak:

— Benim arzu fenerimdi. Kesbiye ışığını gasp ederek beni karanlıkta bıraktı! dedi.

Ruhi Bey, Şakir Bey'e dönüp öfkeyle baktı. Gülterin'e, "Nankör!" diye haykırdı. Her ikisi de önünde dizleri üzerine çöküp yalvararak, "Hayati'ye lanet olsun!" dediler. Sabite elindeki feneri Hayati'nin başına atıyordu. Hayati hissettiği acıdan dehşetle haykırıp bayıldı...

---

1 Bir bestenin geçiş yapmaya yarayan orta bölümü.

Hayati Bey zihni sarsıntısından evhama kapılarak pencerenin kenarında epey zaman şaşkın kalmıştı. Kesbiye'nin okşama türünden başına dokunmasını Sabite'nin elindeki feneri başına atması zannederek bayılmıştı.

Güveyi ayıltmakla uğraşılırken gözlerini yarı açıp, "Ah Sabite! Ben ancak seni severim! O Kesbiye'den nefret ederim!" diye mırıldandı.

O gece Kesbiye de özene bezene yaptırdığı karyolasının yastıklarını gözyaşlarıyla ıslatıyordu.

2

Hayati, zifaf gecesi tutulduğu zihinsel nöbetten ancak yirmi yedinci günü kendine gelebilip, yakasına sarılan ecelin pençesinden Kesbiye'nin ciddi bakımı sayesinde kurtulabilmişti.

Kesbiye'nin Hayati'ye olan sevdası öyle küçümseyici sözlerle geçecek türden olmayıp, dehşetli bir iptila halindeydi. Zaten Sabite'yi sevdiğini bilerek onu kabul etmiş olduğundan, kocasına kırılacak yerde ona cansiperane hizmet ederek ve delicesine sevgi göstererek yaranmak istiyordu. Yarım akıllı Kesbiye, ömrü boyunca ancak bir defa zekâ ve hüner gösterebilmişti.

Hayati bu hastalığında Kesbiye'nin kendine karşı gösterdiği samimiyet ve insaniyetten cidden duygulanmış ve zaman geçtikçe sefalet âleminin karanlık derinlerine dalan sefilenin hayalini görmemeye başlamıştı.

Kesbiye, Hayati'ye eş değil, bir esir olup kalmıştı. Bu halinden annesiyle dadısı şikâyetçi olunca onları da kocasına çekiştirirdi.

Hayati ayağa kalkıp sokağa çıkmaya başlayınca işe güce gitmeyip, Beyoğlu ve Galata eğlence yerlerini dolaşır ve kumarhanelerden başını alamaz olmuştu. Kesbiye onun her bir halini hoş görmekteyse de Hayati'nin günden güne sararıp solmakta olduğuna üzülüyordu.

Âşık bir eşin gerek serveti gerekse sevgisiyle şımarmış olan Hayati de kayınvalidesini de dadı kalfayı da saymayıp Şirazî Hafız Efendi konağının mutlak hâkimi kesilmişti.

Şirazî Hafız Efendi esasen İstanbullu olup, üç dört bin kuruşla ticarete başlamış ve ömrünün büyük kısmını Şiraz'da geçirmiş olduğundan Şirazî lakabını da servetiyle beraber kazanmıştı. Yaşı elliyi geçtiğinde vatana dönüp yedinci defa olarak evlenmeye teşebbüs etmişti. Niyeti namuslu bir fakir kızını nikâhlamaktı. Birisi Kasımpaşa'da böyle birinin olduğunu ve kızı övmek için de tahtaya çamaşıra gidip sakat babasına baktığını söyledi. Hafız Efendi'nin kimsesizliği kızı bir gören olmadan erkek sözüyle almasına sebep olmuştu. Cevriye Hanım'ın babası eskiden bir fabrikada çalışırken kazaya uğrayarak ayakları kesilmiş, sonra dilenmekten başka çaresi kalmamıştı. Kızı da çalışmaktan çekinmemişti; babasıyla baş başa vererek geçiniyorlardı. Hatta kılavuz olan efendinin evine çamaşır yıkamaya gittiğinden o sayede bu nimete nail olmuştu. Mahallesinde namusu hakkında söz söyleyen yoksa da edepsizliğini hiç çekemiyorlardı. Bir gün komşu kızıyla kavga ederken Cevriye kötü bir kelime kullanmıştı. Kız da cevaben, "Sen güzel değilsin ki sana bakan olsun!" demişti. İşte milyoner Şirazî böyle terbiyesiz ve çirkin bir kızla evlenmişti. Bununla beraber yine de ellilik olan güveyi, Cevriye gibi genç ve çokbilmiş bir kızı görünce sebep olana hayır duaları etmişti.

Cevriye sonradan görme olup, bayağılığı her hal ve hareketinden anlaşılıyordu. Hayati Bey ise kayınvalidesini aşağılamaktan ve onunla alay etmekten çekinmiyor, gereken edep ve terbiyeyi unutuyor ve Kesbiye'yi de bu hallerine ortak ediyordu. Kısacası damat, Hafız Efendi ailesine tatsızlık getirmişti.

Hayati, karısının mallarını telef etmekte ileriye gidiyor, bir türlü aklından çıkamayan Sabite'yi unutmak için ne şekilde eğleneceğini bilemiyordu.

Kesbiye evliliklerinin senesinde bir oğlan dünyaya getirdi. Hayati'nin isteği üzerine Sabit adı verildi.

Sabit de ne Sabit ya! Büyüdükçe tıpkı Sabite'ye benziyor! Eğer sarışın olmasa onun küçüklüğü sanılacak. Kesbiye oğlunu da çılgıncasına sevip büyükanne, bacı, sütnine, dadıdan mürekkep bir bakıcı kümesi arasında yine de çocuğunu hiçbirisine emniyet edemeyip, uykusunu feda ederek kendisi bakmaktaydı. Zayıf bünyesi buna dayanamadı, bir süre sonra öksürmeye başladı.

Hayati, "Nezleyi ne kadar büyütüyorsunuz" demişse de Cevriye Hanım hekimler çağırarak kızının tedavisinin çaresine koştu. Meğer kadıncağızın hakkı varmış, hekimler derhal hava değişimine götürülmesini ve iyi bakılmazsa verem olmaya yatkın olduğunu açıktan açığa söylediler.

3

Hayati Bey Kadıköy'de, Caddebostanı taraflarında bir köşk kiralamış, ailece oraya taşınılmıştı. Taze, temiz hava Kesbiye üzerinde hemen etki göstermekle kalmamış, Hayati'nin çoktandır solmuş olan rengini de yerine getirmişti.

Kesbiye, sağlığının bozulmuş olmasından korkup, biraz kendi tedavisiyle meşgul olduğundan eşi büsbütün zevkusefaya dalmıştı.

Sabahleyin deniz banyosu, öğle zamanı Haydarpaşa gazinosu, akşam Fenerbahçesi eğlencesi, gece saat birlere, ikilere kadar ahbap görüşmesi Hayati Bey'i evinde görünmez etmişti. Kesbiye biraz iyileşince kocasını da düşünmeye başladığından ondan birkaç saatini kendisiyle geçirmesini rica etti.

Sefahat düşkünü koca bir hafta on gün kadar evinde oturmuşsa da yavaş yavaş yine ortalıktan kaybolmaya cüret etmişti.

Karısının sorgulamasına yakalandıkça her gün bir iki bahane ileri sürerek kurtulmak istiyordu. Kesbiye eşinin gizlice arkasına düşerek, yaptığı rezillikleri kendi gözüyle gördü. Bunun üzerine büyük kavgaların kapıları açıldı.

Kesbiye eşine nispet olsun diye mükemmel giyinip süslenerek, her pazar ve cuma günü gezinti yerlerine gitmeye başladı.

Zaten süs Kesbiye'ye yaraşırdı. Beş yüz lira değerindeki atlarıyla arabası da süsüne ayrıca bir heybet katıyordu. Bütün yaz mevsimini karı koca birbirlerine rağmen eğlenerek geçirdiler.

Bir akşam Fener dönüşü Kesbiye pek geç saate kalmış, kocası ise o gün halinden şüphelenmiş olduğundan kendisine göre erkence dönmüştü.

Hayati muntazam iki erkek arabasının eşinin arabasını takip ettiğini görünce kanı beynine sıçrayıp, ışığını koşturarak Kesbiye'nin arabasına yanaştı.

"Karısının saat sekizlere kadar sokakta kaldığını görmeye hiçbir erkek tahammül edemez!" diye haykırıp kırbacıyla hayvanlara vurmasıyla Kesbiye'nin arabası kuş gibi uçmaya başladı. Diğer arabalardakiler gözü dönmüş kocanın bakışından bu defa kırbacın kendilerine döneceğinden korkup yönlerini değiştirerek oradan uzaklaştılar. Hayati evine geldiğinde karısını sakince sorgulamaya başlamışsa da Kesbiye'deki cüretkâr cevaplardan dolayı yeniden hiddetlendi.

Kesbiye, "Ne olmuş sanki? Mal benim, para benim! Yine eğlenen sen! Elbet ben de gezip yürüyeceğim! Ama peşime iki araba düşmüş, bunun farkında bile değilim! Bir de olsam, senden örnek aldım demektir!" diye haykırıp kocasını susturmak istedi ama Hayati'nin sabrı tükenip karısının üstüne hücum etti. Yakasından tutarak yere çarptı, ayaklarının altına aldı! Kesbiye'nin çığlığı, annesiyle dadısının feryadı sokaktan işitiliyordu.

Komşu köşklerden erkek kadın bir hayli kişi yangın var zannederek evlerinden fırlamışlardı.

Gürültünün Hayati Bey'in evindeki kavgadan kaynaklandığı anlaşılınca oraya koşarak aralarını bulmaya çalıştılar.

Sabite, fakir ve sefil olmayı göze alarak Mahir'e terk ettiği konağından sessizce çıkmış ve sadık dostlarını bile bu acı durumundan haberdar etmemişti. Yoksulluğunu yalnız gözleri görüyor, açlığını yalnız midesi biliyordu.

Kibarlık, vakarla karışık bir nezaket ancak Sabite gibi asil ve terbiyeli insanların, kocasıyla ettiği kavgalara mahallelinin de karışması ise Kesbiye gibi basit ve karaktersiz kimselerin harcıdır!

Cevriye Hanım'ın ağlayıp bağırması, komşuları savuşturmaya uğraşan Hayati'yi de korkutmuştu. Kayınvalidesinin ise:

— Ah efendiler, hanımlar! Dünyalar güzeli bir tanecik kızımı, malıyla mülküyle şu çapkın kendine esir etti! Şirazî Hafız Efendi'nin çalışıp çabalayarak kazandığını, şu rezil nerelerde yiyor bilseniz... Daha çorbamızda tuzu yok da kızımı dövmeye kalkmış, bakın Allah aşkına, görün! Ağzından da kan geliyor. Doktorlar iyi bakılsın diye güya hava değişimine gönderdiler! Ah, evladıma yazıklar oldu... diye halini anlatmaya koyulması orada bulunanların merhametini kabarttığından hepsi birden Hayati Bey'i azarlamaya başladılar.

Öte yandan yediği dayağın acısıyla pürhiddet kesilen Kesbiye de annesiyle ağız birliği edince, Cevriye ile dadı kalfa büsbütün yüz bulup Hayati Bey'i tokatlayıp köşk kapısından dışarıya attılar.

Komşulardan biri Cevriye Hanım'ın bu muamelesini beğenmeyip Hayati'yi alıp kendi evine götürdü.

4

Hayati Bey on gün kadar orada kalmışsa da tabii sonsuza kadar kalamayacağını anladığından bıraktığı memuriyetini tekrar kazanmak için İstanbul'a indi. Gereken kişilere müracaat etti. "Biraz beklemeniz icap ediyor" cevabını almaktaydı. Cebinde bulunan beş on lirayı otellerde yiyip bitirdiğinden yine Caddebostanı'na, kendisine arka çıkan komşusunun evine döndü.

Ev sahibi Hayati'yi evine aldığına alacağına bin pişman olmuşsa da git demeye de yüzü tutmuyordu. Ancak karısıyla barışmasını nasihat ediyordu. Hayati ilk önce bu tavsiyeyi,

"Hiçbir zaman" cevabıyla reddetmekten çekinmiyorsa da ev sahibinin nazik bir şekilde el evinde her zaman rahat edilemeyeceğinden bahsetmesi onu düşündürüyordu.

Kesbiye'nin öfkesi, vücudundaki dayak yaraları iyileşmeden geçmiş, kocasına yanmaya başlamışsa da anne ve dadısının şiddetle karşı çıkmalarından dolayı ses çıkaramıyordu.

Hayati'nin tekrar Caddebostanı'na geldiğini duyunca komşuluk sebebiyle görüşmekte olduğu o aileye sık sık gitmeye başladı.

O kıymetli ve süslü Hayati'nin üstü başı dökülüyor, bir paket tütün almak için ev sahibinin cömertliğini bekliyordu.

Şımarık ve istediğini elde etmekle gururlanıp övünen Kesbiye ise kocasının suskunluğundan ve onda pişmanlık göremediğinden tasalı ve boynu bükük bir halde kalmıştı.

Ev sahibesi akıllı bir kadın olduğundan, araya girmesini rica eden Kesbiye'ye, kocası ne isterse onu kabul etmekten başka çare olmadığını söyledi, kocası da Hayati'ye yalvarıp barışmalarına aracılık ettiler.

Kesbiye Hayati'ye, Hayati yoksulluğa dayanamadığı için her ikisi de çoktan barışmaya razıydı.

Damadın geldiği gün Cevriye ile dadı onun olduğu yerde oturmamaya yemin ettiler. Kesbiye'nin gözü kocasından başkasını göremediği için, ne kadar bayağı olursa olsun, kendisine karşı şefkati sonsuz olan anasını alıkoyma teşebbüsünde bile bulunmadı. Onlar İstanbul'a kirayla tuttukları bir eve taşınınca Hayati karısıyla pek güzel yaşamaya başladı.

Kesbiye de annesiyle dadısını arayıp sormak şöyle dursun, kocasıyla arasını bozanın hep onlar olduğunu söylemekten çekinmedi.

5

Kışın gelmesiyle Hayati Bey ailesi konaklarına inmişlerdi. Hayati karısının yüzüne gülüp her şeyi elinden alarak istediği gibi eğlenmekteydi.

Altı ay sonra Cevriye Hanım'ın can çekişmekte olduğu haberi geldi. Damadı da kızı da gidip görmeye tenezzül etmediler. Kederden, yoksulluktan vefat eden zavallı Cevriye'nin cenazesi şunun bunun gayretiyle kaldırıldı. Dadı kalfa da hizmetçilikte birkaç ay dolaştıktan sonra hastanede bu dünyadan göçtü.

Kesbiye o yazı da Caddebostanı'nda zevk ve eğlenceyle geçiriyordu.

Şirazî Hafız Efendi'nin bitip tükenmez sanılan serveti en çok da kumar yüzünden mahvoldu. O büyük servet sanki balmumundan yapılmış yaldızlı bir mumdu da Hayati'nin gözlerinden saçılan hırs ve heves ateşinin şiddetiyle eriyordu.

Kesbiye'nin evliliğinin üzerinden iki buçuk sene geçmişti ki o servet ve zenginlikten eser kalmamış, kurbanı olan bedbaht kız gibi Kesbiye de sefalete mahkûm olmuştu.

Alacaklılar Kesbiye'yi oturduğu konaktan zorla çıkardıkları gün, Hayati onu ta Edirnekapısı taraflarında kiralayabildiği bir tek odaya getirmiş, tek eşyaları olan bir şilte üzerine oturtmuştu.

Ertesi gün kocası, "Kesbiye, satılacak hiçbir şeyin yok mu?" diye sorunca, öksürükten boğulan kadıncağız, "İşte yalnız bu kaldı!" diyerek boynundaki madalyonu çıkarıp verdi. Bu madalyon çocukluk arkadaşının yadigârıydı. Kesbiye, Sabite'nin nişan yüzüğünü yüzgörümlüğü olarak takınmaktan etkilenmemişse de kocası madalyonu satmaya götürürken pek üzülmüştü. Hatta Hayati'yi oda kapısından çıkmışken tekrar döndürdü. Madalyona işlenmiş olan yazıyı tekrar tekrar okuyup ağlayarak yüzüne gözüne sürdü.

— Ey bu yazıyı yazan vefalı el! Acaba yine hayırlı işlerle mi meşgulsün? Yoksa toprak mı oldun?.. Her ne oldunsa bence kutsal ve değerlisin. Her iki cihanda da affına muhtacım! diyerek üzüntüsünü açığa vurdu.

— Ah Sabite, neredesin? Gel de bedduanın bizi ne hale koyduğunu gör!

Bu sözleri söyleyen de odadan keder içinde çıkan Hayati Bey'di.

6

Hayati, kuyumcunun madalyon için verdiği yirmi beş lirayı almak üzereyken bir türlü onu satmaya kıyamayıp yalnız taşlarını yirmi liraya vermeye razı oldu. Kuyumcu, "Boş kalan yerleri inciyle kapayayım" deyince Hayati, "Gerekmez. Ben oralarını gözyaşlarımla doldururum" cevabını verdi.

Madalyonun işi bitince bir gümüş zincirle boynuna takıp mağazadan çıktı. Kuyumcu:

— Bu herif deli olmalı! Seksen doksan liralık taşları da yirmi liraya verdi! diye mırıldandı.

Kesbiye, Hayati'yi günlerce beklemişse de gönderdiği beş liradan başka tek bir haberine bile ulaşamadı. Zavallı kadıncağız! Beş lirayı da harcadıktan sonra çocuğuyla beraber aç biilaç meydanda kaldı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HAYIRSEVERLİK

1

Yedinci bölümdeki olaylar henüz olmadan evvel, yani bedbaht Sabite'nin tedavi olmadan tahtalar üstüne serilip kaldığının ertesi günü Sülüklü'de eski püskü evlerden ibaret bir fukara mahallesinin en hallice binalarından olan bir evde komşu kadınlar sabah kahvesine toplanmışlardı.

Mahallenin yapıları ne kadar köhne, sakinleri ne kadar biçare ise ahırı sözü geçen eve bitişik olan büyük ve muntazam bir konağın kibar görünümü ve ihtişamlı süslemeleri de o kadar zarif ve zengindi.

Sahibi olan Saadettin Paşa'nın hepsine iyilikleri dokunduğu için bütün mahalleli onu över, severdi.

Konu komşu, evin alt katındaki odasında sohbete koyulmuşlardı.

On üç yaşında olduğu halde şımarıklığından büyük babaannesinin kucağında oturan Nazife:

— Babaanne! Masalın arkasını...

Kendisine "Dişsiz Pembe Hanım" denen babaanne:

— Gündüz masal anlatılır mı? Sonra...

Nazife:

— Anlatacaksın...

Dişsiz Pembe Hanım:

— Bak sana peynir dişlerimin[1] hikâyesini anlatayım: Doksan yaşıma bastığım vakit dört bir tarafta, dört diğer tarafta minimini, süt gibi beyaz dişlerim çıktı.

1 Yaşlılık zamanında çıkan dişler.

Nazife parmaklarını koca ninenin ağzına koyarak:

— Hani ya yok!

Pembe Nine:

— Birkaç gün geçince döküldü.

Nazife:

— Şimdi ağzındaki sakızı nasıl çiğniyorsun?

Nine:

— Böylece çiğniyorum! (Çiğner)

Nazife:

— Kocakarı!

Nine:

— Darısı başına.

Nazife ağlamaya başlar. Halası Sadberk Hanım kamburunu doğrultarak:

— A kadın nine! Kızı niçin ağlatıyorsun ya!

Annesi Gülefşan Hanım:

— Bu kızın hali Allah'a kaldı! Babaanne, hala hep yüz veriyor!

Nazife:

— Sen karışma! Sonra babama söylerim!

Annesi:

— Sus edepsiz! Kafanı kırarım.

Babaanne, hala, gelin hanımı paylamaya, Nazife de alay etmeye başlar.

Gülefşan:

— Vallahi billahi hepinizin aklı kıt! Ben efendi kapısında sizin gibilere rast gelmemiştim! Nereden geldiniz de beni aldınız, ayaklarınız kırılaydı! Aa, sabahtan tezi yok giderim ayol, ben ortada kalmam, efendilerim sağ olsun!

Ev sahibesi Şeker Hanım kavgayı bitirmek üzere araya girerek:

— Aferin! Niçin böyle söylüyorsun? Pembe Hanım doksanlık bir kadın!

Pembe:

— Hay Allah senden razı olsun! Nazife benim gözümün bebeği, ne yaparsın! Torunumun çocuğu. Darısı sizin başınıza, ne kadar sevilir, o zaman anlarsınız.

Sadberk:

— Tek ağabeyimden ayrılmayayım diye ben ömrümü böyle geçirdim! Elbet kızını da seveceğim!

Pembe:

— Ya, ya, Sıbk'ı (Sadberk) kimler istemedi! Kız varmadı ki!

Gülefşan yavaş yavaş mırıldanarak:

— İlk önce kamburunu düzeltin de sonra kocaya vermeye kalkın Sadberk'i.

— Ne diyorsunuz?

Hallac'ın hanımı:

— Ne diyecek a canım! Nazife'nin ahlakını düzeltin diyor! (Kavgayı bitirmek niyetiyle bekçinin hanımına dönerek) A kız! Şahsene! Niçin evvelsi gün benimle beraber sokağa çıkmadın?

Şahsene:

— Ağam göndermedi!

Hallac'ınki:

— Benimle olduğun için mi? Canım senin kocan artık halt ediyor! Bizimkine de söylemiş, güya ben sokakta gülermişim! Sen ağlar mısın?

Şahsene:

— Yok, yok, ağzını topla! Kocam mahallenin kırk yıllık bekçisidir; senin ağzının kaşığı değildir!

Şeker Hanım:

— A hanımlar! Buraya kavgaya mı geldiniz konuşmaya mı?

Hallac'ınki:

— Şeker Hanımcığım! Doğru diyorsun! Baise tefi getiriyorsun ya?

Ev sahibinin kızı, on sekiz yaşlarında olan Baise gergefin başından kalkmadan:

— Orada asılı, alıver! Ben işimi bırakmam, Akif Bey çabuk bitir dedi. Ucunda iki mecidiye var!

Hallac'ınki tefi alıp ateşe göstererek:

— Sen Akif Bey'den kaçmaz mısın?

Baise başıyla hayır işareti yaptı.

Hallac'ınki:

— A ayol! Koskoca kız oldun, başkası yapsa anan kıyameti koparır.

Baise:

— İşte bana koparmıyor.

Müezzin'in Hasene Hanım:

— Emeti, sen ne kötü dilli olmuşsun! Baise, Akif Bey'in sütkardeşi değil mi?

Emeti:

— Ne bileyim ben! (Şeker Hanım'a) Sahi mi?

Şeker:

— Öyle ya; sütnine hasta olunca on beş gün kadar Akif Bey'i emzirdim, gelin hanımefendi de Baise'ye vermişti.

Baise haklı çıktığından Emeti'nin yüzüne bakıp şımarık şımarık güldü.

Emeti tefi çalarak, "Yemenimin yeşili" diye mâni söylemeye başladı!

Sadberk:

— Aferin Emeti! Gönlümüz açıldı! Gezme tozma yok, bir sabahtan sabaha komşuya gideceğiz. Yazın hiç olmazsa Langa Bostanı'na,[1] Çırpıcı Çayırı'na[2] giderdik.

Gülefşan:

— Ama ne gidiş! Yürümekten üç gün üç gece hasta düşerdik. Allah efendilerime ömür versin, geçen sene beni bir Kâğıthane'ye[3] gönderdiler!.. Âlâ çifte atlı arabayla; arabacının yanına da Memiş Ağa oturdu. Oh rahat rahat; hele küçük hanımın ömrüne bereket, helva dedi aldı, simit dedi aldı, yeni çıkmış yemiş dedi aldı! Su dersen durmamacasına! Çırpıcı'da Nazife üç defa su içti diye Sıbk Hanım az kaldı sucuyla boğaz boğaza dövüşecekti!

---

1 İstanbul Yenikapı'da, Langa semtindeki Langa (Bizans dönemindeki adıyla Vlanga) Bostanı.

2 İstanbul kara surlarının dışındadır, Veliefendi Hipodromu'nun kuzeyine düşer. Geçmişi Bizans dönemine uzanan mesire, 1945 sonrası çevrede kurulan sanayi tesisleri nedeniyle tüm doğal özelliklerini yitirmiştir.

3 Özellikle ilkbahar mevsiminde gidilen Kâğıthane, o dönem İstanbul'unda halkın rağbet ettiği eğlence yerlerinin başında gelirdi. Çok sevilen bir mesire olmanın yanı sıra resmi ziyafetler, toplantılar ve düğünler de düzenlenirdi.

Sadberk:

— Neme lazım! Senin pisboğaz kızın hasta olmasın diye telaş ettim. O gün ziftlenmediği şey kalmadı!

Gülefşan:

— Şimdi de benim pisboğaz kızım mı oldu?

Nazife:

— Hele şu hayvan halama bak! Sanki ben o gün ne yedim? Bir pâça peynir ekmek, on pâlık (paralık) macun, onun da yarısını kör boğazlı Sadık yedi! (Öteden Emeti mırıldanmaya başladı) Yirmi pâlık muhallebi, on pâlık şeker yiyecektim ama tatmadan Şefik bitirdi. (Şahsene öfkelenir) On pâlık turşuyu neyse ki yiyebildim.

Baise:

— A Nazife Hanım, sokakta turşu yenir mi?

Nazife:

— Niçin yenmez? Ben senin gibi kibarlarla görüşmüyorum, kibarlık da satmıyorum!

Sadberk:

— Zıkkım ye! Daha ne yiyeceksin?

Nazife:

— Sen ye!

Gülefşan:

— Allah'ın birliğine emanet! Kuzum, kuzum, bir tanecik evladım var; ben sizin kahrınızı onun için çekiyorum!

Sadberk:

— Terbiyesiz, çekmeyiver! Elimi sallasam ellisi, başımı sallasam başı tellisi!

Şeker:

— Canım niçin tatsızlık ediyorsunuz! Eğlenceden bile kavga çıkarıyorsunuz!

Emeti:

— Vallahi Gülefşan Hanım, o senin sayıp döktüğün Kâğıthane gezintisine ağzımın suyu aktı! Zaten yemişe hiç dayanamam! Biz böyle tabana kuvvet, kırkar parayla eğlenmek isteriz. Ah, ah, fakirlik!

Şeker:

— Vallahi şükredelim, aç değiliz, çıplak değiliz. Ah bir de kocacığım işe güce gidebilecek olsa hiçbir kederim kalmayacak. Bir senedir göstermediğim hekim, okutmadığım hoca kalmadı. Yine bugün bir hoca tavsiye ettiler, oraya gitti. Zavallı adamcağızın kaleminden kan damlardı.

Müezzininki:

— Nazara gelmiştir.

Şeker:

— Ya kardeş, nazara geldi. Allah, Saadettin Paşa'ya tükenmez ömürler versin, sayesinde geçinip gidiyoruz.

Baise şımarıkça:

— Anneciğim! Küçük beyler bana dediler ki, "Kız Baise, eğer istediğimiz kızları alacak olursak, sana âlâ düğünlük atlas esbab (esvap) yaparız."

Şeker:

— Elbet yapacaklar! Sütkardeşlerisin!

Emeti gergefi inceleyerek:

— A kız bu ne güzel şey, bu ne olacak?

Baise:

— Namaz bezi.

Emeti:

— Beyler başına mı örtecekler?

Baise:

— Aa! Deli misin! Halalarına hediye verecekler.

Sadberk:

— Sakın başkaları için olmasın.

Şeker:

— A Sıbk, öyle münasebetsiz konuşma. Baise şımarıktır ama yüzü gözü kapalıdır.

Sokak kapısı hızla çalındı.

Şeker:

— Nazife, haydi yavrum kapıyı açıver! (Nazife'nin homurdanması üzerine) Baise, kız! Sen kalk bari!

O da nazlanınca mecburen kapıyı Şeker Hanım açtı.

2

Eski masallarda kayıştan yapılmış, insan şeklinde garip mahlûklar tasvir edilir. Şeker Hanım kapıyı açınca onun gibi hilkat garibesi, canavar gibi bir şey içeriye girip Şeker Hanım'ın yüzüne dehşetle bakmaya başladı.

Şeker Hanım evvela ürkmüşse de sonradan, gelenin fakir bir zenci kadın olduğunu anlayınca, "Ne istersin kadıncığım?" diye sorarak gönlünü almaya çalıştı.

Fakirin sırtında elbise demeye değecek bir şey yoktu; başındaki lime lime örtü omuzlarını da güya örtmekte, bacakları çıplak, ayaklarından kan fışkırmakta, şu çıplak haliyle kuru bir değnek gibi kalan vücudu, görenleri korkutmaktaydı.

Şeker Hanım'ın tatlı bir sesle, "Ne istersin kadıncığım?" demesi, fakir üzerinde büyük bir tesir yaratmış olmalı ki düşmemek için arkasını dayayıp hüngür hüngür ağlamaya başladı. Şeker Hanım, "Baise, kız!" diye bağırarak kızını yanına çağırıp, "Koş babandan artan çorbayı getir, mangalın kıyısında duruyor, çabuk ol!" emrini vermesi, Baise'nin sefileye dikkatle baktıktan sonra gidip alelacele çorbayı getirmesi, şu yoksul ailenin ne hayırsever bir aile olduğuna delalet ediyordu.

Hikâyemizin ikinci kahramanı olan bu sefile, gayreti tamamıyla tükenmiş olan Gayret'ten başkası değildi. Biçare çoktan mahrum olduğu böyle fedakârca bir muameleden büsbütün etkilenip, olduğu yere yığılıverdi.

Şeker Hanım çorba tasını bırakıp bir bardak suyla fakir kadını ayıltmaya mecbur olduğu zaman, misafirleri de, "Ayol ne olmuş?" diyerek birer birer taşlığa çıktılar.

Gayret biçaresi biraz kendini toplayabilip, "Ben yardıma muhtaç değilim! Ancak hanımcığım kuru tahta üstünde can çekişiyor. Allah rızası için onu kurtarınız!" diye yalvardı. Öteden Emeti, "Hanım kısmı kuru tahtada can çekişir mi? Kuştüyü şilte üstünde yatar" deyince Gayret ağlayarak, "İşte benim hanımım kuştüyünden şiltede yatarken şimdi tahtalar üstünde, hekimsiz, ilaçsız, güçsüz takatsiz yuvarlanıyor!" cevabını verdi.

Sadberk de, "Kim bilir! Bir ettiği varsa şimdi Allah çektiriyor!" diye kırıcı konuşunca Gayret, "Henüz yirmi yaşına girmemiş melek gibi bir kızcağızın ne fenalığı olabilir!" sözleriyle karşılık verebilmiş, Şeker Hanım ise:

— Aman sen de! Sıbk (Sadberk) Hanım, her şeyde kötülük ararsın! Bunlar Hak Teâlâ Hazretleri'nin cilvesi ve kullarına verdiği çilesidir!.. Hem çok laf ettin... Haydi kadıncığım! Hastanın nerede olduğunu söyle de elimizden geldiği kadar çare bulalım, deyip asıl maksada döndü.

Gayret:

— Aman hanımcığım! Bir hekim isterim, hastam pek ağır durumda! Evimiz de şurada, Yusufpaşa mahallesinde.

Şeker:

— Dur öyleyse! Seni karşı konağa götüreyim de hanımefendiden merhamet isteyeyim. Benim hekim getirtmeye gücüm yoktur, diyerek carını örtündü, Gayret'i alıp çıktı.

Onların arkasından komşular da çıktılar. Saadettin Paşa'nın konağının önüne gelince Gayret ilerlemeyip korkmuş bir halde bakınmaya başladı. Şeker Hanım, "Yürüsene abla!" demişse de bir gün önce ayvazın azarlamasından bayılan sefilenin adım atmaya cesareti kalmamıştı.

Şeker Hanım kapıyı çalıp ayvazın, "Oo, Şeker Hanım! Çoktan görünmüyorsun! Nerelerde kaldın?" demesi üzerine Gayret'teki kovulma korkusu geçti, Şeker Hanım'ın ardı sıra konağa girdi.

3

Aşağı katta bulunan cariyeler, Şeker Hanım'ın getirdiği o ucube kılıklıyı görünce kimi korkup kaçmaya kimi de merak ederek sokulup, "A! Şeker Hanım! Bu kimdir, in mi cin mi?" diye rahatsız edici sorular yöneltmeye başlamışlardı.

Şeker Hanım kızları başından savmak için bağırarak, "Ay! Haydi! Çok laf edeceğinize bana Kâhya Hanım'ı çağırın!" dedi.

Kâhya Hanım, "Şeker! A kız, ne istiyorsun!" diyerek geldi!

Şeker Hanım elini öperek:

— Hacı nineciğim! Sen hayır işlemeyi seversin. Kibar düşkünü bir kızcağız çok hastaymış. Hanımefendiye söyleyelim de bir hekim göndersin, dedi.

Kâhya Hanım, Gayret'e:

— A kız, hasta senin nen oluyor?

Gayret, Kâhya Hanım'ı tanıyınca yere oturuverdi:

— Efendimin kızı... Yalnız benim değil...

O aralık Gelin Hanımefendi gelip Gayret'in son sözlerini işitmişti. Merakla, "Ya daha kimin?" diye sorunca, Gayret ağlayarak:

— Sizin gibi hanımefendilerin de, cevabını vermişti.

Gelin Hanımefendi Gayret'in yanına sokulup:

— Ben bu sesi tanıyacağım! Adın nedir? Efendinin kızı kim oluyor? dedi.

Gayret:

— Adım Gayret. Hanımcığım da Mültezimzade Sabite Hanımefendi'dir! cevabını verince Gelin Hanımefendi de Gayret'in olduğu yere yıkılıverdi.

Çiçek suları falanlar getirilip Gelin Hanımefendi'ye içirildi. Epey ağladıktan sonra tıkanması da geçti. Ayağa kalktığında doğru kayınvalidesinin yanına gidip:

— Velinimetim efendimin kızı, şimdi sefalet içinde can üstünde bulunuyormuş! Müsaade ederseniz tedavisine çalışalım, dedi.

Hanımefendi pürtelaş ayağa kalkıp:

— Kızlar! Koşun, yatak takımı alın, ne lazımsa götürün! Harem kâhyası da şimdi doktoru çağırsın! Hacı Nine, haydi durmayın! emirlerini birbiri ardına veriyor, hem de sessizce ağlıyordu.

Kâhya Hanım, Gayret'le Şeker Hanım'ı ve iki cariyeyi alıp konaktan çıkarken, Hanımefendi'yle gelini aralarında, "Koca Zümrüt Hanımefendi'nin sevgili kızı bu hale gelsin! Aman Yarabbi, sana sığındık!" diye konuşuyorlardı.

Gelin Hanımefendi beş yaşındayken rahmetli Zümrüt Hanım tarafından satın alınmış, büyüyünceye kadar Ruhi Bey'in ekmeğini yiyerek yetişmiş, sonra Saadettin Paşa'nın oğlu için odalık[1] aranırken beğenilerek alınmıştı. Fakat Zümrüt Hanım'ın maksadı cariyesinin hanımlık mertebesine yükselmesi olduğundan, parasına bakmayıp, nikâh yapılması şartıyla satışına razı olmuş ve aldığı parayla cariyesinin çeyizini düzmüştü.

Böylece Saadettin Paşa'ya gelin olduktan sonra daima hanımına minnettar kalmıştı. Mültezimzade ailesinin dağılmasına pek kederlenmiş ve Sabite'yi pek çok aramışsa da bulamamıştı.

Gayret'i görünce çok kederlendiğinden Sabite Hanım'ı görmeye gidemeyip diğerlerini yollamıştı.

Kâhya Hanım, Fettan Kalfa'nın evine gelip de Sabite'yi yerlere serilmiş yatar görünce sinirleri oynayıp, "Ay! Aman!" diye çırpınmaya başladı.

Üstelik oturacak yer de bulamamıştı! Ayvazın hamallarla gelmesi üzerine cariyeler kollarını sıvayıp derhal bir yatak yaptılar, sefileyi mümkün mertebe giydirip yatırdılar. Hekim gelmişti, hastayı muayene ettikten sonra, "Şiddetli bir zatürreeye yakalanmış. Ümitsizdir," deyince Kâhya Hanım hem, "Ay aman, bana bir şey oldu!" diyor, hem de, "Bak doktor efendi! Mutlaka iyi edeceksin, Hanımefendi'nin emri böyledir!" sözleriyle şaşkınlığını açığa vuruyordu.

Tabip, "Tedavi benden, inayet Allah'tan" deyip hızla gereken ilaçları hazırlamaya koyuldu.

Hastanın göğsüne ve arkasına ikişer yakı açılmıştı. Hastaya bakmakla görevlendirilen iki cariye de nöbetleşe ağzına kâh ilaç kâh süt akıtmakta kusur etmiyorlardı.

Kâhya Hanım'ı koltukla arabaya koyup konağa gönderdiler. Akşama da bir tepsi yemek gelmişti. Evini yoklamadan dönen Şeker Hanım'la birlikte yiyip içtiler, sonra da hayır sahiplerine dua edip hastanın başucuna geçtiler.

---

1 Eskiden bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı kadın, cariye.

Sefalet, felaketzede Sabite'yi hissiyatını yok edecek derecede kahredici pençesine alıp ezmekte olduğu halde iskelet şekline giren o zayıf vücuduyla büyük bir gayret ve metanet göstererek bu baskıyı karşılıyor ve dayanıyordu. Gelin Hanımefendi ise bu sefalet örneğini görür de büsbütün kederlenirim düşüncesiyle hastayı bizzat ziyaret edememiş, Kâhya Hanım da yayan geldiği halde arabayla dönmeye mecbur olmuştu.

Fakirlerin sıkıntıya dayanması, kibarların ise ufacık bir şeyden kederlenmesi, hep alışmaktan kaynaklanır.

Üç gün bu şekilde hastaya bakıldı. Fakat bir sonuç görülemedi. Cariyeler gece sabaha kadar uyumadıklarından her gün değişiyor, Kâhya Hanım da her akşam hastayı bizzat görüp hanımefendilere haber getiriyordu.

Şeker Hanım sabah akşam evini yoklayıp kocasının hizmetini gördükten sonra, kızı Baise ile beraber Sabite'yi tedaviye geliyor, gece de başucundan ayrılmıyordu. Onun maksadı hastaya, cahil kızlara güvenemediğinden, ilaçlarını kendi eliyle vermekti. Zira Gayret ağlayıp inlemekten başka bir işe yaramıyordu. Onun canı Sabite'ydi! O ise hareketsiz, yarı ölü gibi yatmakta olduğundan, sadık cariye kendini ölmüş sayıp hastanın alevler çıkan başındaki ateşi düşürmek için tabibin kesip attığı saçları öpüp okşamakla meşguldü.

Şeker Hanım'ın komşuları da hastaya geçmiş olsun ziyaretine geliyorlardı, gelirken de ellerinde, hasta için yaptıkları yemekleri taşıdıkları sahanlar oluyordu.

Gülefşan Hanım eliyle pişirdiği kuru köfteyi hastaya yedirmek ister, halbuki hastanın ağzına süt güçlükle akıtıldığından Şeker Hanım yanına sokmak bile istemez. Emeti, muhallebisini metheder. Sadberk, çorbasını mutlaka içirmeye çalışır. Öteden Nazife'nin yaygarası işitilir. Sadık, Şefik yedikleriyle yetinmeyip ilaçlara bile saldırırlar.

Bu haller, kibar içinde büyüdüğünden oldukça terbiyeli görünen Baise'nin canını sıktı ve bir gün konağa gitmeye mecbur oldu. Vukuatı bin türlü mübalağa ve tuhaflıkla anlatınca hanımefendiler gülmekten kırıldılar. Sonra da Gelin

Hanımefendi (sinirleri oldukça yatışmış olduğundan) hastayı görmeye gitti.

Her ne kadar Sabite temiz bir döşekte yatıyor ve son derece itinayla bakılıyorsa da kapısız kirli bir odada, alt katta olması doktorun da uyarılarına aykırı olduğundan, Gelin Hanımefendi derhal yukarı kata çıkarılması ve karyola kurularak içine yatırılması emrini verdi.

Yukarı katta ise oda denebilecek bir oda yoktu. Kâhya Hanım camcı ve doğramacı getirerek hiç olmazsa odalardan birini oturulacak bir hale sokmak istedi.

En çok düzeltilebilecek olan Fettan Hanım'ın yemek odasıydı.

Zira Fettan Hanım vaktiyle yemek pişirmeye meraklı olup en üst katta özel olarak bir yemek odası düzenletmiş ve çini döşemeli ocağı epey emek harcanarak yapılmıştı. Gayret yukarı katın çerçeve ve kapılarını sattığı zaman bu odanın ocak taşlarına da alıcı gözle bakmışsa da para veren olmamıştı.

Camlar ve kapılar takıldıktan sonra, cariyeler odayı temizledi, halının yayılması için de temizlenen tahtaların kurumasını beklediler.

O sırada iğne deliğine girip bir yaramazlık çıkaran Nazife orada oynuyor, Baise de buna kızarak, "Bu odadan çık, şimdi anneni çağırırım" tehditlerinde bulunuyorsa da Nazife, "Ben annemden korkarım ha!" diyerek bitişik çini taşlarını kaldırmaya uğraşıyordu.

4

Sabite o gün yukarı odaya nakledileceğinden kızlar o işle meşguldü; hasta bakıcılığı, artık işe yaramayan Gayret'le şefkatli Şeker Hanım'a kalmıştı.

Kapı çalındı. Hekim beklendiğinden, Şeker Hanım hemen koşup kapıyı açtı. Hiç tanımadığı birini görünce, "Gayret Kalfa, gel, seni birisi istiyor!" diye seslendi. Gayret gele-

nin avukat olduğunu görünce bir tülbentle hastanın başını örtüp odaya aldı.

Avukat evdeki değişime, sefilelerin giyim kuşamına şaşıp kaldı. Gayret meseleyi anlatınca hamiyetli adamcağız üzüntüyle başını sallayıp:

— Hepsi yolunda, benim de hayırlı haberlerim var. Yazık ki şu zavallı kızcağız ölüm döşeğinde! dedi.

Şeker Hanım:

— A efendim, böyle söylemeyin, Allah kerimdir. Sabite Hanım gençtir, inşallah geçiştirir. Hekim yüzde beş ümit var diye bu sabah söylüyordu, tesellisiyle hem avukatın üzüntüsünü hem de sadık cariyenin hüznünü biraz olsun dindirdi.

Zümrüt Hanım'ın memleketinden gelen Hacı Abdi Efendi adında biri, orada bulunan bütün mülklerin Sabite Hanım'a bırakılmış olduğunu ve Zümrüt Hanım'ın bunu saklı tutmasını tembih ederek senetleri ona teslim ettiğini, kendisinin ise o sıralarda ticaret için başka bir memlekete gitmek zorunda kaldığını, ama Mültezimzade namıyla Mahir'in ortaya çıkmasına şaşarak, hiç olmazsa memleketteki emlak konusunda Sabite Hanım'ın hakkının gözetilmesi için İstanbul'a geldiğini avukata anlatmış.

Avukatın verdiği bu haberler üzerine Şeker Hanım, Gayret'e, "Bundan sonrası inşallah hep iyiliktir. Sabite Hanım'ın iyileşeceğine bu da güzel bir delildir" diyerek yüce gönüllülüğünü ortaya koyarken yukarıda Baise'nin, "Gayret Kalfa koş, çabuk gel!" diye hayretle bağırdığı işitildi.

Gayret, Baise'nin yanına geldiğinde, Nazife'nin kaldırmakta olduğu ocak taşının altında bir yeşil atlas torba gözüne çarptı.

Nazife şöyle diyordu:

— Gayret Kalfacığım! Şu ocağın taşı zaten eğreti duruyordu! Ben her şeyi merak eder, karıştırırım. Ne yapayım âdetim böyle! İşte bu taşı da kurcalaya kurcalaya kaldırdım. Bak içinden ne çıktı!

Gayret heyecanla torbaya bakıyorsa da sanki ateşe el uzatacakmış gibi torbaya el uzatamıyordu.

Nihayet torbayı alabilip içindeki kâğıdı çıkarınca ne olduğunu anladı.

O kâğıt Sabite'nin talih ve saadet belgesiydi ki onu Fettan Hanım oraya aklı başındayken, Bihterin'in vasiyeti üzerine koyup saklamış, Mahir'in başına indirdiği dehşetli darbenin tesiriyle bunadıktan sonra tümüyle unutmuştu.

Mültezimzade ailesinin son vârisini gösteren o kâğıdı göğsünde sıkan Gayret'in sevinçten ölmesine ramak kalmıştı. Duvara yaslanarak, "Allahım, Allahım!" diyebildi, boğazı tıkanmıştı.

Baise ile Nazife korku içinde, "Yetişin!" diye haykırmaya başladılar.

Avukat ile Şeker Hanım hastayı bırakıp yukarıya koştular. Gayret onları görünce:

— Hanımcığım yaşayacak mı? diye çılgıncasına sordu.

Avukat, Gayret'in göğsünde sımsıkı tuttuğu kâğıdı almaya çalışıyorsa da başaramıyordu. Eğilip birkaç satırını okuyunca, "Aman, Ruhi Bey'in asıl vasiyetnamesi!" diye haykırdı.

Onlar altüst olmuş bir haldeyken Gelin Hanımefendi de hekimle gelmişti.

Hekim hastayı bırakıp Gayret'in tedavisine koştu. Zira onun hali daha tehlikeli görünüyordu. Gayret'in aklı başına gelince yine sözünü tekrar edip:

— Tabip efendi! Allah aşkına doğru söyle, hanımcığım kurtulacak mı? dedi.

Tabip:

— Bünyesi çok kuvvetli; inşallah, ümit ederim ki kurtulacaktır, cevabını verdi.

Gayret:

— Şimdi gasp edilen servet geldi, hayata ihtiyacımız var.

Şeker Hanım:

— Allah'tan daima iyilik isteriz.

Gayret, Şeker Hanım'a:

— Bizi evvelce sefaletten kurtaran senin hayırseverliğindir. İnşallah duanın bereketleriyle hanımcığım iyileşir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

İNSAN ŞEKLİNDE BİR MELEK

1

Bundan önceki bölümlerin birinde söylediğimiz gibi, Nâsıha Hanımefendi Müştak Bey'i oyalamak için fukara evlerini dolaşmaya devam ediyordu. Yine alışıldığı üzere birçok sefalet ocağını şenlendirdikten sonra Akbıyık taraflarından geçerken arabasının tekerleği kırılarak sokakta kaldı. Oradaki büyük bir konaktan gönderilen temiz pak bir hizmetkâr, kazazedeleri içeriye davet edip bir kira arabası bulmak için Ayasofya'ya adam gönderdi.

Nâsıha Hanımefendi muntazam bir odaya alınmış, kahveler, sigaralar getirilerek son derece misafirperverlik gösterilmişti.

Kırk beş yaşlarında, yumru çeneli, sevimli yüzlü bir hanım, ev sahibeliği vazifesini görmeye çalışıyor ve kendisine benzeyen bir kıza da, "Baise kız" diye hitap ediyordu.

Kira arabası gelmiş, Nâsıha Hanımefendi de gitmek üzere ayağa kalkmıştı ki nazik bir şekilde, kimin konağında bulunduğunu, kime teşekkür etmesi gerektiğini sordu.

Ev sahibesi şu cevabı vermişti:

— Efendim, ben ev sahibi değilim fakat hanımefendinin sevdiği ve akrabadan daha yakın gördüğü birisiyim. Bu konak da Mültezimzade Ruhi Bey merhumun konağıdır. Hanımefendi burada olsaydı pek memnun olurdu. Misafiri pek sever. Beş saat evvel kalfayla beraber çıktılar.

Nâsıha Hanımefendi, bu tatlı sözlü kadına teşekkürler ederek, tanımadığı ev sahibesine de selamlar bırakarak konağına döndü.

Nâsıha Hanımefendi'ye de yardım eden hayırseverin Şeker Hanım olduğu malumdur. Sokakta bulunan hanımefendi de bizim eski sefil Sabite olup beraber çıktığı kalfası da sadık Gayret'in ta kendisidir.

Neredeyse ölmüş gibi olan Sabite hayata dönmüş, servetine yeniden sahip olmuştu!

Mahir asıl vasiyetnamenin bulunması üzerine Mültezimzade konağından kelepçeli olarak çıkarılacağına dört kolluyla[1] katil babasının yanına gitmeyi evla görüp, Sabite'nin yatak odasında kendini asmıştı.

Mahir intihar etmekle kanunun pençesinden kurtulmuştu. Çünkü vasiyetnamenin arasından çıkan bir kâğıt parçasında şu kelimeler yazılıydı:

> Zümrüt Hanımefendi'yi Cehdi ile Mahir zehirlediler. Şimdi Mahir, Sabite ile evlenmek ve Zümrüt Hanımefendi'nin bana teslim ettiği vasiyetnameyi almak istiyor. Vermeyeceğim. Ömrüm yeterse efendilerimin intikamını alacağım. Hastalığımdan korkuyorum, Sabite'yi Allah'ın birliğine, vasiyetnameyi de kalfam Fettan Hanım'a emanet ediyorum.

Sabite en çok analığının zehirlenme sonucu vefat etmesine üzülmüştü.

Eğer asıl anasının da Mahir alçağı tarafından boğazı sıkılarak öldürüldüğünü anlasaydı hiçbir şeyle teselli bulamayacaktı. Bereket versin bu sırrı zavallı Bihterin kendisiyle beraber mezara götürmüş, şuurunu kaybetmiş olan Fettan Kalfa'nın ise feci olayı hatırlama imkânı kalmamıştı.

Sabite yataktan kalkıp babasının konağına taşındıktan sonra, hekimlerin hava değişimi tavsiye etmesi üzerine yakındaki çiftliğine gidip altı ay kadar orada kalmıştı.

Çiftliğin saf havası, eski sefilenin yeşilimtırak rengini pembeleştirmiş ve bedeninin zayıflığını gidermişti. İstanbul'a dönüşünde babasının sönen ocağını tekrar yakarak ve

---

1 (argo) Tabut.

birçok kısmetsizin imdadına yetişerek, asaletine yaraşır bir şekilde yaşamaya başladı. Öyle ki yardım ettiği bir fakirin teşekkür sözlerini işitmekten, yedirip giydirdiği bir yetimin gözlerinden saçılan sevinç izlerini seyretmekten başka bir şeyden tat alamıyor, dünyada saadet denen şeyi ancak iyilik etmekte buluyordu.

Konaklar, arabalar, mücevherler, servet, bunların hiçbiri zavallı kızcağızı mutluluklar âlemine geri döndürememişti. Daima dalgın ve kederliydi; kendine iyilik edenleri gördükçe güzel dudaklarında hafif bir tebessüm beliriyor, muhtaç olanlara yardım ettikçe kalbinde bir ferahlık ve sevinç doğuyordu.

Muntazam sofrasına oturup altından yapılmış çatal bıçağı eline alınca eski zamanlardaki sefaleti gözlerinin önüne geliyor, acı bir gülüşle Gayret'e bakıyordu. Ağzına koyduğu ilk et lokmasını yutarken, köpeğin ağzından kapmayı düşündüğü ekmek parçasını hatırlayıp yüreği sızlıyor, dünyada saadetin de felaketin de kalıcı olmadığına inanıyor ve bundan dolayı hiçbir şeyi zevk ve saadet olarak kabul edemiyordu. Önceden çektiği sefaletle şimdiki saadeti arasında bir fark göremiyordu.

Sefalet zamanlarında şikâyet etmeksizin sabretmiş, harap olmuş cismiyle sevgili ebeveynine gideceği dakikayı bekler olmuştu. Şimdi ise elbiselerine, mücevherlerine baktıkça gözleri doluyor, nefis yemekler yedikçe hüznü artıyordu. Zira bunlar cismini iyileştirmişse de ruhu hâlâ hastaydı ve acılı hatıraların etkisiyle hâlâ ezilmekteydi.

Eskiden yüzüne bakmayan dostlarını o da unutmuş, yalnız Saadettin Paşa ailesiyle Şeker Hanım'ı ve komşularını ziyaret eder olmuştu.

Şeker Hanım'ın eşi iyi bakım ve tedavi sayesinde sağlığına kavuşarak memuriyete devam ediyor, Şeker Hanım da kızıyla beraber ekseriya vaktini Sabite'nin yanında geçiriyordu. Baise'den beş yaş küçük olan oğlu, ısrarlı isteği üzerine Sultaniye Mektebi'ne yerleşmişse de sağlığı iyi değildi.

O mahallede yalnız Şeker Hanım mükâfatlandırılmamıştı; Sabite'ye bir sahan yemek getirenlerin bile sahanları

parayla doldurulmuş, Nazife'nin terbiyesini üstlenen Sabite eliyle gelin etmek üzere onu konağa almıştı.

Sabite bu değerli mükâfatları dağıtırken oldukça hoşnut olmuştu. Yalnız hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Saadettin Paşa ailesine karşı mahcup kalmış, onlara hürmet ve saygı göstererek borcunu ödemeye çalışıyordu.

Şeker Hanım yaradılışından gelen iyiliği gösterdiği için refaha kavuşmuşsa da pek çalışkan ve zeki olan oğlu Hulusi'nin daima göğüs hastalığından mustarip olması âlicenap kadıncağızı düşündürmekteydi. Sabite, Hulusi için gereken tıbbi tedbirleri almayı asla ihmal etmemişse de çocuk biraz iyileşince kesinlikle Sultaniye Mektebi'ne girmeyi istemiş, anası da, "Ne yapayım, eceli bu yüzden olacaksa elden ne gelir." diyerek tabiplerin yasaklamasına rağmen Sabite'ye rica etmiş, Hulusi de mektebe yerleşmişti. Altı ay sonra imtihan zamanı gelmiş, Hulusi'nin büyük bir başarıyla iki sınıf birden atlaması ebeveyninin memnuniyet sebebi olmuştu. Yazık ki çalışmanın bu derecesi zavallı çocuğun sağlığını bozduğundan bir ay kadar yatağa mahkûm olmuş, iyileşip gezinmeye başlayıncaya kadar bir on beş yirmi gün daha geçmiş, o zaman da mektepler açılmış, Hulusi'yi ise evde tutmak mümkün olamamıştı.

Kış mevsimi gelip, soğuk şiddetle yüzünü gösterince tabiplerin şüphelendikleri o canavar illet de yüzsüzce gelip çatmıştı.

Sabite geçen kışla bu seneki kışı mukayese ediyordu. Geçen sene sefalet onu soğuktan titretip açlıktan inletmiş, sonunda kuru tahtalar üstünde can çekişir bir hale getirmişti.

Bu sene kürkler içinde, sobalar karşısında oturarak nefis yiyecekler yiyor, her türlü muhtaçlıktan kurtulmuş bir halde yaşıyordu. Lakin Sabite gibi gerçekten vicdan sahibi ve hassas bir kız, bu mukayeseden bile mustarip oluyor ve Şeker Hanım gibi, yaşamasının ve kurtulmasının nedeni olan bir sadık dostunun oğlu veremden yattığı için henüz evlat sevgisiyle parlatılmamış temiz kalbinde sanki kendi çocuğu hastalanmışçasına bir keder duygusuyla azap çekiyordu. Diğer taraftan Hayati ile Kesbiye'nin vefasızlıkları yüzünden

daima kalbine acı bir darbe inmekte ve bunu hiçbir şeyle teskin edememekteydi.

Velhasıl kendi konağında kendini misafir sanıyor, servetini de muhtaçlara yardım için kendisine Allah tarafından gönderilmiş bir emanet olarak görüyordu.

O kış da Sabite için bahtsız bir sene olmuştu. Çünkü mart ayının aldatıcı güneşinin tesiriyle bazı ağaçlar çiçek açtığı zaman, pencereden bu çiçeklere, "Anne! Bak yaz geliyor! Tabipler yaz gelip hava değişimine gidince iyi olacağımı söylemişlerdi. Belki ağustostan sonra mektebe de giderim" diyerek bakan Hulusi'nin bakışlarındaki sönüklük, ölümün yaklaştığına delalet ettiği için Sabite bu sözleri ah ederek dinlemiş, yirmi dört saat sonra da zeki talebecik, "mektep" sözünü sayıklaya sayıklaya cennete uçmuştu.

Şeker Hanım'ın bu felaketini Sabite de aynıyla yaşadığından konak halkı mateme girmiş, Şeker Hanım'ı oyalamak için Bostancı'da köşk tutularak ailece oraya gitmişlerdi. Tesadüfe bakın ki bu köşk Kesbiye'nin kocasıyla kavga ettiği köşktü. Konu komşu Kesbiye'nin halini bir hikâye gibi aktardıkça Sabite olayın kahramanını tanımazdan gelerek acı bir tebessümle dinlerdi. Acaba Kesbiye neredeydi, ne olmuştu? Burasını hikâyeyi nakledenler de bilmiyorlardı.

Fakat bunu kıymetli okurlar bilir. Kesbiye'nin o zamanlar derece derece sefalet mevkiine inmekte olduğunu, "Sabite'nin Ahı" adlı bölümde anlatmıştık.

Sabite kasım ayı başında konağına taşınmıştı. Baise'nin birkaç yerden istenmesi üzerine belki Şeker Hanım kızını gelin eder, torun sahibi olur da eğlenir düşüncesiyle Sabite bir düğün yapma teşebbüsünde bulunuverdi.

Mahalleden Cami Efendi isminde bir genç de Baise'yi çoktandır istemekteydi. Kayınvalideler ve diğer hısım akrabanın çok fazla olması ve hepsinin bir evde ikamet etmesi, Şeker Hanım için bu talibin ısrarlı isteğini geçersiz kılarmış.

Bu genç, bilgi ve haysiyet sahiplerinden olup, bütün aileyi de maaşıyla idare ettiğinden konu komşusu tarafından hep sevilirdi.

Bu sefer Baise'nin başka birine verileceği havadisi yayılınca, mahalleli Cami Efendi'ye vermesi için Şeker Hanım'ı sıkıştırdı. Şeker Hanım bunca yıllık komşularını kırmamak, Baise'nin arzusuna da karşı gelmemek için Sabite'nin rızasını alıp söz verdi.

Cami Efendi'nin evi epeyce harap durumdaysa da dedesinden kalma büyücek bir evdi. Çalışması ve gayreti sayesinde iki bin kuruş maaşıyla da babaannesini, kadın nenesiyle annesini, çocukları yetim olmuş iki teyze, iki gelinlik kardeşini pekâlâ geçindiriyordu.

Cami Efendi'nin iç güveysi gelmesi şartıyla Baise'yi nikâhladılar. Bir ay sonra da Sabite'nin verdiği mükemmel bir çeyiz herkese gösterildi, Sabite düğünlerini de kendi konağında yaptı. Bir hafta sonra gelin güveyi Şeker Hanım'ın yanına dönmüşlerse de Cami Efendi'nin dırıltısı, "Baise kızı" iki ay sonra kocasının evine gitmeye mecbur etmişti. Bu durum Şeker Hanım'a pek güç geldi; bütün gün Sabite'ye gidip ağlar, derdini dinletirdi.

Sabite, Cami Efendi'nin evinin bitişiğindeki diğer bir evi satın aldı. Her iki evi birleştirip mükemmel bir şekilde onarılmasına girişerek Şeker Hanım'ı kocası ve geçindirdikleriyle beraber oraya naklettirdi. Böylece iki aile birleşti. Artık mesut oldular mı? Bu soruya, "Lâ rahate fi'd-dûnya"[1] deriz! Kalabalık yerde her kafadan çıkan bir laf, özellikle de beş yetim çocuğun şamatası Şeker Hanım'ı bıktırıyor, Şeker Hanım yine soluğu Sabite'de alıyordu.

2

Sabite'nin ailesi yalnız Şeker Hanım değildi; çoktandır bahisleri geçmeyen iki bunağın kavgası da Sabiteciği üzmekteydi.

Bunaklar deyip de geçmeyelim; her ikisi de hikâyemizin şerefli kişilerindendir.

1 Dünyada rahat yoktur.

Sabite malını mülkünü geri aldıktan sonra ilk işi Fettan Kalfa'nın evini tamir ettirmek ve elmaslarını geri ödemek olmuştu. Dadısının elmaslarına bedel elmas aldığını söylemeye bile gerek yoktur.

Bunaklar birbirlerine nispet olsun diye takıp takıştırarak her gün karşı karşıya kırıtıyorlardı, fakat her ikisi de kötürüm olmuşlardı. Tabipler yaşları nedeniyle iyileşmelerinin mümkün olmadığını söylemişlerse de Sabite birer cariye görevlendirip ikisine de son derece dikkatle baktırmaktaydı.

Onların hali rahatsız edici olduğu kadar da tuhaftı: Bugün iki bunak isim davasına başlamışlardı. Sadakat, "Sen fena olduğun için sana fitne demişler, öyle ya! Bak, fettan, fitne birbirine benziyor. Ben iyi ve akıllı olduğum için bana Beyefendi Sadakat diye ad koymuş. Sadakat, iyi, akıllı demektir" diye kalfasına gösteriş yapıyordu. Fettan, efendisi Ruhi Bey'i hayatta zannettiğinden, "A dostlar, şu uğursuz karının körlüğüne dayanamayacağım! Beni Beyefendi'nin huzuruna götürün de ismimi değiştirmesi için ayaklarına kapanayım!" diye feryada başlayınca Sabite Hanım'ı çağırmaya mecbur olmuşlardı.

Sabite kavgayı bitirmek için "Fettan"ın anlamının öyle kötü bir şey olmadığını anlatmak istemişse de kim dinler. Fettan, "Sabite, adımı değiştir! Değiştirmezsen Allah'tan bul!" diye ağlamaya devam ediyordu. Sabite, "Dur öyleyse, senin adın Nevcivan olsun. Bak ne güzel isim, manası da gayet taze demektir" dedi. Bunun üzerine büyük bunak övünçle kurularak, "Sabiteciğim, öyleyse ben civan sayılırım artık. Bana yeniden bir eş lazım" diyerek eski kocasını hatırladı.

Sadakat, Sabite'ye gücenerek, "Hoşundu[1] Sabite! Sana hakkım helal olmasın. O güzel ismi bana niçin takmadın?" diye serzenişte bulununca Sabite ona da "Tazefidan" adını verdi ve artık iki bunağın saçmalamalarını duymamak için evine döndü.

---

1 "Aşk olsun" anlamında kullanılan, gücenme, darılma bildiren bir söz.

"Senin ismin benimkinden daha fena", "Yok, benimkinden daha iyi" gibi kavgalar bunakları dövüşmeye kadar götürdüğünden ellerine geçen şeyleri yine birbirlerine atmaya başladılar. Cariyeler birkaç gün bu durumun önünü almaya çalışmışlarsa da sonunda Fettan Hanım'ın başının yarılmasından korkup, bir çare bulması için Sabite'ye başvurdular. Sabite derhal dadısını en üst katta bahçeye nazır bir odaya naklettirdi. Bacısını da o odanın altındaki odanın daha altına indirdi. Böylece bir süre patırtıdan kurtuldular.

Fettan Hanım, başından çok kan akmış olduğundan, büsbütün kansız kalmıştı. Tabipler güneşli havalarda daima bahçeye çıkarılmasını tavsiye ettiğinden Sabite bir el arabası aldırmış, onu gözü önünde bahçede dolaştırtıyor ve ilaçlarını bizzat veriyordu. Yukarı pencereden bu hali izleyen Sadakat öfkesinden ağlıyor, onun ağladığını gören Fettan da inadına yumruklarını birbirine vurup, "Oh ya, oh ya! Ben bahçede geziyorum, sen odanda otur, patla!" diye nispete devam ediyordu. Sadakat'in, "Sabite! Sana intizâr (inkisar)[1] ederim. Beni de bahçeye çıkar" diye feryat etmesi üzerine, Sabite dadısını selamlık tarafında başka bir odaya taşımak zorunda kaldı.

Fettan'ın güçsüzlüğü günden güne arttı, sonunda yataktan kaldırılamaz bir hale geldi. Bir gün, "Evimi isterim a dostlar, beni evime götürün" diye tutturması üzerine Gayret'le Şeker Hanım, Sabite'nin emriyle ihtiyar kadını bir yorgana sarıp arabaya koydular, evine götürüp yatağına yatırdılar. Zaten Fettan'ın evi de mükemmel şekilde döşenmiş ve fakir bir kadın bekçi olarak oturtulmuştu. İhtiyar ne zaman, "Evimi isterim" derse onu derhal oraya gönderir, bazen bir iki saat, bazen bir gece kaldıktan sonra, "Sabite'yi göreceğim geldi" demesi üzerine konağa getirirlerdi. Sabite, bunamış da olsalar kendisine vefalı olan bu iki kadını bütün arzularına kavuşturarak ve onlara iyi bakarak borcunu

1 Yazar, Fettan Kalfa'nın "beddua etmek" anlamındaki "inkisar" kelimesi yerine, "beklemek" anlamındaki "intizar" kelimesini kullandığını belirtmek için doğru kelimeyi parantez içinde yazmış.

ödemek isterdi. İşte o gün de götürüp yatağına yatırmışlar ve her arzusunu yerine getirmişlerdi. Meğer bu arzu biçare Fettan'ın son arzusu, Sabite'nin de ona son hizmetiymiş.

Şeker Hanım akşama doğru hastanın bakışında gördüğü değişiklik üzerine Sabite Hanım'ı çağırmış ve gece hep birlikte başucunda Kuran-ı Azimüşşan okumaya başlamışlardı. Fettan ne zaman evine gelse yemek odasını gösterirdi. Bu yüzden o oda yatak odası olmuştu. Gece yarısına doğru hasta, gözlerini ocağa dikmiş, usulca, "Bihterin korkma, ben onu Sabite'ye bile söylemedim, o orada duruyor, birazdan kendi elimle sana vereceğim" diye mırıldanıyordu.

Gayret, "Vasiyetnameyi hatırladı" dedi.

Beş on dakika sonra hastanın gözleri büsbütün süzülüp elini ocağa uzatarak, "Al Bihterin, al" dedi. Dudaklarındaki tebessüm henüz kaybolmadan gözlerini kapayıp ruhunu teslim etti. Ölünün yüzünü bir aydınlık kaplamıştı.

Bacısının vefatına Sabite çok ağlamışsa da Şeker Hanım, "Şimdi ağlamak vakti değil, okumak vakti" diye aklını başına getirdiğinden Mushaf-ı Şerif'ini yine eline aldı.

Ertesi gün Fettan'ın hazırlanıp kefenlenmesiyle uğraşıldığından, konaktaki bunağı o kadar düşünen olmamıştı. Cariyeler de Fettan'a acıyıp ağlamakta olduklarından Sadakat'i konakta en tasasız olan Nazife'ye emanet edip her biri bir tarafa dağılmıştı. Sabite, Şeker yahut Gayret'ten biri orada bulunsaydı tabii Sadakat'i bir kere olsun arardı. Nazife gibi henüz şımarıklığını bırakmayan bir kız bunağın saçma sapan sözlerinden ve bıktırıcı isteklerinden sıkılıp, "Ay artık sen de çok oluyorsun! İşte Fettan Hanım öldü. Bugün evlere şenlik, cenazesi kalkacak! Çok laf istemez" diye uyarınca Sadakat bu kara haberden memnun olmadı. Bir vaveyladır koparıp, "Ah kalfacığım! Ah pamuk kalfacığım! Gittin mi? Şimdi sıra bana geldi!" diye saçını başını yolmaya başladı.

Nazife söylediğine pişman olmuşsa da iş işten geçmişti. Konak halkı Sadakat'in başına toplandığı halde onu bir türlü susturamıyorlardı.

Akşamüstü Fettan'ın evindekiler dönünce Sabite hemen dadısını kandırmaya girişti. O da fayda etmedi. Sadakat hiçbir şey görmüyor, bir söz kulağına girmiyor, sürekli yukarıdaki sözleri tekrar ediyordu.

On beş gün devam eden yas ve ağıt, Sadakat dadıyı da yokluk diyarına gönderdi.

Bunakların vefatı Sabite için iki büyük sıkıntıdan kurtuluş demekse de hamiyetli kızcağız minnettar olduğu bacısıyla dadısının vefatına uzun süre gözyaşı dökmüştü.

Bunakların nesi varsa satılıp yattıkları tekke her sene mevlüt okutulmak üzere hayrat edilmiş, Sabite kendi parasıyla da çeşmeler yaptırmış, kuyular kazdırmıştı.

Rahmetli Zümrüt Hanım'ın süslü mezarının yakınında olan iki mezarı görenler mutlaka merhumenin akrabasından zanneder, cariyeleri olduğunu bilmezlerdi.

3

Sabite servetini geri alalı iki sene olmuştu. Şubat ayının soğuk ve karlı bir gününde Sabite, Şeker Hanım'ı alıp, her zaman yaptığı gibi, yoksul ve muhtaçları ziyaret edip onlara para yardımında bulunmak üzere Edirnekapısı civarını dolaşmaktaydı. İnsaniyetli kızcağızın mutluluk duyması, keyiflenmesi ancak böyle mümkün oluyordu.

Şeker Hanım zaten iyiliği seven bir kadın olduğundan Sabite'nin muhtaçlara yardımını kolaylaştırıp, dolaştıkları yerlerde bekçiyi bulur ve ondan en fazla merhamete değer olanları öğrenirdi ve girdikleri evlerde kendilerini fukaraperver bir hanımefendinin kâhya kadınıyla cariyesi gibi gösterirdi. Sabite kendisine olan hayır dualarını o meçhul hanımefendi adına dinlerdi.

O gün bekçi babadan, kocası tarafından unutulmuş genç bir kadının çocuğuyla beraber sefil kaldığını öğrendiklerinden hemen o eve, yok öyle değil, harap bir evin odunluğuna asılmış olan hasır eskileriyle örtülü bir çadıra girdiler.

Sabite toprağın üstünde oynayan zayıf ve çelimsiz bir çocuğun altın renkli saçlarıyla gök rengi gözlerine bakınca garip bir benzerlikten yüreği oynayıp masumu kucağına aldı, temiz mendiliyle kirli elini silip öptü.

Bir köşede kirli otlar üstünde yatan hasta annenin sefil durumu büsbütün merhamet ve şefkatini uyandırdığından kucağındaki çocukla beraber sefileye yaklaştı. Aman, bu şahıs Sabite'ye yabancı gelmiyordu, fakat kimdi? İskeleti zayıflıktan fırlamış olduğu halde güzelliği hâlâ kaybolmamış mahmur bakışlı kara gözleri, Sabite'ye acı bir şekilde tesir etmekten geri kalmıyordu.

Hasta, Sabite'nin kendisini tanıyamadığını görünce elleriyle yüzünü kapatıp:

— Ah Sabite, bana öyle intikam alır gibi bakma, beni affet! diye yalvardı.

Sabite, hastanın sesinden kim olduğunu anlayıp:

— Kesbiye! diye bir çığlık kopardı.

Evet, o zavallı sefile Kesbiye'ydi.

Kesbiye yalvararak:

— Sabiteciğim! Görüyorum ki sen hayat ve saadete tekrar kavuşmuşsun. İşte ben de senin terk ettiğin sefalete düşerek ölüme hazırlanıyorum. Bu durum hak ettiğim cezadır. Allah Azimüşşan adaleti icra ediyor... Bak, görüyor musun ne haldeyim? Gel yanıma otur, beni affettiğini söyle! Senin affınla belki Allah'ın rızasını kazanırım, dedi.

Sabite hastanın kötü kokusundan iğrenmeyip yanına oturdu. Sabit hâlâ kucağında bulunuyordu. Sabite'nin yüzünü, büyüklüğüne delalet eden bir vakar kaplamıştı. Kesbiye'ye:

— Görünüşte hayat ve saadete kavuşmuşsam da içimde ölü gibi ve kederliyim! Benim için hayat gitti, saadet mahvolup bitti, cevabını verdi.

Kesbiye bu imalı sözleri anlayıp derin bir ah etti ve:

— Hakkın var, Hayati'yi ben elinden aldım, saadetini ben mahvettim. Lakin şimdi gör; o Hayati olacak beni bu hale koyduktan sonra bırakıp savuştu. Bilmem ki hâlâ bana dargın mısın? diye sorunca Sabite:

— Of, hayır! Sefaletin kucağına düşmüş bir bedbahtla dargınlık olmaz, dedi.

Bu söz üzerine Kesbiye, Sabite'nin durdurmasına fırsat vermeyip eğildi, ayaklarından öptü, Sabite de onu kucakladı.

Her ikisi de ağlayarak konuştular. Sonra mahallede derhal düzenli bir ev kiralanıp Kesbiye oraya nakledildi. Sabite Hanım konağına dönünce gereken eşyayı Şeker Hanım'la Kesbiye'ye göndermişti. Ertesi gün Sabite yine çocukluk arkadaşını ziyarete gidip tabipler çağırarak tedavisine girişti.

Tabiplerin Şeker Hanım'a gizlice söylediklerine göre doğru bir tedavi yapılırsa Kesbiye'nin daha bir iki sene yaşayabileceği tahmin ediliyordu. Sabite, Kesbiye'ye oturduğu evi almış ve döşeyip bağışlamıştı. "Daha bir istediğin var mı?" diye sorunca Kesbiye mahcup mahcup önüne bakıp:

— Evet, var! Ama bunu sana söylemeye dilim varmaz.

Sabite:

— Söyle. Her istediğine nail olacaksın. Sana cariye, mücevher, ne istersen alayım.

Kesbiye:

— Onların hiçbirini istemem, ancak... Hayati'yi isterim.

Sabite:

— Ya... Onu hâlâ görmek arzusundasın ha?

Kesbiye:

— Evet, bu bir delilik, biliyorum. O beni sevmiş olsaydı şu haldeyken yanı başımda olurdu. Ne yapayım ki ben canımdan ve her şeyden vazgeçerim, yalnızca onu bir kere daha göreyim.

Üzüntüden Sabite'nin gözleri doldu. Kesbiye bunu kıskançlığına yorup:

— Biliyorum, bu arzum bana olan lütfuna karşı bir küstahlıktır. Hayati'yi elinle bana vermen elbet sana güç gelir, dedi.

Sabite ağırbaşlılıkla:

— Asla. Hata ediyorsun. Hayati bundan sonra bana kardeşten başka bir şey olamaz, cevabını verip derhal Hayati Bey'in aranıp bulunmasını adamlarına emretti.

Bir hafta sonra Hayati'yi bulup karısının yanına getirdiler. O gün Sabite Hanım da oradaydı. Hayati o zamana kadar şunun bunun yanında sığıntı olarak geçinmekteymiş! Şimdi de eşini geçindirmekten âciz olduğunu ve bin lira nakit parası olmayınca birlikte yaşayamayacağını kesin olarak bildirdi.

Kesbiye ağlayarak:

— Sabiteciğim! Bana bağışladıklarını Hayati'ye ver! Onlar bitinceye kadar beni terk etmesin. O zamana kadar ben dünyayı terk ederim, hastalığımın ne olduğunu bilmez değilim, diye rica etti.

Sabite kocanın soğukluğuyla karının fedakârlığını göz önüne alınca kadınlık gayreti ayağa kalkıp Kesbiye'ye acımaya ve Hayati'den daha çok nefret etmeye başladı. Ardından karı kocayı o halde bırakıp Şeker Hanım'ı konağa yolladı. Şeker Hanım, kâhya efendiyi Sabite'nin sarrafına gönderip bin lira getirtti, sonra Kesbiye Hanım'ın evine döndü.

Sabite parayı yanına alarak tekrar Kesbiye'nin odasına girdi. Hayati dirseklerini masaya dayamış, arkasını karısına dönmüş, düşünmekteydi. Kesbiye ise yüzünü dönmesini ve kendisine biraz iltifat etmesini, taş yürekli kocasından ağlayarak rica ediyordu.

Bedbaht anne, belki merhamete vesile olur zannıyla çocuğu babasına doğru yöneltti. Hayati, dizlerine tırmanmasından canı sıkılıp Sabit'i itince, zavallı masum düşüp başını masaya çarptı. Sabite'nin odaya girmesi de işte bu zamana rastlamıştı.

Sabite çocuğu kaldırıp Hayati'ye azarlayan bir bakış fırlatarak:

— Siz zulmü ilerletiyorsunuz! Çocuğunuza da mı acımanız yok! diye haykırdı.

Hayati, Sabite'nin kucağında ağlayan oğluna sevgiyle bakmaya başladı. Zira çocuk Sabite'nin cisimleşmiş örneğiydi.

Baba kollarını uzatıp çocuğu istedi. Sabite de vermekten çekinmedi. Hayati hem hıçkıra hıçkıra ağlıyor hem de Sabit'i okşuyordu.

Sabite, Hayati'nin karısına dair merhamete geldiğini sanarak:

— Eşinize de bir iki söz söyleyiniz, dedi.

Hayati:

— Ah Sabite! Sen ona o kadar merhametli olma! (Dönüp karısına dik dik bakarak) Bu kadın kıyafetindeki iblise iyilik etmek hatanın ta kendisidir. Önceden başımıza bela olan şu hain, her ikimizi de bedbaht etti! Benimle zorla evlendikten sonra yine de senin aşkın kalbimden çıkmamıştı. Hasta olup yatağa serilmiştim. Ah Sabite, neler çektim neler!.. Sıtma ateşiyle hayalini...

Sabite sözünü keserek:

— Yorulmayın, Kesbiye Hanım bana hepsini anlattı! Bunların hepsi mazi olup bitti. Şimdi bugünden bahsedelim.

Hakikaten Kesbiye bir haftadan beri bütün olan biteni Sabite'ye hikâye etmişti.

Hayati:

— Yok ama Sabite Hanım! Biraz da beni dinleyin!

Sabite:

— Anlatmanıza gerek yok!

Hayati:

— Öyleyse Kesbiye'den nefret ettiğimi söyleyeyim! Ben bu lanetli kadından tiksiniyorum.

Kesbiye alçalarak:

— Tiksin, ne istersen yap! Yalnız yüzünü bana göster, razıyım!

Hayati:

— Ben senin yüzünü görmek istemiyorum. Sen bana aşkımı unutturdun. Servetin de senin gibiymiş! Memuriyetimi kaybettim, âleme rezil olup kaldım. Sabite'nin sevgisini örtmek için kumar ve eğlence yerlerinden çıkamaz oldum. Sen benim mahvolmamın sebebi oldun.

Sabite:

— Elverir! Şu biçare hastanın zavallılığından yararlanarak bu halinizi ona yüklemek yaraşmaz! Ben onu himaye ediyorum.

Hayati:

— Aldanıyorsun Sabite Hanım! Bu kadın, bu canavar himayeye layık değildir. Sana ettiklerini de düşün!

Sabite küçümseyerek Hayati'ye baktı:

— Bana yalnız o etmedi! dedi.

Hayati başını eğip:

— Hakkınız var! Ben de alçağın biriyim! diye mırıldandı.

Sabite:

— Sözün uzunu kısası ne lazım, karınızla yaşamak için sizce gerekli olan para işte hazırdır, (yere koymuş olduğu büyücek bir çantayı vererek) bundan sonra Kesbiye Hanım'ı bahtiyar etmeye çalışın.

Hayati hayretle:

— Nasıl? Bu lütfu rakibenize siz ediyorsunuz ha?

Sabite:

— Kesbiye benim rakibem değildir. Çocukluk arkadaşım ve teyzemin oğlunun eşidir.

Hayati dizüstü çökerek Sabite'nin ayaklarını öpmek istemişse de sonradan fikrini değiştirip süratle ayağa kalktı. Pek kederli bir bakışla:

— Ah Sabite! Ben senin ayağını öpmeye bile cesaret edemem! Benim gibi bir rezil, bir dolandırıcı bir fazilet abidesinin ayağına yüz süremez, dedi. Hayati'nin yanaklarından yuvarlanan yaşlar, pişmanlığının ciddiyetini gösteriyordu.

Sabite:

— Eğer beni hoşnut etmek istersen karına iyi davran! dedi.

Sabite bu sözleri söyledikten sonra dışarıya çıkıp arabasını sordu. Hazır olduğunu haber alınca merdivenden aşağı inmeye başladı.

Hayati uğurlamak için gelip yetişti. Aralarında şu konuşma geçiyordu:

Hayati:

— Hakkımızdaki lütfunuz pek büyüktür. Lakin ben merhamet ve iyiliğin daha başka türlüsünü de beklerim. Sevgi ve akrabalık gibi şeyler, beni Kesbiye'den daha çok yardımınıza layık yapmıştır.

Sabite:

— Söyleyin, daha ne istersiniz?

Hayati:

— Kesbiye'nin sağlık durumundan anlaşılıyor ki ömrü uzun süre devam etmeyecektir. O zaman ben hamiyetli bir eşe, Sabit de merhametli bir anneye muhtaç olacağız.

Sabite:

— Bunu o zaman düşünün.

Hayati manidar bir bakışla:

— Evet ama sizden bir vaat alsam.

Sabite hiddetle:

— Bunu nasıl düşünebiliyorsunuz?

Hayati âşıkane:

— Ben hâlâ seni seviyorum!

Sabite:

— Susun!

Hayati:

— Ben hâlâ saadeti senin sevginde arıyorum! Hâlâ güzelliğinizin parıltısından gözlerim kamaşıyor!

Sabite merdivenin alt başında durmuş ve bir dişi aslan gibi köpürmüştü:

— Hayır, hayır! Sen saadeti yine servette arıyorsun. Şimdi gözlerini kamaştıran güzelliğimin ışığı değil, altınlarımın parlak rengidir! Ama sana son bir uyarıda bulunayım: Beni Kesbiye zannetme! Bir son nasihat de edeyim: Pişmanlığını koruyup doğru ol!

Sabite bu sözlerden sonra arabasına binmişti. Hayati araba kapısını kaparken:

— Ah Yarabbi! İnsan şeklinde bir melek! deyip, son bakışını kederli bir halde Sabite'ye yöneltti.

Araba uzaklaşmıştı ki Sabite gözyaşlarını silip yürekten, "Ah Hayati!" dedi.

Bu sözleri Gayret'in yanında söylemiş olsaydı, sadık cariye yine, "Eyvah, hanımcığım hâlâ onu seviyor" demekten kendini alamazdı.

Halbuki Gayret, Kesbiye meselesinde pek kayıtsız davranıyordu. O hâlâ hanımının manevi cellatlarını affetmemişti.

Saat on iki buçuğa geliyordu ki Sabite de konağına dönebildi. Olanları Gayret'e anlatırken Hayati'nin tekrar ilân-ı aşkla kendisine evlilik teklif ettiğini anlatınca Gayret:

— Hanımcığım! Sen ona şiddetli bir tokat atmadın mı? diye haykırmıştı.

Sabite:

— Hayır Gayret! Gerek görmedim! Zira o vicdanından yediği tokatlarla sersem olmuştu, cevabını verdi.

Nisan ayına kadar Kesbiye adeta iyileşip ayağa kalkmıştı. Hayati'yi görmemek için Sabite oraya bir daha adım atmadı, hastanın durumunu Şeker Hanım'la sordurdu. Kesbiye iyileştikten sonra üç dört defa Sabite'nin konağına gelip onunla görüştü.

Yaz gelince Sabite yine yazlığa gitmişti. Bir iki ay Kesbiye'yi aratamadı, o da gelmedi. Bir gün Şeker Hanım'ı gönderip, bir ay hava değişimi için Kesbiye'yi getirmesini söyledi.

Şeker Hanım akşama yalnız dönüp, Hayati Bey'in evi de eşyasını da satıp savarak Kesbiye'yi, Sabit'i alıp o mahalleden çıkmış ve nereye gittiğini de söylememiş olduğunun haberini getirdi.

Sabite buna çok şaşırdı.

Kış gelip konağa taşındıktan sonra Kesbiye bir gün çocuğuyla beraber çıkageldi, durumunu anlattı. Meğer Hayati elindeki bin lirayı kumarda sarf ettikten sonra, karısının ev eşyasını da satıp harcamış, Kesbiye utancından gelememiş!

Sabite, Kesbiye'nin lime lime olmuş elbisesini derhal yeni giysilerle değiştirip, ayda beş lira gelir getiren bir de dükkân bağışladı. Hayati'ye götürmesi için de yüz lira verdi.

Kesbiye sık sık geleceğine ve bir daha kocasına malını çarçur ettirmeyeceğine söz vererek çıkıp gitti. Ondan sonra da bir daha görünmedi.

Sabite, Kesbiye'yi gerçekten affetmişse de Allah affetmemiş ve onu hak ettiği cezaya uğratmıştı.

Bunu ileride göreceğiz.

ONUNCU BÖLÜM

EVLİLİK

1

Bahar gelmiş, Sabite yazlığa taşınma hazırlığını emretmişti. O sırada Şeker Hanım loğusa olan "Baise kız"ın yanında bulunduğundan ne yazık ki konaktakilere yardım etmekten mahrum kalmıştı. Nasıl olmuşsa bir gün pürtelaş çıkageldi; ebe hanımdan fakir bir kadının doğum yapamadığını işitmiş, mahallesini sorup gidip görmüş, bir hekim gönderilmesi için Sabite Hanım'a başvurmak zorunda kalmıştı.

İyiliksever kadıncağızın anlattıklarından sonra Sabite acele doktorunu yanına katıp gönderdi. Akşamüstü de kadıncağızın kurtulmuş olduğu haberini aldı.

Ertesi gün kılık değiştirerek eski bir car sarınıp Gayret'le beraber loğusayı görmeye gitti.

Şeker Hanım hâlâ orada, maddi değilse bile manevi iyilik etmeye uğraşıyordu. Sabite'yi görünce ayağa kalkıp hürmet etmeye hazırlanmışsa da aldığı bir işaret üzerine ona bir hizmetçi muamelesi yapmak zorunda kalmıştı.

Loğusa kendisini mutlak bir ölümden kurtaran hanımefendinin adamlarına gereken teşekkürü göstermeye çalışıyordu.

Sabite, getirdiği kırmızı şekerle çocuk takımlarını lohusanın yanı başına, bir kese parayı da yastığının altına koyup buyur edildiği yere oturdu. Meğer Şeker Hanım önceden kahve ve loğusa şerbeti hazırlamışmış. Cömert hanımın cariyelerine de kahve ve şerbetler verildikten ve hanımefendiye dualar ve övgüler edildikten sonra Sabite veda ederek gitmek üzere dışarıya çıktı.

Yıkık dökük merdivenden üç kişi çıkmaktaydı. Sabite onların geçmesini bekleyerek dar sofada durmaya mecbur oldu.

Gelenlerden ikisi kadın, diğeri genç bir erkekti.

Erkeğin saçının sakalının birbirine karışmış, başının önüne eğilmiş olmasından, genç yaşında felakete uğradığı yahut uzun süre hastalık çekmiş olduğu tahmin ediliyordu.

Sabite, erkeğin dikkatli dikkatli yüzüne bakmasından rahatsız olup, eski peçesini hemen indirmişse de genç göreceğini görmüştü, zira geri kalan basamakları bir iki adımda atlayarak Sabite'nin üzerine hücum edercesine peçesini yakalayıp kaldırdı! Sabite neye uğradığını bilemeyerek loğusanın odasının karşısına gelen ufak bir odaya kaçmaya mecbur olmuş, Gayret de hanımını kurtarmaya koşmuştu. Kadınlardan, ötekinden genç ve hanımefendi kıyafetinde olanı Sabite'ye, "Korkma kızım korkma! Zararlı değildir!" diyerek korkusunu geçirmek istedi. Genç, bu sözü söyleyene dönerek:

— Ah kardeşim! Sen de mi beni delirmiş sanıyorsun? (Haykırarak) İşte ben aradığımı buldum. Fazilet meleği gökte uçarken şimdi yere inmiş, diyordu.

Kadınlar ilerleyerek Sabite'yi inceleyip gözden geçirdiler. Genci, erkeğe dönerek:

— Bu mu? Emin misin? dedi.

Erkek:

— Evet! Bak işte kâtip kalfa da burada! Şemsiyeyi başımda paralayan Arap!

Sabite hâlâ alık alık bakınıyordu. Ama Gayret karşısındakinin kim olduğunu tanıyıp Sabite'ye:

— Hani ya, peşimizi bırakmayan şık yok muydu? İşte bu! Şimdi suratı da kıyafeti de değişmiş! diyerek hanımının hayretini giderdi.

Müştak'tan başkası olmayan bu genç, Gayret'e, "Fikri de değişmiş dersen, beni tam anlamış olursun!" cevabını verdi.

Kadınlardan genci, ki Nâsıha Hanımefendi'dir, kâhya hanımın söylemesine meydan vermeyip Sabite'ye:

— Olan olmuş! Onları unutmalı. Şimdi biraderim Müştak Bey kendini düzeltti. Seni o zamandan beri arıyoruz. Çünkü senden başkasını istemiyor. Onun istediğini de biz isteriz. İşte Allah'ın emri ve peygamberin kavliyle seni kardeşime alacağım, razı mısın? diye sordu.

Bu esnada Şeker Hanım'la loğusanın anası sesleri işitmiş, gürültüyü anlamak için sofaya çıkmışlardı. Sabite'nin Şeker'e verdiği gizli işarete uyup tekrar loğusanın yanına gittiler.

Nâsıha Hanımefendi'nin bu mertçe talebi Sabite'nin hoşuna gitti; gayet net bir sesle:

— Efendim, zengin ve kibar olduğunuz her halinizden belli. Ben ise bir hizmetçi parçasıyım! dedi.

Nâsıha:

— İster fakir, ister dilenci kızı ol, kabulümüzsün.

Sabite:

— Sonra başıma kakmayasınız?

Nâsıha:

— Asla.

Müştak:

— İki büyük ailenin saadetinin ve benim hayatımın elinizde olduğunu unutmayın. Ağzınızdan çıkacak bir kelime, suçlu hakkında hâkimin vereceği karar gibidir!

Nâsıha:

— Haydi kızım! Seni bize götürelim.

Müştak:

— Evet, evet, birlikte götürelim!

Sabite:

— Ben büyük bir dairede hizmetçiyim. (Gayret'i göstererek) Bu da orada perhiz yemek pişirmek için aşçılık ediyor. Şimdi gitmemiz olmaz. Yerinizi tarif edin, sonra biz geliriz.

Nâsıha:

— Olmaz, şimdi beraber gidelim.

Sabite:

— Hanımlar bizi bekler!

Nâsıha:

— Kapı yoldaşın gidip haber versin.

Sabite:

— Gideceğim yeri görmeden kapı yoldaşım beni bırakmaz.

Nâsıha:

— Şimdi hep birlikte bize gideriz, sonra kapı yoldaşın gideceği yere gitsin!

Nâsıha Hanımefendi, kâhya kadını loğusanın odasına yollayıp iyilik göstermişti. Kolunu bırakmadığı Sabite'yi sürüklercesine arabasına götürüp, "Konağa" emrini verdi. Müştak Bey de arkadaki arabaya binmişti.

Konağa vardıklarında Sabite'yi kâhya hanımın odasına aldılar. Gayret'e bir çıkının içinde beş mecidiye verdilerse de kabul etmedi. İkiz hoppa kızlar Sabite'yi seyretmek için etrafını kuşatmışlardı. Neyse ki Sabite bir bahaneyle onlardan uzaklaşıp Gayret'i bir köşeye çekerek lazım gelen emri verebildi. Gayret ondan sonra gönül rahatlığıyla, Müştak Bey'in konağından çıkıp gitti.

2

Ertesi gün Sabite'yi hamama koydular. İkizler, Sabite'nin üstündeki sade fakat pek kibar işi olan elbisesini beğenip nereden bulduğunu sormuşlardı.

Sabite, "Olduğum yerin küçük hanımı verdi" cevabını vermişti. Hamamda bile peşini bırakmadıklarından basit bir hizmetçi zannettikleri ve küçümser gözlerle baktıkları Sabite'nin soyunma odasında bıraktığı zarif ve düzgün çamaşırlarını görünce, Necibe kardeşine:

— Görüyor musun Nesibe? Bunlar ne güzel çamaşırlar, bu nasıl fukara kızı? demişti.

Nesibe:

— Hem şu bizim yeni diye giydiğimiz çamaşırla yan yana koy da bak! Ne büyük fark var. Hizmetçiyi ağabeyimize layık görmedik ama onun üstü başı bizden mükemmel!

Necibe:

— Benim buna hiç aklım ermedi. Dünden beri zavallı kızcağıza etmediğimiz hakaret kalmadı. Artık dilimizi kısalım.

Nesibe:

— Giysileri gibi galiba lafı da güzel, bize cevap bile vermedi, hep tebessüm etti. Ne yalan söyleyeyim kardeşim, ben onu görünce sevdim ama hizmetçi dediler de bu canımı sıktı.!

Necibe:

— Ben de sevmiştim. Fukara kızı dediler de ağabeyime layık görmemiştim.

Onlar sohbetlerini, Sabite hamamdan çıkıncaya kadar uzatmışlardı. Yengeleri olacak bir kız her kim olursa olsun, mademki evlerine iyilik getirecektir; onu sevmeye saf kalplerinde büyük bir meyil oluşmuştu. Sabite giyinirken biri gömleğini düzeltiyor öteki de kısa kıvırcık saçlarını düzeltmeye çalışıyordu.

Sabite ikizlerin bıktırıcı sorularına pek kısa cevaplar vermekle beraber kendisinden nefret etmeyip hoşlandıklarını anlıyordu. Giyinip Nâsıha Hanımefendi'nin eteğini öpmeye gittikleri zaman Sabite ağırbaşlı, asil duruşunu koruyarak yürümekteydi. Koca Mültezimzade kızı, oynadığı rolde izini belli etmemeye çalışarak gayet mahcup bir tavırla eğildi, hanımefendilerin eteklerini öptü.

Büyük Hanımefendi artık oğlu Müştak'ın kurtulduğuna aklı kestiği için sevincinden ağlamaya başlayıp gelinin yüzüne bakamadı. Nâsıha büyük bir dikkatle Sabite'yi gözden geçirince, halindeki şirinlikten, tavrındaki nezaketten sefile namını kazanmış olan bu kızın fakir düşmüş bir asilzade olduğunu düşündü ve onu sorgulamaya başladı.

Nâsıha:

— Kızım! Anan baban var mı?

Sabite ayakta, huzurda bekler durduğu halde:

— Hayır efendim, Allah'tan başka hiç kimsem yok!

Nâsıha:

— Ananı babanı tanıyor musun?

Sabite derin bir ah ederek:

— Hemen hemen tanımıyorum gibi.

Nâsıha:

— Baban ne iş yapardı, adı neydi?

Sabite:

— Bilmiyorum.

Nâsıha:

— Bu doğru bir söz değil, zekân gözlerinden anlaşılıyor. Nasıl olur da babanın adını bilmezsin?

Sabite:

— Onların vefatında pek küçükmüşüm, aklım ermiyormuş.

Nâsıha:

— Seni kim büyütmüş?

Sabite:

— O gördüğünüz siyahi.

Nâsıha:

— Yok ama bu da doğru değil, o Arap seni büyütecek kadar yaşlı görünmüyor.

Sabite susmuştu, Nâsıha onu fazla konuşturamayacağını anlayınca gitmesine müsaade etti. Sabite'yi yine alıp kâhya hanımın odasına götürdüler.

Ertesi gün pazartesi olduğu için nikâhın kıyılmasına karar verilmişti. Hülasa o gün Sabite, Müştak Bey'le nikâhlandı. Vekâlet için kızın adı ve unvanı sorulunca Sabite şöyle cevap vermişti:

— Ruhi'nin kızı Sabite.

Nâsıha, "Bu acayip bir kız! Dün babasının ismini sakladı, bu gün söylüyor," demekten kendini alamamıştı.

Düğünün haftaya yapılması kararlaştırıldığından bütün konak halkı hazırlıklara başladı.

Nikâhın ertesi akşamı Gayret gelip gece orada kaldı. Sabahleyin her ne kadar gelin hanım aranmışsa da maalesef ortadan kaybolmuştu.

Kâhya hanımın dikkatli bakışları daima üzerinde olan Sabite, ihtiyar kadının sabah namazı için abdest almaya gitmesinden istifade ederek Gayret'le beraber kaçmıştı.

Bu haberi alan zavallı Müştak Bey, aklı büsbütün yerinden oynayarak ne yapacağını şaşırıp kalmıştı. Önceden meçhul bir sefileyi, şimdiyse nikâhlısını aramak felaketine uğramıştı.

O zaman konakta herkesin ağzında dönüp dolaşan sözleri bir dinlemeli.

Kâhya hanım:

— Asılırsan Frenk sicimiyle asıl derler. Böyle ne olduğu belirsiz kızlar alınır mı?

Büyük Hanımefendi:

— Ah, Müştak'ın işi yok da üç senedir bir dilenci kız için dünyayı başına zindan etti. Hiç bu çeşitlerden insana vefa gelir mi?

Başkalfa:

— Allah'tan bulasıca! Yine Köprü başına dilenmeye gitmiştir. Hanımlık ona ne kadar uzak!.. diye söylenip bağrışmaktalarken Nâsıha:

— Canım telaş etmeyin, bu kız öyle adi bir şeye benzemiyordu, elbet bunun bir sebebi vardır, sözleriyle ortalığı yatıştırmaya çalışıyordu.

İkizler de:

— Hanım abla, hakkın var, o kızın giysileri de çamaşırları da ne güzeldi, hiç böyle dilenci olur mu? diyorlarsa da Nâsıha karışıklık esnasında kardeşlerinin sözlerine dikkat etmiyordu. Akıllı Nâsıha eğer kardeşlerini soruşturmuş olsaydı, Sabite'nin kibar olduğunu keşfedecekti.

Bu defa ikizlerin haşarılığı işe yaradı, her kafadan bir söz çıktığı böyle bir anda ikizler de kâhya hanımın odasını altüst ediyorlardı; ısmarladıkları bazı şeyleri kâhya hanım alırmış da küçük hanımlara öfkelendiği için vermezmiş, ikizler bu düşünceyle aranırlarken, kâhya hanımın baş yastığının altında bir mektup buldular. Ne olduğuna akılları ermediği için hemen Müştak Bey'e getirdiler.

Müştak, zarfın üstünün kendine yazılı olduğunu okuyunca açıp bir göz gezdirdi. Sonra sevinçle, "Bulduk, bulduk!" diye haykırdı!

Mektup şöyleydi:

Efendim Hazretleri,

Eğer cariyenizi isterseniz Akbıyık'ta Mültezimzade Merhum Ruhi Bey'in konağına müracaat ediniz!

Nikâhlınız
Sabite

Nâsıha derhal yaşmaklanarak kâhya hanımı ve ikizlerin ricası üzerine onları da yanına alıp arabasına bindi.

3

Öğle vaktiydi. Nâsıha Mültezimzade konağını sora sora bulup kazazede olduğu zaman yardım gördüğü konak olduğunu anladı.

İçeriye girince Şeker Hanım tarafından karşılanarak gayet düzgün döşenmiş bir salona alındı.

Giyimli kuşamlı cariyeler hizmete koşmuşlardı. Kahveyi Gayret Kalfa sunmuştu. Nâsıha fakirin kapı yoldaşını elmaslara boğulmuş görünce gelin hanımın nasıl bir kıyafetle geleceğini düşündü.

Bir saat kadar Şeker Hanım'la Gayret Kalfa karşılıklı sohbet edip misafirleri sıkmamaya çalıştılar.

Hanımefendinin henüz uykudan uyandığı için gecikmiş olduğunu da Nazife söylemişti.

Dışarıda bir ayak patırtısı olunca cariyeler terbiyeli bir tavır aldılar. Kapı açılıp siyah dantelayla süslü sarı atlas elbise giymiş güzel bir kızın odaya girmesi herkesi ayağa kalkmaya mecbur etmişti.

Sarı renk Sabite'nin esmer rengini fazlasıyla açmıştı. Parlak saçları arasında gömülüp kalan mücevherli tarağı da o siyahlık içinde gün batımına baskın çıkan ışıklı yıldızlar gibi pırıltılı görünüyor ve güzellik saçıyordu.

Sabite güler yüzle görümcesinin ve kâhya hanımın ellerini, ikizlerin de yanaklarını öptükten sonra orta kanepeye oturdu. Müştak Bey takımı şaşakalmışlardı.

Nâsıha:

— Allah aşkına Hanımefendi! Bu ne hal! Kendimi eski zaman hikâyelerinde sanıyorum! dedi.

Sabite:

— Zaten insan ömrü dediğimiz birer ibretlik hikâye değil midir? Eğer başımdan geçenleri yazacak olsam uzun bir roman olur.

Nâsıha şakalaşma amacıyla:

— Ben romanların aleyhindeyim.

Sabite:

— Bunu reddederim; hemcinsimize kötü huylarını bıraktıracak olaylar, iyilere iyilikleri yüzünden ruhani zevki tattıracak hikâyeler hep onda mevcuttur. Romanların aleyhinde olanlara şaşarım, zira insana ister gönül rahatlığıyla ister acı çekerek olsun, ömrünün geçiciliğini unutturmak, bazen geçmişin hatırlanmasıyla kederlenmek bazen de müteşekkir olmak gibi ruhani meseleleri yasaklamak ve yok etmek mümkünse, romanlar da faydasızdır!

Nâsıha:

— Lakin (ikizleri göstererek) şu bizim kızlara romanı okutun da ondan fayda bekleyin.

Sabite:

— Ahlaki romanları seçip okutun. Dünyayı bilmeyenlerle bilenlerin farkı çoktur. Anadan doğma bir körün birdenbire gözleri açılıp güneşi görürse tekrar kör olacağı şüphesizdir. Ama güneşin ne olduğunu bilen ona büyüteçle bakılamayacağını akıl eder.

Nâsıha gelinin anlayışını beğenip takdir etti.

Nâsıha:

— Şimdi yine kendi bahsimize gelelim. Kendinizi bize neden tanıtmadınız?

Sabite:

— Evleneceğim kişinin servetime değil, bana talip olmasını arzu ettiğimden.

Nâsıha:

— Loğusada tesadüf ettiğimiz gün söylediğimiz sözler bizzat size talip olduğumuzu göstermeye yetmedi mi?

Sabite:

— Hayır! Bunu sözle değil, fiilen görmek istedim.

Nâsıha:

— Pekâlâ, olan oldu! Artık kocanızın evine hangi gün teşrif edeceğinizi söyleyin!

Sabite:

— Baba ocağım tütsün isterim. Eğer Müştak Beyefendi buraya gelmeye razı olurlarsa kendilerine minnettar kalırım.

Nâsıha daireye bakıp Sabite'ye hak verdi. Biraz daha konuştuktan sonra kalkıp annesinin konağına döndü. Başlarından geçenleri birer birer anlattı. Ailece verilen karar üzerine on gün sonra Müştak Bey, Mültezimzade konağına içgüveysi gelip güzel eşiyle zifafa girdi.

Düğün çok gösterişli olmamıştı. Davetliler hısım akraba ile Saadettin Paşa'nın eşi, gelini, Ada'da ikamet eden kızı ve yanlarında çalışan kâhya hanımla bir iki de cariyeden ibaretti.

Saadettin Paşa ailesini görünce ikizlerin yüreği oynamıştı. Nasıl oynamasın ki, Atıf ile yaramaz Akif, Saadettin Paşa'nın torunlarıydı.

Atıf ve Akif'in zorlama ve ısrarıyla halaları, Dilbeste Kalfa'yı alarak Müştak Beylere gidip ikizleri Allah'ın emriyle istemişti. Nâsıha Hanım, "Ağabeyleri iyileşmedi, gelin edemeyiz" diye reddetmişti, talep birkaç kez tekrar etmişse de fayda vermemiş, kabul edilmemişti. Bu yüzden Akif kızları kaçırmaya teşebbüs etmiş ve bir aracıyla kızlarla haberleşmeyi başarmıştı. Kaçma teklifi kızları kararsızlıkta bırakıp düşünmeye mecbur ettiğinden, kendilerine pek iyiliksever görünen Nihavent ismindeki bir cariyeye sırlarını açıp fikrini sormuşlar. Nihavent, "Mademki Nâsıha Hanımefendi vermiyor, kaçın" demişse de kendisine emanet edilmiş evrakı usulca Nâsıha Hanımefendi'ye teslim etmişti.

Nâsıha ikizleri dövdüğü günden beri onları sürekli göz

hapsinde bulundurup Nihavent'i de tembihlemiş, kızların sırrını bu suretle elde etmişti.

Akif'in kandırmaları Nâsıha Hanımefendi'yi çok öfkelendirdiğinden, kardeşlerini yine cezalandırmış ve kız isteme niyetiyle Saadettin Paşa'nınkilerden gelenleri hakaretle reddetmiş ve bu durum her iki aile arasında büyük bir nefrete sebep olmuştu.

Sabite, Saadettin Paşa'nınkilere bir iyilik etmek isterdi. Cuma günü görümcesinin elini öperken taktığı gerdanlığı reddedip, kendisinden başka bir hediye istediğini söyledi. Nâsıha'nın, "Ne isterseniz veririm" demesi üzerine Atıf ile Akif Beylerle ikizlerin evlendirilmesine el vermesini istedi. Müştak Bey'in ricası da son raddeye varmıştı.

Velhasıl o gün Saadettin Paşa ailesine de uğurlu bir gün olmuş, ikizlerin Sabite'ye olan sevgisi de büyük bir minnettarlığa dönüşmüştü.

Dilbeste Kalfa düğün evinden konaklarına döndüklerinde, müjdeyi beylere vermek için herkesten önce davranmıştı.

Akif:

— Ah kâfir! Sana öfkem var ama... Bu müjdeye karşılık boşboğazlığını affettim! demişti. Atıf ise hemen cebinden saatini kordonuyla beraber çıkarıp hediye etmişti.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATİ'NİN DÜĞÜN HEDİYESİ

1

Hikâyemizin faziletli kahramanı Sabite beş günlük gelindi. O sabah arkasına al atlas üstüne siyah tül geçmiş bir robdöşambr giymiş, başına da siyah kurdeleden Frenk bağı[1] bağlamıştı.

Gonca ağzını süsleyen tatlı tebessümler kocasından hoşnut kaldığını gösteriyorsa da bakışında gizlenen garip bir gam belirtisi, kalbinde çıkarılması mümkün olmayan bir kederin büyüdüğünü ima etmekte, güzel gözlerinin etrafını kuşatan siyah daireler eski sefalet günlerini bilmeyenlere çekmiş olduğu güçlükleri anlatmaktaydı. Bu haliyle yine pek güzeldi. Üç senelik refah, o zayıf vücudu beslemiş, rengini tazelemişti.!

Gözlerinin etrafını çevirdiğini söylediğimiz o çürüklük bile yüzüne tatlılık veriyordu.

Şöyle ki, aşağı baktığı zaman o karanlık daireler uzun devrik kirpikleriyle örtülerek güzelliğini artırıyor, karşısındakine bakınca vakarını daha çok ortaya çıkarıyor; sanki önceden talihiyle mücadelesinde gösterdiği kahramanlığa o gölgeli daireler birer delil, birer kanıttı da onun için övünç izleri demek oluyordu.

Dekolte robdöşambrından görünen çıplak yuvarlak omuzları, yüz hatları kadar orantılı, alçıdan yapılmış mükemmel heykeller kadar göz alıcıydı.

1 Fiyonk.

Kısacası olgun tavırlı, vakur bakışlı Sabite "güzel" denen şeye gerçekten numune olmaya layıktı.

Müştak, Sabite'ye kavuştuğu halde bile hasret ve arzusunu elden bırakmamış, güzel eşine hayran olmuş kalmıştı.

O gün sabah kahvesini içerlerken cariyelerden çok cüretli olan Nazife odaya girip elinde bulunan sararmış eski bir kartviziti uzatarak:

— Dilenci kıyafetinde bir adam gelmiş, mutlaka Sabite Hanım'ı göreceğim, diye ısrar ediyor. Başa çıkamamışlar. Gayret Kalfa da deminden sokağa çıkmıştı. Size haber vermeye mecbur olduk. Dilenci, bu kâğıdı Sabite Hanım'a gösterirseniz o beni tanır diye söyleniyor, dedi. Sabite kartvizite göz gezdirince elinin titremesinden kahve fincanını devirmesine ramak kalmıştı.

Nazife koşup fincanı aldı. Sabite boğuk bir sesle:

— İnanılmaz bir şey! diyordu.

Müştak telaşla ne olduğunu sorunca Sabite kartı uzattı. Üstünde şu kelimeler yazılıydı: Şakir oğlu Hayati.

Müştak Bey eşine sorarak:

— Bu kimdir?

Sabite'nin sesi çatallaşarak:

— Kardeşim yerinde olan teyze oğlumdur. Babası da babamın akrabasındandır.

Müştak:

— Ondan kaçar mıydınız?

Sabite önüne bakarak:

— Hayır, birlikte büyümüştük.

Müştak Nazife'ye o adamın yanlarına getirilmesi emrini verince, kız şaşkınlığından, "Bizim hanımefendinin dilenciden soyu varmış!" diye mırıldanarak çıktı.

Birkaç dakika sonra kapı açıldı, içeri kucağında zayıf bir çocuk olan tuhaf kılıklı bir şahıs girdi.

Bu adam Sabite ile Kesbiye'nin paylaşamadıkları o güzel Hayati miydi? Ne gezer! Sanki mezardan çıkmış bir ölüye ya da iskelet şekline girmiş bir adama benziyordu. Sanki kemikten bir insan şekli yapmışlar, mavi camdan iki iri göz

takmışlar... Bakışı donuk. Elmacık kemiklerinin görünüşü biçimsiz. Eğer konuşması olmasa gerçekten insan korkup kuruntuya kapılacaktı.

Pantolonu lime lime olup uçları saçaklanmış, diğer kusurları bol ve yenice bir setre[1] içinde epeyce gizlenmişti.

Kucağındaki çocuk hemen hemen çıplak bir haldeydi ve kendine olan benzerlikten oğlu olduğu ilk bakışta anlaşılmaktaydı.

Hayati adıyla odaya giren bu insan kurusu Sabite'ye doğru yürüyerek kuvvetli bir sesle:

— Küstahlığım büyüktür ama yerine getirilecek görevler de pek mukaddestir, dedi.

Hayati'nin sesi elektrik gibi bütün vücudunu sarsmış olduğundan Sabite şiddetle ayağa kalkmıştı. Hayati sözüne ara vermeden devam etti:

— Ebeveyninin günahlarını (kucağındaki çocuğu göstererek) şu zavallı masum çekiyor. Gençliğimiz zehirlenmişse de çocukluğumuz çok tatlı geçmişti. Şu yavrucak her şeyden mahrumdur. Anadan, babadan, yiyip içmeden, dedim ya, her şeyden...

Sabite haykırarak:

— Kesbiye Hanım nerede?

Hayati:

— İyiler için istirahat, kötüler için azap olacak bir yerde!

Sabite:

— Sabrım tükeniyor, söyleyin!

Hayati:

— Mezarda!

Sabite sandalyesine düşüp hüngür hüngür ağlamaya başladı. Müştak karısını susturmaya uğraşmışsa da başaramayınca, misafire oturmasını teklif etti. Hayati elbisesinin kirinden kadifeli sandalyelere oturmaya sıkıldı. Müştak bir hasır sandalye getirmek üzere diğer odaya geçti, döndüğünde Sabite'nin gözlerinin mendille örtülmüş, misafirin tutkulu

1 Eskiden daha çok resmi dairelerde giyilen, düz yakalı, önü ilikli, etekleri uzunca, Avrupa kesimi bir tür ceket.

bakışlarının ise karısının üzerine garip bir şekilde yönelmiş olduğunu gördü. Yüreği oynayıp bunların arasındaki bir sırdan kuşkuya düştü. Sabite, ağlaması biraz geçince yine Hayati'yi sorgulamaya kalkıştı:

— Bedbaht Kesbiye niçin bir daha gözükmedi?

Hayati:

— Lütfunuzun çokluğundan utanmıştı.

Sabite:

— Bari iyi bakabildiniz mi?

Hayati:

— Kim bakacak, ben de o zaman hastanedeydim!

Sabite:

— Demek oluyor ki Kesbiye Hanım hastanede...

Hayati:

— Evet, hastanede vefat etti.

Sabite:

— Onu evinde tedavi ettirmek için malını satabilirdiniz. Ya da bana müracaat edebilirdiniz.

Hayati:

— Kader aksini istemiş, Kesbiye'nin vefatından evvel, önceki gibi satıp savıp (utançla önüne bakarak) harcadım. Bunu huy edinmiştim. Elde avuçta bir şey kalmayınca arkadaşlar da bana itibar etmez olmuştu. Ben de inadına başlarına bela oluyordum. Nasıl olduysa bir gece çıkan kavgada fena halde başım yarılarak bayılmışım. Gözlerimi açınca kendimi hastanede buldum. Üç ay sonra çıkabilmiştim. Kesbiye'yi aradım, hastanede olduğunu haber aldım, gittim, elime bu çocuğu verdiler.

Hayati'nin kısa ama metin anlatımı Sabite'yi daha fazla üzmüştü.

— Zavallı Kesbiye!.. Zavallı çocukluk arkadaşım! diyerek için için ağlamaya başladı.

Hayati:

— Kesbiye çektiği elem ve zorlukları hak ettiğini vasiyetnamesinde itiraf ediyor. Bakın! diyerek Sabite'ye iki kâğıt verdi.

Kesbiye'nin Hayati'ye vasiyetnamesi:

Hayati!

Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin! Ben sana eş olmak için kardeşlik bağıyla bağlı olduğum bir sadık dostumun hukukunu ayaklarımla çiğnedim. Bir mazlumun kalbini zalim ellerimle sıkarak kanını içtim. Anamı, dadımı sokaklarda bırakarak sana yaranmak istedim...

Heyhat!

Sana olan sevgim gibi hepsi boş! Kıvrım kıvrım kıvranarak, "Hayati" diye inlediğim şu ölüm döşeğinde elimi tutanlar, perhiz emriyle zaafımı artıran tabiplerdir. Bir taraftan diğer tarafa çevirenler, sert sözlü hizmetçilerdir.

Şu zamanımda olsun bana yardım etmeli değil miydin? Ah, ben günahkâr olduğumu unutuyor muyum?

Hayır Hayati! Sana sitemim yok! Düştüğüm bu acı yalnızlık, hep ettiklerimin cezasıdır. Ben bu hallere tamamıyla müstahakım. Sabitçiğimi götür, kendi elinle Sabite Hanım'a teslim et!

Sabite'ye vasiyetnamesi:

Fazilet timsali olan Sabite!

Sefaletin ellerinde ezildiğin vakit sana yardım edeceğim yerde, vefasızlık hançeriyle kalbinde bin yara açtım. Kendimi mesut zannettiğim zamanlar senin ne gibi bir acıyla yardımsız, kimsesiz, bir viranede kıvrım kıvrım kıvrandığını aklıma bile getirmez, dünyada kendi saadetimden başka bir şey düşünmezdim.

Ah Sabite! Şu okunamayacak kadar karışık yazılarımı dikkate al. Pek feci bir halde, hastane köşesinde inlediğimi söyleyeyim de intikamını intikam sahibi Allah'ın nasıl almakta olduğunu anlayarak gönlün rahat olsun! Sana çektirdiğim eziyetlerin yüz kat fazlasını çekmekteyim! Senin yanında sadık bir Gayret vardı, seni yalnızlık ve sahipsizlik belasından kurtarıyordu. Bense uğruna canımı vermeyi göze aldığım kimse tarafından merhametsizce unutuldum. Ah Sabite, sözümü tek-

rar ediyorum. Senden daha fazla felaketzedeyim, memnun ol. Yok, senin gibi cömert birisi, eski bir mektep arkadaşının felaketinden memnun olmaz Sabiteciğim... Görüyorsun ya! Sana çocukluğumuzdaki o tatlı hitabı ediyorum artık... Sen bana Kesbiyeciğim demek istemezsen de Sabiteciğim sözü bana pek tatlı geliyor, ah, çocukluk çağlarımız kadar tatlı! İşte son ümit, senin o ahlakın gibi güzel isminden dolayı Sabit ismini verdiğimiz yavrucuğumu, iyilikten başka bir şeye uzanmayan insaniyetli ellerine emanet eder ve ayağının toprağına da yüz sürerek binlerce kere affını talep ederim. Elveda!

Kesbiye

Not: Sabite! Sana çok fenalık ettiğimi, karşılığında senin saadete kavuştuğunu, benim de her şeyden üzgün olarak vefat ettiğimi mezar taşıma yazdırmanı, büyüklüğünden rica ederim.

Sabite vasiyetnameleri okuyup bitirdikten sonra ellerini uzatıp:

— Ver Hayati, ver! O kıymetli emaneti teslim et! diye haykırdı.

Hayati ayağa kalkıp yavaş yavaş Sabite'ye yaklaşarak:

— Sabite Hanım, evlendiğinizi Hurşit Ağa'dan duydum, akrabanız olduğum için size bir hediye borçluyum. (Sabit'i vererek) İşte size düğün hediyem. Bu çocuk geçmiş günleri hatırlatmaya yeter, dedi.

Sabite çocuğu göğsüne bastırıp:

— Hediyenizi kabul ettim! (Eşine dönerek) Bana evlat olan size ne olur? diye sordu.

Müştak:

— Aynı şekilde bana da evlat olur!

Sabite:

— O halde...

Müştak:

— Ben de kabul ettim, manevi evladımızdır.

Sabite:

— Teşekkür ederim efendim. (Hayati'ye) Şimdi siz ne yapacaksınız?

Hayati:

— Üç güne kadar Yemen'e gidiyorum. Hastaneden çıkınca çocukla nereye gideyim diye şaşırmış kalmıştım. Aklıma Hurşit Ağa geldi. Evine gittim, bulamadım, başka mahalleye taşınmış. Neyse sora sora buldum, durumu anlattım. O şimdi sayenizde işini yoluna koymuş; ev, hizmetkâr hep mükemmel. Bana, "Oğlum sen bir memuriyet bul, böyle olmaz" nasihatini verdi, razı oldum. Talih Yemen'eymiş. Sırtımdaki paltoyu da o giydirdi. Sabit'i size verdikten sonra yalnız kendimi geçindirmek için çalışacağım, bin beş yüz kuruş neme yetmez!

Sabite:

— Akıllı davranmak şartıyla!

Hayati:

— Aa, emin olun, zaten kendimi ölmüşle bir tutuyorum, unutmak mümkün değil.

Hayati'nin son üstü kapalı cümlesi Müştak Bey'in aklını karıştırmıştı. "Unutmak mümkün değil..." Kimi? Eğer Kesbiye'yi ise bu sözleri söylerken bakışından saçılan tutku kıvılcımına Sabite'nin hedef olması neden ileri geliyordu?

Müştak, manevi çocuğunun asıl babasına kötü bakmaya başladı. Sabite beş günden beri başından geçenleri anlatmışsa da Hayati'ye nişanlanmış olduğunu ve ona sevgisi olduğunu anlatmaya değer bulmamıştı. Hayati'yle Kesbiye'nin zulmünü bir kardeşle bir arkadaşın vefasızlığı derecesinde göstermişti.

Sabite yatak odasına gidip yüz liralık bir keseyle döndü.

Hayati, Sabite'nin verdiği keseden yirmi lira kadar alıp:

— Bunu da bir kat elbise almak, gerektiğinde yolda harcamak için alıyorum. Fazlasını kabul etmem Sabite! Esasen lütufkârsan da beni affetmen lütufkârlıktan başka bir şeydir. Teşekkür ederim, ömrümün sonuna kadar sana teşekkür borçluyum.

Sabite, Hayati'nin selamına eliyle karşılık verirken Müştak Bey de sofaya çıkarak uğurlamaya hazırlanıyordu. Hayati bundan yararlanarak Sabite'ye sokuldu:

— Ne kadar bahtiyar olursanız olun, beni tümüyle unutamazsınız. (Sabite'nin elbisesine bakarak) İşte aşkınız da kırmızı elbiseniz gibi siyahlara boğulmuş! dedi.

Sabite cevaben:

— Oğlunuzu son defa kucaklayın! demişti.

Hayati:

— Son defa ha!.. Öyle ya, artık dönmem lüzumsuzdur! deyip kapıdan dışarı çıktı.

2

Müştak ile Sabite'nin manevi çocuğu olan Sabit, büyük bir itinayla büyütülmekteydi. Sabite'nin bu çocuğa gösterdiği güçlü sevgiye Müştak Bey de hatır için katılıyorsa da Gayret Kalfa onu bir türlü sevemiyordu.

Hanımına eziyet çektirmiş olanları bir türlü affedemediği gibi, evlatlarını da o evde, Sabite'nin onlardan zulüm görmüş kucağında görmekten hoşlanmıyordu.

Gayret daima düşünür ve Cenabıhakk'a, Sabite'ye başka bir evlat bağışlaması için yalvarırdı. Müştak, Gayret'le aynı fikirdeyse de karısını incitmekten sakınarak Sabit'i sever görünüyordu.

İkizlerin düğünü olmuş, Atıf içgüveysi gitmiş, Akif de babasının yanında kalmıştı.

Necibe, Saadettin Paşa konağına sevinç yağdırmıştı. Kendi gibi hoppa yaradılışlı olan Akif ise cuma, pazar oldu mu karısına uyup ufak çocuklar gibi oynamaktan sıkılmaz, karısının bitmek tükenmek bilmeyen neşesine doyamazdı.

Akif kayınvalidesine hürmet göstermekte ve itaatte kusur etmediği için, Müştak Bey ailesi onu cidden sevmişler; Nâsıha Hanımefendi ise eniştesinin kıymetini herkesten çok takdir edip, önceleri vermek istemediğine gerçekten pişman olmuştu.

Lakin Nesibe kayınpederinin evine misafir gittiğinde, Atıf'ı da zorla oyunlarına katar, işte o zaman konak yerinden oynardı...

Ailece bu kızların haşarılığına son vermek için, "Yüz vermeyiniz" diye genç kocaları uyarıyorlarsa da yalnız Sabite onları sahipleniyor, böylece ikizler oyunlarında serbest bırakılıyordu.

Bu durum çok uzun devam etmemişti. Zira ikizler evliliklerinin üçüncü senesinde ikişer evlat sahibi olmuşlar, bütün arzu ve düşüncelerini çocuklarının büyütülmesine adamışlardı. Bir taraftan da kansız kalıp halsiz düşmüşler, o halsizliklerine rağmen minimini yavrularını dadı ve sütanne elinde bırakmamak için gece uykularını fedadan çekinmemişlerdi. Kendilerine dikkat etmedikleri için de iyi olamıyorlardı. Nâsıha bazen kardeşlerine hayretle bakarak, "Suphanallah! Şu kızlar anne olmadıkça uslanamadılar! Fakat her şeyi aşırıya vardırıyorlar! Keşke şefkat ve anne sevgisini bu kadar taşırtmasalar," diyordu. Paşanın kızı, gelinlerinin zafiyetini dikkate aldığından, tabiplerin önerisiyle onları Ada'daki evine üç ay misafir olarak götürmüştü. Orada ikizler iyileşmiş ve kocalarıyla gezintiye çıktıkça geçmiş olayları birbirlerine hatırlatmışlardı.

Bir gün de Müştak'la Sabite gelip ailece eğlenmek istediler.

Müştak Ada'daki halini karısına anlatırken o kadar üzüldü ki adeta hasta düştü. O esnada kendini biraz rahatsız hisseden Sabite'nin de büsbütün keyfi bozuldu. Hemen geri dönerek tabip çağırdılar.

Müştak'a tedavi, Sabite'ye de anne olacağı müjdelendi! Daha doğrusu bu saadet müjdesi, Gayret Kalfa'ya aitti.

Gayret, o sadık cariye, Hayati'nin düğün hediyesi verdiği günden beri Sabite'nin sararıp solduğunu, Sabit'i hayran hayran seyre daldığı zamanlar, gözlerinden hazin hazin yaşlar akıttığını dikkatinden uzak tutmuyordu. Sabit'i uğursuz bir yadigâr olarak görüyor, hanımının o çocuğa olan her bir üzgün bakışını, eski aşkına dair bahtsız bir hatırlama olarak değerlendiriyordu.

İşte bu yüzden, ebeveyni gibi Sabit'i de affedemiyordu. Zavallı öksüz, analığının öğrettiği gibi Gayret'in kucağına atılmak isteyince reddediliyor ama Sabite, Gayret'e, "Bana

benzeyen bir çocuğu nasıl reddedebiliyorsun?" deyince Gayret mecburen Sabit'i alarak zoraki okşuyordu.

Akıllı yavrucak! Sevilmediği bir kucakta kendini, kasabın kolları arasındaki bir kuzu gibi mahkûm ve mağdur görerek gözlerini yardım istercesine analığına dikiyordu. O da Gayret'i sevemiyordu. Fakat hiçbir şey Sabite'nin manevi evladına olan sevgisini kıramıyordu.

Gayret, hanımının tesellisinin ancak kendi evladının sevgisiyle olacağına tamamıyla inanmış olduğu için hamileliğine son derece sevinmişti.

Sabite, eşine daima hürmet göstermekteyse de geceleri gördüğü acı veren kâbustan etkilendiği zamanlar ah ederek sayıkladığından ve genellikle ağzından, "Ah Hayati" kelimesi çıktığından onu üzüyordu.

Hemen uyanarak Müştak'ın yüzüne bakıyordu ve uyanık olduğunu anlayınca, "Bana ne oldu?" diyordu. Müştak sabırla, "Hiçbir şey olmadı. Biraz sayıkladın, miden dolu olmalı" cevabını verip, işittiğini sezdirmemek için davranışlarını ve sesini tatlılaştırmaya çalışıyordu.

Sabite gündüzleri akşama kadar bazen okuyarak bazen de düşünerek vakit geçiriyordu. En büyük eğlencesi ise Sabit'i dizlerinin üstüne oturtup sevgiyle onu seyretmekti. Çocuk da sanki henüz bir bebek gibi hareket etmeden gözlerini analığına dikip duruyor ve hiçbir şekilde onu rahatsız etmiyordu.

Sanki talih ona öksüz ve biçare olduğunu anlatmış ve muhtaç olduğu hamiyetli elleri incitmemek gerektiğini öğretmişti.

Akşam olup kocası gelince onu güler yüzle karşılamaya koşup her bakımdan rahatını sağlamaya çalışıyordu. Müştak biçaresi, içine kanlar aktığı halde renk vermeyip, Sabite'yi de manevi çocuklarını da sevgiyle kucaklıyor ama bakışlarından hüzün ve keder izleri dökülüyordu. Zavallının kalp acısı çok büyük olduğundan, ne karısının güzellik ve nezaketiyle ne de evlatlığının masum neşesiyle yok olabilirdi.

Sabite hayli zamandır kocasında gözlemlediği mahzunluğu düşünmemiş değildi, lakin Müştak'ın bu halinin kendi

kederli halinden geçtiğine hükmederek, mümkün mertebe onun önünde neşeli olmaya gayret ediyordu.

Vakti gelince Sabite güzel ve gürbüz bir kız dünyaya getirdi. Henüz loğusa döşeğindeyken çocuğa verilecek bir isim aranıyordu. Sabite hemen söze atılarak, "Ben ona Hayat adını koyacağım" dedi. Bu söz Müştak Bey'in gücüne gitmişse de yalnız iki damla gözyaşı akıtmakla yetinmişti.

Sabite bu bencilce isteğinden pişman olarak kocasının ellerini alıp öptü, "Kızıma isim koymak sizin hakkınızdır" diyerek gönlünü almak istedi.

Müştak yine tahammülü elden bırakmayarak, "Teşekkür ederim. İşte ben kızımıza kendi arzumla Hayat ismini verdim" dedi. Sabite kocasının büyüklüğüne ve terbiyesine hayran olup, hâlâ Hayati'ye sevgi izlerini derin bir köşesinde gizleyen kendi kalbine kendisi düşman olmuştu. Bu ne belalı bir sevgi, bu ne dehşetli bir hatıraydı ki mutlu olması gereken Sabite hâlâ keder çemberinden çıkamıyordu.

Hayat Hanım halaları gibi beyaz, sarışın ve pek yaramaz bir çocuk olarak büyümekteydi. Gayret çocuğun annesine bile güvenmeyip ona kendi bakıyor, duyduğu sevgi haddi aşıyordu. Denebilir ki Gayret ömrünü, varlığını tamamıyla Hayat'a adamıştı.

Seneler geçip Hayat dört yaşına bastığında ele avuca sığmaz bir afacan kesilmişti. Öfkelendiği zaman Gayret Bacı'nın yüzü gözü tırmık içinde kana boyanıyor, saçları demet demet o minimini avuçlarda kalıyordu! Sabite, "Bacına niçin böyle yapıyorsun?" diye onu paylayacak olsa Gayret güceniveriyor, Sabite, Hayat'ın sevgisinden başka bir şeyle mesut olamayan sadık cariyeyi incitmekten korkup sakınarak hemen susup oradan uzaklaşıyordu. Babasına ve bacısına şımaran haşarı Hayat, her istediğini yaptıra yaptıra terbiyeden yoksun hale gelmişti.

Nâsıha Hanımefendi de bunlara pek çok itiraz etmiş ve ikizlerin ne kadar güç terbiye olduklarını delil olarak söylemişse de Gayret, "Bakın akılları erince ne hanım, ne kadın oldular! İnşallah benim güzelim de olur" cevabıyla miniminiyi müdafaa etmişti.

Sabite ise kendisi doğuştan terbiyeli ve nezaketli olduğundan kızının halini beğenmiyor ve onu manevi çocuğundan çok sevemiyordu! Sabit de hakikaten sevilecek bir çocuktu.

Sabite'ye yalnız şekli değil, aklı ve tavırları da benziyordu. Aralarında bir fark varsa o da analığındaki vakara karşılık yumuşaklık ve alçakgönüllülüğü huy edinmiş olmasıydı. Hayat odasına geldikçe oyuncaklarını dağıtır, kitaplarını yırtar, nesi meydandaysa altüst ederdi. Sabit bu ziyankârlığa tebessümle karşılık verir, afacan kızın üzerine hücum etmesini, okşamak ve öpmekle savuşturmak isterdi. Analığının verdiği yüze göre, istese o da kardeşliğini hırpalayabilirdi, lakin Sabit, Hayat'ı gerçekten seviyordu!

Kız hasta olsa, bir türlü yatağının yanından alamıyorlar ve ağlamasını susturamıyorlardı.

Sabit büyüdükçe güzel ahlakıyla kendini Gayret'e biraz sevdirebilmişti. Buna sevgiden çok, Sabit'in terbiye ve övülesi ahlakını kadirşinas Gayret'in anlayıp takdir etmesi denebilir.

Nazife çoktan gelin olmuş ve ilk çocuğuna hamileyken, geçimsizliği nedeniyle kocasından ayrılmıştı. Hayat'ın doğması Nazife'nin doğumundan iki ay sonraya tesadüf etmiş, o esnada çocuğu vefat ettiğinden kendi arzusuyla Hayat Hanım'ı emzirmeye gelmişti.

Çocuğu sütten kestikten sonra bir başkasına verilmişse de yine geçinememiş, ebeveyninin yanına da gitmeyip konağa dönmüştü. Sütkızının hizmetinde bulunmayı ayrıca bir saadet olarak gördüğünden, Gayret'le beraber yatar kalkar ve geçimsizliğiyle bütün konak halkını bıktırırdı. Hayat'a olan sevgisi Gayret Kalfa tarafından kıymetli görüldüğü için Nazife'ye kimse karışamıyordu. İşte güzel Hayat, Nazife gibi hâlâ terbiyesi eksik bir mürebbiye elinde ve Gayret gibi bütün canı Hayat'tan ibaret sayılan sadık birinin gözetimi altında yetişiyor ve büyüdükçe canavar kesiliyordu.

Bir taraftan Sabite'nin çabası ve özeniyle bir kat daha eğitim ve öğretime hevesli olan Sabit, olağanüstü yeteneğiyle hıfza[1] da çalışıyordu.

---

1 Kuran'ı ezberlemek.

ON İKİNCİ BÖLÜM

VASİYET

1

On iki yaşında Sabit'in hıfzı dinlendi. Hafız toplantısı pek parlak bir şekilde yapılmıştı.

Sultanahmet Cami-i şerifinde birçok saygın kişinin huzurunda Sabit'in sırmalı seccade üstüne terbiyeli bir halde diz çökerek oturması, hazin ve güzel sesiyle hıfzını dinletmesi görülecek şeydi.

Üçüncü gün duayı dinlemek için birçok dost da davet edilmişti. Davetliler arasında Müştak Bey'in uzaktan göz aşinalığı bulunan Hâki Efendi isminde bir komşusu vardı ki on gün sonra tayin olduğu memuriyetle Yemen'e gidecekti. Mültezimzade'nin --çünkü Sabit böyle tanınıyordu– komşuluk nedeniyle duasında bulunmak için edilen davete icabet etmişti. Hâki Efendi yirmi üç sene evvel merhum Ruhi Bey'i tanır, görüşürmüş. Ömrünün büyük kısmını taşra memuriyetlerinde geçirmiş olduğundan, Ruhi Bey'in kızını ve torununu tanımıyordu. O sıralarda görevden alındığı için gelmiş, doğup büyüdüğü mahallesindeki evinde sekiz ay kadar oturmaya mecbur olmuştu.

Bu zat:

— Mültezimzade ailesini bu çocuk ihya etmeye hizmet edecektir! diyerek Müştak Bey'i tebrik ederken teşekkür yerine genç babanın kederlenmesine şaşmıştı.!

O gün Mültezimzade konağında ziyafet verilmesi kararlaştırılmış olduğundan davetliler yemeğe de katıldılar. Kahveler, şerbetler içildikten sonra Sabit'in yazdığı hat levhalar

getirildi. Talikteki[1] maharetini herkes büyük övgüyle karşıladı. Sabit alkışlardan memnun oluyorsa da tevazuyu elden bırakmıyor, boynunu bükerek mahzun görünüyordu.

Müştak Bey ise yapılan övgünün her birinden inciniyor, terbiye gereği bunu göstermek de istemiyor, oğlunu tebrik edip okşayacağına kızı yaramaz Hayat'ı kucağına almış, onunla meşgul oluyordu. Hayat camide yaptığı afacanlıkla yetinmemiş, şimdi de konaktaki misafirleri rahatsız etmeye başlamıştı.

Hâki Efendi, Sabit'i kolundan tutup babalığına götürerek, "Asıl sevilecek evlat bu, kucağınızdaki arsızı hareme gönderiniz de oğlunuzu okşayınız!" dedi. İhtiyarın bu saygısızca ihtarından Müştak hiddetlenmişse de ev sahibi olduğu için ses de çıkaramadı. Hayat Hanım'ı Şeker Hanımefendisine vererek, "İçeriye yollayın" deyip Sabit'i zoraki okşadı. Heyhat, eli masumun sırtını okşarken gözlerinden nefret ve tiksinti saçılmaktaydı. Zeki Sabit de babasının bu halinin farkına vardığından gözlerini yere dikmiş, dudakları titriyordu. Tecrübeli Hâki, babayla çocuğun arasında büyük bir tezat olduğunu anlayıp hemen yavaşça Müştak'a, "Adeta kendi oğlunuz olduğuna şüphe edilir!" deyince Müştak ağırbaşlılıkla, "Kızımı daha çok severim fakat oğlumu da annesi çok sever" cevabını vermişti. Sabit gönlü kırılmış olarak kirpiklerine asılan iki elmas parçasını güzel eliyle sildi. Müştak oradan uzaklaşmıştı. Hâki Efendi çocuğu sorgulamışsa da Sabit ne biliyordu? Bildiği, annesi kendisini kayırır, babası da Hayat Hanım'ı çıldırasıya severdi. Hâki Efendi sakalını tutup düşünmeye dalmıştı.

Müştak'ın bu hallerini mazur görmeli. Zira görünüşte bahtiyar sanılırsa da kalben üzgün ve bedbahttı. Karısı bütün faziletlerine rağmen fena bir hisle yüceliğini lekeliyor, kocasını sever gibi davrandığı halde bir diğerini seviyordu. Başarısından dolayı tebrik alan oğlu, karısıyla kendi arasında bir rekabet hatırası yerinde bulunuyordu.

---

1 İran'da 11. ve 12. yüzyıllarda geliştirilmiş bir yazı çeşidi. Türkler de bu yazıyı zaman zaman kullanmış ve kendilerine özgü bir ekol oluşturmuşlardır.

Asıl övünmek istediği kızı Hayat ise haşarılığıyla herkesin canını sıkıyor, hatta şefkatli annesine bile hoş görünemiyordu. Müştak bunları göz önüne aldıkça kendini hüzün ve gamdan alamıyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse Müştak'ın çektiği gönül sıkıntıları çekilir dertlerden değildi. Hayati'nin Sabit'i hediye ettiği günden itibaren karısıyla kendi arasında büyük bir sır olduğunu anlamış ve bunun Hayati'ye ait bir mesele olduğu sonucunu da çıkarmıştı.

Fakat Sabite'yi o kadar seviyor ve üstün vasıflarını o derece takdir ediyordu ki bu meselede saf bir sevgiden başka bir şey olmadığına ikna olmakla beraber, o sevginin hâlâ devam ettiğinden şüphelendiği için korkup üzülüyordu.

Hafız toplantısı gelip geçmişse de Müştak'ın hüzün ve kederi geçmeyip Sabit büyüdükçe, adam olmaya başladıkça artmaktaydı.

2

Sekiz ay sonra yaz mevsiminin sıcak bir günüydü. Sabite, Bostancı'daki köşkünde yatak odasının penceresinin önünde oturuyor, kırları, bağları seyrediyordu.

Temiz, pak bir efendi, "Mültezimzade Sabite Hanımefendi'nin köşkü burası mı? Konağına gittim, bekçisi burayı salık verdi" diye bahçıvana soruyordu. Sabite eşine seslenip, "Beni biri arıyor" deyince Müştak Bey misafirin yanına koştu. Biraz sonra geri dönüp misafirin Yemen'den geldiğini ve Sabite Hanım'ın kendisine teslim edilecek emaneti olduğunu haber verdi.

Sabite orta kapıya inip gelenle konuştu.

Hayati Bey elli gün önce vefat etmiş, kendisine komşu olan noter o sırada görev değişikliği nedeniyle İstanbul'a gelmeye hazırlanmakta olduğundan, hasta onu çağırıp bir kutuyla bir de mektup vermiş ve emanetleri Mültezimzade konağında Sabite Hanımefendi'nin eline teslim etmesi için

yemin ettirmiş. Adamcağız emanetleri Sabite'ye verdikten sonra, on seneye yakın bir süre boyunca Hayati Bey'den hiç incinmemiş olduğundan vasiyetini yerine getirmeye giriştiğini ve daima doğrulukla hareketi sayesinde herkesin hoşnutluğunu kazandığı için vefatının bütün memleketçe üzücü, büyük bir kayıp olarak değerlendirildiğini de ekledi.

Sabite emanetleri alıp titreyerek yukarıya çıktı, yirmi lira değerinde bir saatle kordonu, notere hediye etmesi için Müştak'a verdi. Sonra kutuyu açtı. İçinden çocukluğunda Kesbiye'ye verdiği madalyon çıktı. Zarfı yırtıp mektubu okumaya başladı. Ara sıra duruyor, boğazını tıkayan yürek çarpıntısından kurtulmaya çalışıyordu. Müştak karısının yanına döndüğünde halinin perişanlığından ürküp mektubu elinden almak istedi. Sabite boğuk bir sesle, "Mecalim yok, okuyun da dinleyeyim" dedi. Müştak Bey aşağıdakileri okumaya başladı:

Aziz ve Muhterem Sabite,

Bu veda mektubumu aldığın zaman ihtimal ki Hayati toprağa gömülmüş olacaktır.

On seneden beri yalnızlığın en acı tecrübelerini görmüş, gurbetin en tatsız muamelelerine alışmıştım. İnsanlarla iyi geçinmeyi kendime rehber edinerek burada herkesin teveccühünü kazandım. Arkadaşlarımdan bazısı da bana bir kardeş sevgisi göstermektedirler.

Ben dünyayla ilişkimi kesmiştim! Kalbimde gömülü olan bir hayal ile gözümde beliren bir mezar arasında şaşkın yaşıyorum...

Kesbiye kabrinden, "Artık gel" diye haykırıyor! Kalbimden çıkan yakıcı bir ses de, "Artık git, senin şu fani dünyada nasibin kalmadı" diyerek beynimi ateşler içinde bırakıyor. Kaderimden ziyade kendi suç ve isyanımla mücadeledeyim. Bedbahtlığı seçen ben değil miyim?

Kesbiye'nin altınlarıyla parlak bir saadeti göremez olmuştum. Kör müydüm? Yoksa kalbimdeki çarpıntıların sebebinin ne olduğunu anlayacak kadar aklım mı kalmamıştı?

Hakikate uyandığım zaman karşımdakini sevgi ve sadakatime ihtiyacı kalmamış bir halde buldum.

Hatam, kabul edilmeyerek karşılık buldu. Ta çocuklukta başlayan bir sevdanın sonu reddedilmek oldu! Bu konuda söyleyecek bir sözüm varsa o da Kesbiye'nin son sözleridir: "Ben çektiklerime tamamıyla müstahakım." Yalnız bir sebepten söz söylemeye hakkım vardır.

Mültezimzade unvanını alan oğlum Sabit, manevi babası tarafından sevilmemekteymiş, Hâki Efendi'den işittim. Müştak Bey'e kendi kızı dururken eloğlunun Mültezimzade diye anılması elbet güç gelir. Ben Sabit'i kimsesiz bir öksüz olmak üzere merhametli kucağınıza vermiştim.

Oğlumun başkalarının hakkını gasp etmesine razı olamam. Rica ederim şimdiden sonra büyükbabamın namını alarak Semâizade Sabit diye tanınsın.

Sabit'in yaşı küçüktür, fakat pek akıllı ve kavrayışlıymış. Ona babasını anlatın, annesinin mezarını gösterin, kendisinin öksüz ve yetim olduğunu da söyleyin ki fakir olduğunu öğrensin, babasından kalma bir şey isterse pek mukaddes taşıdığım, hayatımdan ümit keseceğim dakikaya kadar boynumda taşıdığım madalyonu kendisine verin. Çocukluğunuzdaki saf sevgiye ve keskin zekâya işaret ettiği için bence değer biçilemeyecek o yadigârın kıymetini Kesbiye'nin oğlu da takdir etmelidir.

İşte son vasiyetim oğlum Sabit'in bunu büyüyüp evleneceği zaman eşine nişan olarak vermesidir.

Elveda Sabite Hanım.

Şakir oğlu Hayati

Müştak mektubun sonunda karısının kendisinden gizlediği sırrın ne olduğunu anladı. Yine de Hayati'nin yazmış olduğu can yakıcı kelimeleri okurken, gözünden akan yaşları zapt edemedi.

Sabite, Hayati'nin vefatına kocasıyla beraber ağlayarak kederini gösteriyordu. Birkaç gün sonra gözyaşları biraz dinebilmiş olduğundan Sabit'e siyahlar giydirip İstanbul'a geçti.

Bir kira arabasına binerek, "Edirnekapısı dışına" emrini verdi. Gayret Kalfa da Hayat Hanım'la beraber Sabite Hanım'a refakat ediyordu.

3

Araba hizmetkârın göstermesi üzerine Edirnekapısı mezarlığının en ücra yerinde durdu. İçindekiler çıkarak mezar aralarında yürümeye başladılar.

Hayat sıçrayarak, şarkı okuyarak yıkık mezar taşlarına basıp geçiyordu, Sabit ise saygıyla mezar aralarında bulmaya çalıştığı düzensiz yerlerden yürüyordu. Analığının köşkten çıktığından beri ağlamasını, kendisine giydirilen giysinin hatta cebine konan mendilin bile siyah olmasını iyi bir şeye yoramıyordu. Bu yüzden zaten yaradılışından gelen mahzun tavrı o günkü kederli halle birleşerek boynunu büsbütün bükmüş, haberi olmaksızın yetimliğini meydana çıkarmıştı.

Sabite epey tereddütten sonra zamanla taşları yıkılarak köhneleşmiş mezarların ortasında sarı yaldızlı bir parmaklıkla çevrili, muntazam ve gayet süslü bir mezarın önünde durdu. Hizmetkâr cebinden çıkardığı anahtarla kapıyı açınca Sabite, Sabit'in elinden tutarak içeriye girdi.

Sabit analığının emriyle mezarın sağ tarafından başucuna geçip diz çöktü, ezberinden Yasin-i Şerif okumaya başladı.

Masumun hazin ve yanık sesiyle öyle ıssız bir yerde Kuran-ı Kerim okunduğunu işitmek, en taş yürekleri bile etkileyecek bir durumdu. Gayret ise pek hassas olduğundan Kesbiye Hayati'nin vefatına o kadar önem vermediği halde, bu defa hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Hayat, Gayret Bacı'nın yanaklarına minimini elleriyle vurarak, "Hadi kalk gezelim, ben böyle istemem!" diyordu.

Sabit, Amme suresini de okuduktan sora ölmüşlerin ruhuna hediye etti. O zaman Sabite boğuk bir sesle:

— Sabit, "Annem Kesbiye Hanım'ın ruhuna da hediye ettim" de, dedi.

Sabit analığının emrini yerine getirdikten sonra ayağa kalkıp, garip bir tavırla:

— Benim annem siz değil misiniz? diye sordu.

Sabite gayet titrek bir sesle:

— Hayır Sabitçiğim! Şurada yatan kadın senin annendir. Benim de kardeşim gibi sevdiğim bir arkadaşım olduğu için vefat ederken seni bana göndermişti, dedi.

Sabit annesinin mine ve yaldızla işlenmiş süslü taşına bakıp aşağıdaki kelimeleri okudu:

> Ey ziyaretçi, ibretle bakmadan buradan geçme! Benim geçmiş hayatım sana bir ibrettir! Ben de senin gibi hayat ve talihimle övünerek geziniyordum! Ecel rüzgârı beni buraya attı, kötülüğümle perişan ettiğim kimseyi saadetle bıraktı! Ben bir günahkârım, ettiğimi buldum. Hata sahibinin ben olduğumu mezar taşıma yazdırmasını mağdur ettiğim insanın büyüklüğünden rica ederim! Ey ziyaretçi! Yaptıklarıma karşılık zulmettiğim bile beni affederek hayırla yâd ediyor! Ya sen ruhuma bir Fatiha okumadan mı geçersin?

Ondan sonra gözlerinden akan yaşları siyah kenarlı mendiliyle silerek:

— Zavallı anneciğimin ettikleri neymiş? Ne günah işlemiş? deyince Sabite:

— Kendisine asla fenalıkta bulunmamış olan vefakâr bir dostuna hainlik etmiş, cevabını verdi.

Sabit:

— Öyleyse yazık! Acaba annemi Cenabıhak nasıl affeder?

Sabite:

— Allah Azimüşşan onu affetmiştir. Çünkü mağdur ettiği helal etti. (Yakararak) Allahım Kesbiye'ye gönülden helal ettim, sen de gani gani rahmet eyle!.. Oğlum daima okuyarak anneni an!

Sabit üzgün üzgün:

— Şimdi Hayat Hanım benim kardeşim değil ha!

Sabite şaşırarak:

— Yine kardeşin sayılır; sen benim ahiret oğlumsun!

Sabit ağlayarak Hayat'a sarıldı. Hayat da ona sarılarak öptü.

Arabaya girerlerken Sabite bir daha mezara baktı. O köhne mezarlığın ortasında o muntazam kabrin görüntüsü pek garipti. Sanılırdı ki Kesbiye hayattayken servetiyle sefil Sabite'ye övündüğü gibi, ölümünde de fakir mezarlarını alaya alıyordu.

Parmaklığın üstüne sarılarak bir kameriye şekli alan gül ve yasemin dalları Kesbiye'yi yeşil giysilere boğmuştu, baş ve ayakucunda dikilmiş olan leylaklar, üzerine doğru eğilmiş de geçmişteki eflatun elbisesini hatırlatıyordu.

Kısacası, mezarı da kendi gibi alaycı bir neşe cümbüşü gösteriyordu.

Sabite, "Allahım! Bu ne garip benzerlik, Kesbiye'yi karşımda sanıyorum" diye mırıldandı.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇ HUZURU

1

Epeyce bir zaman geçmişti; Sabit on sekiz yaşındayken Mekâtib-i Âliye'nin birinden en iyi dereceyle diploma alıp çıkmıştı. Analığı onu konakta da çalıştırmış olduğundan Sabit'in tahsili yolundaydı, fakat devamı için Avrupa'ya yollanacaktı.

O sene Hayat da on beş yaşına girmişti. Büyükannesiyle Gayret Bacı, ölmeden mürüvvetini görmeyi pek arzu ettikleri için henüz aklı da yaşı da küçük olan Hayat'ı görücüye çıkarıyorlardı.

Hayat büyüdükçe çok güzelleşmişti. Çocukluğundaki sarışınlığı sonradan kumrallığa dönüşmüş, gayet çevik, ateş gibi bir kız olmuştu.

Sabite, Hayat'ın ele avuca sığmaz bir afacan olduğunu bildiği için onu küçük yaşında gelin etmeyi tasarlamıştı. Görücüler geldikçe Hayat Hanım'ın ağlayıp sızlaması Sabite'yi meraka düşürdü. Kızının akranlarını sorguladı. Hiçbir ipucu alamadı.

Gayret'e sordu. O da manidar bir tavırla, "Bilmiyorum" cevabını verdi.

Sabit'in Paris'e gitmesine iki gece kala Hayat pürtelaş gezinmekteydi. O gece hava güzel, mehtap harikaydı, Sabit de penceresinin önünde düşünceli durmaktaydı. Hayat, kardeşliğinin yol sandığını yerleştirme bahanesiyle durmadan odaya girip çıkmaktayken Sabit:

— Hayat Hanım biraz da gel, oturalım! Kim bilir bir daha seni görebilecek miyim? dedi.

Hayat şaşırarak:
— Niçin? Tatil zamanları gelmeyecek misin?
Sabit:
— O zaman seni bana göstermezler!
Hayat:
— Aa! Hiç öyle şey mi olur?
Sabit:
— Olur Hayat Hanım olur! Sen gelin olduktan sonra her şey olur!
Hayat:
— Hiç insan kardeşinden kaçar mı?
Sabit:
— Pekâlâ sen de bilirsin ki ben senin asıl kardeşin değilim!.. Seni alacak olan bey de elbet benden kaçırır.
Hayat utanarak:
— Rica ederim bana öyle şeyler söyleme! Ben kimseyi istemem!
Sabit garip bir bakışla:
— Ama hiç kimseyi mi istemezsin?
Hayat:
— Beni senden ayıracak olanı!
Sabit:
— Ah Hayat! Demek oluyor ki...
Hayat:
— Of Sabit! Beni söyletme... Kalbine sor!
Çocukların bu konuşması o sırada Hayat'ın peşini bırakmayan Sabite tarafından tamamıyla işitilmişti. Sabite herkes yataklarına çekildikten sonra kocasına meseleyi açtı ve Allah'ın emriyle evlatlığı için Hayat Hanım'ı istedi.
Müştak Bey biraz düşündükten sonra:
— Kızıma ağırlık ne vereceksiniz? dedi.
Sabite:
— Kaç bin lira isterseniz?
Müştak:
— Hayır, ben kızımı parayla satmam!
Sabite:

— Peki ne istersiniz?

Müştak:

— İç huzurumu sağlayacak bir şeyi!

Sabite:

— Bulmaca mı söylüyorsunuz?

Müştak kayıtsızca:

— Sabiteciğim! İyi düşün, sende öyle kıymetli bir şey vardır ki bunun sende bulunması beni daima mustarip etmektedir!

Sabite şaşırarak:

— Hakikaten ne demek istediğini anlayamıyorum.

Müştak eşinin evrak çekmecesini getirip, "Aç da istediğimi göstereyim" dedi. Sabite çekmeceyi açarak, "Burada Hayat'a ağırlık olacak kıymette bir şey varsa şaşarım" dedi.

Müştak, Hayati'nin gönderdiği taşları sökük o malum madalyonu alarak:

— İşte bunu kızıma ağırlık, nişan, yüzgörümlüğü, velhasıl hepsine karşılık olarak kabul ederim! dedi.

Sabite hayretle:

— İstediğiniz bu muydu? (Düşünerek) Öyleyse ucuz kurtulduk!

Müştak madalyonu göstererek:

— Şuna dikkat ediyor musunuz?

Sabite:

— Evet, benim Kesbiye'ye hitaben yazdığım bir cümle.

Müştak:

— Hayır, o resimdedir. Madalyonda da başka var!

Sabite:

— Bilmiyorum!

Müştak:

— Bakın!

Madalyonun iç kapağına şu cümle kazınmıştı: "Hayati'nin gerçek aşkı mahşere kadar"

Sabite, Hayati'nin sonradan yazdırdığı bu cümleyi hayretle okudu. Zira o zamana kadar madalyona yalnız yüzeysel bir şekilde bakar, derhal kutuyu kapatarak çekmeceye

koyardı. Geçmiş hatıralar biçare kadıncağızı çok üzdüğünden mümkün mertebe onları hatırlamaktan kaçınırdı. Halbuki Müştak senelerden beri bu madalyon meselesiyle meşgul olduğundan, Hayati çoktan ölmüş, belki kemikleri bile kalmamış olsa da canlı bir simge olarak, hayli zaman boynunda taşıdığı uğursuz bir hatıra bırakmış, Müştak gibi vesveseli bir erkeğe bu yadigâr pek acı bir şekilde tesir edip uzun süre kalp ıstırabına sebep olmuştu.

Buna rağmen sözüne devam ederek:

— Sabiteciğim! Şu madalyona kazılı "Hayati'nin" kelimesindeki "i" ve "n" harfleri silinince "Hayat'ın" kalır. O zaman, "Hayat'ın gerçek aşkı mahşere kadar" cümlesini de Sabit, kızım Hayat için yazdırmış olur! İşte ben de damadımın kızımı bu derece sevmesinden çok memnun olur ve gururlanırım. İyi değil mi?

Sabite:

— Âlâ!

Müştak:

— Öyleyse ben de kızımı verdim gitti!

Ertesi akşam Müştak Bey madalyondaki noktaları sildirmiş ve üstünü kıymetli pırlantalarla doldurmuş olarak getirdi. Aile efradını da Sabit'in dışarıya gitmesi bahanesiyle davet etmişti. Yemekten sonra fikrini açtı, büyüklerin rızasını da alıp, madalyonu Sabit'e vererek Hayat'ın boynuna taktırdı. Aile fertleri de nişanlıları tebrik ettiler.

Ertesi gün Sabit gönül rahatlığıyla vapura binmiş, Hayat da o günden sonra nişanlısını düşünmekten olgunlaşmıştı!

Gayret sık sık:

— Benim hanımcığım da uslanır demez miydim? diyerek sevincini gösteriyordu.

Müştak Bey ise artık iç huzuruna kavuştuğundan, eşiyle mutlu mesut yaşamaktaydı.

Varlıklı bir ailenin kızı olan Sabite, akrabalarının çevirdiği miras entrikalarıyla sefaletin pençesine düşer. Yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen ilkelerinden ödün vermeyen genç kadın, dostlarıyla beraber uzun ve zorlu bir hak arama mücadelesi başlatır.

Yayımlandığı dönemde büyük yankı uyandıran *Sefalet*, çaresizliğin olduğu kadar sağlam bir kadın dayanışmasının da romanıdır. Sırpçaya da çevrilen roman Saint Sava ödülüne layık görülmüştür.

Emine Semiye (1868-1944)

Emine Semiye tarihçi, devlet adamı ve hukukçu Ahmet Cevdet Paşa ile Adviye Hanım'ın üçüncü çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya geldi. İlköğrenimini, ablası Fatma Aliye ile birlikte, babasından ve özel hocalardan aldığı derslerle tamamladı. Daha sonra Avrupa'ya giderek İsviçre ve Fransa'da psikoloji ve sosyoloji üzerine eğitim gördü. Ülkeye döndüğünde maarif hayatına atıldı, öğretmenlik ve müfettişlik yaptı. Politikayla da aktif olarak ilgilendi, bir ara İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne, daha sonra Osmanlı Demokrat Fırkası'na katıldı. Hayatı kadınların örgütlenmesi, bilinçlenmesi, iş ve meslek sahibi olması ve kadın-erkek eşitliği için mücadeleyle geçen Emine Semiye, "Şefkat-i Nisvan" ve "Hizmet-i Nisvan" adlı kadın derneklerini kurmuştur.

Yazı hayatına *Hanımlara Mahsus Gazete*'de başlar, daha sonra Selanik'te yayımlanan *Mütalaa* gazetesinde başyazarlık yaparak devam eder. *Bahçe, Asır, Yeni Asır, Şûrâ-yı Ümmet, Resimli Kitap, İnkılâp, Yeni Gazete, Saadet, İnci, İzler* gibi pek çok gazete ve dergiye de yazılar yazar. Roman ve hikâye türündeki eserlerinin yanı sıra çocuk terbiyesi, eğitim, kadın hakları gibi konularda kaleme aldığı çok sayıda makalesi de vardır.

Osmanlı kadın hareketinin öncülerinden ve edebiyatımızın ilk kadın yazarlarından Emine Semiye'nin eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

9 786254 058813